

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

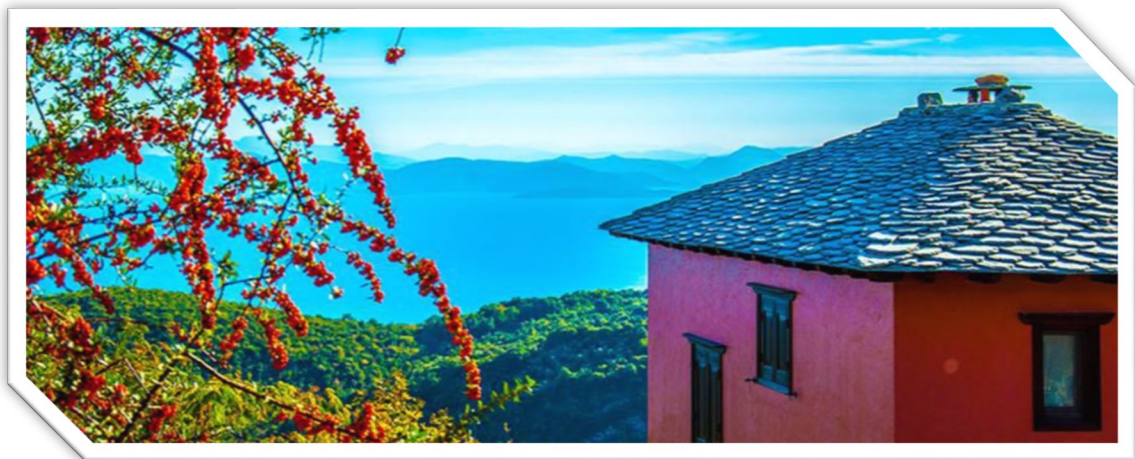
**ΤΜΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κορομηλά Ιωάννα

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ: «ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

THE TOURISM DEVELOPMENT OF PELION: ‘CHALLENGES – PROSPECTS’

Επιβλέποντες καθηγητές: Καλλιώρας Δημήτριος

Γουργιώτης Ανέστης

ΒΟΛΟΣ, 2021

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λπ., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 15/ 02/ 2021

Όνοματεπώνυμο: Κορομηλά Ιωάννα

Υπογραφή:

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, ο τουρισμός στις ορεινές περιοχές ακολούθησε ανοδική εξελικτική πορεία και τον κατέστησε ως μία από τις δυναμικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται ο ορεινός τουρισμός σε μία περιοχή με ιδιαίτερη γεωμορφολογία, όπως είναι το Πήλιο και να διαπιστώσουμε, εάν τελικά το Πήλιο μπορεί να υιοθετήσει το δικό του μοντέλο ορεινής τουριστικής ανάπτυξης. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου, αρχικά αποσαφηνίστηκαν οι βασικές έννοιες και οι μορφές του τουρισμού, καθώς και το πρότυπο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Επίσης, αναλύθηκε η εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, μελετήθηκαν οι πολιτικές ορεινού τουρισμού που αναπτύχθηκαν σε βάθος χρόνου, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, εστιάζοντας στα Χωροταξικά Πλαίσια και ερευνήθηκε η συμβολή του ορεινού τουρισμού στην ανάπτυξη ενός προορισμού. Στη συνέχεια, παρουσιάστηκαν δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα ορεινής τουριστικής ανάπτυξης που συνυπάρχουν στο γεωγραφικό χώρο των Άλπεων. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε το Πήλιο, για το οποίο εξετάστηκε η υφιστάμενη κατάσταση και η τουριστική δυναμική, ώστε να διαπιστώσουμε, εν τέλει, εάν η προώθηση του ορεινού τουρισμού δημιουργεί προκλήσεις ή προοπτικές στην ανάπτυξη του τόπου.

Λέξεις κλειδιά: τουρισμός, ορεινός τουρισμός, πολιτικές ορεινού τουρισμού, μοντέλα ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, Πήλιο, τουρισμός Πηλίου

Abstract

In the last few years, tourism in the mountainous regions has followed a rising and an evolutionary course, and it has made it one of the most powerful kinds of the alternative tourism. The aim of this present senior's dissertation is to examine the way in which the mountainous tourism is developed in a place with special geomorphology, Pelion, and to ascertain if Pelion can adopt its own model of mountainous tourist elaboration. For the accomplishment of this aim, the basic concepts and forms, as well as the template of the sustainable tourist development were clarified firstly. Additionally, the evolution of the tourist demand and the offering in Europe were analyzed. At the same time, the policies, of the mountainous tourism which have been developed as time goes by, in Europe and in Greece, were studied, focusing on Spatial Frameworks and the contribution of a destination, was investigated, too. Consequently, two typical examples of mountainous tourist development which coexist in the geographical area of Alps were presented. Pelion was chosen as a case of studying, for which the subordinate situation and the tourist dynamic, were examined, so that we can be able to determine, after all, if the promotion of mountainous tourism creates challenges or perspectives about the development of the place.

Key Words: tourism, mountain tourism, mountain tourism policies, models of mountain tourism development, Pelion, tourism in Pelion

Κατάλογος Περιεχομένων

Κατάλογος Πινάκων	6
Κατάλογος Σχημάτων.....	7
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	7
Κατάλογος Εικόνων.....	8
Κατάλογος Χαρτών.....	8
ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	16
1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	16
1.1. Εισαγωγή.....	16
1.2. Ορισμός Τουρισμού.....	16
1.3. Κύρια είδη τουρισμού.....	18
1.3.1. Μαζικός Τουρισμός.....	19
1.3.2. Εναλλακτικός Τουρισμός.....	21
1.4. Βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού.....	22
1.4.1. Αγροτουρισμός.....	24
1.4.2. Οικοτουρισμός.....	25
1.4.3. Ορεινός και Χιονοδρομικός Τουρισμός.....	26
1.4.4. Θαλάσσιος Τουρισμός.....	27
1.4.5. Αθλητικός Τουρισμός.....	29
1.4.6. Αστικός Τουρισμός – Τουρισμός Πόλης.....	29
1.4.7. Θρησκευτικός Τουρισμός.....	30
1.4.8. Πολιτιστικός - Πολιτισμικός Τουρισμός.....	30
1.4.9. Επαγγελματικός και Συνεδριακός Τουρισμός.....	31
1.4.10. Τουρισμός υγείας.....	32
1.5. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη.....	33
1.6. Η τουριστική ζήτηση.....	36
1.7. Η τουριστική προσφορά.....	44
1.8. Συμπεράσματα.....	51
2. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	52
2.1. Εισαγωγή.....	52
2.2. Η πολιτική για τον ορεινό τουρισμό.....	53
2.2.1. Η πολιτική του ορεινού τουρισμού στην Ευρώπη.....	54
2.2.2. Η πολιτική του ορεινού τουρισμού στην Ελλάδα.....	59
2.3. Η πολιτική του ορεινού χώρου μέσα από τα Χωροταξικά Πλαίσια.....	63

2.4. Η συμβολή του ορεινού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.....	86
2.4.1. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη	87
2.4.2. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο	89
2.4.3. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού στο περιβάλλον	90
2.5. Συμπεράσματα.....	92
3. ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΡΕΙΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	94
3.1. Εισαγωγή.....	94
3.2. Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης.....	94
3.2.1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής.....	95
3.2.2. Μορφολογικά Μοντέλα.....	98
3.2.3. Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης.....	100
3.3 Παραδείγματα Μοντέλων Ορεινής Τουριστικής Ανάπτυξης	101
3.3.1. Το Γερμανικό μοντέλο ανάπτυξης	102
3.3.2. Το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης.....	104
3.3. Συμπεράσματα.....	106
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	109
4. ΠΗΛΙΟ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	109
4.1. Εισαγωγή.....	109
4.2. Διοικητικά και γεωγραφικά στοιχεία	109
4.3. Δημογραφικά και Πληθυσμιακά στοιχεία.....	112
4.5. Απασχόληση και Παραγωγικοί τομείς.....	117
4.6. Περιβάλλον	125
4.6.1. Ανθρωπογενές Περιβάλλον.....	126
4.6.2. Φυσικό Περιβάλλον.....	129
4.7. Προστατευόμενες Περιοχές Πηλίου	133
4.8. Το τοπίο και η πολιτιστική κληρονομιά του Πηλίου	138
4.9. Συμπεράσματα.....	144
5. ΤΟ ΠΗΛΙΟ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ.....	147
5.1. Εισαγωγή.....	147
5.2. Το τουριστικό προφίλ του Πηλίου	147
5.2.1. Υφιστάμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού	149
5.2.2. Τουριστική Υποδομή.....	156
5.2.3. Τουριστική κίνηση – Αφίξεις - Διανυκτερεύσεις.....	166
5.4. Συμπεράσματα.....	173
Γ΄ ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	176
6.1. Γενικά Συμπεράσματα.....	176
6.2. Προτάσεις προώθησης της ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο	181

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	186
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	186
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	194
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	197

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Βασικοί Στόχοι διάρθρωσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού	23
Πίνακας 2: Τα σύγχρονα πρότυπα ανάπτυξης τουριστικών προορισμών	24
Πίνακας 3: Ξενοδοχειακή απόδοση (Ιαν-Δεκ), 2017	46
Πίνακας 4: Τουριστικά καταλύματα, 2018	47
Πίνακας 5: Καθαρά ποσοστά πληρότητας κλινών σε ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα, Δεκέμβριος 2019, 4ο τρίμηνο 2019 και Ιανουάριος έως Δεκέμβριος 2019 σε σύγκριση με τις ίδιες περιόδους του 2018 (%).....	49
Πίνακας 6: Καθαρά ποσοστά πληρότητας υπνοδωματίων σε ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα, Οκτώβριος, Νοέμβριος και Δεκέμβριος 2019, σε σύγκριση με τους ίδιους μήνες του 2018 (%)	50
Πίνακας 7: Τουριστικές πολιτικές σε εθνικό επίπεδο ερευνητικών χωρών, σύμφωνα με απαντήσεις	57
Πίνακας 8: Υπόμνημα Πινάκων.....	64
Πίνακας 9: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό χώρο	67
Πίνακας 10: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό	69
Πίνακας 11: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για το τοπίο στον ορεινό χώρο	70
Πίνακας 12: Κατευθύνσεις Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό	74
Πίνακας 13: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό χώρο ...	76
Πίνακας 14: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό	79
Πίνακας 15: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για το τοπίο στον ορεινό χώρο	81
Πίνακας 16: Θετικές και Αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις ορεινού τουρισμού	88
Πίνακας 17: Χωριά του Πηλίου	111
Πίνακας 18: Μόνιμος πληθυσμός για το σύνολο του Πηλίου 1991 – 2011	113
Πίνακας 19: Απογραφή πληθυσμού 2011: Μόνιμος πληθυσμός, ορεινότητα, έκταση	115
Πίνακας 20: Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και Περιφερειακή Ενότητα	117
Πίνακας 21: Οικονομικά ενεργός ανά Περιφερειακή Ενότητα και δήμο κατά 2011	119
Πίνακας 22: Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα και δήμο κατά 2011	120
Πίνακας 23: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα 2011	122
Πίνακας 24: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 2011	123
Πίνακας 25: Απασχολούμενοι ανά τομέα παραγωγής 2011	124
Πίνακας 26: Δρομολόγια ΚΤΕΛ Ν. Μαγνησίας από Βόλο για Πήλιο	128
Πίνακας 27: Οικότοποι που έχουν καταγραφεί στο Πήλιο	132

Πίνακας 28: Αναθεωρημένος Εθνικός Κατάλογος Περιοχών NATURA 2000, βάσει της ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017)	134
Πίνακας 29: ΤΙΦΚ Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας	139
Πίνακας 30: Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Βόλου	141
Πίνακας 31: Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Ζαγοράς – Μουρεσίου	142
Πίνακας 32: Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Νοτίου Πηλίου.....	143
Πίνακας 33: Διαχρονική Εξέλιξη του Ξενοδοχειακού Δυναμικού Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας	156
Πίνακας 34: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Π.Ε. Μαγνησίας ανά κατηγορία αστερών, 2019	158
Πίνακας 35: Ξενοδοχειακό Δυναμικό δήμων του Πηλίου της Π.Ε. Μαγνησίας ανά κατηγορία αστερών, 2019	160
Πίνακας 36: Διαχρονική Εξέλιξη ενοικιαζόμενων δωματίων της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019	162
Πίνακας 37: Δυναμικότητα καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης Περιφέρειας Θεσσαλίας,	164
Πίνακας 38: Δυναμικό Κάμπινγκ δήμων του Πηλίου της Π.Ε. Μαγνησίας, 2019	165
Πίνακας 39: Αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019.....	167
Πίνακας 40: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019	167
Πίνακας 41: Αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019	169
Πίνακας 42: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019.....	169
Πίνακας 43: Αφίξεις πελατών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (πλην κάμπινγκ), ανά Δήμο του Πηλίου, 2019.....	171
Πίνακας 44: Διανυκτερεύσεις πελατών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (πλην κάμπινγκ), ανά Δήμο του Πηλίου, 2019.....	172

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1: Προοπτική του τουρισμού	26
Σχήμα 2: Πυλώνες αειφόρου ανάπτυξης	34
Σχήμα 3: Παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	35
Σχήμα 4: Άξονες Προγράμματος Σ.Α.Ο.Χ.....	60
Σχήμα 5: Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης.....	95
Σχήμα 6: Βασικές εναλλακτικές Μορφές τουρισμού στο Πήλιο	150

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις, 2017 (% ποσοστό)	38
Διάγραμμα 2: Διεθνείς αφίξεις τουριστών, 2018 (% ποσοστό)	40
Διάγραμμα 3: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις, 2018 (% ποσοστό)	40
Διάγραμμα 4: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις, 2018 - 2019 (% ποσοστό)	43
Διάγραμμα 5: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις, 2018 - 2019 (% ποσοστό)	43
Διάγραμμα 6: Τουριστικά καταλύματα, 2018.....	48

Διάγραμμα 7: Υποθετική Εξέλιξη μιας Τουριστικής Περιοχής κατά Butler (1980)	96
Διάγραμμα 8: Εξέλιξη μόνιμου πληθυσμού Δήμων Πηλίου	114
Διάγραμμα 9: Κατανομή πληθυσμού, 2011	114
Διάγραμμα 10: Μόνιμος Πληθυσμός και Ορεινότητα, 2011	116
Διάγραμμα 11: Διαχρονική Εξέλιξη των δωματίων της Π.Ε. Μαγνησίας	157
Διάγραμμα 12: Διαχρονική Εξέλιξη των ξενοδοχειακών μονάδων της Π.Ε. Μαγνησίας .	157
Διάγραμμα 13: Διαχρονική Εξέλιξη των κλινών της Π.Ε. Μαγνησίας	157
Διάγραμμα 14: Ποσοστό Ξενοδοχειακών Μονάδων ανά κατηγορία αστέρων για την Π.Ε. Μαγνησίας, 2019.....	159
Διάγραμμα 15: Αριθμός ξενοδοχείων ανά κατηγορία και κατά δήμους, 2019	161

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Ποσοστό αύξησης ευρωπαϊκών τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων, 2017	39
Εικόνα 2: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2017	40
Εικόνα 3: Ποσοστό αύξησης ευρωπαϊκών τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων για το έτος 2018	41
Εικόνα 4: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2018	42
Εικόνα 5: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2019	43
Εικόνα 6: Μοντέλο Αστικού Τουριστικού Χώρου κατά Weaver (1993)	99
Εικόνα 7 & Εικόνα 8: Το Grindelwald στην Ελβετία	103
Εικόνα 9: Σκι στην περιοχή Chamoniix	105
Εικόνα 10: «Sainte Foy Tarentaise» - Γνωστό τουριστικό θέρετρο	105
Εικόνα 11: Το Πήλιο	110
Εικόνα 12: Σκι στο Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου.....	151
Εικόνα 13: Ατμοκίνητος «Μουντζούρης» και Αρχοντικά Πηλίου	152
Εικόνα 14: Δραστηριότητες στο Πήλιο.....	153
Εικόνα 15: Πεζοπορία στο Πήλιο	154
Εικόνα 16: Αγροτουρισμός στο Πήλιο.....	155

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1: Χάρτης Βασικών Κατευθύνσεων Χωρικής Οργάνωσης του Τουρισμού	83
Χάρτης 2: Πρότυπο Χωρικής Οργάνωσης	83
Χάρτης 3: Η οροσειρά των Άλπεων.....	101
Χάρτης 4: Χάρτης Πηλίου	110
Χάρτης 5: Περιοχή «Natura 2000: Όρος Πήλιο και παράκτια θαλάσσια ζώνη – Σπήλαια Μαλάκι και Σκεπόνι (GR1430001).....	135
Χάρτης 6: Περιοχή «Natura 2000»: «Όρος Πήλιο» (GR1430008)	136
Χάρτης 7: Βιότοποι Corine Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας	137
Χάρτης 8: ΤΙΦΚ Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας.....	139

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΠΧΣΑΑ	Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΔΔ	Ενοικιαζόμενα Επιπλωμένα Δωμάτια - Διαμερίσματα
ΕΖΔ	Ειδικές Ζώνες Διατήρησης
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΠΧΣΑΑ	Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΖΕΠ	Ζώνες Ειδικής Προστασίας
ΙΝΣΕΤΕ	Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
ΙΤΕΠ	Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
ΚΤΕΛ	Κοινά Ταμεία Εισπράξεων Λεωφορείων
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΞΕΕ	Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΟΠΑΑΧ	Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕ	Περιφερειακή Ενότητα
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΟΠ	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΠΠΧΣΑΑ	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΣΑΟΧ	Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινού Χώρου
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΠΠ	Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤΚΣ	Τόποι Κοινοτικής Σημασίας

ΤΙΦΚ	Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους
ΥΠ	Υπουργική Απόφαση
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ADE	Analysis for Economic Decisions
AIEST	International Association of Scientific Experts in Tourism
AIRBNB	Air Bed and Breakfast
CORINE	Coordination of Information on the Environment
ECTWT	Ecumenical Coalition on Third World Tourism
ETC	European Travel Commission
GW	Global Wellness Institute
LEADER	Liaison Entre Actions de L' economie Rurale
PwC	PricewaterhouseCoopers
RevPAR	Revenue Per available Room
RIS3	Research and Innovation Strategies for Smart Specialization
SAC	Special Area of Conservation
SPA	Special Protection Areas
UNEP	United Nations Environment Programme
UNWTO	United Nations World Tourism Organization
WCED	World Commission on Environment and Development

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, με τεράστια οικονομική και κοινωνική δυναμική, που, συνεχώς, εξελίσσεται και διαμορφώνεται, σύμφωνα με τις τάσεις και τις εξελίξεις των εποχών. Τα τελευταία χρόνια, η αλματώδης ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού έχει οδηγήσει στην αναζήτηση του «εναλλακτικού», του διαφορετικού, δηλαδή, τρόπου οργάνωσης και επίτευξης ενός ταξιδιού. Έτσι, αναδύθηκαν διάφορες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες αναπτύχθηκαν, με σκοπό να υποστηρίξουν αλλαγές στη ζήτηση για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του τουριστικού τομέα, σε συνδυασμό με την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος.

Ο ορεινός τουρισμός θεωρείται εναλλακτική μορφή τουρισμού, η οποία, αναπτύσσεται σε ορεινές περιοχές, αποτελώντας τον κυριότερο αναπτυξιακό τομέα. Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ορεινού χώρου, πολλοί κρατικοί φορείς υιοθέτησαν εξειδικευμένες πολιτικές και μοντέλα ανάπτυξης σχετικά με τον τουρισμό στις ορεινές περιοχές, με σκοπό την αντιμετώπιση ζητημάτων οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα.

Η Ελλάδα, ως ορεινός τουριστικός προορισμός είναι μία από τις χώρες, που διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης, καθώς η γεωγραφική της θέση, η πολιτιστική κληρονομιά της, αλλά και το πλούσιο ορεινό τοπίο της, την καθιστούν πόλο έλξης για μεγάλο αριθμό και διαφορετικού ενδιαφέροντος τουρίστες, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Παρ' όλα αυτά, πολλές ορεινές περιοχές αδυνατούν να υιοθετήσουν ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης βασισμένο στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, γεγονός που οφείλεται στην αδυναμία σύνθεσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, όσο και στη φιλοσοφία των πολιτικών για την ανάπτυξή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και το Πήλιο, το οποίο αν και διαθέτει ιδιαίτερο ανάγλυφο, πλούσια βιοποικιλότητα και χαρακτηριστική πολιτιστική ταυτότητα, φαίνεται πως υστερεί στην ανάπτυξη ενός μοντέλου ορεινού τουρισμού που να προσελκύει όχι μόνο ημεδαπούς, αλλά και αλλοδαπούς τουρίστες, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η πρωτοτυπία της παρούσας διπλωματικής εργασίας έγκειται σε μία τεκμηριωμένη θεωρητική ανασκόπηση του ορεινού τουρισμού, κατά την οποία διερευνώνται και αξιολογούνται μέσα από συγκεκριμένα κριτήρια (δείκτες), όπως η κανονιστική πυκνότητα, η σαφήνεια, η εναρμόνιση και άλλα, οι κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, όπως αυτές προτείνονται από τα, προσφάτως,

θεσμοθετημένα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια. Διερευνάται πώς οι κατευθύνσεις του χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού επηρεάζουν την περιοχή του Πηλίου και τέλος, προτείνονται ενέργειες και δράσεις με τις οποίες, η περιοχή μελέτης μπορεί να αναδείξει το ορεινό τουριστικό προφίλ της, που θα την κάνει πόλο έλξης.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αντικείμενο της, εν λόγω, εργασίας είναι να εξετάσουμε την τουριστική δραστηριότητα που υφίσταται στην περιοχή του Πηλίου και να διερευνήσουμε τη δυναμική ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού, καθώς και τις προοπτικές και τις προκλήσεις που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη αυτή στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Απώτερος στόχος είναι να διαπιστώσουμε εάν μία, ήπιας μορφής, ορεινή τουριστική περιοχή, όπως είναι το Πήλιο μπορεί να προωθήσει και να στηρίξει το δικό της μοντέλο ορεινής τουριστικής ανάπτυξης.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία πρόκειται να απαντήσει η παρούσα διπλωματική εργασία είναι τα εξής:

1. Ο ορεινός τουρισμός δημιουργεί προκλήσεις ή προοπτικές στην ανάπτυξη μίας ορεινής περιοχής;
2. Σε ποιο βαθμό η Εθνική Χωροταξική και Αναπτυξιακή Πολιτική μεριμνά για την ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές περιοχές;
3. Τα ιδιαίτερα φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά του Πηλίου μπορούν να στηρίξουν την εναλλακτική μορφή του ορεινού τουρισμού;
4. Με ποιους τρόπους το Πήλιο έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει το δικό του μοντέλο ορεινής τουριστικής ανάπτυξης;
5. Τι δράσεις χρειάζονται να γίνουν, προκειμένου η ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού να αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής μελέτης;

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η προσέγγιση του θέματος διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια και συνιστά το θεωρητικό υπόβαθρο. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο, επιδιώκεται η αποσαφήνιση της έννοιας του τουρισμού με βάση τις ερμηνείες που δόθηκαν, σε βάθος χρόνου, από διάφορους επιστήμονες. Αναλύονται ο μαζικός και ο εναλλακτικός τουρισμός, δύο έννοιες «αντίθετες» και οι βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Επίσης, εξετάζεται η βιωσιμότητα, η οποία παίζει σημαντικό

ρόλο στη τουριστική ανάπτυξη μίας περιοχής, ενώ στη συνέχεια, με τη βοήθεια στατιστικών στοιχείων, εξετάζεται η τουριστική ζήτηση και προσφορά, οι οποίες επηρεάζουν, άμεσα, την πορεία ανάπτυξης του τουριστικού φαινομένου.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τον ορεινό τουρισμό. Ειδικότερα, αναλύονται οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, για τη στήριξη του τουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, εστιάζοντας το ενδιαφέρον στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό και στο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας, προκειμένου να εξεταστεί η επάρκεια και η συμβατότητα των κατευθύνσεων, που αφορούν τον ορεινό χώρο, τον ορεινό τουρισμό και το τοπίο στον ορεινό χώρο. Επίσης, το κεφάλαιο διερευνά τον τρόπο με τον οποίο, η τουριστική δραστηριότητα επηρεάζει την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη του ορεινού χώρου.

Το τρίτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους εξετάζει, αρχικά, την εξέλιξη του τουρισμού, στο χρόνο, μέσα από τρία θεωρητικά μοντέλα, το μοντέλο κύκλου ζωής, τα μορφολογικά μοντέλα και οι τύποι διασποράς ή αλλογενούς ανάπτυξης, όπως αυτά εντοπίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία και τελειώνει με δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα επιτυχημένης ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, όπως αυτά εξελίχθηκαν στην οροσειρά των Άλπεων. Πρόκειται για τη «Γερμανικού Τύπου» ανάπτυξη ή διαφορετικά, μοντέλο ήπιου - αειφορικού τουρισμού και για «το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης» ή αλλιώς μοντέλο «σκληρού» - μαζικού τουρισμού.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας απαρτίζεται από δύο κεφάλαια, τα οποία μας εισάγουν στη μελέτη περίπτωσης, που είναι η περιοχή του Πηλίου. Πιο συγκεκριμένα, στο τέταρτο κεφάλαιο μελετάται η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής μελέτης μας, εξετάζοντας γεωγραφικά, δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία, καθώς και στοιχεία που αφορούν την απασχόληση και τους παραγωγικούς τομείς. Ακόμη, εξετάζεται το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, οι προστατευόμενες περιοχές του Πηλίου, αλλά και στοιχεία που αφορούν το ιδιαίτερο τοπίο και το πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο μελετάται η τουριστική ταυτότητα του Πηλίου. Αρχικά, αναλύεται το τουριστικό προφίλ της περιοχής, το οποίο, όπως θα διαπιστώσουμε, διαφοροποιείται, σε σχέση με εκείνα της υπόλοιπης Ελλάδας και στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Επιπλέον, με βάση τα διαθέσιμα

στοιχεία εξετάζεται η τουριστική υποδομή, η οποία περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με το ξενοδοχειακό δυναμικό, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, τη βραχυχρόνια μίσθωση, καθώς και το δυναμικό κάμπινγκ, προκειμένου να δούμε, εάν καλύπτονται οι ανάγκες της τουριστικής ζήτησης. Τέλος, καταγράφονται στοιχεία που αφορούν τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις των ημεδαπών και των αλλοδαπών τουριστών στην περιοχή του Πηλίου, ώστε να διαπιστώσουμε πως διαμορφώνεται η τουριστική κίνηση.

Η παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με το τρίτο μέρος, το οποίο, περιλαμβάνει τα γενικά συμπεράσματα που σχετίζονται με τη σημασία της ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο, όπως επίσης, και προκλήσεις ή προοπτικές που μπορεί να ενέχει ο ορεινός τουρισμός, για την περιοχή μελέτης μας. Ουσιαστικά, πρόκειται για μία κριτική αξιολόγηση της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης. Στη συνέχεια, ακολουθούν προτάσεις – παρεμβάσεις ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι κάθε κεφάλαιο περιέχει μία σύντομη εισαγωγή, που αναφέρεται στο περιεχόμενο του εκάστοτε θέματος και γενικευμένα συμπεράσματα, τα οποία απορρέουν από τα προαναφερθέντα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αναφορικά με τη μεθοδολογία που επιλέχθηκε, η διεκπεραίωση της εργασίας βασίστηκε στη βιβλιογραφική ανασκόπηση και στη δευτερογενή έρευνα. Η ανάλυση του πρώτου θεωρητικού μέρους πραγματοποιήθηκε με τη συλλογή δεδομένων από ελληνικά και ξενόγλωσσα επιστημονικά άρθρα, από επικαιροποιημένα περιοδικά, από βιβλία, μελέτες και διαδικτυακούς τόπους. Μάλιστα, για τη προσέγγιση των εννοιών της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από την Eurostat και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού – UNWTO. Σχετικά με τις πολιτικές της Ευρώπης για τον ορεινό χώρο, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από μελέτες, όπως η έρευνα της Euromontana, ενώ, όσο αναφορά τις πολιτικές για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών σε εθνικό επίπεδο, συγκεντρώθηκαν στοιχεία από επικαιροποιημένες χωροταξικές και αναπτυξιακές μελέτες, όπως, τα τρία θεσμικά εργαλεία που δίνουν κατευθύνσεις για τον ορεινό χώρο και τα οποία είναι: το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ), το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό (ΕΠΧΣΑΑ) και το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ανά Περιφέρεια (ΠΠΧΣΑΑ), καθώς και η Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Θεσσαλίας (RIS3), η οποία αποτελεί ένα εργαλείο αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Σχετικά με το δεύτερο μέρος της εργασίας, για την ανάλυση της περιοχής μελέτης, συγκεντρώθηκαν στοιχεία, τόσο από μελέτες και διαδικτυακές πηγές, όσο και από υπηρεσίες, όπως η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ), όπως και το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ), που παρέχουν χρήσιμα στοιχεία και δεδομένα, σχετικά με την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά του Ξενοδοχειακού Δυναμικού της Ελλάδας. Το τρίτο μέρος της εργασίας αφορά γενικά συμπεράσματα, καθώς και προτάσεις προώθησης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο, τα οποία προέκυψαν έπειτα από προσωπική εκτίμηση και κριτική αξιολόγηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. Εισαγωγή

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί κομβικό κλάδο ανάπτυξης για την οικονομία κάθε χώρας. Ο τουρισμός, όμως, ως έννοια, λόγω των ιδιομορφιών που παρουσιάζει, έχει δεχθεί πολλούς και σημαντικούς ορισμούς. Με την πάροδο των χρόνων, σημείωσε ραγδαία ανάπτυξη, γεγονός που οδήγησε στη σημερινή μαζικοποίησή του. Προκειμένου, όμως να διασφαλιστεί η προστασία του περιβάλλοντος και οι πόροι του τουριστικού προορισμού έχουν αναπτυχθεί οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες αποτελούν νέα πρότυπα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, φιλικότερα προς το περιβάλλον και προς την κοινωνία. Η πορεία της τουριστικής ανάπτυξης, επηρεάζεται, ωστόσο, άμεσα από την τουριστική ζήτηση και προσφορά, δύο έννοιες οι οποίες διαμορφώνονται, βάσει των τουριστικών αναγκών. Έτσι, λοιπόν, στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε το φαινόμενο του τουρισμού, μέσα από τα είδη και τις βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, θα προσδιορίσουμε την έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και θα αναφερθούμε στις έννοιες της «τουριστικής ζήτησης» και «τουριστικής προσφοράς», που θα μας οδηγήσουν σε συμπεράσματα, σχετικά με την εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης στην Ευρώπη, εστιάζοντας σε στατιστικά δεδομένα που δείχνουν τις αφίξεις και τη διαθεσιμότητα των τουριστικών καταλυμάτων και κλινών, για τη χρονική περίοδο 2017 έως 2020.

1.2. Ορισμός Τουρισμού

Ο τουρισμός ως έννοια έχει ερμηνευτεί από πολλούς επιστήμονες με διαφορετικό τρόπο, γεγονός που οφείλεται στον πολύπλευρο χαρακτήρα που έχει, καθώς σχετίζεται με τομείς όπως είναι η οικονομία, η κοινωνία, το περιβάλλον και ο πολιτισμός. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν έχει καθοριστεί ο ακριβής ορισμός του όρου, αλλά πολλοί είναι αυτοί που προσπαθούν να τον ερμηνεύσουν.

Αρχικά, σύμφωνα με το Βαρβαρέσο (1998), ο όρος του τουρισμού, ουσιαστικά, προέρχεται από τη Γαλλική λέξη «Tour» και από την Αγγλική «Touring» που σύμφωνα με την ελληνική διάλεκτο μεταφράζονται ως «γύρος» ή «περιήγηση».

Ωστόσο, οι Hunziker και Krapf, το 1942, ήταν αυτοί που επιχειρήσαν να δώσουν έναν από τους πρώτους ορισμούς. Σύμφωνα με τους ίδιους: «*Τουρισμός είναι*

το σύνολο των σχέσεων και φαινομένων που είναι αποτέλεσμα πραγματοποίησης ενός ταξιδιού σ' ένα προορισμό και διαμονής μη μόνιμων κατοίκων σ' αυτόν, εφόσον η διαμονή δεν οδηγεί σε μόνιμη κατοίκηση και δε συνδέεται με οποιαδήποτε κερδοσκοπική δραστηριότητα»

Ο παραπάνω ορισμός, παρ' όλα αυτά, θεωρήθηκε από το Διεθνή Οργανισμό Εμπειρογνομόνων του Τουρισμού (AIEST¹) ότι περιελάμβανε αρκετά μειονεκτήματα και γι' αυτό το λόγο, ο ορισμός του τουρισμού αναδιατυπώθηκε, το 1981, στο ετήσιο συνέδριο του Κάρντιφ της Ουαλίας, ως εξής: *«Το σύνολο των αλληλεπιδράσεων και των φαινομένων που προκύπτουν από άτομα που ταξιδεύουν και σταματούν σε μέρη που δεν είναι ούτε οι κύριες συνεχόμενες κατοικίες τους ούτε τόπος εργασίας, είτε για αναψυχή, είτε στο πλαίσιο επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ή σπουδών».* (Norbert, 2011).

Το 1976, προτάθηκε ένας πιο σαφής ορισμός από την Τουριστική Εταιρεία², η οποία θεώρησε ότι *«ο τουρισμός αφορά την παροδική, μη μακροπρόθεσμη μετακίνηση ατόμων σε μέρη όπου δεν είναι τόπος εργασίας ή μόνιμης κατοικίας»* (M. A. Camilleri, 2018), ενώ, κατά την ίδιο χρονολογική περίοδο, ο Καλιφώτης ορίζει τον τουρισμό ως εκείνη τη μετακίνηση ατόμων που οδηγεί σε κατανάλωση τουριστικών αγαθών (Παππάς, 2011). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1990, ο Gilbert προσέγγισε την κοινωνιολογική διάσταση του όρου τουρισμού ως εξής: *«Ο τουρισμός είναι ένα μέρος αναψυχής που περιλαμβάνει ταξίδια σε έναν λιγότερο οικείο προορισμό ή κοινότητα, για ένα βραχυπρόθεσμο χρονικό διάστημα, προκειμένου να ικανοποιήσει την ανάγκη του καταναλωτή για μία ή έναν συνδυασμό δραστηριοτήτων»* (Norbert, 2011).

Επιπλέον, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization) αποτυπώνει σαφώς τον ορισμό του τουρισμού ως εξής:

«Ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό φαινόμενο που συνεπάγεται τη μετακίνηση ανθρώπων σε χώρες ή μέρη, εκτός του σύνηθες περιβάλλοντος, για προσωπικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς. Αυτοί οι άνθρωποι καλούνται επισκέπτες (που μπορεί να είναι είτε τουρίστες είτε εκδρομείς, κάτοικοι ή μη κάτοικοι) και ο τουρισμός έχει να κάνει με τις δραστηριότητές τους, μερικές από τις

¹International Association of Scientific Experts in Tourism

² Ιδρύθηκε το 1977. Συγκεντρώνει άτομα από όλους τους τομείς της Οικονομίας των Επισκεπτών (διαδικτυακά και εκτός σύνδεσης) για συζήτηση, διαβούλευση, ανταλλαγή απόψεων και γνώσεων και για δικτύωση

οποίες περιλαμβάνουν τουριστικές δαπάνες» (U.N.W.T.O.³, πηγή: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>).

Παράλληλα, ένας άλλος ορισμός ερμηνεύει τον τουρισμό ως τη μετάβαση ατόμων προς έναν ορισμένο τουριστικό προορισμό της επιλογής τους, και τη διαμονή τους πάνω από ένα εικοσιτετράωρο, με σκοπό να καλύψουν ατομικές ανάγκες αναψυχής και διασκέδασης (Πολύζος, 2015a).

Οι παραπάνω ορισμοί φανερώνουν πως ο όρος του τουρισμού παρουσιάζει ιδιαιτερότητες, οι οποίες θα λέγαμε πως είναι δικαιολογημένες, ως ένα βαθμό, αν σκεφτεί κανείς, το πόσο μεγάλη επιρροή έχει στην παγκόσμια οικονομία και το γεγονός ότι εξελίσσεται ραγδαία, χρόνο με το χρόνο. Έτσι, παρακάτω αναλύονται τα κύρια είδη του τουρισμού, τα οποία διαμορφώθηκαν, σε βάθος χρόνου, με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, οι οποίες, συνεχώς, μεταλλάσσονται.

1.3. Κύρια είδη τουρισμού

Ο τουρισμός, όπως διαπιστώθηκε, αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο εμφανίστηκε χιλιάδες χρόνια πριν, αν σκεφτεί κανείς ότι πάντοτε υπήρχε η ανάγκη για μετακίνηση. Με την πάροδο των χρόνων, όσο οι κοινωνίες εξελίσσονταν, ο τουρισμός διαμορφωνόταν ανάλογα με τις απαιτήσεις της τουριστικής βιομηχανίας, καταλήγοντας να μετασχηματιστεί και να χωριστεί σε επιμέρους είδη και μορφές.

Ειδικότερα, σημαντικά γεγονότα που επηρέασαν την εξέλιξη του τουριστικού προϊόντος, αποτέλεσαν η αναβάθμιση και η εκλαΐκευση του μεταφορικού συστήματος, που σηματοδότησε την έναρξη της υπερεθνικότητας, καθώς, επίσης και η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του εργασιακού περιβάλλοντος. Επιπροσθέτως, ο διαμοιρασμός του πλούτου με δίκαιο τρόπο, η απόκτηση κοινωνικών δικαιωμάτων αλλά και η βελτίωση των επιχειρήσεων στον τομέα του τουρισμού συνέβαλαν εξίσου καθοριστικά στην ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού (Ηγουμενάκης, 2004).

Έτσι, σύμφωνα με τον Πολύζο (2015), ο τουρισμός διακρίνεται στις εξής τέσσερις κατηγορίες:

1. Εσωτερικός ή εγχώριος τουρισμός, ο οποίος αφορά τουριστικές περιηγήσεις εντός των ορίων της χώρας τους

³ United Nations World Tourism Organization

2. Τουρισμός των αλλοδαπών ή Εισερχόμενος τουρισμός, ο οποίος σχετίζεται με τις εισερχόμενες μετακινήσεις αλλοεθνών για λόγους τουριστικού ενδιαφέροντος
3. Μαζικός Τουρισμός, ο οποίος αφορά το οργανωμένο τουριστικό πακέτο που προσφέρεται από διάφορους τουριστικούς οδηγούς και υπηρεσίες και
4. Εναλλακτικός Τουρισμός, ο οποίος απευθύνεται σε εξειδικευμένο κοινό και προσφέρει νέες μορφές τουριστικής δραστηριότητας, χωρίς να επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον.

Στο παρόν κεφάλαιο, ωστόσο, αναλύονται οι δύο τελευταίες κατηγορίες⁴ τουρισμού, οι οποίες είναι απαραίτητες, προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατανόηση της εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου.

1.3.1. Μαζικός Τουρισμός

Ήδη από τη δεκαετία του 1970, είχε ξεκινήσει να αναπτύσσεται ο μαζικός τουρισμός, ο οποίος αποτέλεσε το δυναμικότερο είδος τουρισμού για τα περισσότερα κράτη (Kilipiris και Zardava, 2012).

Ο Πολύζος (2015), ορίζει τον μαζικό τουρισμό ως μία οργανωμένη τουριστική μορφή, η οποία αναπτύχθηκε υπό το πρίσμα της αύξησης των εισοδημάτων των τελευταίων χρόνων, η οποία με τη σειρά της οδήγησε στην μαζική ζήτηση τουριστικών προορισμών.

Η παραπάνω διατύπωση εύλογα επαληθεύεται και από τον Vella F., ο οποίος ανάμεσα στους λόγους εκείνους που καθόρισαν τον μαζικό χαρακτήρα του τουρισμού, πρόσθεσε τον παράγοντα του ελεύθερου χρόνου αλλά και την αναβάθμιση των αεροπορικών μετακινήσεων, που ελαχιστοποίησε το χρόνο μετάβασης, όσον αφορά προορισμούς πολύ μεγάλων αποστάσεων. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να σημειωθούν αλλαγές στις προσφερόμενες τουριστικές υπηρεσίες, με καλά οργανωμένα ταξιδιωτικά πακέτα χαμηλού κόστους, προσελκύοντας μεγάλο ποσοστό πληθυσμού και εντείνοντας, κατά συνέπεια, το φαινόμενο της μαζικότητας του τουρισμού (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2004).

Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού, έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν τις υπηρεσίες ενός οργανωμένου ταξιδιού, με όσο το δυνατόν λιγότερη

⁴ Στη σχετική βιβλιογραφία εντοπίζονται και άλλες επιμέρους μορφές τουρισμού, όπως είναι ο ατομικός, ο συνεχής και ο διεθνής τουρισμός που δεν γίνεται αναφορά στην παρούσα φάση.

οικονομική επιβάρυνση και ελάχιστο χρόνο, αφού δεν χρειάζεται να προβούν σε διάφορες αντίστοιχες αναζητήσεις, καθώς αυτό το είδος τουρισμού παρέχει έτοιμη διαμονή και οργανωμένες επισιτιστικές και πρόσθετες υπηρεσίες (Triarchi και Karamanis, 2017).

Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώθηκε και αντιμετωπίστηκε ο μαζικός τουρισμός προκάλεσε αρνητικές επιπτώσεις για τους τουριστικούς προορισμούς. Η μαζική συνάθροιση σε ένα τόπο απαιτούσε μεγάλα κατασκευαστικά έργα και υποδομές, όπως μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, λιμενικές εγκαταστάσεις, βιώσιμα συστήματα μεταφορών και άλλα παρόμοια. Παράλληλα, το φυσικό και δομημένο περιβάλλον άρχισε να δέχεται σκληρές πιέσεις υποβάθμισης. Παρατηρήθηκαν συγκρούσεις χρήσεων γης και έντονη εμπορευματοποίηση του τουριστικού προϊόντος, με τις τιμές στους διάφορους τουριστικούς τόπους να σημειώνουν τεράστια άνοδο και τους «tour operators»⁵ να βρίσκονται στο επίκεντρο του τουριστικού ενδιαφέροντος (Tsartas κ.ά., 2014). Η κατάσταση αυτή δημιούργησε ένα δυσμενές κλίμα έντονης οικονομικής εξάρτησης των περιοχών από τις τουριστικές υπηρεσίες (Πολύζος, 2015a).

Οι παραπάνω συνέπειες οδήγησαν τους Cooper και Ozdil, το 1992, στην υιοθέτηση της αντίληψης ότι ο μαζικός τουρισμός ήταν υπεύθυνος για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ένας τουριστικός προορισμός, ενώ την ίδια περίοδο, ο Wheeler υποστήριξε ότι θα έπρεπε να ελεγχθεί ο όγκος που καταλάμβανε ο μαζικός τουρισμός, προκειμένου να ισορροπήσει η κατάσταση. Για το λόγο αυτό, επιχειρήθηκε η διερεύνηση ενός διαφορετικού είδους τουρισμού που θα λειτουργούσε με βιώσιμο τρόπο και δεν θα επιδρούσε αρνητικά στο περιβάλλον (Kilipiris και Zardava, 2012).

Έτσι, δημιουργήθηκε η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού, με τις διάφορες μορφές του, που έδωσε τη λύση για τον περιορισμό του μαζικού τουρισμού (Kilipiris και Zardava, 2012).

⁵ Πρόκειται για τη δυναμικότερη τουριστική επιχείρηση που προήλθε από τη συγχώνευση ταξιδιωτικών πρακτορείων (κυρίως Ευρωπαϊκών). Στόχος αυτού του επιχειρηματικού κλάδου ήταν η ανεμπόδιστη μετάβαση σε τουριστικές περιοχές και η παροχή πρόσθετων υπηρεσιών τουριστικού ενδιαφέροντος (Κοκκώσης, 2001).

1.3.2. Εναλλακτικός Τουρισμός

Ο εναλλακτικός τουρισμός αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της ανάγκης για διερεύνηση νέων τουριστικών προτύπων προς έλεγχο του μαζικού τουρισμού, ο οποίος προκαλούσε φαινόμενα εξάρτησης για τις περισσότερες περιοχές.

Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν οι Lanfant και Graburn (1992), καθώς και ο Macleod (2005), η μορφή του εναλλακτικού τουρισμού φαίνεται πως είχε προσδιοριστεί ήδη από το 1980 στη Διακήρυξη της Μανίλα⁶, όταν ο όρος του τουρισμού αναδιαμορφώθηκε, με σκοπό να καλύψει κοινωνικές και πολιτιστικές του πτυχές και να βελτιώσει τον τρόπο ανάπτυξής του. Ωστόσο, η έννοια «εναλλακτικός τουρισμός» παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στον Οικουμενικό Συνασπισμό για τον Τουρισμό στον Αναπτυσσόμενο Κόσμο (Ecumenical Coalition on Third World Tourism – ECTWT⁷), ενώ, όπως υποστηρίζει ο Holden (1984), ο οργανισμός όρισε τον εναλλακτικό τουρισμό ως: *«Μία διαδικασία που προωθεί μία δίκαιη μορφή ταξιδιού μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών με στόχο την αμοιβαία αλληλοκατανόηση, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ των συμμετεχόντων»*. Από την άλλη, οι Eadington και Smith (1992), προσέγγισαν την έννοια του εναλλακτικού τουρισμού ως: *«Μορφές τουρισμού που είναι συμβατές με τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές αξίες της περιοχής και οι οποίες επιτρέπουν τόσο στην κοινωνία υποδοχής όσο και στους επισκέπτες να απολαύσουν μία θετική και αξιόλογη αλληλεπίδραση και κοινές εμπειρίες»* (Φαρσάρη, 2009).

Επιπλέον, το 1998, ο Donald Macleod, προκειμένου να διευκολύνει την αναζήτηση σχετικά με τον ακριβή όρο του εναλλακτικού τουρισμού, υιοθέτησε τρεις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες:

1. Θα πρέπει να γίνεται συζήτηση με τους ανθρώπους που ζουν σε τουριστικές περιοχές και να ενημερώνονται για τις συνέπειες του τουρισμού
2. Ο εναλλακτικός τουρισμός θα πρέπει να μην έχει αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον και να σέβεται τα πολιτιστικά και θρησκευτικά δρώμενα και

⁶ Δημιουργήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, με στόχο να διαλευκανθεί ο πραγματικός ρόλος και οι εκφάνσεις του τουρισμού σε έναν ισχυρό και εξελισσόμενο κόσμο, καθώς και να τονίσει την υποχρέωση των χωρών να ενισχύσουν τον τουρισμό ως κάτι περισσότερο από μία οικονομική δραστηριότητα (Imelda and Marcos, 1980).

⁷ Πρόκειται για μία διεθνή και οικουμενική κοινότητα που δημιουργήθηκε από τις χριστιανικές εκκλησίες, οι οποίες θέλησαν να ωφελήσουν τον Τρίτο Κόσμο που βίωναν κοινωνική, πολιτιστική, οικολογική και πολιτική κρίση, εξαιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού (Srisang, 1988).

3. Το μέγεθος της τουριστικής δραστηριότητας θα πρέπει να εκτιμάται με βάση τις δυνατότητες προσαρμογής κάθε τόπου (Triarchi και Karamanis, 2017).

Αξίζει να σημειωθεί, ακόμη, η άποψη του Βελισσαρίου, το 2000, ο οποίος διέκρινε τον εναλλακτικό τουρισμό ως μία διαφοροποιημένη μορφή και ως ένας ορισμός που έχει υιοθετηθεί από την Ελλάδα, θεωρώντας πως σε άλλα κράτη έχει επικρατήσει η έννοια του «ήπιου τουρισμού». Γενικότερα, υποστηρίζεται ότι αυτή η μορφή τουρισμού έχει δημιουργηθεί για να στηρίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη, μειώνοντας τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλούσε, υπό άλλες συνθήκες, ο μαζικός τουρισμός. Πρόκειται για ένα σύνολο ελεγχόμενων τουριστικών υπηρεσιών που αποσκοπούν στη μεγιστοποίηση του κέρδους τοπικών κοινωνιών, παρέχοντας μια σειρά ήπιων και ανεκτών, προς το περιβάλλον, δραστηριοτήτων σε ατομικό επίπεδο (Βαρβαρέσος, 2007). Αυτό συνεπάγεται, ότι οι τουρίστες που επιλέγουν τον εναλλακτικό τουρισμό, δεν χρειάζεται να αναζητήσουν ένα οργανωμένο ταξιδιωτικό πακέτο, καθώς είναι αυτόνομοι να οργανώσουν το ταξίδι τους και να επιλέξουν μόνοι τους οποιαδήποτε τουριστική υπηρεσία επιθυμούν (Tsartas, 2007).

Ταυτόχρονα με την αλλαγή των προτιμήσεων των τουριστών, διαμορφώνονται αναλόγως και τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, εφόσον ο τουριστικός επισκέπτης είναι πλέον περισσότερο ενεργητικός, έρχεται σε επαφή με το φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον, δίχως να το αλλοιώνει, το φαινόμενο της εποχικότητας ελαχιστοποιείται και οι τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις είναι σε θέση να ικανοποιήσουν νέες ανάγκες και απαιτήσεις.

Τέλος, ο εναλλακτικός τουρισμός παρουσιάζει πολλές και ιδιαίτερες ποικιλομορφίες, γεγονός που οφείλεται στην διαρκή αναζήτηση του ταξιδιώτη – καταναλωτή για νέες εμπειρίες (Τσάρτας κ.ά., 2014). Για το λόγο αυτό, στο επόμενο υποκεφάλαιο γίνεται λόγος για τις βασικές εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού, η ανάπτυξη των οποίων συμβάλλει, ακόμη και σήμερα, στην οικονομική ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών.

1.4. Βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός διακρίνεται σε ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, η οργάνωση και η λειτουργία των οποίων ευνοούν την προσέλκυση υποδομών και υπηρεσιών, συνεκτιμώντας πάντοτε την προστασία και τη διατήρηση του ευρύτερου περιβάλλοντος (Τσάρτας κ.ά., 2014).

Πιο συγκεκριμένα, οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού εντάσσονται στις ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες, σύμφωνα με τον Βαρβαρέσο (1998), αυτές διαμορφώνονται από συγκεκριμένα ενδιαφέροντα και στόχους που θέτουν οι τουρίστες, για να πραγματοποιήσουν και κατ' επέκταση να απολαύσουν το ταξίδι τους (Βαρβαρέσος, 2007).

Παρ' όλα αυτά, σημαντικοί λόγοι που οδήγησαν στην εξέλιξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ήταν:

1. Η νέα προσαρμογή της κοινωνίας στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούνταν οι μετακινήσεις προς τους τουριστικούς προορισμούς
2. Οι διάφορες τροποποιήσεις σε θέματα οργάνωσης του τουριστικού προϊόντος και οι νέες ανάγκες και απαιτήσεις των τουριστών και
3. Τα θέματα που αφορούσαν το τουριστικό πρότυπο ανάπτυξης που υιοθετείται στους τόπους τουριστικού ενδιαφέροντος (Δέφνερ, 2014).

Επιπλέον, υπάρχουν πέντε βασικοί στόχοι που εντοπίζουν οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001), σχετικά με την διάρθρωση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίοι συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

	Στόχοι
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	<ol style="list-style-type: none">1. Προστασία Περιβάλλοντος2. Προστασία κοινωνικό - πολιτιστικής κληρονομιάς τουριστικού προορισμού3. Εξασφάλιση διασκέδασης των τουριστών4. Δυναμική παρουσία και ενεργοποίηση των τουριστών σε διάφορες δραστηριότητες5. Διασφάλιση τοπικού οικονομικού κέρδους

Πίνακας 1: Βασικοί Στόχοι διάρθρωσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, **Πηγή:** Ιδία επεξεργασία

Από την άλλη, σε μία προσπάθεια ταξινόμησης όλων των κατηγοριών εναλλακτικού τουρισμού, ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 2) παρουσιάζει συγκεντρωτικά όλες τις μορφές που έχουν αναπτυχθεί με την πάροδο των χρόνων και έχουν αποκτήσει μια ιδιαίτερη δυναμική στις περισσότερες τουριστικές περιοχές.

Πίνακας 2

<ul style="list-style-type: none">• Οικοτουρισμός• Αγροτουρισμός• Ορεινός/Ορειβατικός Τουρισμός• Χιονοδρομικός Τουρισμός/ Χειμερινών σπορ• Πολιτιστικός τουρισμός• Εκπαιδευτικός/ Επιστημονικός Τουρισμός• Γαστρονομικός Τουρισμός• Θρησκευτικός Τουρισμός• Αστικός Τουρισμός• Συνεδριακός Τουρισμός• Εκθεσιακός Τουρισμός• Τουρισμός Κινητήρων• Θαλάσσιος τουρισμός• Τουρισμός Κρουαζιέρας• Τουρισμός γιότινγκ και ιστιοπλοΐας	<ul style="list-style-type: none">• Ιαματικός Τουρισμός/ Τουρισμός Ευεξίας Κοινωνικός Τουρισμός• Τουρισμός Καζίνο• Τουρισμός Θεματικών Πάρκων/Μουσείων• Τουρισμός Γκολφ• Αθλητικός Τουρισμός• Τουρισμός Περιπέτειας• Τουρισμός Ειδικών Γεγονότων• Παραθερισμός• Χρονομεριστική μίσθωση• Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά ή εξοχικές κατοικίες ειδικού τύπου• Πολύ Ειδικές Μορφές Τουρισμού (dark tourism, slum tourism, space tourism, virtual tourism κλπ.)
---	--

Πίνακας 2: Τα σύγχρονα πρότυπα ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, **Πηγή:** (Δέφνερ, 2014)

Ωστόσο, η παρούσα εργασία περιορίζεται στην παρουσίαση ορισμένων μόνο από αυτές. Έτσι, λοιπόν, παρακάτω επιχειρείται η ανάλυση μερικών από τις πιο γνωστές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, οι οποίες έχουν δεχτεί ιδιαίτερη ανταπόκριση από πλήθος τουριστών.

1.4.1. Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός, όπως φανερώνει και η ίδια η λέξη, αποτελεί μία αειφόρα μορφή τουρισμού που στοχεύει στην ανάπτυξη και ανάδειξη της τοπικής οικονομίας μίας αγροτικής περιοχής, μέσω της ενασχόλησης του τουρίστα με διάφορες αγροτικές δραστηριότητες (Τράπεζα Πειραιώς, 2012).

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2019) ορίζει τον αγροτουρισμό ως μία ειδική μορφή τουρισμού, η οποία συνδυάζει τις τουριστικές υπηρεσίες με μία σειρά παροχών και ενασχολήσεων που αφορούν την αγροτική ύπαιθρο, αναδεικνύοντας το πολιτιστικό ενδιαφέρον αυτής.

Πιο συγκεκριμένα, ο αγροτουρισμός στοχεύει να προσελκύσει ανθρώπους που θέλουν να γνωρίσουν τη φύση και να συνδυάσει τη διαμονή στην ύπαιθρο και τη συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες. Παράλληλα, ο τουρίστας που επιλέγει αυτή τη μορφή τουρισμού, συνδέεται με τα πολιτιστικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του τόπου, έρχεται αντιμέτωπος με ένα διαφοροποιημένο πρότυπο ζωής, ενώ με την ενεργό συμβολή του στις διάφορες τοπικές ασχολίες συντελεί στην βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών (Δολόγλου, 2017).

Όπως ο αγροτουρισμός στηρίζεται σε σχέσεις αλληλοσύνδεσης με το περιβάλλον, έτσι και ο οικοτουρισμός, όπως θα δούμε παρακάτω, συνδέεται άμεσα με τα στοιχεία της φύσης.

1.4.2. Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός, ήδη από το 1990, αποτελεί μία από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αντιτίθεται τον μαζικό τουρισμό, καθώς συνδέεται άμεσα με τη φύση, την οποία και προστατεύει, λειτουργώντας, ταυτόχρονα, και ως μέσο βιώσιμης ανάπτυξης, έτσι, όπως έχει θεωρηθεί από τις Μ.Κ.Ο.⁸, διάφορους αναπτυξιολόγους και επιστήμονες του ακαδημαϊκού χώρου (Wood, 2002).

Ο ορισμός του οικοτουρισμού προτάθηκε για πρώτη φορά, από τον Hector Ceballos – Lascurain, ο οποίος στην προσπάθειά του να διαμορφώσει τα είδη του οικολογικού τουρισμού, θεώρησε τον οικοτουρισμό ως ένα ταξίδι κατά το οποίο πρωταρχικό μέλημα αποτελεί η εκτίμηση και η διατήρηση του φυσικού τοπίου (Triarchi και Karamanis, 2017).

Γενικότερα, ο οικοτουρισμός προσφέρει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να ταξιδέψει σε τουριστικούς προορισμούς, απολαμβάνοντας το φυσικό περιβάλλον, χωρίς να προκαλεί αρνητικές επιπτώσεις, ενώ παράλληλα, στοχεύει στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του τόπου, καθώς πρόκειται για έναν, μικρού μεγέθους επίδρασης, τουρισμό (Camilleri, 2018). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο οικοτουρισμός συνδέεται άμεσα με την αειφορική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τους Ross και Wall (1999), ο οικοτουρισμός λειτουργεί ως μέσο για τη προστασία των φυσικών τοπίων και κατ' επέκταση συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη των τουριστικών

⁸ Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

προορισμών (Triarchi και Karamanis, 2017). Η παραπάνω διατύπωση απεικονίζεται σαφώς στο επόμενο σχήμα (Σχήμα 1).

Σχήμα 1: Προοπτική του τουρισμού, Πηγή: (Triarchi και Karamanis, 2017)

Εκτός όμως από τον οικοτουρισμό υπάρχουν και άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που συνδυάζουν το φυσικό περιβάλλον με διάφορες δραστηριότητες, όπως είναι ο ορεινός και ο χιονοδρομικός τουρισμός που θα δούμε παρακάτω.

1.4.3. Ορεινός και Χιονοδρομικός Τουρισμός

Η έννοια του ορεινού τουρισμού παρουσιάζει ιδιομορφίες, οι οποίες οφείλονται στην ποικιλομορφία των ορεινών τοπίων, γι' αυτό και δεν έχει προσδιοριστεί επακριβώς ο όρος του (Μοίρα, 2016).

Παρ' όλα αυτά, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) ορίζει τον ορεινό τουρισμό ως μία μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται σε ένα προσδιορισμένο και μικρό τόπο, ο οποίος παρουσιάζει ιδιαίτερα φυσικά στοιχεία, πλούσιας περιβαλλοντικής σημασίας, όπου ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει αλλά και να

πειραματιστεί με διάφορες δραστηριότητες (UNWTO, πηγή: <https://www.unwto.org/rural-mountain-tourism>).

Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι η επιλογή αυτού του είδους τουρισμού έρχεται δεύτερο σε προσελκυστικότητα μετά τις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, καταλαμβάνοντας το 15-20% του ετήσιου παγκόσμιου τουρισμού. Ορισμένα χαρακτηριστικά όπως η ελκυστικότητα της άγριας φύσης, το ιδιαίτερο ορεινό τοπίο και το κλίμα, η ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά του τόπου, καθώς και η παροχή πληθώρας δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το ορεινό φυσικό περιβάλλον αποτελούν κίνητρα που γοητεύουν όλο και περισσότερο το τουριστικό κοινό (Charters και Saxon, 2007).

Επιπρόσθετα, ο χιονοδρομικός τουρισμός διαφοροποιείται από τον ορεινό τουρισμό, αρχικά ως προς την εποχικότητα, καθώς πραγματοποιείται κατά τους χειμερινούς μήνες και έπειτα ως προς το τουριστικό προϊόν. Αυτό σημαίνει ότι, οι τουριστικές ορεινές περιοχές εκμεταλλευόμενοι τις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες, που μπορεί να περιλαμβάνουν θερμοκρασίες που να φτάνουν κάτω από τους μηδέν βαθμούς Κελσίου, συνδυάζουν αυτή τη μορφή τουρισμού με την ενασχόληση δραστηριοτήτων που διενεργούνται κατά τη χειμερινή περίοδο. Βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των παραπάνω είναι η ύπαρξη κέντρων υποστήριξης χιονοδρομιών και των χιονοδρομικών υπηρεσιών και κέντρων εξυπηρέτησης τουριστών και αθλητών (Τσάρτας κ.ά., 2014).

Πέραν, όμως, από τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται, τόσο στον ορεινό, όσο και στο χιονοδρομικό τουρισμό που περιλαμβάνουν ορεινά και χειμερινά αθλήματα, παρακάτω, θα εξετάσουμε την εναλλακτική μορφή του θαλάσσιου τουρισμού που αποτελεί ένα, κατ' εξοχήν, ευρύ φαινόμενο.

1.4.4. Θαλάσσιος Τουρισμός

Σύμφωνα με τους Διακομιχάλη (2009) και Κραντονέλλη (1995), ως θαλάσσιος τουρισμός ορίζεται *«κάθε τουριστική δραστηριότητα που έχει ως κυρίαρχο κίνητρο τη θάλασσα και τις ακτές της, είτε ως πεδίο δραστηριοτήτων τουρισμού, είτε ως ειδικό ενδιαφέρον, συχνά με αθλητική ή πολιτιστική διάσταση»* (Κοκκώσης κ.ά., 2011).

Πιο συγκεκριμένα, ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μία από τις πιο δυναμικές και σύγχρονες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Σχετίζεται με την ενασχόληση τουριστικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε θαλάσσια ύδατα (Tsartas *et al.*,

2014) και είναι άμεσα συνυφασμένος με τον παράκτιο τουρισμό, συμπεριλαμβάνοντας και παράκτιες δραστηριότητες αναψυχής (Δέφνερ κ.ά, 2014). Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του θαλάσσιου περιβάλλοντος και του αντίστοιχου πλωτού μέσου, ο θαλάσσιος τουρισμός κατηγοριοποιείται ως εξής (Tsartas *et al.*, 2014):

- Παράκτιος τουρισμός,
- Υποβρύχιος τουρισμός,
- Θαλάσσιος τουρισμός φύσης,
- Θαλάσσιος αλιευτικός τουρισμός,
- Θαλάσσιος πολιτιστικός τουρισμός,
- Θαλάσσιος αθλητικός τουρισμός,
- Τουρισμός Γιώτινγκ και
- Τουρισμός Κρουαζιέρας.

Το Υπουργείο τουρισμού, από την άλλη πλευρά, ταξινομεί, ενδεικτικά, τον θαλάσσιο τουρισμό σε τέσσερις κατηγορίες (Υπουργείο Τουρισμού, 2018a), που είναι:

1. Ο Τουρισμός Κρουαζιέρας, ο οποίος πραγματοποιείται εν πλω, συνδυάζοντας, το ταξίδι σε τουριστικούς προορισμούς με την παροχή υπηρεσιών διαμονής, εστίασης και ψυχαγωγίας των τουριστών, εντός του πλοίου.
2. Ο Τουρισμός Γιώτινγκ (Yachting), που περιλαμβάνει ιδιόκτητα ή μισθωμένα ιστιοφόρα ή θαλαμηγούς για τη θαλάσσια περιήγηση των τουριστών, σε συνδυασμό με υπηρεσίες διαμονής και εστίασης.
3. Ο Καταδυτικός Τουρισμός αναψυχής, ο οποίος προσφέρει καταδυτικές υπηρεσίες αναψυχής, για όσους επιθυμούν να έρθουν σε επαφή με την καταδυτική δραστηριότητα και
4. Ο Αλιευτικός τουρισμός, ο οποίος σχετίζεται με την ανάπτυξη αλιευτικών δραστηριοτήτων, όπως είναι η αλιεία, η σπογγαλιεία, οι υδατοκαλλιέργειες και άλλες σχετικές δραστηριότητες.

Ο θαλάσσιος τουρισμός, όπως είδαμε, συνδέεται με την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο θαλάσσιο χώρο, συνδυάζοντας και δραστηριότητες αθλητικού χαρακτήρα. Ωστόσο, στη συνέχεια που ακολουθεί, θα δούμε την εναλλακτική μορφή του αθλητικού τουρισμού, η οποία προσελκύει σημαντικό αριθμό τουριστών.

1.4.5. Αθλητικός Τουρισμός

Ο αθλητικός τουρισμός αφορά τουριστικούς προορισμούς, οι οποίοι παρέχουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να συμμετέχει ή και να παρακολουθεί διάφορες αθλητικές διοργανώσεις (Camilleri, 2018).

Στην ουσία, διακρίνονται δύο τύποι τουριστών, αυτός του ενεργού ταξιδιώτη που λαμβάνει μέρος σε αθλητικές δραστηριότητες και μπορεί να είναι είτε αθλητής, είτε εθελοντής και αυτός του παθητικού τουρίστα που ενδέχεται να επισκέπτεται έναν συγκεκριμένο αθλητικό χώρο της επιλογής του, στον οποίο, παράλληλα, να παρακολουθεί και τη διεξαγωγή κάποιου αθλητικού γεγονότος (Δέφνερ, 2014). Θα πρέπει να σημειωθεί, μάλιστα, πως οι επενδυτές της τουριστικής βιομηχανίας έχουν «στρέψει τα βλέμματά τους» προς αυτή τη μορφή τουρισμού, η οποία θεωρείται πως διαθέτει σημαντικά οικονομικά κέρδη και πολλές προοπτικές ανάπτυξης (Τσάρτας κ.ά., 2014).

Ένας τουριστικός προορισμός, ωστόσο, δεν παραπέμπει μόνο στην ενασχόληση του τουρίστα με αθλητικές δραστηριότητες, αλλά και στη θέληση του επισκέπτη να ανακαλύψει το αστικό περιβάλλον. Για το σκοπό αυτό, θα εξετάσουμε το φαινόμενο του αστικού τουρισμού.

1.4.6. Αστικός Τουρισμός – Τουρισμός Πόλης

Ο αστικός τουρισμός ή αλλιώς τουρισμός πόλης σχετίζεται με το ταξίδι σε πόλεις, δίνοντας τη δυνατότητα στον τουρίστα να έρθει σε επαφή με το δομημένο αστικό περιβάλλον και να δραστηριοποιηθεί με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αυτών (Πολύζος, 2015a).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) (2012) ορίζει τον αστικό τουρισμό ως τη μετακίνηση και παραμονή σε μία πόλη ή μία περιοχή, η οποία παρουσιάζει μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα. Μάλιστα, αναφέρει πως αυτή η μορφή εναλλακτικού τουρισμού εντάσσεται στις «σύντομες διακοπές»⁹, καθώς το χρονικό διάστημα που λαμβάνει χώρα η διαδικασία αυτού του ταξιδιού κυμαίνεται, τις περισσότερες φορές, από μία έως τρεις ημέρες.

⁹ Πρόκειται για τη διαμονή από μία έως τρεις διανυκτερεύσεις σε καταλύματα που περιλαμβάνουν διαμονή, διατροφή, μεταφορά, διασκέδαση και πρόγραμμα με δραστηριότητες (Sharma, 2005).

Για να αναπτυχθεί ο αστικός τουρισμός σε μία περιοχή θα πρέπει να πληροί προϋποθέσεις όπως είναι η ελκυστικότητα της περιοχής, η δυνατότητα να παρέχει ανταγωνιστικά τουριστικά προϊόντα και η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης (Δέφνερ, 2014). Τα στοιχεία αυτά προσελκύουν με τη σειρά τους επισκέπτες, οι οποίοι επιθυμούν να γνωρίσουν την ιστορία και τις συνθήκες, υπό τις οποίες ζουν οι κάτοικοι και να βιώσουν τη μοναδικότητα του αστικού τουρισμού (Ariani, 2018).

Η αφορμή για το ταξίδι σε μία πόλη, εκτός από τις συνθήκες που θα πρέπει να τηρεί, ώστε να προσελκύσει ταξιδιώτες, μπορεί να είναι και για άλλους λόγους, ένας από τους οποίους είναι η επίσκεψη για θρησκευτικούς σκοπούς. Έτσι, προκύπτει η έννοια του θρησκευτικού τουρισμού, την οποία θα εξηγήσουμε παρακάτω.

1.4.7. Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός δεν αποτελεί κάποια νέα μορφή τουριστικής δραστηριότητας, αφού, ανέκαθεν, υπήρχε η ανάγκη για πληρότητα των θρησκευτικών αναγκών, μέσω της επίσκεψης σε έναν ιερό χώρο λατρείας (Πολύζος, 2017).

Πρόκειται, λοιπόν, για ένα είδος τουρισμού, το οποίο σχετίζεται με το ταξίδι σε τουριστικούς προορισμούς, ιδιαίτερου πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος, όπου οι τουρίστες μεταβαίνουν, ατομικά ή ομαδικά, με σκοπό να ασκήσουν λατρευτικούς τους σκοπούς, όπως είναι το προσκύνημα ή η ιεραποστολή (Jongmeewasin, 2015). Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι ο θρησκευτικός τουρισμός συνδέεται με τον πολιτιστικό τουρισμό και αυτό, διότι οι υφιστάμενοι θρησκευτικοί ναοί, πολλοί από τους οποίους διοργανώνουν διάφορες θρησκευτικές εορτές, αποτελούν σημαντική πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά για έναν τόπο (Πολύζος, 2017).

Για να γίνει καλύτερα κατανοητή η παραπάνω συσχέτιση, θα πρέπει να δούμε και τί σημαίνει η έννοια του πολιτιστικού τουρισμού.

1.4.8. Πολιτιστικός - Πολιτισμικός Τουρισμός

Ο πολιτιστικός ή πολιτισμικός τουρισμός αποτελεί μία πολυδιάστατη μορφή τουριστικής ανάπτυξης, που οφείλεται στις δύο πολυσύνθετες έννοιες, από τις οποίες απαρτίζεται, δηλαδή τον «πολιτισμό» και τον «τουρισμό» (Triarchi και Karamanis, 2017).

Πιο συγκεκριμένα, ο πολιτιστικός τουρισμός θέτει ως βασικό κίνητρο την ανάδειξη μιας περιοχής με βιώσιμο τρόπο, περιλαμβάνοντας μια σειρά πολιτιστικών δραστηριοτήτων, που ο κάθε επισκέπτης μπορεί να ανακαλύψει ανάλογα με τις προτιμήσεις του (Λιναρδάτου, 2008). Η άμεση σύνδεση του τουρίστα με τον πολιτισμό του τόπου, δίνει την ευκαιρία σε αυτόν, να αποκτήσει πολύτιμες γνώσεις σχετικά με την ιστορία, την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, την τέχνη αλλά και επιπλέον χρήσιμες πληροφορίες του εκάστοτε τουριστικού προορισμού (Camilleri, 2018).

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι με την πάροδο των χρόνων, ο πολιτιστικός τουρισμός έχει αποκτήσει μεγάλη απήχηση, γεγονός που οφείλεται στην αναζήτηση και το ενδιαφέρον του ταξιδιώτη για πολιτιστικούς προορισμούς, από τους οποίους αναζητούν μία ειδική πολιτιστική εμπειρία (Triarchi και Karamanis, 2017).

Πολλοί είναι αυτοί, ωστόσο, που συνδυάζουν τα ταξίδια τους με επαγγελματικούς στόχους, επιλέγοντας έναν τουριστικό προορισμό ιδιαίτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος για να πραγματοποιήσουν τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις. Για το λόγο αυτό, σκόπιμο είναι να αναφερθούμε στον συνεδριακό και επαγγελματικό τουρισμό.

1.4.9. Επαγγελματικός και Συνεδριακός Τουρισμός

Ο επαγγελματικός τουρισμός σχετίζεται με την πραγματοποίηση ταξιδιού για σκοπούς επαγγελματικού ενδιαφέροντος. Τα άτομα που επιλέγουν αυτή τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού απολαμβάνουν τις διακοπές τους ως τουρίστες, εφόσον βρίσκονται σε κάποιο τουριστικό προορισμό και όχι στον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους, συνδυάζοντας, παράλληλα, και τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις (Κραβαρίτης και Παπαγεωργίου, 2007).

Ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο ο επαγγελματίας ταξιδιώτης επιλέγει να ταξιδέψει, ο επαγγελματικός τουρισμός διαμορφώνεται και διακρίνεται σε ταξίδια που αφορούν τη συμμετοχή σε κάποιο σεμινάριο ή έκθεση ή την ανάμειξη σε διάφορα συνέδρια (Πολύζος, 2015a).

Ο συνεδριακός τουρισμός, από την άλλη, όπως ορίζεται από το Υπουργείο Τουρισμού (2018) αποτελεί μορφή του επαγγελματικού τουρισμού και αφορά την επαγγελματική συνάθροιση ατόμων με σκοπό την ενημέρωση, την ανταλλαγή πληροφοριών, τις συζητήσεις για ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος και τη λήψη

αποφάσεων. Παράλληλα, ενισχύεται ο τουρισμός στον αντίστοιχο τοπικό προορισμό, καθώς οι παρευρισκόμενοι αυτών των συνεδρίων δραστηριοποιούνται και ως τουρίστες που, ως συνήθως, ταξιδεύουν από άλλες περιοχές, συμβάλλοντας, έτσι, στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου (Δέφνερ, 2014).

Ας δούμε, όμως, μία ακόμη, εξίσου, σημαντική μορφή εναλλακτικού τουρισμού, αυτή του τουρισμού υγείας που αναπτύσσεται συνεχώς και αποτελεί μια αρκετά δημοφιλή δραστηριότητα.

1.4.10. Τουρισμός υγείας

Ο τουρισμός υγείας σχετίζεται με την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά από εξειδικευμένες ιατρικές υπηρεσίες βελτίωσης της σωματικής και πνευματικής υγείας των ατόμων (Μοίρα και Μυλωνόπουλος, 2001).

Ειδικότερα, αυτή η μορφή τουρισμού επικεντρώνεται στο ταξίδι για λόγους αναψυχής και απόλαυσης διαφόρων θεραπειών που στοχεύουν στην αποκατάσταση και ενίσχυση της φυσικής, πνευματικής και ψυχικής υγείας, καλύπτοντας, έτσι, την ανάγκη για τουριστική απόδραση, αλλά και την επιθυμία για ιατρική φροντίδα. Επιπλέον, ο τουρισμός υγείας, ανάλογα με το κίνητρο του ταξιδιού, διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες είναι: ο ιατρικός τουρισμός, ο ιαματικός ή θερμαλιστικός τουρισμός και ο τουρισμός ευεξίας (Δοξιάδης κ.ά., 2019). Ο ιατρικός τουρισμός αναφέρεται στο ταξίδι που πραγματοποιείται, με σκοπό την ανάγκη του ατόμου – τουρίστα να ταξιδέψει σε έναν τόπο, προκειμένου να προβεί σε μια συγκεκριμένη ιατρική υπηρεσία (Camilleri, 2018).

Ο ιαματικός ή θερμαλιστικός τουρισμός αποτελεί μία ειδική μορφή τουρισμού που συνδέεται αναπόσπαστα με τη χρήση των ιαματικών πηγών, τα νερά των οποίων έχουν θεραπευτικές ιδιότητες και συμβάλλουν στη σωματική και ψυχική ανάταση (Υπουργείο Τουρισμού, 2018).

Τέλος, ο τουρισμός ευεξίας, όπως ορίζει το Παγκόσμιο Ινστιτούτο Ευεξίας (GWI¹⁰), αφορά τη μετακίνηση των ατόμων προς ένα τουριστικό προορισμό, με στόχο την εξασφάλιση της σωματικής και πνευματικής ευεξίας τους, που επιτυγχάνεται μέσα

¹⁰ «Μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ο οποίος εστιάζει στην ενίσχυση της ευεξίας σε παγκόσμιο επίπεδο, εκπαιδεύοντας δημόσιους και ιδιωτικούς τομείς, σχετικά με την προληπτική υγεία και ευεξία» (Global Wellness Institute, πηγή: <https://globalwellnessinstitute.org/about-us/>).

από τις εμπειρίες ζωής που αποκτούν, ταξιδεύοντας σε ιδιαίτερους προορισμούς (Δοξιάδης κ.ά., 2019).

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό, πως οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συμβάλλουν θετικά στην τοπική οικονομία των τουριστικών περιοχών και στοχεύουν στην προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η έννοια της οποίας εξετάζεται παρακάτω.

1.5. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, ήδη από τη δεκαετία του 1980, έχει απασχολήσει διάφορες ερευνητικές μελέτες, κυρίως, στον τομέα του τουρισμού, καθώς πρόκειται για ένα πρότυπο ανάπτυξης που εξελίσσεται συνεχώς (Zolfani κ.ά., 2015), ο ορισμός του οποίου, μάλιστα, δεν έχει προσδιοριστεί επακριβώς (Berno και Bricker, 2001).

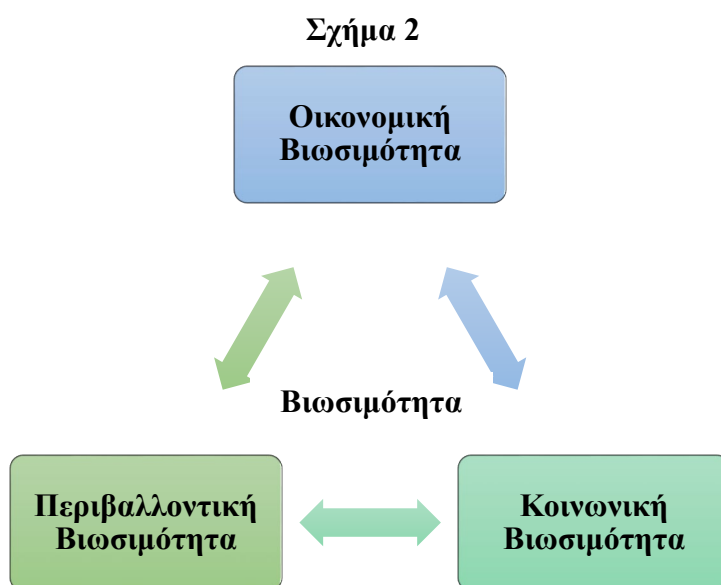
Ουσιαστικά, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, όπως υποστηρίζει ο Robinson (2004), αναπτύχθηκε με σκοπό να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του περιβάλλοντος που προκαλούσαν οι ανθρώπινες ενέργειες, αλλά και τα επιμέρους ζητήματα που αναδύονταν, σε ό,τι αφορά τις πολιτικές οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Αυγερινού - Κολώνια, κ.ά., 2012).

Η έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development - WCED¹¹), δημοσίευσε το 1987, τον πιο γνωστό ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης, σύμφωνα με τον οποίο, «η αειφόρος ανάπτυξη ικανοποιεί ανάγκες του παρόντος, δίχως να επηρεάζει τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να καλύψουν μελλοντικές τους ανάγκες» (UNEP, 2005).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) (2013), από την άλλη, ερμήνευσε τον αειφόρο τουρισμό ως *«τον τουρισμό που λαμβάνει πλήρως υπόψη τις τρέχουσες και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του, καλύπτοντας τις ανάγκες των επισκεπτών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων υποδοχής»*.

¹¹ Επιτροπή που δημιουργήθηκε με σκοπό να εκθέσει κείμενο σχετικά με το περιβάλλον και την παγκόσμια προβληματική από το 2020 και μετά, με στρατηγικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Sustainable Development Knowledge, πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced>)

Επιπρόσθετα, εντοπίζονται τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης, στόχος των οποίων είναι η αλληλοενίσχυση και η επιδίωξη της ισόρροπης ανάπτυξης αυτών, μέσω της βιωσιμότητας (Σχήμα 2). Ο πρώτος πυλώνας είναι η «οικονομική βιωσιμότητα», που σχετίζεται με την επίτευξη διαρκούς οικονομικής ενίσχυσης στον τομέα των επιχειρήσεων και των αντίστοιχων δραστηριοτήτων. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά την «κοινωνική βιωσιμότητα» που θέτει ως προτεραιότητα την κοινωνική ισότητα και τον αλληλοσεβασμό. Επιδιώκει τη μείωση της φτώχειας και την αποτροπή κάθε είδους εκμετάλλευσης, μέσω των ευκαιριών εξέλιξης. Ο τρίτος και τελευταίος πυλώνας είναι η «περιβαλλοντική βιωσιμότητα» που στοχεύει στη διατήρηση των πόρων, στη μείωση της ρύπανσης και στη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (UNEP, 2005).

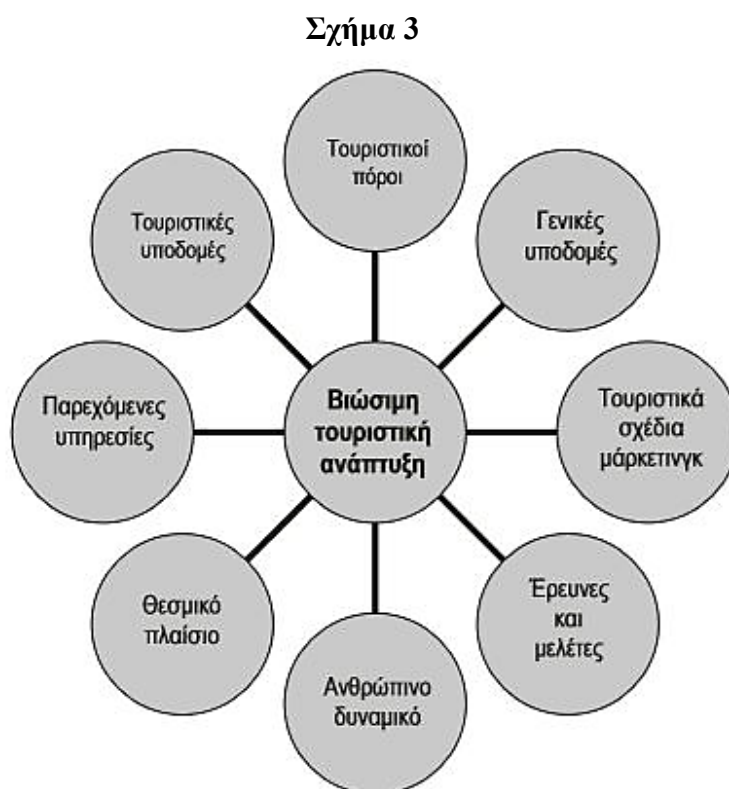
Σχήμα 2: Πυλώνες αειφόρου ανάπτυξης, **Πηγή:** Ιδία Επεξεργασία

Παράλληλα, θα πρέπει να τονιστεί, ότι για να υπάρχει βιωσιμότητα θα πρέπει να υπάρχει και ορθός σχεδιασμός. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι θα πρέπει να υλοποιούνται δράσεις, με έρευνες και μελέτες, που θα στοχεύουν στη διατήρηση του περιβάλλοντος, εκμεταλλεύοντας όσο το δυνατόν λιγότερους πόρους (Angelevska - Najdeska και Rakicevnik, 2012). Ο σχεδιασμός της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για να θεωρηθεί επιτυχημένος οφείλει να τηρεί ορισμένες κατευθύνσεις και να προσδιορίζεται σαφώς, στα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού (Τσάρτας και Σταυρινούδης, 2006).

Σύμφωνα με τους Κοκκώση και Τσάρτα (2001), υπάρχουν τέσσερα επίπεδα σχεδιασμού¹² που είναι:

1. Διαπεριφερειακό – Διεθνές Επίπεδο
2. Εθνικό Επίπεδο
3. Περιφερειακό Επίπεδο (Περιφέρεια, Νομός, Επαρχία)
4. Τοπικό Επίπεδο (τουριστική περιοχή)

Ειδικότερα, όσον αφορά το τοπικό επίπεδο, οι παράγοντες εκείνοι που πρέπει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή ο σχεδιασμός, σχετικά με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, απεικονίζονται επακριβώς στο παρακάτω σχήμα (Σχήμα 3) (Τσάρτας και Σταυρινούδης, 2006).

Σχήμα 3: Παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, **Πηγή:** (Τσάρτας και Σταυρινούδης, 2006)

¹² Στη βιβλιογραφία εντοπίζονται επιπλέον απόψεις σχετικά με τα επίπεδα τουριστικού σχεδιασμού, όπως αυτή του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO) το 1997, ο οποίος διακρίνει τα επίπεδα του σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό, όπως επίσης και η εκδοχή των Hall και Page (1999), οι οποίοι διαχωρίζουν τα επίπεδα του τουριστικού σχεδιασμού σε: 1. εθνικό, 2. διαπεριφερειακό ή/και διεθνικό, 3. περιφερειακό, 4. τοπικό, 5. τουριστική περιοχή και 6. πόλη (Παπαγεωργίου, 2016).

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αποτελεί, όπως είδαμε, ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο για να χαρακτηριστεί ολοκληρωμένο θα πρέπει να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, στη διατήρηση της ισορροπίας του περιβάλλοντος και να προσφέρει στις μελλοντικές γενεές ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες σε όλους τομείς.

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε την τουριστική ζήτηση και τουριστική προσφορά των ευρωπαϊκών χωρών για τη χρονική περίοδο 2017 έως 2020, χρησιμοποιώντας στατιστικά δεδομένα, μέσω της διαθέσιμης βιβλιογραφίας.

1.6. Η τουριστική ζήτηση

Στην επιστήμη της οικονομίας, ο όρος ζήτηση μεταφράζεται ως η ποσότητα ενός αγαθού που είναι σε θέση να αγοράσουν οι καταναλωτές σε μία καθορισμένη τιμή και σε έναν ορισμένο χρόνο. Αυτό προϋποθέτει ότι θα πρέπει να υπάρχει επιθυμία για αγορά κάποιου προϊόντος, αλλά και διαθεσιμότητα χρήματος. Η τιμή, όμως αποτελεί μεταβλητή που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά του αγοραστή, αφού μία αλλαγή στη τιμή ενός αγαθού επιφέρει μεταβολές στη ζητούμενη ποσότητα του προϊόντος (Κιντής και Πουρναράκης 1995). Παρατηρείται λοιπόν, πως το ύψος της ζητούμενης ποσότητας για ένα αγαθό εξαρτάται από τη τιμή, στην οποία διατίθεται, σε μία καταναλωτική αγορά¹³.

Στον τουρισμό, η έννοια της ζήτησης έχει ερμηνευθεί από επιστήμονες διαφορετικών επιστημονικών κλάδων, όπως αυτός της οικονομίας, της ψυχολογίας, της γεωγραφίας και της ανθρωπολογίας (Λαγός, 2005). Σύμφωνα με τους Cooper και άλλους (1993), η τουριστική ζήτηση σχετίζεται με το πλήθος των ανθρώπων που επιχειρούν να πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι σε προορισμούς εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας ή εργασίας τους και να έρθουν σε επαφή με τις υπηρεσίες του τουρισμού (David, 2013).

Στο παρόν κεφάλαιο, ωστόσο, η οικονομική διάσταση της τουριστικής ζήτησης είναι αυτή που θα μας απασχολήσει. Έτσι, η οικονομική επιστήμη ορίζει την τουριστική ζήτηση ως τη «σχεδιαζόμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών» που οι καταναλωτές μπορούν να αγοράσουν σε συγκεκριμένη τιμή και σε δεδομένο χρονικό διάστημα. Γενικότερα, η τουριστική δραστηριότητα μελετάται ως οικονομικό προϊόν,

¹³ Βασική προϋπόθεση είναι ότι οι λοιπές προσδιοριστικές παράμετροι να παραμένουν σταθερές (Κιντής και Πουρναράκης, 1995).

σύμφωνα με το οποίο, η ζήτηση που υπάρχει για τουριστικές παροχές και υπηρεσίες σε έναν τουριστικό προορισμό προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης, οι οποίες έχουν ως επακόλουθο την ενδυνάμωση της οικονομίας του τόπου και την επέκταση του παραγωγικού και καταναλωτικού προτύπου.

Η ζήτηση, όμως, επηρεάζεται άμεσα από την τιμή του τουριστικού προϊόντος. Πρόκειται για μία αντίστροφη σχέση, που εκφράζεται μέσα από το Νόμο της τουριστικής ζήτησης, σύμφωνα με τον οποίο, μία μείωση στη τιμή ενός τουριστικού προορισμού προκαλεί αύξηση στη ζήτηση για αυτόν, ενώ, μπορεί να συμβεί και το ανάποδο (Λαγός, 2005).

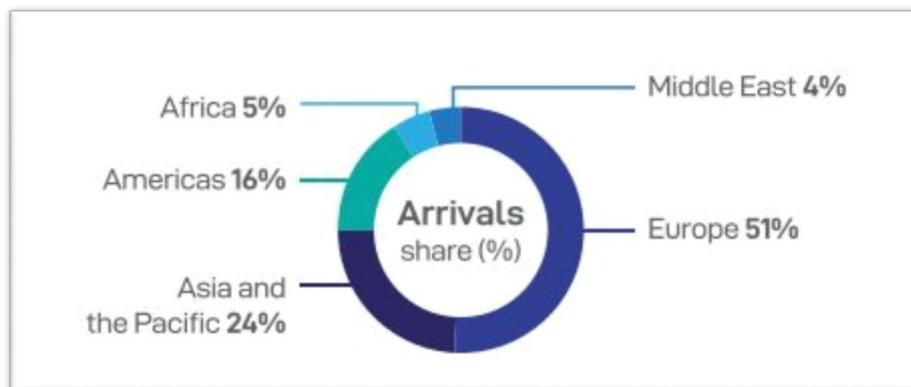
Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που διαμορφώνουν την τουριστική ζήτηση, τόσο σε διεθνή, όσο και σε εθνική κλίμακα, ορισμένοι από τους οποίους είναι:

- Οι θεμελιωμένες διεθνείς τάσεις τουριστικής ζήτησης, όπως είναι, για παράδειγμα, η οργανωμένη μορφή μαζικού τουρισμού που έχει άμεση επιρροή στη πορεία της τουριστικής ανάπτυξης των τουριστικών προορισμών
- Τα ειδικά ταξιδιωτικά κίνητρα, τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση τουριστικών μοντέλων που αναπτύσσουν αντίστοιχες τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες με σκοπό να ικανοποιήσουν τους επισκέπτες
- Η διαφήμιση που αποτελεί αναγκαίο εργαλείο για την «προβολή» του τουριστικού προορισμού, ειδικά σε περιόδους έντονου ανταγωνισμού
- Η πολιτική των «tour – operators» για έναν τουριστικό προορισμό που είναι απαραίτητη για τον προσδιορισμό της ζήτησης
- Η γεωγραφική θέση του τόπου, η οποία εάν περιλαμβάνεται σε μία παραδοσιακά αναγνωρισμένη τουριστική ζώνη επιδρά, συχνά, θετικά στη ζήτηση
- Το μάρκετινγκ που παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ζήτησης αλλά και στον τρόπο ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού και
- Οι περιστάσεις, είτε στις περιοχές αποστολής, είτε στους τουριστικούς προορισμούς, όπως για παράδειγμα μία οικονομική κρίση ή μία κρίση του πολιτικού συστήματος, η μείωση των τιμών σε διάφορες περιοχές ή ακόμη και το φαινόμενο της μόδας (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό τουρισμού (World Tourism Organization - UNWTO) (2018), η Ευρώπη από το 2010 έως και το 2017, έχει διανύσει μία αξιοσημείωτη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας το σημαντικότερο τουριστικό προορισμό του κόσμου. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 1, για το έτος 2017, η Ευρώπη καταλάμβανε το μεγαλύτερο ποσοστό σχετικά με τις διεθνείς τουριστικές

αφίξεις, που έφτανε το 51%, ποσοστό που φανερώνει την έντονη ζήτηση για ευρωπαϊκούς προορισμούς.

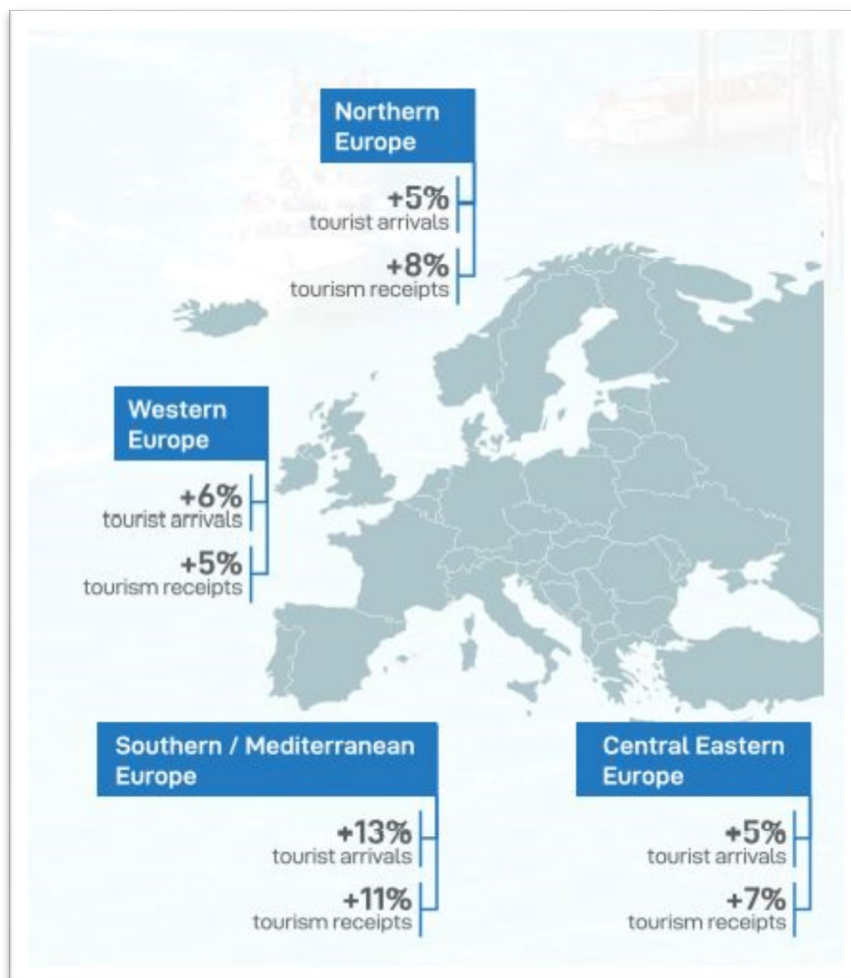
Διάγραμμα 1

Διάγραμμα 1: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις, 2017 (% ποσοστό), **Πηγή:** (UNWTO, 2018)

Πιο συγκεκριμένα, το 2017 σημειώθηκε αύξηση 8% στις τουριστικές αφίξεις σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, γεγονός, το οποίο αποδεικνύεται και από παρόμοια αύξηση που επήλθε στις τουριστικές εισπράξεις. Κατά την ίδια περίοδο, η περιοχή της Μεσογείου σημείωσε αύξηση τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων, έπειτα από την ανάπτυξη της Τουρκίας και άλλων περιοχών, με την Ιταλία και την Ισπανία να προσμετρούν συνολικά δώδεκα εκατομμύρια αφίξεις. Παράλληλα, η Γαλλία και το Βέλγιο αποτελούσαν κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς για τη Δυτική Ευρώπη, ενώ, ο εξερχόμενος τουρισμός της Ρωσίας οδήγησε στην ανάπτυξη του τουρισμού στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη. Τέλος, σημαντική τουριστική άνοδο δέχτηκαν και οι προορισμοί της Βόρειας Ευρώπης (UNWTO, 2018). Η παρακάτω εικόνα (Εικόνα 1) δείχνει, επακριβώς, τα ποσοστά αύξησης των τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων ανά γεωγραφικά τμήματα, για το έτος 2017.

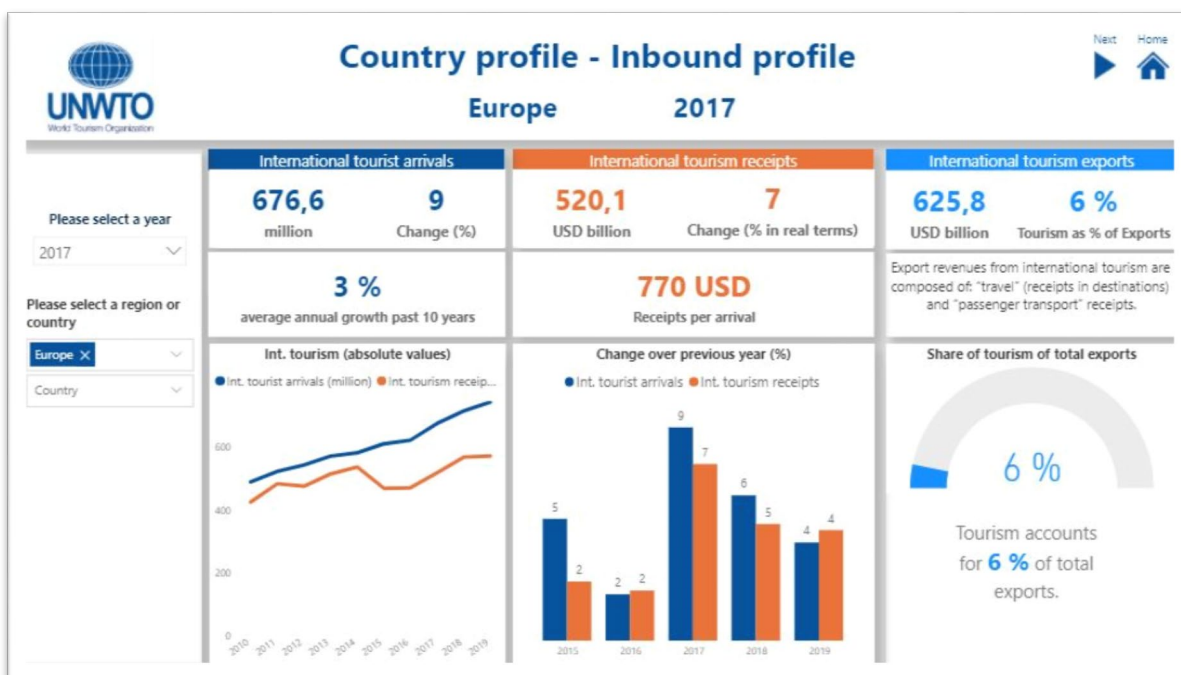
Εικόνα 1

Εικόνα 1: Ποσοστό αύξησης ευρωπαϊκών τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων, 2017, **Πηγή:** (UNWTO, 2018)

Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2017, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, διαμορφώθηκε ως εξής:

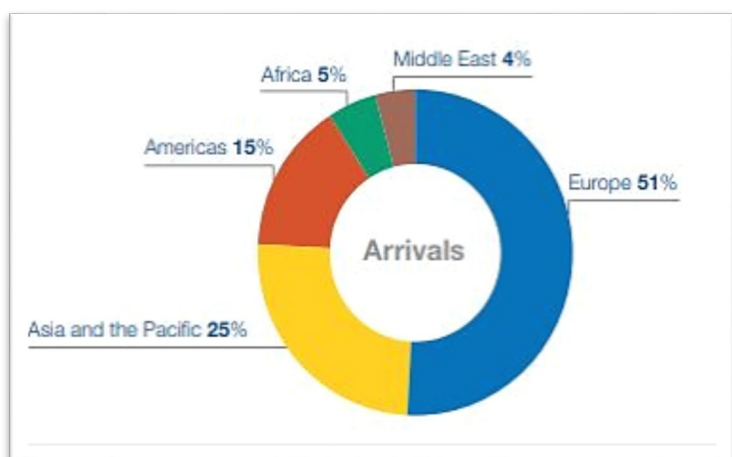
Εικόνα 2

Εικόνα 2: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2017, Πηγή: Διαθέσιμο στο: (<https://www.unwto.org/country-profile-inboundtourism>)

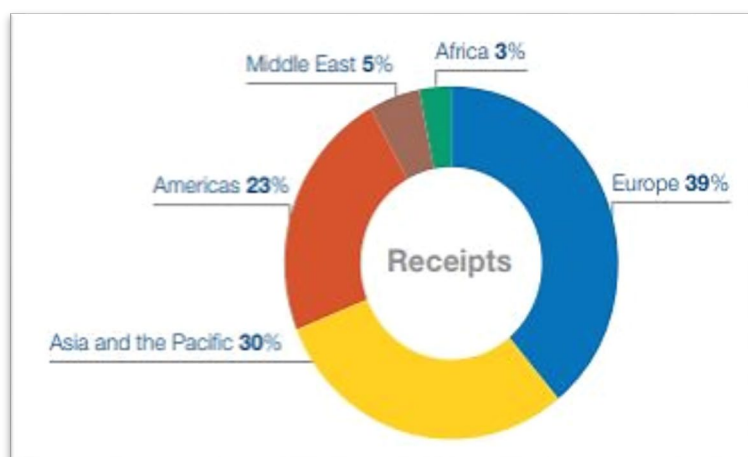
Ένα χρόνο μετά, το 2018, η Ευρώπη εξακολουθεί να αποτελεί το επίκεντρο του τουρισμού, αφού, όπως δείχνουν και τα αντίστοιχα διαγράμματα (Διαγράμματα 2 και 3), το ποσοστό των διεθνών τουριστικών αφίξεων φτάνει το 51%, ενώ το ποσοστό των διεθνών εισπράξεων που λαμβάνει η Ευρώπη από τον τουρισμό ανέρχεται στο 39% (UNWTO, 2019).

Διάγραμμα 2

Διάγραμμα 2: Διεθνείς αφίξεις τουριστών, 2018 (% ποσοστό), Πηγή: (UNWTO, 2019)

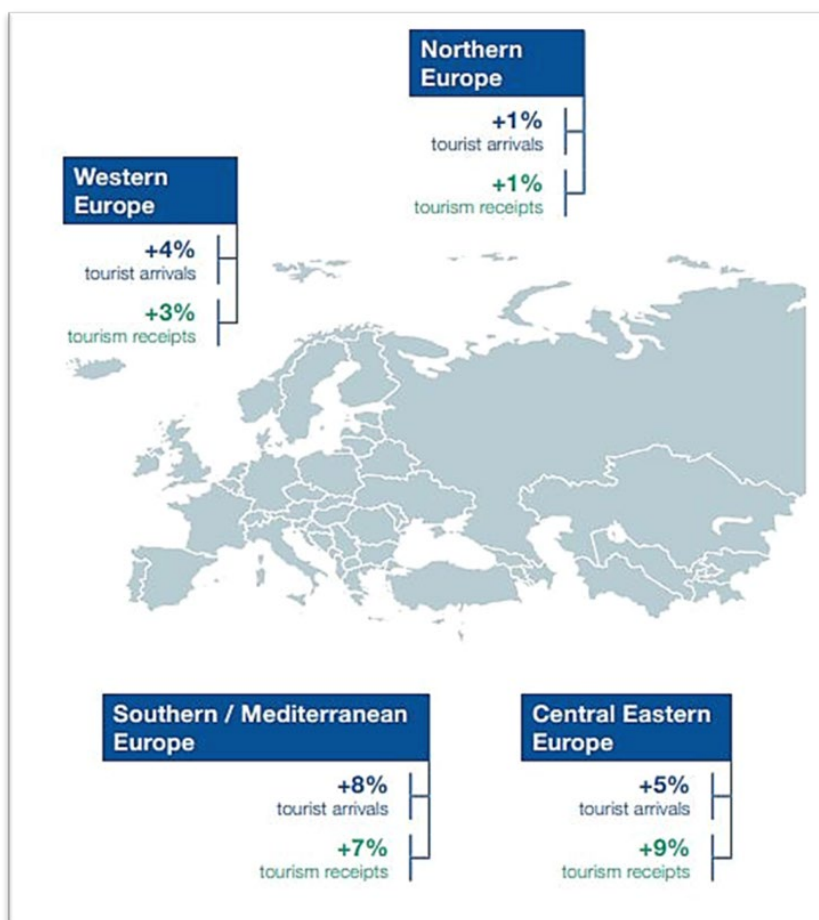
Διάγραμμα 3

Διάγραμμα 3: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις, 2018 (% ποσοστό), Πηγή: (UNWTO, 2019)

Ειδικότερα, στη περιοχή της Μεσογείου, πολλοί τουριστικοί προορισμοί, όπως η Ιταλία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Κροατία σημείωσαν αξιοσημείωτη ανάπτυξη, ενώ η Ισπανία διατήρησε τα κέρδη της από τον τουρισμό, σε σταθερά υψηλά επίπεδα. Παρόμοια, οι υπόλοιπες περιοχές της Ευρώπης συνέχισαν να καταγράφουν θετικές αποδόσεις (UNWTO, 2019). Η παρακάτω εικόνα (Εικόνα 3) δείχνει τα ποσοστά αύξησης των τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων ανά γεωγραφικά τμήματα, για το έτος 2018.

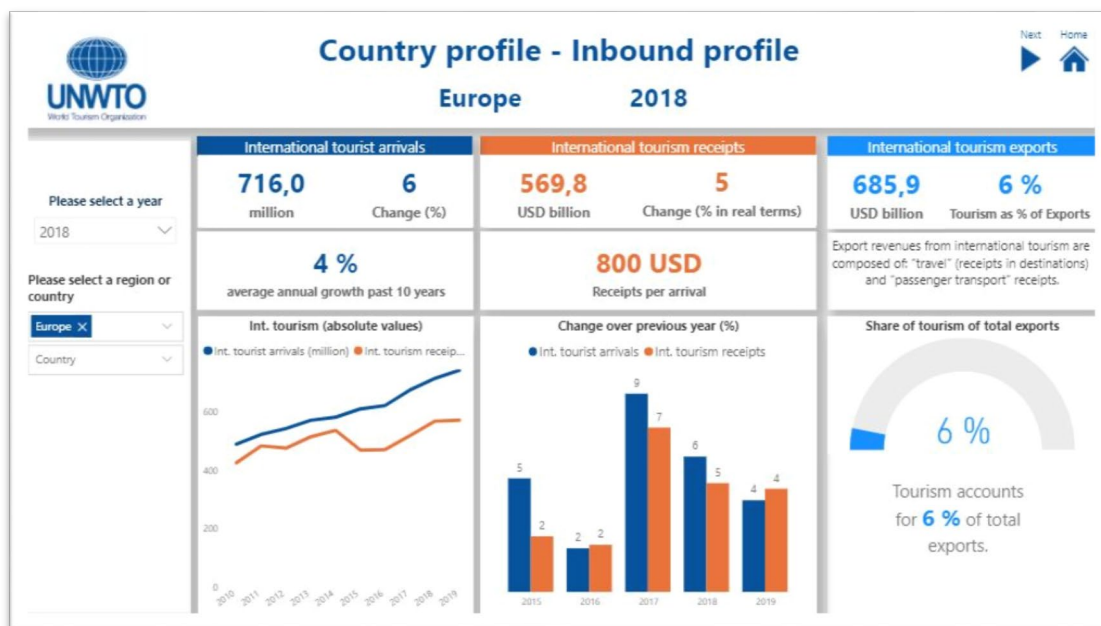
Εικόνα 3

Εικόνα 3: Ποσοστό αύξησης ευρωπαϊκών τουριστικών αφίξεων και εισπράξεων για το έτος 2018, **Πηγή:** (UNWTO, 2019)

Έτσι, το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2018, όπως έχει διαμορφωθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό τουρισμού, απεικονίζεται ως εξής:

Εικόνα 4

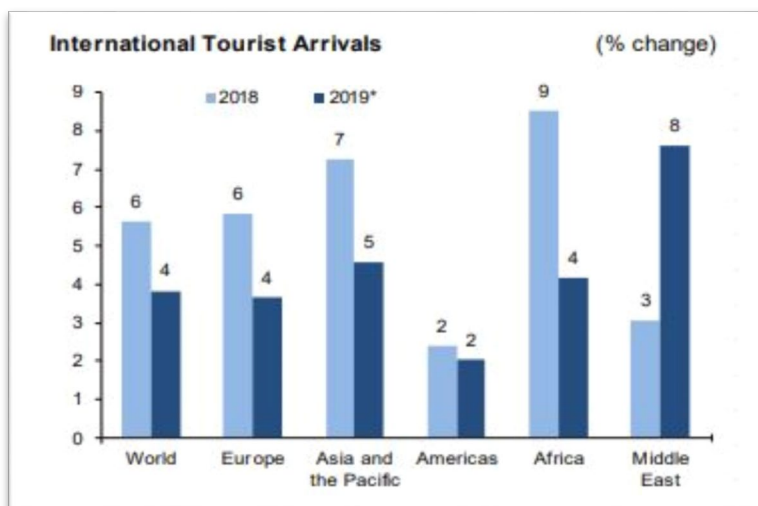
Εικόνα 4: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2018, Πηγή: (<https://www.unwto.org/country-profileinbound-tourism>)

Ωστόσο, η επόμενη χρονιά (Διάγραμμα 4), αν και αποτέλεσε ένα δυναμικό έτος σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού, ο ρυθμός με τον οποίο αυξανόταν η τουριστική ζήτηση είχε αρχίσει να επιβραδύνεται, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη και ειδικότερα στις Ευρωπαϊκές χώρες. Τα διάφορα γεγονότα που συνέβαλαν σε αυτή την αλλαγή ήταν οι εξελίξεις σχετικά με το «Brexit¹⁴», η οικονομική κρίση, οι διάφορες γεωπολιτικές και εμπορικές συγχύσεις, όπως επίσης και η πτώχευση της εταιρίας «Thomas Cook¹⁵» και άλλων παρόμοιων εταιριών χαμηλού κόστους.

¹⁴ Αφορά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε (31 Ιανουαρίου 2020), μετά από 47 χρόνια συνεργασίας. Επίσημως, δεν έχει το δικαίωμα συμμετοχής στις αποφάσεις της Ε.Ε, αλλά, το δικαίω της Ε.Ε συνεχίζει να ισχύει στο Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι το τέλος μεταβατικής περιόδου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πηγή:https://ec.europa.eu/info/european-union-and-united-kingdom-forging-new-partnership/brexit-brief_el).

¹⁵ Αποτελεί μια από τις παλαιότερες εταιρείες ταξιδιών αναψυχής για τη Βρετανία και τη μεγαλύτερη τουριστική επιχείρηση σε παγκόσμιο επίπεδο, με πωλήσεις 8 δισεκατομμυρίων λιρών περίπου, 19 εκατομμυρίων ετήσιων πελατών και 22.000 υπαλλήλων. Το Σεπτέμβριο του 2019 κήρυξε πτώχευση (Leadbeater, 2019).

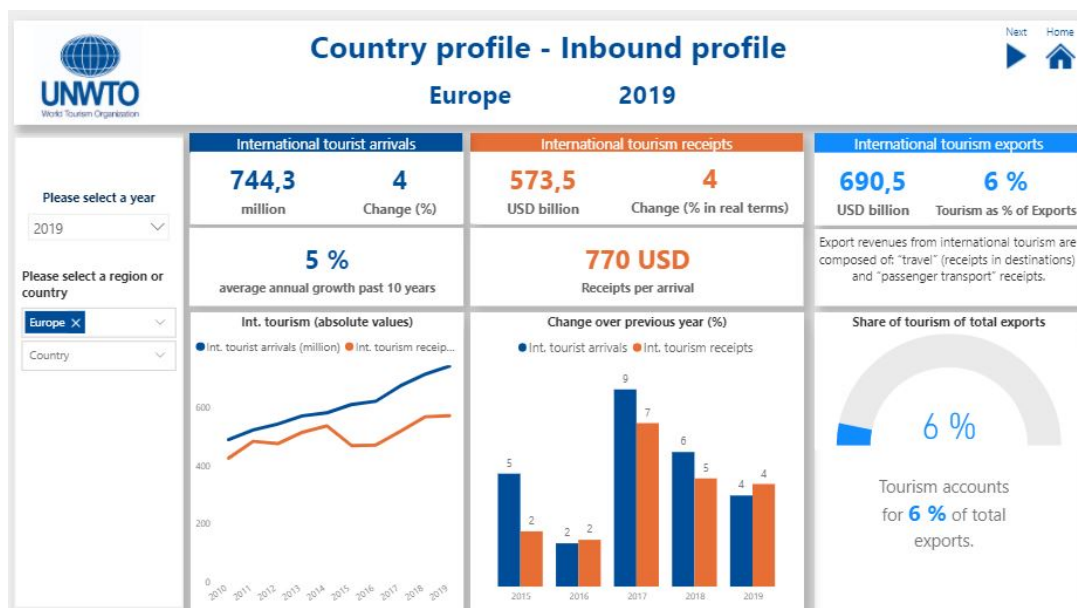
Διάγραμμα 4

Διάγραμμα 4: Διεθνείς τουριστικές αφίξεις, 2018 - 2019 (% ποσοστό), Πηγή: (UNWTO, 2020b)

Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2019, έχει διαμορφωθεί ως εξής:

Εικόνα 5

Εικόνα 5: Το τουριστικό προφίλ της Ευρώπης για το έτος 2019, Πηγή: (<https://www.unwto.org/country-profileinbound-tourism>)

Όσον αφορά την περίοδο του 2020, η πανδημία COVID-19 είχε άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στη τουριστική ζήτηση των προορισμών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που εξέδωσαν διάφοροι τουριστικοί προορισμοί, από τον Ιανουάριο 2020 έως και τον Ιούνιο 2020, επήλθε πτώση στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις που έφτασε το 65%, σε σύγκριση με το έτος 2019, ενώ, μάλιστα, τον Ιούνιο άγγιξε το 93%. Σε αυτό το δυσμενές και ανησυχητικό κλίμα, η Ευρώπη σημείωσε μείωση στις αφίξεις της κατά

66%, για τους αρχικούς έξι μήνες του 2020, το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό μετά από την Ασία και τον Ειρηνικό. Θα πρέπει να σημειωθεί, παρ' όλα αυτά, ότι οι εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού τουρισμού για τη χρονική περίοδο 2021 – 2024, προβλέπουν ότι το 2021 θα επέλθει ανάκαμψη, εάν και εφόσον, η εξάπλωση της πανδημίας COVID-19 περιορισθεί και δεν θα υπάρξουν φραγμοί στις τουριστικές μετακινήσεις. (UNWTO, 2020a).

Όπως η ζήτηση αποτελεί βασική δύναμη της οικονομίας και του τουρισμού, έτσι και η προσφορά, που θα εξετάσουμε στη συνέχεια, είναι ένας οικονομικός όρος που αλληλεπιδρά με τη ζήτηση και προσδιορίζει τη λειτουργία της αγοράς.

1.7. Η τουριστική προσφορά

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η προσφορά ορίζεται ως η ποσότητα ενός αγαθού που είναι σε θέση οι πωλητές να διαθέσουν στην αγορά σε μία συγκεκριμένη τιμή (Begg κ.ά., 2006).

Από την πλευρά του τουρισμού, η τουριστική προσφορά ερμηνεύεται ως το σύνολο των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που οι παραγωγοί επιθυμούν να παρέχουν στην αγορά του τουρισμού σε ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα και σε μία δεδομένη τιμή. Η διαφορά με τον ορισμό της οικονομικής επιστήμης βρίσκεται στην ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν το τουριστικό προϊόν και διακρίνονται από έντονη ετερογένεια (Λαγός, 2005).

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001), εντοπίζουν τρεις παράγοντες που διαμορφώνουν την τουριστική προσφορά, οι οποίοι σχετίζονται με τους διαθέσιμους φυσικούς ή τεχνητούς πόρους κάθε περιοχής. Αυτοί είναι:

- Οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, ορισμένους από τους οποίους είναι το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα, οι διάφορες εκδηλώσεις πολιτιστικού ενδιαφέροντος και οι παραδόσεις, που είναι χαρακτηριστικοί για κάθε είδος τουριστικής ζήτησης
- Οι ανθρωπογενείς πόροι, που είναι κατασκευασμένοι από τον άνθρωπο, όπως είναι, για παράδειγμα, οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα πόλεων και
- Οι υποδομές και οι υπηρεσίες τουριστικού ενδιαφέροντος, όπως είναι τα ξενοδοχειακά καταλύματα, τα ταξιδιωτικά γραφεία, οι χώροι εστίασης και πολλές, ακόμη, παρόμοιες παροχές.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Λαγό (2005), η τουριστική προσφορά επηρεάζεται από επτά παραμέτρους, οι οποίες είναι:

- Η τιμή των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, η οποία επιδρά στη μεταβολή της παραγωγής
- Ο σκοπός της τουριστικής επιχείρησης που αποσκοπεί στην απολαβή σταθερού κέρδους σε μακροχρόνιο ορίζοντα
- Μια τυχόν θετική ή αρνητική εξέλιξη της τεχνολογίας, που επηρεάζει την παραγωγή των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών
- Η αύξηση ή η μείωση στη τιμή των συντελεστών παραγωγής, που έχει άμεσο αντίκτυπο στο κόστος της τουριστικής παραγωγής
- Οι διαφορετικές τιμές σε άλλα τουριστικά προϊόντα που μπορεί να διατίθενται, είτε στον υφιστάμενο τουριστικό προορισμό, είτε σε μία παρόμοια τουριστική περιοχή
- Οι εκτιμήσεις των παραγωγών, όσο αναφορά τις τιμές των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, καθώς ενεργοποιούν την τουριστική βιομηχανία να μεγεθύνουν την τουριστική προσφορά και
- Το σύνολο των τουριστικών επιχειρήσεων που επιδρά στη προσφορά του τουριστικού προϊόντος.

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδιών (European Travel Commission – ETC), το 2017, η Ευρώπη σημείωσε σημαντική αύξηση στη πληρότητα των τουριστικών καταλυμάτων και πολλοί από τους επιχειρηματίες των ξενοδοχειακών μονάδων οδηγήθηκαν σε αύξηση 1,2% της μέσης ημερήσιας τιμής των δωματίων. Ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 3) απεικονίζει την ξενοδοχειακή απόδοση για το έτος 2017 (European Travel Commission - ETC, 2017).

Πίνακας 3

Country	Occupancy		ADR*		RevPAR*	
	% change year ago	YTD level (%)	% change year ago	YTD level (euro)	% change year ago	YTD level (euro)
Austria	1.5	74.2	1.2	100.2	2.7	74.3
Belgium	10.9	70.5	3.0	102.3	14.3	72.2
Bulgaria	3.2	64.0	8.9	73.4	12.4	47.0
Croatia	13.2	62.2	1.7	135.9	15.1	84.6
Czech Republic	4.0	74.9	4.3	81.7	8.4	61.2
Finland	4.2	66.0	5.8	103.5	10.3	68.3
France	5.0	66.6	-10.8	118.2	-6.3	78.7
Germany	0.9	71.3	2.0	101.5	3.0	72.3
Greece	4.8	72.3	7.0	119.7	12.2	86.5
Hungary	3.0	77.0	11.2	82.4	14.5	63.5
Ireland	1.8	78.3	6.6	126.0	8.5	98.6
Israel	4.6	70.1	-0.9	185.3	3.6	129.8
Italy	4.0	68.5	4.1	142.9	8.3	97.9
Latvia	1.6	66.9	6.0	68.2	7.8	45.7
Lithuania	3.3	67.2	6.4	60.9	10.0	40.9
Malta	2.3	75.6	11.8	138.4	14.3	104.6
Netherlands	3.9	74.3	5.3	117.9	9.4	87.6
Poland	1.5	72.3	5.1	67.2	6.6	48.6
Portugal	2.6	70.4	13.2	110.4	16.1	77.7
Romania	2.4	69.1	6.6	71.4	9.2	49.3
Russia	4.6	60.8	3.7	78.7	8.4	47.8
Slovakia	3.3	66.9	0.7	65.0	4.1	43.5
Spain	0.7	74.6	8.0	114.4	8.8	85.3
Switzerland	2.7	66.1	-0.7	192.8	2.0	127.5
Turkey	18.0	60.2	9.2	66.8	28.9	40.2
United Kingdom	0.5	77.4	3.6	105.2	4.1	81.5

Source: STR
 *ADR and RevPAR in local currency
 Note: Includes all European markets for which STR collect data with a sufficient sample for reporting

Πίνακας 3: Ξενοδοχειακή απόδοση (Ιαν-Δεκ), 2017, **Πηγή:** (European Travel Commission - ETC, 2017)

Για το έτος 2018, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Eurostat¹⁶, στην Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιούνταν περισσότερα από 600.000 τουριστικά καταλύματα, τα οποία περιελάμβαναν, συνολικά, περίπου 28,3 εκατομύρια κλίνες (Πίνακας 4). Μάλιστα, οι χώρες της Γαλλίας και της Ιταλίας συγκέντρωναν το 36% των συνολικών κλινών, δηλαδή 10 εκατομμύρια κλίνες, ενώ, στη συνέχεια, ακολουθούσαν η Γερμανία και η Ισπανία με 7 εκατομμύρια κλίνες, συνολικά (Eurostat, 2020a).

¹⁶ «Στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεύθυνη για τη δημοσίευση υψηλής ποιότητας ευρωπαϊκών στατιστικών και δεικτών που επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ χωρών και περιφερειών» (European Commission, Πηγή:https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_en).

Πίνακας 4

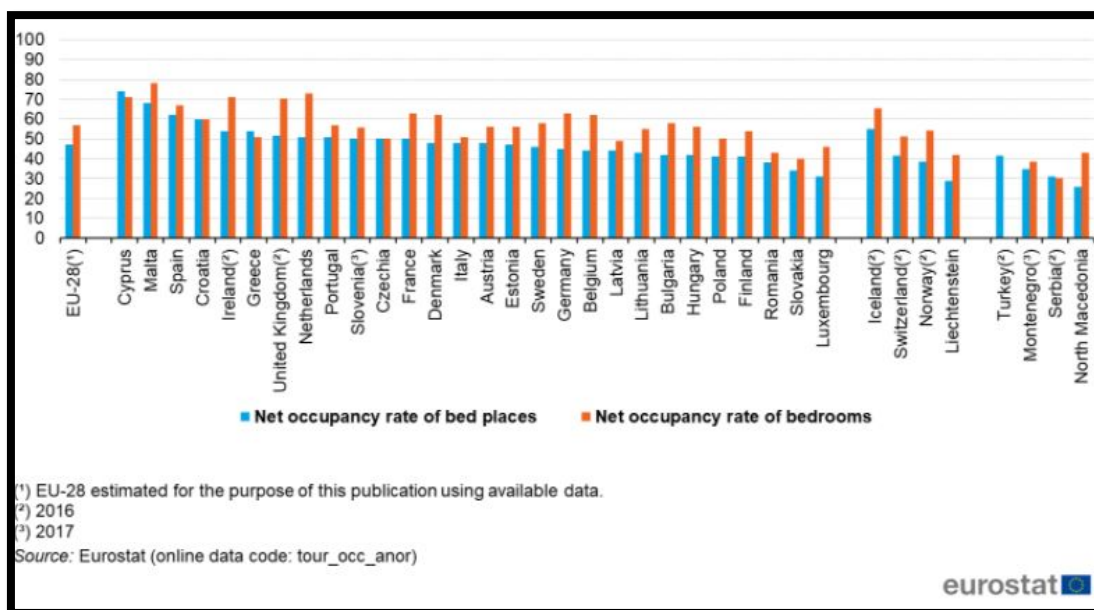
Tourist accommodation establishments, 2018			
	Number of establishments (units)	Number of bed places (thousands)	Nights spent by residents and non-residents (millions)
EU-27 (*)	600 157 e	28 294 e	2 791.2 e
Belgium	9 211	390	41.3
Bulgaria	3 458	336	26.8
Czechia	9 426	741	55.5
Denmark	1 167	426	33.3
Germany	50 020	3 474	419.6
Estonia	1 535	61	6.6
Ireland (*)	3 145	200	33.4 ue
Greece	38 180	1 340	123.1
Spain	51 418	3 600	466.9
France	29 652	5 112	442.8
Croatia	108 212	1 116	89.6
Italy	216 141	5 113	428.8
Cyprus	802	87	17.2
Latvia	1 145	54	5.4
Lithuania	3 616	90	8.1
Luxembourg (*)	425	64	2.9
Hungary	4 587	419	32.8
Malta	211	45	10.1
Netherlands	9 145	1 398	116.1
Austria	21 494	1 046	125.2
Poland	11 076	799	88.9
Portugal	5 964	649	74.4
Romania	7 720	349	28.5
Slovenia (*)	3 699 u	117 u	15.7 e
Slovakia	3 087	191	15.2
Finland	1 372	260	22.2
Sweden	4 249	819	60.9
United Kingdom (*)	84 580	3 944	354.4 e
Iceland (*)	1 120	47	9.0 e
Liechtenstein	96	2	0.2
Norway (*)	2 351	588	33.8 e
Switzerland (*)	39 057	665	55.3 e
Montenegro (*)	382	43	4.2 e
North Macedonia	494	48	2.2
Serbia (*)	3 651	109	9.3 e
Turkey (*)	.	.	112.5
Kosovo* (*)	217 u	8 u	0.3 e

Note: "e" - estimated, "u" - low reliability and "*" - data not available or very unreliable.
 * This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.
 (*) Estimate made for the purpose of this publication, based on available data.
 (*) Number of establishments and bed places: 2016.
 (*) Nights spent by residents and non-residents estimated using 2018 monthly data.
 (*) Number of establishments and bed places: 2017.
 (*) Nights spent by residents and non-residents: 2016.
 Source: Eurostat (online data codes: tour_cap_nat, tour_occ_ninat and tour_occ_nim)

Πίνακας 4: Τουριστικά καταλύματα, 2018, Πηγή: (Eurostat, 2020a)

Επίσης, για την ίδια χρονιά, η πληρότητα των κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου έφτανε το 47%, ενώ, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο διάγραμμα (Διάγραμμα 5), η Κύπρος (74%), η Μάλτα (68%), η Ισπανία (62%) και η Κροατία (60%) ήταν οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά πληρότητας. Αντίστοιχα, οι χώρες της Μάλτας και της Ολλανδίας καταλάμβαν τα υψηλότερα ποσοστά πληρότητας (78% και 73%) σχετικά με τα υπνοδωμάτια (Eurostat, 2019).

Διάγραμμα 5

Διάγραμμα 6: Τουριστικά καταλύματα, 2018, Πηγή: (Eurostat, 2019)

Παρόμοια εικόνα φαίνεται πως επικράτησε και την επόμενη χρονιά, καθώς, το 2019 παρατήρηθηκε σταθερότητα στη πληρότητα των κλινών στα ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα, σε σχέση με το έτος 2018. Σε επίπεδο χωρών, σημειώθηκε αύξηση στα ποσοστά της Σλοβενίας και του Βελγίου, ενώ, αντίθετα, μέγιστη μείωση υπέστη η χώρα της Φιλανδίας (Πίνακας 5). Παράλληλα, η Μάλτα κατέγραψε τη μέγιστη πληρότητα ως προς τις κλίνες, με ποσοστό 58%, για τους τελευταίους τρεις μήνες του έτους 2019, ενώ, μάλιστα, τον Οκτώβριο έφτασε να αγγίζει το 85% ως προς την πληρότητα των υπνοδωματίων. Οι Κάτω Χώρες, επίσης, σημείωσαν τη μέγιστη πληρότητα σε υπνοδωμάτια, το μήνα Νοέμβριο, με ποσοστό 74%. (Πίνακας 6) (Eurostat, 2020b).

Πίνακας 5

	December			October to December			January to December		
	2018 (%)	2019 (%)	Difference (percentage points)	2018 (%)	2019 (%)	Difference (percentage points)	2018 (%)	2019 (%)	Difference (percentage points)
EU-27(*)	39.1	40.1	1.0	43.4	43.4	0.0	50.2	50.1	-0.1
Belgium	45.8	47.6	1.8	45.2	46.1	1.9	45.4	48.7	3.3
Bulgaria	25.3	27.5	2.2	23.8	25.6	1.8	42.3	42.1	-0.2
Czechia	44.2	44.5	0.3	47.8	47.4	-0.4	50.2	51.2	1.0
Denmark	36.0	35.0	-1.0	42.4	41.8	-0.7	47.7	47.6	-0.1
Germany	39.5	39.8	0.2	43.1	43.9	0.8	45.3	45.7	0.4
Estonia	44.0	44.0	0.0	43.0	44.4	1.3	47.4	47.8	0.3
Ireland(†)	40.0	.	.	45.2	.	.	54.0	.	.
Greece(†)	22.9	22.3	-0.6	31.9	31.3	-0.6	52.7	54.4	1.7
Spain	47.7	48.0	0.2	54.5	53.7	-0.8	62.1	61.9	-0.3
France	42.0	43.0	1.0	44.8	45.1	0.3	50.2	49.9	-0.3
Croatia	26.2	25.7	0.5	39.5	37.5	-2.0	62.1	61.4	-0.7
Italy	36.2	38.5	3.3	42.3	41.8	-0.6	50.6	51.6	0.9
Cyprus	33.3	29.6	-3.7	60.9	57.1	-3.8	74.4	71.8	-2.6
Latvia	37.4	37.9	0.5	35.9	38.7	2.8	44.6	44.9	0.3
Lithuania	36.3	37.5	1.2	35.2	36.5	1.3	42.9	44.1	1.1
Luxembourg	26.3	27.2	0.9	30.2	30.1	-0.2	31.2	30.8	-0.4
Hungary	36.0	37.1	1.1	38.4	39.5	1.0	41.5	41.9	0.3
Malta	43.0	43.8	0.8	57.5	57.8	0.3	68.2	66.2	-1.9
Netherlands	41.3	42.1	0.8	45.4	47.0	1.6	50.8	50.5	-0.3
Austria	43.1	45.3	2.2	36.8	37.4	0.6	47.7	47.9	0.2
Poland	33.6	33.9	0.3	36.9	37.2	0.4	40.8	41.7	0.9
Portugal	32.2	33.6	1.4	41.6	42.3	0.7	50.6	50.8	0.2
Romania	27.8	29.1	1.3	34.8	35.5	0.7	38.0	39.7	1.7
Slovenia	24.4	33.0	8.6	24.7	35.9	11.2	31.4	44.3	12.9
Slovakia	25.5	28.7	3.2	29.6	32.8	3.3	34.2	36.2	1.9
Finland	41.7	42.4	0.7	38.5	27.2	-11.2	41.2	23.8	-17.4
Sweden	37.0	35.0	-2.0	41.4	40.4	-1.0	45.5	45.2	-0.3
United Kingdom	50.2	49.5	-0.7	53.6	53.3	-0.3	54.6	55.1	0.5
Iceland	42.5	40.4	-2.1	48.0	46.9	-1.1	55.6	53.1	-2.5
Liechtenstein	25.2	25.6	0.4	24.8	25.5	0.7	28.5	28.3	-0.3
Norway	28.1	27.6	-0.5	31.4	31.9	0.6	36.7	37.2	0.5
Switzerland	38.0	47.7	9.7	38.4	43.9	5.5	44.6	46.4	1.8
Montenegro	16.3	16.8	0.5	23.7	27.1	3.4	47.1	49.7	2.7
North Macedonia	15.9	17.5	1.7	19.3	21.9	2.7	26.4	27.6	1.1
Serbia	28.1	30.4	2.3	31.4	32.7	1.3	35.6	35.8	0.2
Kosovo(†)(‡)	10.7	15.5	4.8	11.3	15.7	4.4	12.7	15.2	2.5

(*) EU-27 aggregate estimated for the purpose of this publication.
(†) Unreliable data.
(‡) Estimates
(§) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.
(•) = not available.
Source: Eurostat (online data code: tour_occ_mnor, tour_occ_nim)

Πίνακας 5: Καθαρά ποσοστά πληρότητας κλινών σε ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα, Δεκέμβριος 2019, 4ο τρίμηνο 2019 και Ιανουάριος έως Δεκέμβριος 2019 σε σύγκριση με τις ίδιες περιόδους του 2018 (%), Πηγή: (Eurostat, 2020b)

Πίνακας 6

	2018 (%)			2019 (%)			Difference (percentage points)		
	October	November	December	October	November	December	October	November	December
EU-27 ^(*)									
Belgium	70.4	67.8	61.9	76.6	69.4	65.9	6.2	1.6	4.0
Bulgaria	28.3	29.8	32.2	30.1	33.6	35.1	1.8	3.8	2.9
Czechia	50.3	43.9	43.1	54.9	47.3	44.5	4.6	3.4	1.4
Denmark	60.0	59.0	43.0	61.0	67.0	43.0	1.0	-2.0	0.0
Germany	67.5	61.9	55.1	68.0	63.4	55.6	0.4	1.5	0.5
Estonia	56.0	49.0	51.0	56.0	54.0	50.0	0.0	5.0	-1.0
Ireland ^(*)	72.0	64.0	54.0	u	u	u	:	:	:
Greece ^(*)	40.4	20.2	23.5	40.0	20.3	23.3	-0.4	0.1	-0.2
Spain	68.0	61.5	53.2	67.2	61.2	53.9	-0.8	-0.3	0.7
France	65.0	59.0	53.0	64.0	59.0	53.0	-1.0	0.0	0.0
Croatia	47.8	33.4	28.5	55.6	32.2	28.8	7.8	-1.2	0.3
Italy	63.1	35.9	37.2	51.1	39.2	40.7	-12.0	3.3	3.5
Cyprus	75.2	58.5	40.1	73.7	62.7	34.1	-1.5	-5.9	-6.0
Latvia	48.3	42.4	41.7	46.8	42.2	42.1	-1.5	-0.2	0.4
Lithuania	52.9	49.5	44.7	54.3	50.2	46.8	1.4	0.7	2.1
Luxembourg	46.8	40.6	42.1	41.4	43.0	35.7	-5.4	2.4	-6.4
Hungary	57.6	53.2	47.6	59.6	55.2	49.5	2.0	2.0	1.9
Malta	85.5	69.9	50.9	84.6	70.4	51.9	-0.9	0.5	1.0
Netherlands	77.9	70.0	61.3	76.4	73.4	61.3	-1.5	3.4	0.0
Austria	43.4	34.6	50.3	41.4	35.8	52.7	-2.0	1.3	2.4
Poland	51.5	47.1	41.3	51.3	47.4	41.0	-0.2	0.3	-0.3
Portugal	64.2	47.4	38.9	64.3	49.0	40.8	0.1	1.6	1.9
Romania	45.8	42.3	35.9	44.4	40.5	33.6	-1.4	-1.8	-2.3
Slovenia	36.1	44.3	31.3	50.8	41.3	38.4	14.7	-3.0	7.1
Slovakia	40.9	35.7	30.5	44.4	39.5	33.8	3.6	3.8	3.3
Finland	52.6	54.0	49.6	30.8	30.8	49.4	-21.8	-23.2	-0.2
Sweden	61.0	60.0	46.0	61.0	69.0	46.0	0.0	-1.0	-1.0
United Kingdom	80.7	75.1	69.2	82.0	76.0	68.4	1.3	-0.1	-0.8
Iceland	65.3	51.9	48.7	65.0	54.1	47.9	-0.3	2.2	-0.8
Liechtenstein	41.0	40.4	34.2	46.7	37.2	32.8	5.7	-3.2	-1.4
Norway	53.5	53.3	40.4	54.3	54.1	39.9	0.8	0.8	-0.5
Switzerland	53.3	46.1	46.3	53.4	33.5	39.9	0.1	-12.6	-6.4
Montenegro	34.0	22.1	18.8	37.9	23.3	17.5	3.9	1.2	-1.3
North Macedonia	41.6	32.5	31.5	45.5	33.9	28.6	3.8	1.4	-2.9
Serbia	38.0	32.0	30.2	42.3	35.4	34.3	4.3	3.4	4.1
Kosovo ^(**)	13.7	12.7	12.2	18.0	18.6	17.7	4.3	5.9	5.5

(*) EU-27 aggregates cannot be calculated using the available data.
 (**) Unreliable data.
 (**) Estimates.
 (**) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.
 (:) = not available.
 Source: Eurostat (online data code: tour_occ_mnor, tour_occ_nim)

Πίνακας 6: Καθαρά ποσοστά πληρότητας υποδοματίων σε ξενοδοχεία και λοιπά τουριστικά καταλύματα, Οκτώβριος, Νοέμβριος και Δεκέμβριος 2019, σε σύγκριση με τους ίδιους μήνες του 2018 (%), Πηγή: (Eurostat, 2020b)

Η χρονιά του 2020, γνωστή για την πανδημία Covid-19 που έχει ξεσπάσει, έχει επηρεάσει, σε μεγάλο βαθμό, την τουριστική προσφορά και κατ' επέκταση την τουριστική βιομηχανία. Έως και τον Μάιο του 2020, παρατηρήθηκε μία προφανής μειωμένη απόδοση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, για τους πρώτους τρεις μήνες του χρόνου, η Ασία και ο Ειρηνικός ήρθαν αντιμέτωπες με τις συνέπειες της πανδημίας, ενώ, η Ευρώπη επηρεάστηκε από τις επιπτώσεις της κρίσης του κορωνοϊού, κατά το επόμενο τρίμηνο. Μάλιστα, ο δείκτης «έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο (RevPAR¹⁷)» σημείωσε πτώση 52%, τόσο για την Ασία

¹⁷ «Revenue Per available Room»: Είναι δείκτης που χρησιμοποιείται που χρησιμοποιείται στον τουρισμό για τη μέτρηση της απόδοσης του ξενοδοχείου. Υπολογίζεται πολλαπλασιάζοντας τη μέση

όσο και για την Ευρώπη, φανερώνοντας την αρνητική επίδραση που επέφερε ο Covid-19 στη παγκόσμια τουριστική αγορά. Το ποσοστό πληρότητας για την Ευρώπη, έφτασε στο 47%, ενώ, η μέση ημερήσια τιμή μειώθηκε στο 9%, γεγονός που οφείλεται στους ταξιδιωτικούς περιορισμούς και στα «lockdowns» πολλών κρατών. Παρ' όλα αυτά, πιστεύεται ότι η επερχόμενη ανάκαμψη του τουρισμού δεν θα μπορέσει να αγγίξει τα ποσοστά ανάπτυξης του 2019 μέχρι και το 2023.

1.8. Συμπεράσματα

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο τουρισμός, έχει αναδειχθεί, σε βάθος χρόνου, σε έναν ταχύτατα αναπτυσσόμενο οικονομικό κλάδο και είναι άμεσα συνυφασμένος με την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική ανάπτυξη ενός τόπου. Αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, για το οποίο έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για να δοθεί ένας ακριβής προσδιορισμός της έννοιάς του. Όπως είδαμε, η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, ως οργανωμένη τουριστική μορφή, αποτέλεσε το δυναμικότερο είδος τουρισμού για πολλές χώρες. Ωστόσο, αποδείχθηκε επιβλαβής για τους τουριστικούς προορισμούς, με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον να δέχεται σκληρές πιέσεις υποβάθμισης. Έτσι, αναπτύχθηκε η έννοια του εναλλακτικού τουρισμού, που σκοπό είχε, και συνεχίζει να έχει, την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με απώτερο στόχο την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Η ραγδαία εξέλιξη του τουρισμού και η ανάπτυξη πολλών μορφών του (αγροτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κλπ.) αποδεικνύουν την έντονη ανάγκη των ανθρώπων για ταξίδια και την επιθυμία για εξερεύνηση νέων προορισμών που δημιουργούν μοναδικά βιώματα.

Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε την έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, για την οποία δεν υπάρχει, εξίσου, ένας σαφής ορισμός. Παρ' όλα αυτά, η βιωσιμότητα επιτυγχάνεται από τον συνδυασμό της ισόρροπης οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής ανάπτυξης, καθώς, επίσης, και από τον ορθό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό του.

Τέλος, επιχειρήσαμε να αναλύσουμε τους όρους της ζήτησης και προσφοράς στον τουρισμό. Μελετώντας, πιο συγκεκριμένα την τουριστική ζήτηση και τουριστική προσφορά, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η Ευρώπη από το 2010 έως και το 2019,

ημερήσια τιμή δωματίου (ADR) ενός ξενοδοχείου με το ποσοστό πληρότητας ή διαιρώντας τα συνολικά έσοδα του ξενοδοχείου με τον συνολικό αριθμό διαθέσιμων δωματίων κατά την περίοδο που μετράται (Chen, 2020).

έχει διανύσει μία αξιοσημείωτη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας το σημαντικότερο τουριστικό προορισμό του κόσμου. Από την ανάλυση της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, προκύπτει ότι οι ορεινές περιοχές έχουν γίνει μία από τις σύγχρονες ανάγκες του ανθρώπου για αναψυχή, με την Ευρώπη να σημειώνει τα υψηλότερα ποσοστά, σχετικά με τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την πληρότητα των τουριστικών καταλυμάτων και κλινών, από το 2017 έως και σήμερα. Ωστόσο, η πανδημία COVID-19 που ξέσπασε το 2020, είχε άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στη τουριστική ζήτηση και προσφορά, αφού παρατηρήθηκε μία προφανής μειωμένη απόδοση στον κλάδο του τουρισμού. Παρ' όλα αυτά, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού θεωρεί το 2021 θα επέλθει ανάκαμψη, εάν και εφόσον, η εξάπλωση της πανδημίας COVID-19 περιορισθεί και δεν θα υπάρξουν φραγμοί στις τουριστικές μετακινήσεις, ενώ, πιστεύεται ότι η επερχόμενη ανάκαμψη του τουρισμού δεν θα μπορέσει να αγγίξει τα ποσοστά ανάπτυξης του 2019 μέχρι και το 2023.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα αναλύσουμε τη δυναμική που παρουσιάζει ο ορεινός τουρισμός στην ανάπτυξη μιας ορεινής περιοχής, μέσα από πολιτικές και στρατηγικές που υιοθετήθηκαν σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και θα εξετάσουμε τη συμβολή του ορεινού τουρισμού ως οικονομικό και κοινωνικό κίνητρο ανάπτυξης σε μία διαρκώς μεταβαλλόμενη παγκόσμια οικονομία και κοινωνία.

2. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

2.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τους Christie και άλλους (2014), ο τουρισμός σε ορεινές περιοχές έχει βρει τεράστια απήχηση, σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς, πολλοί είναι αυτοί που αναζητούν ορεινά τοπία για να απολαύσουν τις διακοπές τους (Mutana and Mukwada, 2018). Το γεγονός αυτό έδωσε το έναυσμα να μελετηθεί ο σχεδιασμός του τουρισμού, με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατή η ορθή αποτίμηση των προβλημάτων ή προοπτικών του στις ορεινές περιοχές. Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τις πολιτικές που υιοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για τη στήριξη του τουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια Αειφόρου Σχεδιασμού και Ανάπτυξης, προκειμένου να εξάγουμε συμπεράσματα, σχετικά με τις υπάρχουσες πολιτικές που

αφορούν τον ορεινό χώρο, σε συνδυασμό με τον τουρισμό και το τοπίο. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η τουριστική δραστηριότητα επηρεάζει την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη του ορεινού χώρου.

2.2. Η πολιτική για τον ορεινό τουρισμό

Ήδη από τη δεκαετία 1970, όπως αναφέρουν οι Costa και άλλοι (2013), είχαν αναπτυχθεί διάφορες πολιτικές σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού, ορισμένες από τις οποίες δημιουργήθηκαν από παγκόσμιους οργανισμούς, όπως ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁸, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών¹⁹ και άλλες αναδύθηκαν από τα εκάστοτε, αναπτυγμένα «τουριστικά» κράτη (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

Εστιάζοντας, ωστόσο, το ενδιαφέρον στον ορεινό τουρισμό, αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι αρκετές ορεινές περιοχές αποτελούν τουριστικούς προορισμούς, ενώ, παράλληλα, παρατηρείται μία τάση μελλοντικής ανάπτυξης και για άλλα παρόμοια ορεινά τοπία.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στον ορεινό χώρο έχει προκύψει, εν μέρει, από πρωτοβουλίες διαφόρων εμπορών, εστιατόρων και τεχνιτών, οι οποίοι στήριξαν την παραγωγή τους σε νέες επιχειρήσεις και ισχυρές επενδύσεις. Το γεγονός αυτό, αν και οδηγεί σε θετικές εκτιμήσεις σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού, δεν εγγυάται και τη διατήρηση ή και μεγιστοποίηση του τουριστικού προϊόντος, εάν δεν υπάρχει κάποιο σύστημα συντονισμού ή διευθέτησης. Θα πρέπει, δηλαδή, να υπάρχει ένα καλά οργανωμένο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο που να στοχεύει στη καθιέρωση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, αναπτύσσοντας αντίστοιχες εξειδικευμένες πολιτικές (Maselli, 2014).

Τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, η ανάγκη χάραξης κατάλληλης πολιτικής για τις ορεινές περιοχές φαίνεται να αποτελεί ένα πολυσύνθετο θέμα που

¹⁸ Βασίζεται στην οικονομική και πολιτική ένωση 27 χωρών της Ευρώπης. Ξεκίνησε με την ονομασία «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)», με στόχο την οικονομική συνεργασία των χωρών, προσθέτοντας, στη συνέχεια, και τη πολιτική παράμετρο, καλύπτοντας κλάδους όπως το κλίμα, το περιβάλλον, την υγεία, τις εξωτερικές σχέσεις, την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και τη μετανάστευση (europa.eu, 2020).

¹⁹ Είναι διεθνής οργανισμός που στοχεύει στη διατήρηση της ειρήνης μέσω της διεθνούς συνεργασίας και συλλογικής ασφάλειας. Δε νομοθετεί, αλλά επιλύει διεθνείς συγκρούσεις και συντάσσει πολιτικές σε ζητήματα που αφορούν όλα τα κράτη – μέλη (Ηνωμένα Έθνη, Πηγή: <https://unric.org/el/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b9%cf%81%ce%b9%ce%b1/>).

οφείλεται στην ιδιαιτερότητα, κυρίως, του ορεινού χώρου (Γουργιώτης, 2007). Πιο συγκεκριμένα, με την πάροδο του χρόνου, αυτό που διαφαίνονταν ήταν η έντονη αλλοίωση του ορεινού χώρου, γεγονός που οφείλονταν σε δημογραφικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Ανάμεσα στους λόγους εκείνους που οδήγησαν στην αποδυνάμωση του ορεινού χώρου, οι Haller και Bender (2015) θεωρούν ως αίτιο το φαινόμενο της αστικοποίησης, ενώ, οι Κακλαμάνη και Ντυκέν (2001) συμπληρώνουν ως αιτία και την μετέπειτα πληθυσμιακή γήρανση που υπέστη ο ορεινός χώρος. Συνεχίζοντας, ο Κουτσουρής (2010) προσθέτει τον πολιτικό και οικονομικό παραγκωνισμό του, με την παράλληλη δημιουργία μη θεσμοθετημένων κανόνων, ενώ, τέλος, την ίδια περίοδο, οι Σεργάκη και Ηλιόπουλος (2010) προσθέτουν, μεταξύ των αιτιών, την αδιαφορία σχετικά με τα παραδοσιακά πρότυπα παραγωγής, και κατ' επέκταση, την απουσία τυποποίησης της παραγωγής του πρωτογενούς τομέα, καθώς, επίσης και τον αφανισμό της πολιτιστικής ταυτότητάς τους (Μπακογιάννης κ.ά., 2016).

Παρακάτω, λοιπόν, θα αναλύσουμε, τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν αρχικά στην Ευρώπη και στη συνέχεια, στην Ελλάδα, σχετικά με την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

2.2.1. Η πολιτική του ορεινού τουρισμού στην Ευρώπη

Για πολύ καιρό, σύμφωνα με την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (2010), το ζήτημα της ανάπτυξης του ορεινού χώρου στην Ευρώπη, έθεσε την ανάγκη για τη διατύπωση διαφόρων πολιτικών. Προς στο τέλος της δεκαετίας του 1980, οι Αλπικές χώρες ήταν αυτές που ανέπτυξαν μία πρώτη νομοθεσία, σχετικά με την προστασία των ορεινών τοπίων, αλλά και πολιτικές επίλυσης των ποικίλων προβλημάτων. Έτσι, το 1952, διαμορφώθηκε η «Διεθνής Επιτροπή για την Προστασία των Περιοχών των Άλπεων» (ADE, 2012).

Αναφορικά με τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ευρώπης, όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002), ήδη, από το 1975 επιχειρήθηκε μία πρώτη προσπάθεια ανάπτυξης του ορεινού χώρου, μέσω της παροχής οικονομικής ενίσχυσης σε μόνιμους κατοίκους που ασκούσαν το επάγγελμα της γεωργικής δραστηριότητας. Λίγα χρόνια αργότερα, κατά το έτος 1988, και σύμφωνα με τη «Commission of the European Communities» (1988), ο ορεινός χώρος παύει να αποτελεί τμήμα μιας αγροτικής κοινότητας και λαμβάνεται υπόψιν ως μία ξεχωριστή περιοχή που χρήζει

ειδικής στρατηγικής ανάπτυξης. Συνεχίζοντας, κοινός στόχος για τις ορεινές περιοχές τίθεται η «βιώσιμη ανάπτυξη», ενώ, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002), οι, έως τότε, πρόσφατες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέδειξαν το όραμα για «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη» του ορεινού χώρου, ως πολιτική, ζωτικής σημασίας (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2010).

Από τον 20ο αιώνα και μετά, επίσης, οι πολιτικές σχετικά με την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών απασχολούν, τόσο την τοπική κυβέρνηση, όσο και τις αρμόδιες αρχές σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει ποικίλες πολιτικές και προωθεί χρηματοδοτήσεις σε τομείς που σχετίζονται με τον ορεινό χώρο, όπως είναι η ανάπτυξη της γεωργίας, η πολιτική συνοχής, το περιβάλλον και ούτω καθεξής. Η στρατηγική αυτή, όμως, της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιπλέκει, εν μέρει, την κατάσταση, καθώς, καθιστά δύσκολη την αξιολόγηση των πολιτικών που λαμβάνουν χώρα, αρχικά, σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού και έπειτα, στους διάφορους κλάδους που αναπτύσσονται συμπληρωματικά με τις ορεινές περιοχές (ADE, 2012).

Επιπλέον, όπως αναφέρουν οι Μιχαηλίδου και Ρόκος (2004), τα ζητήματα που καλείται να επιλύσει η Ευρώπη, σχετικά με τον ορεινό χώρο, αφορούν την ιδιαίτερη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά του τοπίου, τις δυσμενείς καταστάσεις, σχετικά με την ενασχόληση με τον γεωργικό τομέα, τις απότομες κλίσεις του εδάφους, τα έντονα καιρικά φαινόμενα, τη δημογραφική γήρανση, όπως και την απομόνωση (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2010).

Έτσι, λοιπόν, υπάρχουν υπερεθνικές, εθνικές και υποεθνικές πολιτικές ορεινού τουρισμού, αλλά και πολιτικές που πραγματεύονται σε διεθνές επίπεδο, όπως είναι «οι συμβάσεις των Άλπεων» και οι «οι συμβάσεις των Καρπαθίων» (EUROMONTANA, 2011). Μάλιστα, κάθε κράτος έχει διαμορφώσει τη δική του «ορεινή πολιτική», γι' αυτό, και σε εθνικό επίπεδο προσδιορίζονται οι ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες χωρών, με βάση την πολιτική για τον ορεινό χώρο (NORDREGIO, 2004):

1. Χώρες στις οποίες δεν εντοπίζονται ορεινές πολιτικές: Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται χώρες, όπου δεν υπάρχουν βουνά (π.χ. Δανία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ολλανδία), ή χώρες με ελάχιστα ή και χαμηλά βουνά (π.χ. Βέλγιο, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Πολωνία) ή χώρες που είναι, κυρίως, ορεινές (π.χ. Ελλάδα, Νορβηγία, Σλοβενία) και η ορεινή πολιτική τους ταυτίζεται με τη γενική αναπτυξιακή πολιτική.

2. Χώρες των οποίων οι ορεινές πολιτικές / μέτρα είναι τομεακές: Ο τύπος αυτός αφορά κράτη με μεσαίου μεγέθους βουνά ή και κράτη τα οποία ενδείκνυται να εντάξουν μία αντίστοιχη τομεακή πολιτική ορεινού χώρου. Ο κλάδος της γεωργίας είναι αυτός, πάνω, στον οποίο επικεντρώνονται οι ορεινές πολιτικές, γεγονός που οφείλεται στην οδηγία ΕΟΚ 75/268 «για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και άλλους κανονισμούς²⁰». Μάλιστα, σε χώρες όπως είναι η Ιρλανδία, η Ουγγαρία, η Πορτογαλία και η Σλοβακία, οι τομεακές πολιτικές σχετίζονται με τη γεωργία, το περιβάλλον και τον τουρισμό.

3. Χώρες των οποίων η προσέγγιση της πολιτικής του ορεινού χώρου είναι πολυτομεακή: Η ανάπτυξη συνήθως ξεκινά με την ορεινή γεωργία και, στην πορεία, οι πολιτικές επεκτείνονται και σε άλλους οικονομικούς κλάδους όπως είναι ο τουρισμός, οι δημόσιες υποδομές ή υπηρεσίες και το περιβάλλον. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Γερμανία και η Ισπανία, αλλά και η Αυστρία με μία ολιστική πολιτική με μακροχρόνια προσέγγιση (1960 για τη γεωργία, 1975 για την παγκόσμια ανάπτυξη).

4. Χώρες που παρουσιάζουν ολοκληρωμένη πολιτική για τη συνολική ανάπτυξη του ορεινού χώρου: Πρόκειται για κράτη με εξελιγμένη προσέγγιση στο τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης, όπου, μέσω ορθών πολιτικών στον τομέα της γεωργίας, έχουν οδηγηθεί στην ανάπτυξη μιας, πλήρους και χωρίς αποκλεισμούς, πολιτικής. Σήμερα, η Γαλλία²¹, η Ιταλία²² και η Ελβετία²³ παρέχουν μία ολιστική προσέγγιση πολιτικής ορεινού χώρου, ενώ, η Ρουμανία και η Βουλγαρία βρίσκονται σε μία προσπάθεια προσομοίωσης του ιταλικού και γαλλικού μοντέλου ανάπτυξης (NORDREGIO, 2004).

Ακόμη, σύμφωνα με τη μελέτη της Euromontana (2011), για να προσδιοριστούν, σαφώς, οι εθνικές πολιτικές, σχετικά με τον τουρισμό σε ορεινές περιοχές, πραγματοποιήθηκε έρευνα που αποσκοπούσε στη διερεύνηση υφιστάμενης εθνικής τουριστικής στρατηγικής και στην ανάλυση του τουρισμού στον ορεινό χώρο. Έτσι, λοιπόν, ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 7) παρουσιάζει εκείνα τα κράτη που

²⁰ Άλλοι Κανονισμοί: ΕΚ 950/97 για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων & ΕΚ 1257/1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (NORDREGIO, 2004)

²¹ Δύο πολιτικές ορεινού χώρου της Γαλλίας είναι οι εξής: Massif Commissariats (1973) και Mountain Law (1985) (NORDREGIO, 2004)

²² Οι πολιτικές της Ιταλίας για τα βουνά είναι οι εξής: Γενική αρχή της ειδικής πολιτικής για ορεινές περιοχές (1948), ορεινές κοινότητες (1971) και Mountain Law (1994) (NORDREGIO, 2004)

²³ Η πολιτική ορεινού χώρου της Ελβετίας είναι «ο Νόμος περί Επενδύσεων στις Ορεινές Περιοχές (1974)» (NORDREGIO, 2004)

συμμετείχαν στην έρευνα, αφού είχαν αναπτύξει τη δική τους εθνική τουριστική στρατηγική.

Πίνακας 7

Χώρες	Ύπαρξη τουριστικής στρατηγικής σε εθνικό επίπεδο	Ύπαρξη τουριστικής στρατηγικής στον ορεινό χώρο	Τρέχουσα εθνική τουριστική στρατηγική (ανά έτος έκδοσης)
Αυστρία	Ναι	Ναι	«Η νέα αυστριακή στρατηγική τουρισμού» (Φεβρουάριος 2010)
Γαλλία	Ναι	Ναι/Όχι *	«Σχέδιο γαλλικού τουρισμού 2010»
Γερμανία	Ναι	Όχι	«Κατευθυντήριες γραμμές της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης για τον Τουρισμό» (Μάρτιος 2009)
Ιταλία	Ναι	Ναι/Όχι *	«Εθνική στρατηγική για την ενίσχυση της ανάπτυξης του τουρισμού στην Ιταλία» (Μάιος 2008)
Νορβηγία	Ναι	Ναι	«Η τουριστική στρατηγική της κυβέρνησης: Πολύτιμες εμπειρίες» (Δεκέμβριος 2007)
Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας (πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας)	Ναι	Όχι	«Εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη του τουρισμού 2009-2013» (Ιούνιος 2009)
Ρουμανία	Ναι	Ναι/Όχι *	«Γενικό Σχέδιο Εθνικής Ανάπτυξης Τουρισμού 2007 – 2026»
Σλοβακία	Ναι	Όχι	«Νέα στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης της Σλοβακικής Δημοκρατίας έως το 2013» (Αύγουστος 2005)
Σλοβενία	Ναι	Όχι	«Σχέδιο ανάπτυξης και πολιτικές του σλοβενικού τουρισμού 2007-2011» (Νοέμβριος 2006)
Ελβετία	Ναι	Όχι	«Στρατηγική ανάπτυξης για την ελβετική τουριστική αγορά» (Εθνική τουριστική στρατηγική) (Ιούνιος 2010)

*** οι απαντήσεις στην έρευνα διαφέρουν**

Πίνακας 7: Τουριστικές πολιτικές σε εθνικό επίπεδο ερευνητικών χωρών, σύμφωνα με απαντήσεις, **Πηγή:** (EUROMONTANA, 2011)

Από τον πίνακα, γίνεται, εύκολα, αντιληπτό ότι, υπάρχει προφανής έλλειψη τουριστικής στρατηγικής στον ορεινό χώρο. Μόνο οι χώρες της Αυστρίας και της Νορβηγίας παρουσιάζουν μία ολοκληρωμένη ορεινή τουριστική πολιτική. Μία πιθανή αιτία που μπορεί να συμβαίνει αυτό είναι ο πιθανός ανταγωνισμός μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης ορεινού και παράκτιου χώρου σε ορισμένες χώρες, όπως είναι η Ιταλία και η Γαλλία. Η σημασία του παράκτιου τουρισμού μπορεί να οδηγήσει στην έλλειψη προσοχής για τις ορεινές περιοχές. Παράλληλα, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι αρκετές από τις χώρες που εξετάστηκαν, αν και δεν είχαν εφαρμόσει μία, εξ ολοκλήρου, εθνική στρατηγική ορεινού τουρισμού, είχαν αναπτύξει, ωστόσο, διάφορες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού που πραγματοποιούνταν στον ορεινό χώρο (EUROMONTANA, 2011).

Σημαντικό εγχείρημα, επιπλέον, για την ανάπτυξη του τουρισμού αποτέλεσε και η συνθήκη της Λισσαβόνας²⁴, που έδωσε τη δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση «να στηρίζει, να συντονίζει και να συμπληρώνει» τις ενέργειες των χωρών. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 195 της ΣΛΕΕ²⁵, οι αρμοδιότητες της ΕΕ είναι οι εξής:

- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και διαμόρφωση κατάλληλου περιβάλλοντος για την προώθησή τους
- Ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των χωρών, κυρίως, μέσω εναλλαγής κατάλληλων μεθόδων
- Δημιουργία μίας πλήρους θεώρησης στον τομέα του τουρισμού που να λαμβάνεται υπόψιν σε όλες τις πολιτικές (Υπουργείο Τουρισμού, 2017).

Γενικότερα, αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι οι πολιτικές που αναπτύχθηκαν, κατά καιρούς, για τις ορεινές περιοχές της Ευρώπης, στοχεύουν, κατά κύριο λόγο, στη τομεακή ανάπτυξη και αφορούν όλα τα επίπεδα κυβέρνησης. Ωστόσο, όπως, θεωρεί και ο Ρόκος (2004), οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να σχεδιάζονται και να οργανώνονται σύμφωνα με τα υφιστάμενα φυσικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2010). Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι να υπάρχει μία κοινή πολιτική, μέσω της συνεργασίας όλων, ανεξαρτήτως της χωρικής κλίμακας, που

²⁴ Τέθηκε σε ισχύ το 2009. Μέσω αυτής δόθηκε νομοθετική εξουσία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο εκλέγεται από τους πολίτες, ίση με το Συμβούλιο Υπουργών σε ό,τι αφορά τις δράσεις και τις δαπάνες της ΕΕ. Ο ρόλος του Κοινοβουλίου αναβαθμίστηκε, δίνοντας τη δυνατότητα να έχει επιρροή στη πολιτική κατεύθυνση της Ευρώπης. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/powers-and-procedures/the-lisbon-treaty>)

²⁵ Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

να υιοθετείται από όλα τα κράτη και τις περιφέρειες, με σκοπό τη αποτελεσματικότερη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών (ADE, 2012).

Ας δούμε, όμως, και σε επίπεδο χώρας, και πιο συγκεκριμένα, για την Ελλάδα, ορισμένες αξιοσημείωτες πολιτικές προσέγγισης του ορεινού χώρου.

2.2.2. Η πολιτική του ορεινού τουρισμού στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα εκτιμάται πως ξεκίνησε με την ίδρυση του νέου Ελληνικού Κράτους, ενώ, η πολιτική σχετικά με τον ελληνικό τουρισμό φαίνεται πως σχηματίστηκε το 1950, με την ανασυγκρότηση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) (Παπαγεωργίου, 2016). Λίγο αργότερα, το 1970, τα περιφερειακά προβλήματα της χώρας όπως επίσης, τα χωροταξικά και λειτουργικά ζητήματα που δυσχέραιναν την ανάπτυξη του τουρισμού, ώθησαν τις κρατικές αρχές να λάβουν μέτρα, όσον αφορά την «περιφεροποίηση του τουρισμού», οδηγώντας στη δημιουργία του αναπτυξιακού νόμου 1313/72, ο οποίος αποτέλεσε την έναρξη της εξέλιξης του χειμερινού τουρισμού.

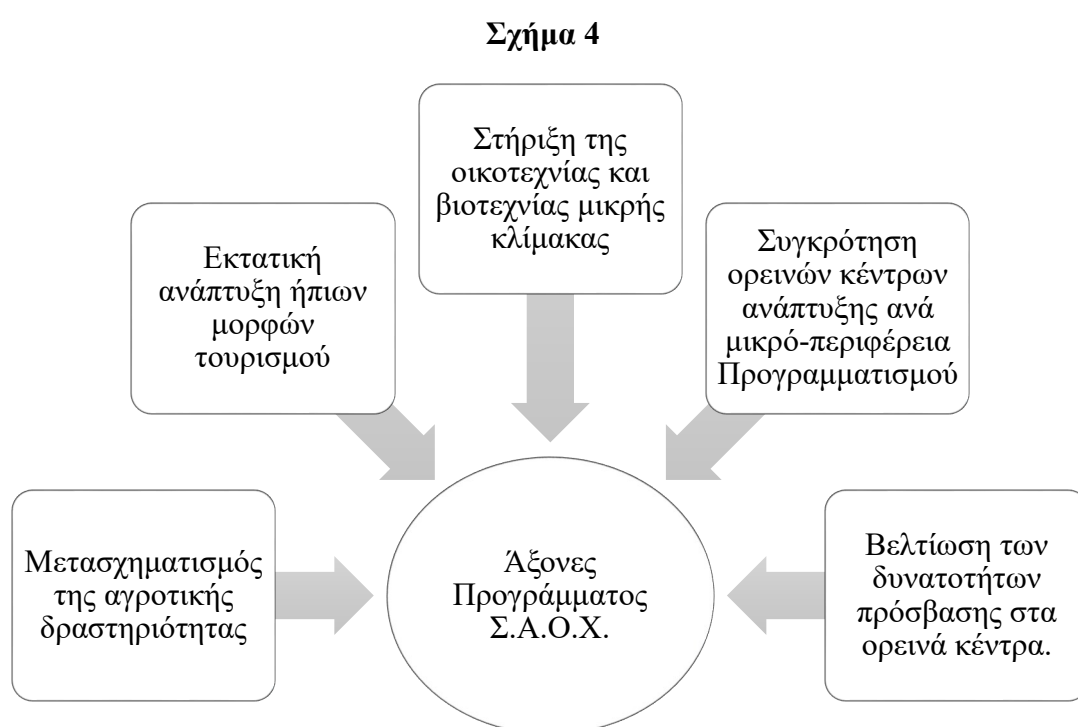
Συνεχίζοντας, με την ενσωμάτωση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1981) και με τη μετέπειτα, δράση της «Κοινής Αγροτικής Πολιτικής²⁶», εκδόθηκε η οδηγία 268/75 σχετικά με τις «ορεινές και μειονεκτικές περιοχές» της Ελλάδας, με σκοπό την τόνωση του εισοδήματος του αγροτικού τομέα. Πάραυτα, η πιο συγκροτημένη αναπτυξιακή τουριστική πολιτική, η οποία επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την τουριστική προσφορά ήταν ο Ν. 1262/1982, στόχος του οποίου ήταν «η περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας μέσω της διαίρεσης της επικράτειας σε ζώνες υψηλών, μεσαίων και χαμηλών κινήτρων» (Τsamos κ.ά., 2012). Σύμφωνα με τον Γούσιο (2002), μάλιστα, το 1985 και μετά, η πολιτική του ορεινού χώρου αποτελεί περιφερειακή και τοπική αρμοδιότητα (Τσιγκλιφύση και Χριστοπούλου, 2009).

Έκτοτε, ύστερα από μία σειρά αποσπασματικών αναπτυξιακών μέτρων, το 2004, επιχειρήθηκε η σύνταξη του σχεδίου Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) με θέμα το «*Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό χώρο*», το οποίο, όμως, δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ και έτσι, οι πολιτικές

²⁶ Πρόκειται για μία Κοινή Πολιτική των κρατών – μελών της ΕΕ, η οποία θεσπίστηκε το 1962 και αφορά την εταιρική συνεργασία του τομέα της γεωργίας με την κοινωνία και της Ευρώπης με τους γεωργούς της (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πηγή: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_el).

σχετικά με τον ορεινό χώρο συνέχισαν να υφίστανται ως τμήματα, σε άλλα αναπτυξιακά κείμενα πολιτικής (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2010).

Ωστόσο, για την περίοδο 2000 – 2006, εκπονήθηκε το «Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινού Χώρου – Σ.Α.Ο.Χ.», που εντάσσονταν στο «Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης» και το οποίο αποτέλεσε σημαντική πολιτική ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές (Τσιγκλιφύση και Χριστοπούλου, 2009). Ειδικότερα, το Σ.Α.Ο.Χ. περιέχονταν ως τμήμα σε κάθε Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π.) και περιελάμβανε τους εξής άξονες, βάση των οποίων αναπτύσσονταν οι ορεινές περιοχές (Γουργιώτης, 2007):

Σχήμα 4: Άξονες Προγράμματος Σ.Α.Ο.Χ., **Πηγή:** (Γουργιώτης, 2007)

Την περίοδο 2007 – 2013, όπως αναφέρει το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (2007), το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ²⁷) μελέτησε την αναπτυξιακή πολιτική των ορεινών περιοχών, εκτιμώντας ότι θα πρέπει να διερευνάται σε επίπεδο χώρας, καθώς τα διάφορα ζητήματα που απασχολούσαν το ορεινό τοπίο αφορούσαν όλες τις Περιφέρειες. Σκοπός αυτής της στρατηγικής ήταν η

²⁷ Πρόκειται για το στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης της Ελλάδας, που στοχεύει στην οικονομική μεγέθυνση, την προώθηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του εθνικού χώρου, την τόνωση στον παραγωγικό τομέα και στην απασχόληση, τη συνεργασία με τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης και στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου (Βασενχόβεν, 2010).

διάρθρωση ενός «πολυλειτουργικού προτύπου ανάπτυξης», με έμφαση σε τομείς όπως η γεωργία, το περιβάλλον, ο τουρισμός και ο πολιτισμός (Μιχαηλίδου, 2008).

Παράλληλα, κατά την ίδια προγραμματική περίοδο, το «Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής» αποτελεί, εξίσου, σημαντικό σχέδιο ανάπτυξης για τον ορεινό χώρο, περιλαμβάνοντας τους εξής τέσσερις άξονες δράσης:

- ✓ Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας
- ✓ Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου
- ✓ Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας
- ✓ Εφαρμογή της προσέγγισης LEADER

Ανάμεσα στα μέτρα του προγράμματος αυτού, εντάσσονταν και τα προγράμματα LEADER και Ο.Π.Α.Α.Χ (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2011). Το πρόγραμμα LEADER στηριζόταν σε παλιότερες Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader και αφορούσε τον «εκ των κάτω» σχεδιασμό (bottom up). Έτσι, η πρωτοβουλία LEADER στόχευε στη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων, στην οικονομική ανεξαρτητοποίηση της υπαίθρου, στην ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών, στη προβολή της «αγροτικής κληρονομιάς», στην ανασυγκρότηση των οικισμών, στη συνεργασία, στη δικτύωση και στην ανάδειξη.

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ), από την άλλη, προέρχονται από τον άξονα 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006». Οι στόχοι του προγράμματος αυτού ήταν η χρηματοδότηση υποδομών του αγροτικού τομέα, η βελτίωση του οικιστικού δικτύου και του φυσικού τοπίου, η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, η επενδυτική υποστήριξη σε ιδιώτες, όσον αφορά, την αγροτική δραστηριότητα και οι πολιτικές περί προβολής των τόπων παρέμβασης (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2010). Τόσο το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), όσο και το «Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής» (ΠΑΑ) έχουν αναθεωρηθεί για τη προγραμματική περίοδο 2014 – 2020.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), της περιόδου 2014 – 2020, αναφορικά με την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, κρίνει απαραίτητη την εξασφάλιση της προσβασιμότητας στον ορεινό χώρο, μέσω της αναβάθμισης των δικτύων μεταφορών. Επίσης, θεωρεί πως η τόνωση του αγροδιατροφικού τομέα, η υποστήριξη του εναλλακτικού τουρισμού, όπως και η ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας οδηγούν στη προστασία της οικολογικής αξίας και στη στήριξη του πληθυσμού των ορεινών

περιοχών. Παράλληλα, τονίζει τον καθοριστικό ρόλο των ολοκληρωμένων χωρικών επεμβάσεων, οι οποίες στοχεύουν στην αρμονική συνύπαρξη της τοπικής κοινωνίας και στη συνεργασία με τους κοντινούς οικισμούς, ελαττώνοντας οποιαδήποτε μορφή ανισοτήτων. Τέλος, σύμφωνα με το ΕΣΠΑ, η αγροτική δραστηριότητα θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό αναπτυξιακό παράγοντα για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, προκειμένου ο τοπικός πληθυσμός να στηρίζεται σε «προϊόντα προστιθέμενης αξίας»²⁸ (ΕΣΠΑ, 2014).

Το «Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής» (ΠΑΑ) για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020, λαμβάνει υπόψιν του τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και τις συμπεριλαμβάνει σε κάθε υπομέτρο του. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το πρόγραμμα, η ενασχόληση με τον γεωργικό τομέα παρουσιάζει θετικό αντίκτυπο για τις ορεινές περιοχές και θα πρέπει να εντατικοποιηθεί. Θα πρέπει, οι καλλιεργητές και οι κάτοχοι δασικών εκτάσεων να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή ως προς την διατήρηση των πόρων της γης και τη διαρκή απασχόληση με το κλάδο της γεωργίας. Επίσης, απαραίτητη είναι η αναβάθμιση της προσβασιμότητας και προσπελασιμότητας στις ορεινές περιοχές, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των γεωργικών και κτηνοτροφικών υπηρεσιών και να ενισχυθεί η αγροτική ανάπτυξη. Εξίσου σημαντικό είναι να βελτιωθεί το δασικό δίκτυο, το οποίο θα προσφέρει τη δυνατότητα για ανάδειξη τοπίων ιδιαίτερης φυσικής αξίας, ενθαρρύνοντας, κατ' επέκταση, και την ανάπτυξη του τουρισμού. Τέλος, στόχος είναι η συνύπαρξη της τοπικής κοινωνίας και η πρόσβαση σε βασικές παρεχόμενες υπηρεσίες (Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, 2019).

Σήμερα, και μάλιστα για τα έτη 2019 – 2020, η στρατηγική που προωθεί ο ΕΟΤ για τον ελληνικό τουρισμό είναι «να αναδειχθεί η Ελλάδα σε σημαντικό, ελκυστικό και αξιόπιστο τουριστικό τόπο, συνδυάζοντας το θεματικό τουρισμό, που θα αξιοποιείται όλο το χρόνο, με το εκάστοτε, παραδοσιακό τουριστικό πρότυπο «ήλιος και θάλασσα». Στόχος είναι η προώθηση δραστηριοτήτων που απορρέουν από τον θεματικό τουρισμό, προκειμένου να διευρυνθεί η εποχικότητα του τουρισμού και να προβληθεί η ξεχωριστή, από γεωγραφικής άποψης, «ομορφιά» της χώρας, μέσα από τις πολυποίκιλες εμπειρίες που μπορεί να προσφέρει.

Ειδικότερα, ορισμένες από τις πολιτικές του ΕΟΤ για τα έτη 2019 – 2020 είναι:

²⁸ Ορίζεται ως η διαφορά ανάμεσα στην τελική αξία του προϊόντος και την αξία των συνολικών εισροών που χρειάστηκαν για να παραχθεί το αντίστοιχο προϊόν. Η υψηλή προστιθέμενη αξία σημαίνει και υψηλή αποδοτικότητα. Η αύξηση της προστιθέμενης αξίας μπορεί να προκύψει από τη μείωση του κόστους των ενεργειών που απαιτούνται για να παραχθεί ένα προϊόν (Reid και Dan, 2016).

- Η προώθηση της χώρας μέσα από τη βελτίωση και ανάπτυξη του παραδοσιακού τουριστικού μοντέλου «ήλιος και θάλασσα»
- Η αναβάθμιση των υφιστάμενων τουριστικών προορισμών σε περιοχές με ευκαιρίες αξιοποίησης θεματικού τουρισμού με σκοπό την μεγέθυνση της εποχικότητας του τουρισμού
- Η προβολή καινούριων τουριστικών προορισμών με βάση τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα
- Η εξάπλωση του «City break»²⁹ για τις πόλεις της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης καθώς και η εξέλιξη νέων τόπων που να προωθούν τον τουρισμό πόλεων
- Η αύξηση των τουριστικών αφίξεων, κυρίως, στις αδρανείς περιόδους, με τη βοήθεια των «Tour Operators»³⁰
- Η αναβάθμιση των προϋπαρχόντων αγορών και η δημιουργία νέων (ΕΟΤ, 2019).

Παρακάτω, εξετάζονται τρία, εξίσου, σημαντικά θεσμικά Χωροταξικά εργαλεία, που εντάσσονται στην Εθνική Πολιτική και τα οποία δίνουν κατευθύνσεις σχετικά με τον ορεινό χώρο, τον ορεινό τουρισμό, καθώς, επίσης, και για το τοπίο στον ορεινό χώρο.

2.3. Η πολιτική του ορεινού χώρου μέσα από τα Χωροταξικά Πλαίσια

Η Εθνική Χωροταξική Πολιτική στοχεύει στην επίτευξη της χωρικής συνοχής και στο συντονισμό της εθνικής και περιφερειακής οικονομίας, μέσω κοινών και αλληλένδετων εθνικών και τοπικών αναπτυξιακών στόχων (ΥΠΠΕΝ, 2020). Η Εθνική Πολιτική περιλαμβάνει τρία θεσμικά εργαλεία που δίνουν κατευθύνσεις για τον ορεινό χώρο και τα οποία είναι:

1. Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ)
2. Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό (ΕΠΧΣΑΑ)³¹ και

²⁹ Αναφέρεται και ως τουρισμός πόλεων. Πρόκειται για μία νέα μορφή τουρισμού στις πόλεις, διάρκειας δύο με τρεις ημερών και αφορά την απόκτηση εμπειρίας και γνώσης σχετικά με την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά των πόλεων (Δερμιτζόγλου κ.ά., 2018).

³⁰ Πρόκειται για την μεγαλύτερη εμπορική τουριστική επιχείρηση που παρέχει οργανωμένα τουριστικά πακέτα σε διάφορες τιμές, προωθώντας έτσι τη ζήτηση σε συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς. Η σύγχρονη τουριστική ανάπτυξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους tour – operators (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

³¹ Θεωρήθηκε σκόπιμο να ληφθεί υπόψιν το ΦΕΚ Β' 3155/2013, το οποίο αν και έχει παύσει να ισχύει έπειτα από την ακύρωση της αποφάσεως (με την ΣτΕ3632/2015), είναι το πιο πρόσφατο, χρονολογικά έγγραφο.

3. Το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ανά Περιφέρεια (ΠΠΧΣΑΑ)

Για την βέλτιστη κατανόηση και αξιολόγηση των Χωροταξικών Πλαισίων κρίθηκε σκόπιμο, η ανάλυσή τους να γίνει υπό τη μορφή πινάκων. Ειδικότερα, οι πίνακες περιλαμβάνουν κατευθύνσεις που δίνονται από τα αντίστοιχα θεσμικά εργαλεία και αφορούν την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, τον ορεινό τουρισμό, καθώς και το τοπίο στον ορεινό χώρο. Επιπλέον, στους πίνακες αυτούς συμπεριλαμβάνονται στοιχεία όπως είναι η κανονιστική πυκνότητα, η σαφήνεια, ο βαθμός δεσμευτικότητας, όπως και μία σημαντική παρατήρηση για την κάθε κατεύθυνση. Με τη βοήθεια ορισμένων πινάκων θα δούμε το επίπεδο εφαρμογής των κατευθύνσεων, αλλά και αν αυτές εναρμονίζονται με κάποιο από τα αντίστοιχα Χωροταξικά Πλαίσια. Το υπόμνημα που ακολουθεί, περιέχει κατατοπιστικές οδηγίες για την επεξήγηση των περιεχομένων του κάθε πίνακα:

Πίνακας 8

Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός δεσμευτικότητας³²	Επίπεδο εφαρμογής των κατευθύνσεων
Χαμηλή Μέτρια Υψηλή	Ασαφής Μετρίως Σαφής Καλή Σαφήνεια Υψηλής Σαφήνειας	Κατηγορία Α. Κατηγορία Β. Κατηγορία Γ.	Εθνικό Επίπεδο Περιφερειακό Επίπεδο Τοπικό Επίπεδο

Πίνακας 8: Υπόμνημα Πινάκων, Ιδία Επεξεργασία

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ) ως μέσο άσκησης στρατηγικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο περιλαμβάνει κατευθύνσεις σχετικά με τις ορεινές περιοχές της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, στο Κεφάλαιο Α, στη παράγραφο β του άρθρου 2, το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο θέτει ως στόχο την προώθηση της «ισόρροπης – πολυκεντρικής

³² **Βαθμός Δεσμευτικότητας**

Κατηγορία Α: Δεσμευτικές προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και ταυτόχρονα που εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα

Κατηγορία Β: Είναι παρόμοια με την Α., με τη βασική διαφορά ότι οι κατευθύνσεις αυτές απευθύνονται κατ' αποκλειστικότητα στο δημόσιο τομέα

Κατηγορία Γ: Απαρτίζεται από κατευθύνσεις που δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς και φορείς και χαρακτηρίζεται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα με τις στενές έννοιες των όρων αυτών.

ανάπτυξης» και κυρίως, την ανάπτυξη των μειονεκτικών ορεινών και νησιωτικών περιοχών. Με τη βοήθεια των πινάκων που ακολουθούν θα διαπιστώσουμε ότι το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο δίνει κατευθύνσεις για τον ορεινό χώρο, τον ορεινό τουρισμό, καθώς και για το τοπίο.

Ο πρώτος πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει κατευθύνσεις σχετικά με τον ορεινό χώρο:

Πίνακας 9

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008)	Κατευθύνσεις -Διατάξεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό χώρο	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας	Παρατήρηση
Κεφ. Γ Άρθ. 6 Παρ. Α.1	Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η βελτίωση της προσβασιμότητας των ορεινών και γενικά των δυσπρόσιτων περιοχών (Σελ. 2271)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 6 Παρ. Α1.5	Διερεύνηση της δυνατότητας παροχής επιβατικών μεταφορών σε απομονωμένες περιοχές (ορεινές και νησιωτικές) με εξειδικευμένα ελικόπτερα, σε σταθερά δρομολόγια καθ' όλο το έτος (Σελ. 2273)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Α	Δημιουργία ενός βιώσιμου και ανταγωνιστικού συστήματος γεωργίας και διατροφικών προϊόντων, που θα είναι φιλικό προς το περιβάλλον και θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της υπαίθρου με σκοπό τη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ανάδειξη οικονομικών δραστηριοτήτων σε αγροτικές μειονεκτικές και ορεινές περιοχές (Σελ. 2284)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9 Παρ. 1	Ενίσχυση της ανάπτυξης του ορεινού χώρου με βιώσιμο τρόπο και της σύνδεσής του με βασικά αστικά κέντρα, ώστε να εξασφαλιστεί η συνοχή και η περιφερειακή ισορροπία (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9, Παρ. 2	Ενθάρρυνση των πρωτογενών δραστηριοτήτων, με καλλιέργειες φιλικές προς το περιβάλλον, με ενίσχυση της κτηνοτροφίας και έμφαση στα προϊόντα ποιότητας και συνδυασμό με τον εναλλακτικό τουρισμό και παραθερισμό (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9, Παρ. 3	Επιδιώκεται η ανασυγκρότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η συγκράτηση του πληθυσμού και η ισόρροπη σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου με τη στήριξη, μεταξύ άλλων, των δυναμικότερων μικρών οικισμών (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Μέτρια	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9, Παρ. 3	Αντιμετώπιση της δημογραφικής αποψίλωσης με την ενίσχυση των	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού

	υποδομών/υπηρεσιών και των δυνατοτήτων απασχόλησης (Σελ. 2291)				χαμηλά και κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Αρθ. 9, Παρ. 3	Ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε παραγωγικού πόρου (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Μέτρια	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Αρθ. 9, Παρ. 3	Στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας και προώθηση νέων που ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Αρθ. 9, Παρ. 3	Διευκόλυνση της πρόσβασης σε υποδομές, επικοινωνία και γνώση και ενίσχυση των δυναμικών ορεινών οικισμών που λειτουργούν ως κόμβοι διοίκησης, υπηρεσιών και μεταφορών, με τη βελτίωση των κοινωνικών και τεχνικών υποδομών τους και την ανάδειξή τους σε κέντρα στήριξης των οικισμών (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας

Πίνακας 9: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό χώρο, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2008), *Ιδία Επεξεργασία*

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, αυτό που παρατηρείται είναι ότι όλες οι κατευθύνσεις είναι στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας. Δεν εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα, αφού πρόκειται για γενικές κατευθύνσεις που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου και δεν φαίνεται να αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης συγκεκριμένους δημόσιους ή ιδιωτικούς τομείς και φορείς. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο κεφάλαιο Γ και πιο συγκεκριμένα στη παράγραφο 1 του άρθρου 9, το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο εστιάζει στη χωρική ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών και θέτει ως γενικές κατευθύνσεις, αρχικά, την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξής τους και τη διασύνδεσή τους με τα βασικά κέντρα των ελληνικών πόλεων και έπειτα την προστασία του φυσικού «πλούτου» των τοπίων και την αρμονική συνύπαρξη του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον.

Ο επόμενος πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει κατευθύνσεις σχετικά με τον ορεινό τουρισμό:

Πίνακας 10

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008)	Κατευθύνσεις - Διατάξεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας	Παρατήρηση
Κεφ. Γ, Άρθ. 5, Παρ. 2	Προωθείται η ενίσχυση του Βόλου ως κέντρου μιας ευρύτερης περιοχής ανάπτυξης τουρισμού (Πήλιο, Σποράδες) (Σελ. 2269)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Γ	Ανάληψη ενεργειών και υιοθέτηση δράσεων που συνδέονται με την εξυπηρέτηση του τουρισμού βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής, της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων (Σελ. 2286)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Γ	Αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προορισμών προκειμένου να καταστούν ελκυστικότεροι, με την ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωρισιμότητας, την αναβάθμιση και την αποκατάσταση του δομημένου χώρου, την οργάνωση του, ατύπως διαμορφωμένου οικιστικά, εξωαστικού χώρου, κ.ά. (Σελ. 2286)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Γ	Διάχυση του τουρισμού με ένταξη των αναξιοποίητων τουριστικά πόρων. Ενίσχυση της σχέσης ανεπτυγμένων τουριστικών κέντρων και υπαίθρου, ώστε να εμπλουτιστεί η τουριστική προσφορά με νέα τουριστικά προϊόντα και να καταστούν βιώσιμες οι νέες μορφές τουρισμού που θα αναπτυχθούν σε ορεινές ή μη ανεπτυγμένες περιοχές (Σελ. 2286)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας

Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Γ	Περιορισμός της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος) (Σελ. 2286)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9 Παρ. 2	Ενθάρρυνση των πολλαπλών πρωτογενών δραστηριοτήτων, με καλλιέργειες φιλικές προς το περιβάλλον, με ενίσχυση της κτηνοτροφίας και έμφαση στα προϊόντα ποιότητας και συνδυασμό με τον εναλλακτικό τουρισμό και παραθερισμό (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9 Παρ. 4	Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ιδιαίτερα στον ορεινό χώρο (Σελ. 2292)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Δ Άρθ. 12 Παρ. 6	Επιβολή περιορισμών στη δόμηση, τη χρήση και την κατάτμηση, όπως εξειδικεύονται στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τον Τουρισμό κ.ά. (Σελ. 2299)	Μέτρια	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας

Πίνακας 10: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2008), Ίδια Επεξεργασία

Αυτό που μπορούμε να εξάγουμε από τον παραπάνω πίνακα είναι ότι, κατά παρόμοιο τρόπο οι κατευθύνσεις που δίνονται στο Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο δεν παρουσιάζουν υψηλή κανονιστική πυκνότητα, αλλά είναι γενικού στρατηγικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, σε αρκετά σημεία του παρόντος Χωροταξικού Πλαισίου, γίνεται αναφορά στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια, για τα οποία τονίζει ότι οι κατευθύνσεις, οι οποίες δίνονται στο Γενικό Χωροταξικό εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο. Όσον αφορά, μάλιστα, την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού στην περιοχή μελέτης μας, που είναι το Πήλιο, το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο προωθεί την ενίσχυση του Βόλου ως κέντρου μιας ευρύτερης περιοχής ανάπτυξης τουρισμού (Πήλιο, Σποράδες). Στη συνέχεια ακολουθεί ο πίνακας που περιλαμβάνει κατευθύνσεις σχετικά με το τοπίο στον ορεινό χώρο:

Πίνακας 11

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ 128 Α 03.07.2008)	Κατευθύνσεις - Διατάξεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για το τοπίο στον ορεινό χώρο	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας	Παρατηρήσεις
Κεφ. Γ Άρθ. 7 Παρ. Γ	Προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία πολιτιστικών χώρων, δικτύων μονοπατιών και διαδρομών) (Σελ. 2286)	Χαμηλή	Καλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9 Παρ. 1	Διαφύλαξη της πλούσιας βιοποικιλότητας και των τοπίων που αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών αυτών, καθώς και της αρμονίας του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον. Πρέπει να γίνονται σεβαστές η κλίμακα του χώρου και να λαμβάνεται υπόψη η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Γ Άρθ. 9 Παρ. 3	Διαφύλαξη των τοπίων, των δασών, των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, καθώς και προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων ως αναπτυξιακών πόρων, με εξειδίκευση των πολιτικών και των μέτρων ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά των επί μέρους περιοχών (Σελ. 2291)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας

Πίνακας 11: Κατευθύνσεις Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου για το τοπίο στον ορεινό χώρο, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2008), Ιδία Επεξεργασία

Παρατηρούμε ότι το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο λαμβάνει υπόψη του την προστασία και ανάδειξη του τοπίου στον ορεινό χώρο, θέτοντας γενικές κατευθύνσεις στρατηγικού χαρακτήρα, χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας. Το Ιδιαίτερο ενδιαφέρον με τις κατευθύνσεις για το τοπίο είναι ότι όλες αναφέρονται στην ανάγκη για διαφύλαξη και προστασία των τοπίων και των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών των ορεινών περιοχών.

Σημαντική είναι, επίσης, και η συμβολή του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (ΕΠΧΣΑΑ) (ΦΕΚ Β΄

3155/2013) που δίνει κατευθύνσεις σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Όπως διατυπώθηκε και παραπάνω, θεωρήθηκε σκόπιμο να ληφθεί υπόψη το ΦΕΚ Β΄ 3155/2013, το οποίο αν και έχει παύσει να ισχύει, έπειτα από την ακύρωση της αποφάσεως (με την ΣτΕ 3632/2015), είναι το πιο πρόσφατο, χρονολογικά θεσμικό κείμενο. Έτσι, λοιπόν, ο επόμενος πίνακας θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε κατευθύνσεις που δίνει το Ειδικό Πλαίσιο για τον ορεινό τουρισμό, εάν υπάρχει εναρμόνιση ή εξειδίκευση με τις κατευθύνσεις του Γενικού Χωροταξικού Πλαισίου και να εξετάσουμε, εάν δίνει ειδικές κατευθύνσεις για την περιοχή μελέτης μας, που είναι το Όρος Πήλιο.

Πίνακας 12

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ Β' 3155/2013)	Κατευθύνσεις - Διατάξεις Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον τουρισμό	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Εναρμόνιση / Εξειδίκευση με το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο	Βαθμός Δεσμευτι - κότητας	Παρατήρηση
Κεφ. Β Άρθ. 5 Παρ. Ε.α	Προστασία και ανάδειξη επιλεγμένων πόρων του ορεινού χώρου, που ενδιαφέρουν τον τουρισμό και διατήρηση της ποιότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων με μέτρα πρόληψης των κινδύνων υποβάθμισής τους (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Καλή	Ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε παραγωγικού πόρου (Σελ. 2291)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από καλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Άρθ. 5 Παρ. Ε.β & γ	Βελτίωση της προσβασιμότητας και συγκρότηση τοπικών αλληλοσυμπληρούμενων πολυθεματικών δικτύων (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Μέτρια	Βελτίωση της προσβασιμότητας των ορεινών και γενικά των δυσπρόσιτων περιοχών (Σελ. 2271)	Γ	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Γενικού Πλαισίου και διακρίνεται από μέτρια σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Άρθ. 5 Παρ. Ε.δ	Αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και προβολή των προορισμών (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Καλή	Αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προορισμών, με την ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωρισιμότητας, την αναβάθμιση και την αποκατάσταση του δομημένου χώρου, την οργάνωση του, ατύπως διαμορφωμένου οικιστικά, εξωαστικού χώρου, κ.ά. (Σελ. 2286)	Γ	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Γενικού Πλαισίου και διακρίνεται από καλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Άρθ. 5 Παρ. Ε.η	Δημιουργία βασικών προτύπων καθώς και κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης υλικών και μορφών δόμησης (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Καλή	Κατά το σχεδιασμό, πρέπει να γίνονται σεβαστές η κλίμακα του χώρου και η δυναμική αναπαραγωγής του φυσικού περιβάλλοντος και να λαμβάνεται υπόψη η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων (Σελ. 2291)	Γ	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Γενικού Πλαισίου και διακρίνεται από καλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα

Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Ε.ια	Δημιουργία δικτύων πεζοπορικών διαδρομών και μονοπατιών τοπικού, εθνικού και ευρωπαϊκού χαρακτήρα (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Υψηλή	Ανάληψη ενεργειών και δράσεων που συνδέονται με την εξυπηρέτηση του τουρισμού βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής, της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων (Σελ. 2286)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Ε.ιβ	Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ειδικών – εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Υψηλή	Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ιδιαίτερα στον ορεινό χώρο (Σελ. 2292)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Ε.ε & ιστ	Πολιτικές ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης μέσω, σύνθετων ή μη, οργανωμένων υποδοχών τουριστικών δραστηριοτήτων ήπιας ανάπτυξης, με τους εκάστοτε ισχύοντες όρους δόμησης (Σελ. 45166)	Χαμηλή	Καλή	Περιορισμός της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος) (Σελ. 2286)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από καλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Η.ε	Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με τη μετατροπή κτιρίων σε καταλύματα ή και με νέες επενδύσεις με κίνητρα προς τους σημερινούς ιδιοκτήτες και προς ενδιαφερόμενους επενδυτές (Σελ. 45167)	Χαμηλή	Υψηλή	Διάχυση του τουρισμού με ένταξη των αναξιοποίητων τουριστικά πόρων. Ενίσχυση της σχέσης ανεπτυγμένων τουριστικών κέντρων και υπαίθρου, ώστε να εμπλουτιστεί η τουριστική προσφορά με νέα τουριστικά προϊόντα και να καταστούν βιώσιμες οι νέες μορφές τουρισμού που θα αναπτυχθούν σε ορεινές ή μη ανεπτυγμένες περιοχές (Σελ. 2286)	Γ	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Γενικού Πλαισίου και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Ι	Για τις περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα, επιδιώκεται η οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα	Χαμηλή	Υψηλή	Προωθείται η ενίσχυση του Βόλου ως κέντρου μιας ευρύτερης περιοχής ανάπτυξης τουρισμού (Πήλιο, Σποράδες) (Σελ. 2269)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή

	αναδεικνύουν τον φυσικό πλούτο των περιοχών, το σύνολο των πολιτιστικών στοιχείων τους σε σύνδεση με τη κοινωνική, πολιτιστική και τοπική οικονομική δραστηριότητα με έμφαση στην παραγωγή ποιοτικών τοπικών αγαθών (Σελ. 45167)					σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 5 Παρ. Ι	Στις περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα μπορούν να θεσμοθετούνται ειδικές αρχιτεκτονικές και λοιπές προδιαγραφές για τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων (Σελ. 45167)	Χαμηλή	Μέτρια	Επιβολή περιορισμών στη δόμηση, τη χρήση και την κατάτμηση, όπως εξειδικεύονται στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τον Τουρισμό κ.ά. (Σελ. 2299)	Γ	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Γενικού Πλαισίου και διακρίνεται από μέτρια σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 6 Παρ. Ε.γ	Ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη (Σελ. 45170)	Χαμηλή	Υψηλή	Στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας και προώθηση νέων που ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση (Σελ. 2291)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Β Αρθ. 6 Παρ. Ε.γ & στ	Κίνητρα για την προσέλκυση επενδυτών και διεύρυνση της εποχικότητας της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων, με ειδικά κίνητρα για την ανάπτυξη ειδικών αθλητικών ορεινών δραστηριοτήτων (Σελ. 45171)	Χαμηλή	Υψηλή	Στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας και προώθηση νέων που ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση (Σελ. 2291)	Γ	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Γενικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα

Πίνακας 12: Κατευθύνσεις Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2013), Ιδία Επεξεργασία

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, ο ορεινός τουρισμός αποτελεί σημαντική μορφή εναλλακτικού τουρισμού για τη χώρα μας. Αυτό αντικατοπτρίζεται από τις κατευθύνσεις που δίνει το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης του Τουρισμού. Συγκεκριμένα, το 58% από τις κατευθύνσεις εξειδικεύουν το Γενικό Χωροταξικό Πλαίσιο, ενώ, το 42%, εναρμονίζονται με αυτό. Παρ' όλα αυτά, η κανονιστική πυκνότητα όλων των κατευθύνσεων είναι χαμηλή, δεν αφορούν συγκεκριμένους τομείς και φορείς και χαρακτηρίζονται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα, γεγονός που προξενεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς, σε κανένα από τα δύο Χωροταξικά Πλαίσια που αναλύθηκαν δεν περιλαμβάνονται δεσμευτικές κατευθύνσεις προς το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και δεν εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα.

Σχετικά με την περιοχή του Πηλίου, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του Τουρισμού, στη παράγραφο I του άρθρου 4 του Κεφαλαίου Β, εντάσσει το Πήλιο στις «Περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα». Πρόκειται για περιοχές με αξιολογα τοπία, ιδιαίτερα γεωμορφολογικά, αρχιτεκτονικά, ιστορικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Για τις εν λόγω περιοχές, το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο δίνει κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης. Συγκεκριμένα, ως επιδιώξεις τίθενται, αρχικά, η ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσα από σύγχρονες δραστηριότητες κοινωνικού, πολιτιστικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως είναι για παράδειγμα, η παραγωγή τοπικών προϊόντων και η θεσμοθέτηση ειδικών αρχιτεκτονικών και λοιπών προδιαγραφών για τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι, για τις κατευθύνσεις αυτές, το Ειδικό του Τουρισμού κάνει λόγο για τα αντίστοιχα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, για τα οποία αναφέρει ότι παρέχουν στρατηγικές κατευθύνσεις.

Επιπλέον, τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια για τις 12 Περιφέρειες της Ελλάδας δίνουν κατευθύνσεις σχετικά με τον ορεινό χώρο, την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού και το τοπίο στον ορεινό χώρο. Ορισμένες από αυτές είναι στρατηγικού χαρακτήρα και δίνουν κατευθύνσεις στον υποκείμενο σχεδιασμό, ενώ, άλλες θεωρούνται δεσμευτικού και κανονιστικού χαρακτήρα και έχουν εφαρμογή από το Περιφερειακό επίπεδο. Έτσι, λοιπόν, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, θα εστιάσουμε στο Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας (ΦΕΚ 269ΑΑΠ.2018). Με τη βοήθεια των πινάκων που ακολουθούν, θα προσδιορίσουμε και θα αξιολογήσουμε τον χαρακτήρα των κατευθύνσεων που αφορούν την τουριστική ανάπτυξη στον ορεινό χώρο.

Ο πρώτος πίνακας που ακολουθεί, παρουσιάζει κατευθύνσεις του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου σχετικά με τον ορεινό χώρο.

Πίνακας 13

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ ΑΑΠ 269/15.11.20 18)	Κατευθύνσεις -Διατάξεις ΠΧΠ Θεσσαλίας για τον ορεινό χώρο	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικό-τητας	Επίπεδο εφαρμογής των κατευθύνσεων	Παρατήρηση
Κεφ. Δ Άρθ. 10 Παρ. Δ.1	Επιβάλλεται η λήψη μέτρων αποτροπής της αλλαγής χρήσης στις ιδιοκτησίες/μικροπεριοχές, όπου παράγονται τοπικά προϊόντα (Σελ. 2825).	Μέτρια	Υψηλή	Α	Περιφερειακό Τοπικό	Ειδική κατεύθυνση δεσμευτικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Δ Άρθ. 12	Επιβάλλεται ομοιόμορφος αναπτυξιακός και χωρικός σχεδιασμός ειδικών κατηγοριών του χώρου, όπως είναι οι ορεινές περιοχές (Σελ. 2827).	Μέτρια	Καλή	Α	Περιφερειακό Τοπικό	Ειδική κατεύθυνση δεσμευτικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Δ Άρθ. 14 Παρ. 1.α	Στις ορεινές περιοχές θα πρέπει να αντιμετωπισθούν, οι ελλείψεις σύνδεσης οικισμών με τα αντίστοιχα οικιστικά κέντρα ανωτέρου βαθμού, και κυρίως με τις έδρες των Καλλικράτειων Δήμων (Σελ. 2830).	Μέτρια	Μέτρια	Γ	Περιφερειακό Τοπικό	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. Δ Άρθ. 15 Παρ. 2	Έμφαση πρέπει να δοθεί στην παροχή ειδικών υπηρεσιών, υψηλού επιπέδου, στους επιλεγμένους οικισμούς των οποίων επιδιώκεται η ενίσχυση του αναπτυξιακού τους ρόλου και σε όσους στηρίζουν την ανάπτυξη των ορεινών/ απομονωμένων περιοχών (Σελ. 2831).	Χαμηλή	Ασαφής	Γ	Περιφερειακό Τοπικό	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας

Πίνακας 13: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό χώρο, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2018), **Ιδία Επεξεργασία**

Από τον πίνακα του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Θεσσαλίας, για τον ορεινό χώρο, είναι σαφής η διαφορά που υπάρχει στη κανονιστική πυκνότητα των κατευθύνσεων, σε σχέση με τα προηγούμενα Χωροταξικά Πλαίσια που αναλύθηκαν. Εδώ φαίνεται, ότι οι κατευθύνσεις που δίνονται είναι πιο συγκεκριμένες και αφορούν τη χωρική ανάπτυξη του ορεινού χώρου. Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται είναι ελλιπής αριθμός κατευθύνσεων, με τις ήδη, υπάρχουσες, να παρουσιάζουν ασάφειες ως προς το περιεχόμενό τους. Αυτό δικαιολογεί, ίσως, και ως ένα βαθμό, το γεγονός ότι ορισμένες από τις παραπάνω κατευθύνσεις είναι γενικού χαρακτήρα, αποτελώντας το 50% και χαρακτηρίζονται από μηδαμινή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα ενώ, το υπόλοιπο 50% είναι ειδικές κατευθύνσεις και η ερμηνεία τους ενέχει κάποιο βαθμό κανονιστικότητας. Πάντως, αυτό που μπορούμε να διακρίνουμε είναι ότι οι κατευθύνσεις που δίνει το Περιφερειακό Χωροταξικό της Θεσσαλίας δεν εξειδικεύουν, κατά το μέγιστο βαθμό, τις κατευθύνσεις του Ειδικού Χωροταξικού του τουρισμού για τον ορεινό χώρο.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο πίνακας με τις κατευθύνσεις του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Θεσσαλίας για τον ορεινό τουρισμό.

Πίνακας 14

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ ΑΑΠ 269/15.11.2 018)	Κατευθύνσεις - Διατάξεις ΠΧΠ Θεσσαλίας για τον ορεινό τουρισμό	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Εναρμόνιση με το ΕΧΠ 2013	Βαθμός Δεσμευτι - κότητας	Επίπεδο εφαρμογής των κατευθύνσεων	Παρατήρηση
Κεφ. Δ, Άρθ. 10, Παρ. Β 2.3	Για τις περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα, επιδιώκεται η οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, με έμφαση στην παραγωγή ποιοτικών τοπικών αγαθών (Σελ. 2823)	Χαμηλή	Υψηλή	Επιδιώκεται η οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν τον φυσικό πλούτο και το σύνολο των πολιτιστικών στοιχείων τους, με έμφαση στην παραγωγή ποιοτικών τοπικών αγαθών (Σελ. 45167)	Γ	Τοπικό	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Ειδικού Πλαισίου και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Δ, Άρθ. 10, Παρ. Δ.1	Πρώθηση των τοπικών προϊόντων ποιότητας, που θα ωφελήσει την εθνική αλλά και την τοπική οικονομία στην προσπάθεια ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού στις ορεινές και προβληματικές περιοχές (Σελ. 2825).	Χαμηλή	Υψηλή	Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ειδικών – εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Σελ. 45166)	Γ	Εθνικό Περιφερειακό Τοπικό	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Ειδικού Πλαισίου και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Δ, Άρθ. 10, Παρ. 4	Προτείνεται η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο όρος Όθρυς (Σελ. 2823).	Χαμηλή	Υψηλή	Αξιοποίηση των εκάστοτε τοπικών πόρων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ειδικών – εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Άρθρο 5 παρ.	Γ	Τοπικό	Η κατεύθυνση είναι στο πνεύμα του Ειδικού Πλαισίου και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα

				B.1 Κεφ. Β, Σελ. 45164)			
Κεφ. Δ, Αρθ. 10, Παρ. 4	Προτείνεται η διεύρυνση χρονικά της λειτουργίας του χιονοδρομικού κέντρου του Πηλίου με την ανάπτυξη και άλλων δραστηριοτήτων, όπως ιπασία, ορειβασία, κ.λπ. (Σελ. 2823).	Χαμηλή	Υψηλή	Διεύρυνση της εποχικότητας της λειτουργίας των χιονοδρομικών κέντρων, με κίνητρα για την ανάπτυξη ειδικών αθλητικών ορεινών δραστηριοτήτων (Σελ. 45171)	Γ	Τοπικό	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Ειδικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Δ, Αρθ. 10, Παρ. 4	Προτείνεται η δημιουργία εκπαιδευτικού, προπονητικού χιονοδρομικού κέντρου στον Κίσσαβο (θέση «Κάναλος») (Σελ. 2823).	Χαμηλή	Υψηλή	Ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση και ξενοδοχειακή υποστήριξη (Σελ. 45170)	Γ	Τοπικό	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Ειδικό Πλαίσιο και διακρίνεται από υψηλή σαφήνεια και χαμηλή κανονιστική πυκνότητα
Κεφ. Δ, Αρθ. 14, Παρ. 1.β	Για την ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών, θα πρέπει να επιδιώκεται η δημιουργία τουριστικών κυκλωμάτων, σύμφωνα με τα πορίσματα των σχετικών μελετών για τους ορεινούς όγκους της Πίνδου και του Ολύμπου (Σελ. 2831).	Χαμηλή	Μέτρια	Συγκρότηση τοπικών αλληλοσυμπληρούμενων πολυθεματικών δικτύων (Σελ. 45166)	Γ	Περιφερειακό Τοπικό	Η κατεύθυνση εξειδικεύει το Ειδικό Πλαίσιο και διακρίνεται από μέτρια σαφήνεια και μέτρια κανονιστική πυκνότητα

Πίνακας 14: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για τον ορεινό τουρισμό, **Πηγή:** (ΥΠΕΚΑ, 2018), Ιδία Επεξεργασία

Σχετικά με τις κατευθύνσεις για τον ορεινό τουρισμό, αν και ορισμένες από τις κατευθύνσεις που δίνει το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας εξειδικεύουν το Ειδικό Χωροταξικό του τουρισμού, ο χαρακτήρας όλων των κατευθύνσεων παραμένει γενικός και στρατηγικός. Ενδεικτικά, το 50% των κατευθύνσεων παρουσιάζουν εξειδίκευση ως προς το Ειδικό Χωροταξικό του τουρισμού, ενώ, το υπόλοιπο 50% αυτών, ακολουθούν το πνεύμα των κατευθύνσεων του Ειδικού Χωροταξικού, χωρίς όμως να προσδιορίζουν ειδικές ρυθμίσεις για τον τουρισμό στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Συνολικά, δεν εκφράζουν υψηλή κανονιστική πυκνότητα, αλλά, αντιθέτως, χαρακτηρίζονται από χαμηλή κανονιστικότητα και ρυθμιστικότητα και υψηλή σαφήνεια. Επίσης, θα πρέπει να τονισθεί ότι η αναφορά που κάνει το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του Τουρισμού για την παροχή στρατηγικών κατευθύνσεων από τα οικεία Περιφερειακά Χωροταξικά Πλάισια, που υλοποιούνται με κατάλληλο χωρικό σχεδιασμό και με προώθηση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων σε ευρείες χωρικές ενότητες, στην περίπτωση της Περιφέρειας Θεσσαλίας, φαίνεται ότι απλά επαναλαμβάνεται η παραπάνω διατύπωση, καθώς, το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο, στο άρθρο 12 του Κεφαλαίου Δ, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «επιβάλλεται ομοιόμορφος αναπτυξιακός και χωρικός σχεδιασμός ειδικών κατηγοριών του χώρου, όπως είναι οι ορεινές περιοχές». (ΥΠΕΚΑ, 2018, Σελ. 2827).

Ακόμη, όσον αφορά την περιοχή του Πηλίου, που αποτελεί περιοχή μελέτης, όπως αναφέρει το Ειδικό Χωροταξικό, έτσι και το Περιφερειακό Χωροταξικό εντάσσει το Πήλιο στις «Περιοχές Ιδιαίτερου χαρακτήρα» και επιδιώκει την οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, με έμφαση στη παραγωγή ποιοτικών τοπικών αγαθών, ενώ, παράλληλα, προτείνει τη χρονική διεύρυνση της λειτουργίας του χιονοδρομικού κέντρου του Πηλίου με την ανάπτυξη και άλλων δραστηριοτήτων, όπως ιππασία, ορειβασία, αναρρίχηση και ούτω κάθε εξής.

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας δίνει, όπως θα δούμε, από τον επόμενο πίνακα, κατευθύνσεις και για το τοπίο στον ορεινό χώρο.

Πίνακας 15

Κεφάλαια / Άρθρα (ΦΕΚ ΑΑΠ 269/15.11.20 18)	Κατευθύνσεις - Διατάξεις ΠΧΠ Θεσσαλίας για το τοπίο στον ορεινό χώρο	Κανονιστική Πυκνότητα	Σαφήνεια	Βαθμός Δεσμευτικότητας	Επίπεδο εφαρμογής των κατευθύνσεων	Παρατήρηση
Κεφ. Δ Άρθ. 11 Παρ. 3	Ορεινές περιοχές με το εντυπωσιακό τους ανάγλυφο και άλλες αξίες τους, συνιστούν φυσικούς πόρους που πρέπει να διαχειρίζονται με γνώμονα τη διατήρησή τους, όταν δεν εντάσσονται σε περιοχές με ειδικό καθεστώς προστασίας (Σελ. 2826)	Μέτρια	Καλή	Γ	Εθνικό Περιφερειακό	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. ΣΤ Άρθ. 18 Παρ. 4.2	Να ενθαρρύνεται η υλοποίηση έργων σε κατάλληλες περιοχές, με γνώμονα την αξιοποίηση κατά το δυνατόν υποβαθμισμένων περιοχών και εδαφών, αποφεύγοντας τη χωροθέτηση έργων σε περιοχές με μοναδικό χαρακτήρα τοπίου και με μεγάλη παραγωγική και αισθητική αξία (Σελ. 2838)	Χαμηλή	Υψηλή	Γ	Περιφερειακό	Γενική κατεύθυνση στρατηγικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας
Κεφ. ΣΤ Άρθ. 18 Παρ. 13.1	Για την προστασία του τοπίου, στις μελέτες διαχείρισης και αποκατάστασης τοπίων, να αποδίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε όλες τις παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω της ενεργοποίησης των μηχανισμών του ν. 3937/2011 για τη βιοποικιλότητα (Σελ. 2839)	Μέτρια	Καλή	Β	Εθνικό Περιφερειακό	Ειδική κατεύθυνση δεσμευτικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας

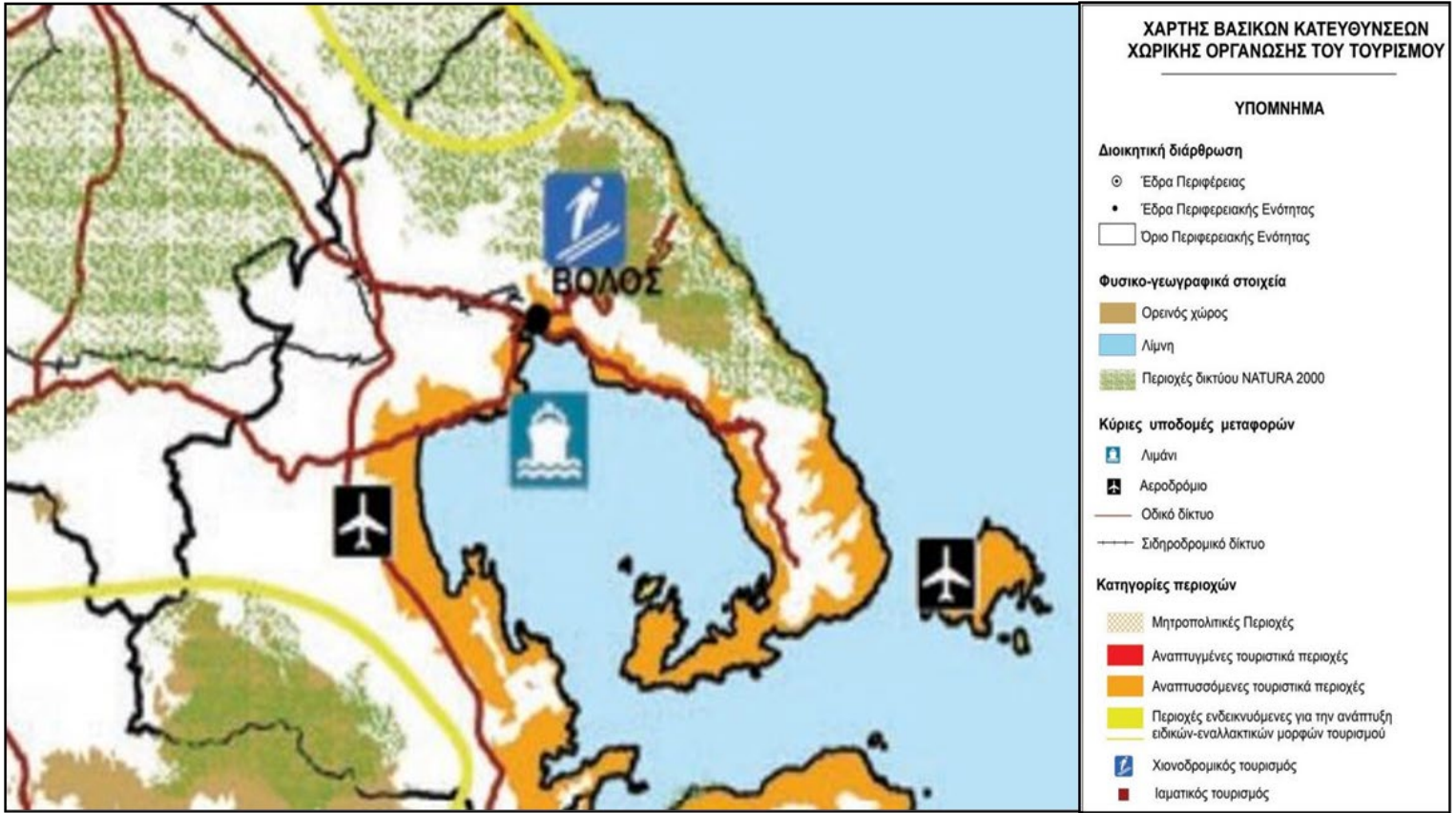
Πίνακας 15: Κατευθύνσεις Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου για το τοπίο στον ορεινό χώρο, Πηγή: (ΥΠΕΚΑ, 2018), Ίδια Επεξεργασία

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα, το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας μεριμνά για το τοπίο στον ορεινό χώρο, παρέχοντας, κυρίως, γενικές κατευθύνσεις στρατηγικού χαρακτήρα και μέτριας κανονιστικής πυκνότητας. Πιο συγκεκριμένα, το 67% των κατευθύνσεων είναι στρατηγικού χαρακτήρα, ενώ το 33% είναι δεσμευτικού χαρακτήρα. Ωστόσο, ιδιαίτερο

ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι οι κατευθύνσεις για το τοπίο στον ορεινό χώρο παρουσιάζουν αρκετά καλή σαφήνεια και έχουν ως βασικό στόχο και μέλημα, την προστασία και διατήρηση του τοπίου και του φυσικού αναγλύφου των ορεινών περιοχών. Μάλιστα, στη παράγραφο 13.1, στο άρθρο 18 του κεφαλαίου ΣΤ, το Περιφερειακό Χωροταξικό παραπέμπει στις μελέτες διαχείρισης και αποκατάστασης τοπίων, τονίζοντας την ιδιαίτερη βαρύτητα που πρέπει να αποδίδουν σχετικά με το φυσικό περιβάλλον, μέσω της ενεργοποίησης των μηχανισμών του νόμου 3937/2011 για τη βιοποικιλότητα (ΥΠΕΚΑ, 2018).

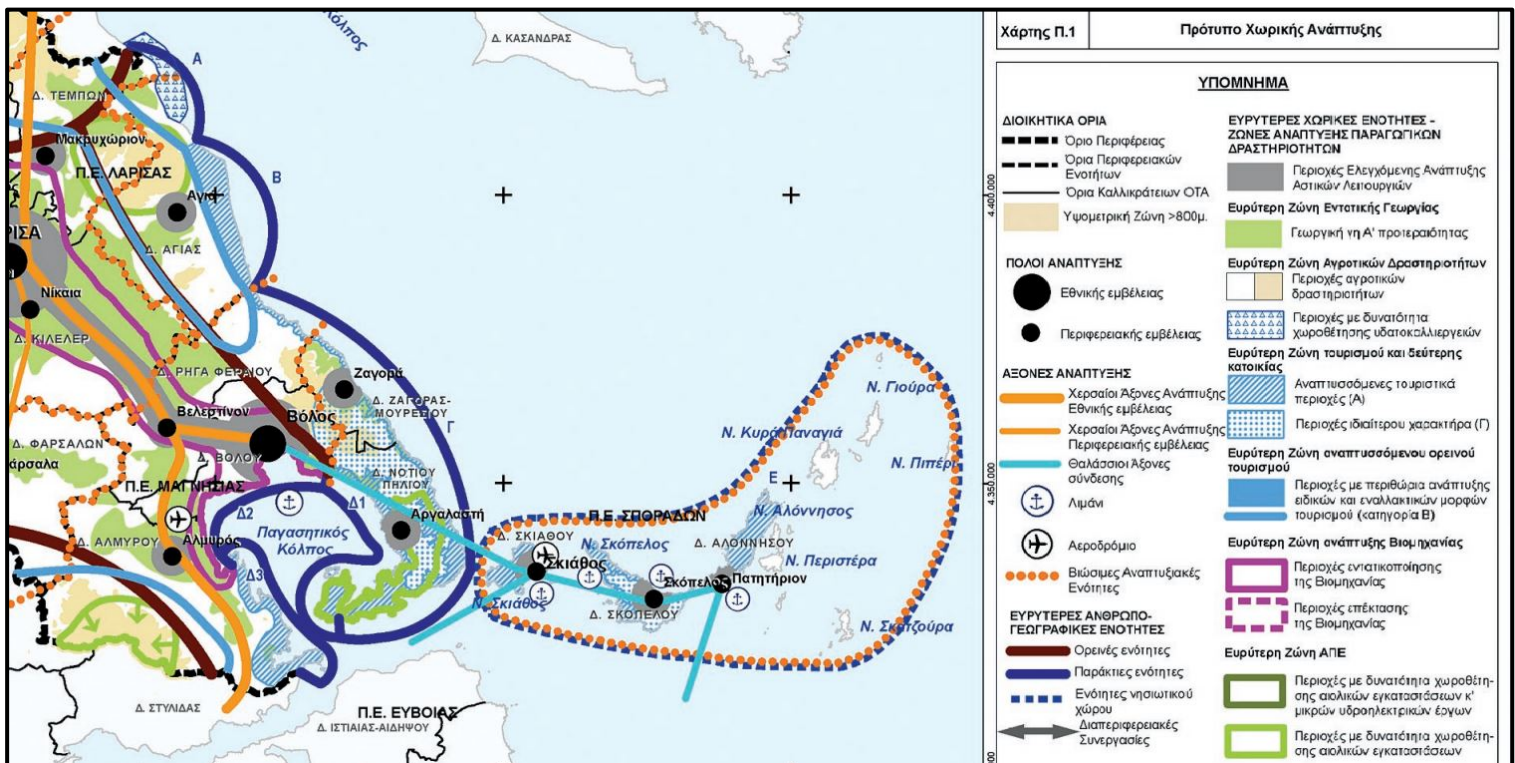
Οι κατευθύνσεις που δίνουν τα Χωροταξικά Πλαίσια απεικονίζονται και από τους αντίστοιχους χάρτες τους. Ειδικότερα, είναι σημαντικό να δούμε για την περιοχή του Πηλίου, εάν οι κατευθύνσεις, τόσο του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου του τουρισμού, όσο και του Περιφερειακού Χωροταξικού της Περιφέρειας Θεσσαλίας εναρμονίζονται ή ακόμη και αν αλληλεπικαλύπτονται, με σκοπό να διαμορφώσουμε μία σφαιρική άποψη και να διαπιστώσουμε εάν υπάρχει συμβατότητα ανάμεσα στα δύο θεσμικά εργαλεία. Παρακάτω, λοιπόν, ακολουθεί ο χάρτης των βασικών κατευθύνσεων χωρικής οργάνωσης του τουρισμού, (Χάρτης 1) που προέρχεται από το ΦΕΚ Β΄ 3155/2013 και ο χάρτης που αφορά το Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας (Χάρτης 2), όπως προκύπτει από το αντίστοιχο ΦΕΚ ΑΑΠ 269/15.11.2018.

Χάρτης 1

Χάρτης 1: Χάρτης Βασικών Κατευθύνσεων Χωρικής Οργάνωσης του Τουρισμού, Πηγή: (ΥΠΕΚΑ, 2018)

Χάρτης 2

Χάρτης 2: Πρότυπο Χωρικής Οργάνωσης, Πηγή: (ΥΠΕΚΑ, 2013)

Συγκρίνοντας τους δύο παραπάνω χάρτες, αυτό που παρατηρούμε είναι ότι, σε γενικές γραμμές, παρουσιάζουν αρκετά καλή συμβατότητα μεταξύ τους. Αρχικά, ο χάρτης των βασικών κατευθύνσεων χωρικής οργάνωσης του τουρισμού (Χάρτης 1), απεικονίζει με πορτοκαλί χρώμα τις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές, οι οποίες εντοπίζονται κατά μήκος του δήμου Ζαγοράς – Μουρεσίου και στο μεγαλύτερο μέρος του Νοτίου Πηλίου. Επίσης, με κίτρινη γραμμή, ο χάρτης του Ειδικού Χωροταξικού του τουρισμού διακρίνει το βόρειο τμήμα του Πηλίου, στο οποίο εντάσσεται ο δήμος Ρήγα Φεραίου, ως ενδεικνυόμενες περιοχές για την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Παρατηρώντας το Χωρικό Πρότυπο Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας (Χάρτης 2), ο χάρτης του Περιφερειακού Χωροταξικού, εντάσσει το Πήλιο στην «Ευρύτερη Ζώνη τουρισμού και δεύτερης κατοικίας» και απεικονίζει με μπλε σχεδιαστική προσέγγιση τις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές, οι οποίες ταυτίζονται με εκείνες που προτείνει και το Ειδικό Χωροταξικό. Παράλληλα, στο Χωρικό Πρότυπο Ανάπτυξης, φαίνεται η εξειδίκευση που κάνει σε σχέση με το Ειδικό του Τουρισμού, καθώς με μπλε γραμμή διαχωρίζει ένα μέρος του βόρειου Πηλίου, στο οποίο εντάσσεται ο δήμος Ρήγα Φεραίου και το εξειδικεύει ως «Ευρύτερη Ζώνη αναπτυσσόμενου ορεινού τουρισμού», για το οποίο ενδείκνυται η ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η μόνη διαφορά που μπορούμε να εντοπίσουμε ανάμεσα στους δύο χάρτες είναι ότι από το χάρτη του Περιφερειακού Χωροταξικού φαίνονται και οι περιοχές του Πηλίου, οι οποίες θεωρούνται ως «Περιοχές Ιδιαίτερου Χαρακτήρα», κάτι που στο χάρτη του Ειδικού παραλείπεται.

Επιπλέον, κρίθηκε σκόπιμο να εξετάσουμε και την Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Θεσσαλίας (RIS3), η οποία αποτελεί «μια ολοκληρωμένη ατζέντα οικονομικού μετασχηματισμού, προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής». Πρόκειται για ένα εργαλείο αναπτυξιακού σχεδιασμού, που θέτει ως στόχο *«την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας με βασικό πυλώνα την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία για την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και τη δημιουργία βιώσιμης απασχόλησης με σεβασμό στον άνθρωπο και στην κοινωνία, στο περιβάλλον και στον πολιτισμό»* (ΕΣΠΑ, Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/pages/staticRIS3.aspx>).

Από την ανάλυση του RIS3 Thessaly, προκύπτει ότι ο τουρισμός σχετίζεται με την αξιοποίηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μιας περιοχής, καθώς και με την ενίσχυση και την προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, την ανάγκη για επιχειρηματικότητα, μέσω της συνεργασίας των εμπλεκόμενων επιχειρηματικών

φορέων και με την σύνδεση του πολιτιστικού προϊόντος. Επίσης, η σύνδεση του τουριστικού προϊόντος με το χωρικό και πολιτιστικό υπόβαθρο της Περιφέρειας Θεσσαλίας μπορεί να δημιουργήσει μια αξιόλογη δυναμική και συνεισφορά στην απασχόληση, στην προσέλκυση επισκεπτών και στο περιφερειακό ΑΕΠ και να συντελέσει στην προώθηση του δημιουργικού τουρισμού (RIS3 Thessaly, 2015).

Στηριζόμενοι στην άποψη των Ασπρογέρακα και Καλλιώρα (2020), σύμφωνα με την οποία, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός οφείλει να υποστηρίζει την υλοποίηση των κατευθύνσεων του Χωρικού Σχεδιασμού στην περιφερειακή κλίμακα, παρατηρούμε, ότι οι στόχοι και οι κατευθύνσεις που δίνει το RIS3 αφορούν την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος γενικότερα, ενώ δεν φαίνεται να λαμβάνει υπόψιν του τον ορεινό χώρο, δίνοντας ειδικές κατευθύνσεις για τον ορεινό τουρισμό. Αυτό δείχνει ότι, όσον αφορά τον ορεινό χώρο, οι αναπτυξιακοί στόχοι του RIS3 δεν συνάδουν με το χωρικό σχεδιασμό. Είναι απαραίτητο, να γίνουν προσπάθειες ανάδειξης και αξιοποίησης συγκεκριμένων στοιχείων του ορεινού χώρου ως κυρίαρχα χαρακτηριστικά των ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προσεγγίσεων, προκειμένου να μην εντοπίζεται αναπτυξιακή υστέρηση αλλά να υπάρχει μία ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική για τις ορεινές περιοχές, η οποία, θα προκύπτει από τη συνέργεια μεταξύ του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

Από τα παραπάνω, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι η πολιτική του τουρισμού για τις ορεινές περιοχές στη χώρα μας έχει διαμορφωθεί μέσα από σημαντικά χωρικά και αναπτυξιακά θεσμικά εργαλεία. Ωστόσο, πολλές από τις κατευθύνσεις που δίνονται από τα Χωροταξικά Πλαίσια είναι στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας. Δεν εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα, αλλά εκφράζουν γενικές κατευθύνσεις που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου. Επίσης, εντοπίζονται ελλείψεις και δυσλειτουργίες που σχετίζονται με το χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό, που αποτελούν απειλή για την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Ο τουρισμός, όμως αποτελεί σημαντικό μοχλό ανάπτυξης για μία ορεινή περιοχή, και συμβάλλει, όπως θα δούμε, σε μεγάλο βαθμό στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη των περιοχών.

2.4. Η συμβολή του ορεινού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη

Στους ορεινούς όγκους κατοικεί σχεδόν το 12% του παγκόσμιου πληθυσμού, ενώ, το 14% εντοπίζεται σε κοντινά ορεινά εδάφη (Charters και Saxon, 2007). Οι ορεινές τοπικές κοινωνίες, στη πλειοψηφία τους, βιώνουν φαινόμενα φτώχειας, αστικοποίησης, περιβαλλοντικά προβλήματα αλλά και δημογραφικές μεταβολές και στηρίζουν την οικονομία τους στη γεωργική καλλιέργεια, αφού έτσι εξασφαλίζουν τη διαβίωσή τους (Demirovic κ.ά., 2017).

Ο ορεινός χώρος, παρ' όλα αυτά, λόγω του ιδιαίτερου φυσικού τοπίου, αποτελεί αξιόλογο τουριστικό προορισμό (Chirpeniuk και Nepal, 2006). Έτσι, χρόνο με το χρόνο πολλοί επισκέπτονται ορεινές περιοχές για να απολαύσουν τις ομορφιές του βουνού, τη φύση, την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και να έρθουν σε επαφή με τις ορεινές δραστηριότητες (Charters και Saxon, 2007). Ο ορεινός τουρισμός είναι δυνατόν να λειτουργήσει θετικά και να αντιστρέψει την κατάσταση, αλλάζοντας τον τρόπο ζωής των κατοίκων, διατηρώντας, ωστόσο, αναλλοίωτα τα ιδιαίτερα πολιτιστικά γνωρίσματα κάθε τόπου (Demirovic κ.ά., 2017).

Παράλληλα, μπορεί να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη μιας περιοχής, καθώς προσφέρει ευκαιρίες απασχόλησης, όπως, επίσης, αγαθά και υπηρεσίες που μπορούν να καλύψουν και να στηρίξουν, τόσο τους επισκέπτες, όσο και τους κατοίκους, ακόμη και των μειονεκτικών περιοχών. Είναι δυνατόν να διευρύνει τις υφιστάμενες οικονομικές δραστηριότητες, να αντιμετωπίσει τη φτώχεια και να αναδιαμορφώσει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, ώστε η τοπική κοινωνία να αντιστέκεται στις προκλήσεις του εντεινόμενου ανταγωνισμού. Από την άλλη, δημιουργεί ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις, τον πολιτισμό, τη διαχείριση των φυσικών πόρων και του οικοσυστήματος, αλλά και με το σύστημα διακυβέρνησης (Maselli, 2014). Με άλλα λόγια, όταν ο τουρισμός είναι καλά σχεδιασμένος, τότε μπορεί να συμβάλλει στην ενδογενή τοπική πολιτιστική ανάπτυξη και στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, ενώ, αντίθετα, μία κακοσχεδιασμένη μορφή τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να οδηγήσει σε πολιτιστική αλλοτρίωση (Charters και Saxon, 2007).

Επιπλέον, η ανάπτυξη του τουρισμού σε ορεινές περιοχές, συνήθως, προκύπτει από την αυτόνομη πρωτοβουλία των ερασιτεχνών εμπόρων, επιχειρηματιών του κλάδου της εστίασης και των εργατών να προσαρμόζονται στις εκ νέου απαιτήσεις των καταναλωτών και να στοχεύουν σε ισχυρές επενδυτικές ευκαιρίες. Αν και αυτή η αυτενέργεια φαίνεται πως επιδρά θετικά για την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, θεωρείται, ωστόσο, επικίνδυνη όταν δεν συνοδεύεται από κάποιο μηχανισμό

συντονισμού και παρακολούθησης. Για το λόγο αυτό, βασική προϋπόθεση είναι η δημιουργία ενός νομικού και θεσμικού πλαισίου που να ρυθμίζει διάφορα ζητήματα του τουρισμού και να θέτει στοχευμένες στρατηγικές, επιδιώκοντας τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Maselli, 2014).

Γενικότερα, ο τουρισμός στις ορεινές περιοχές μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων, αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας, τόσο το περιβάλλον, όσο και τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Ο ορεινός τουρισμός, τέλος, μπορεί να επιφέρει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε ένα προορισμό, σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο (Chirpeniuk και Nepal, 2006), όπως θα εξετάσουμε και παρακάτω.

2.4.1. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τους Stynes και Propst, (1992), ο ορεινός τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα, που αναπτύσσεται συνεχώς, επηρεάζει την οικονομία σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού. Η επίδραση αυτή μπορεί να είναι, είτε άμεση, όπως για παράδειγμα, μία μεταβολή στην τουριστική αγορά ή μία πώληση τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, είτε έμμεση, όπως είναι οι διάφορες μεταβολές στη διάρθρωση της οικονομίας, στο εισόδημα και στις εμπορικές συναλλαγές. Ακόμη, μπορεί να είναι αποτέλεσμα της αυξημένης κατανάλωσης, από τα άτομα που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού, στην αντίστοιχη τουριστική περιοχή. Ωστόσο, ο τουρισμός στις ορεινές περιοχές επηρεάζει, όχι μόνο την οικονομία του τουριστικού προορισμού, αλλά και την περιοχή προέλευσης των επισκεπτών, οι οποίοι προγραμματίζουν το ταξίδι τους, με βάση την προσφορά των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που παρέχονται στον τόπο τους.

Γενικά, οι επιπτώσεις του ορεινού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη μίας περιοχής μπορεί να είναι θετικές ή αρνητικές. Στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 16) παρουσιάζονται, συνοπτικά, ορισμένες θετικές και αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις του ορεινού τουρισμού (Mrak, 2011):

Πίνακας 16

Θετικές οικονομικές επιπτώσεις ορεινού τουρισμού	Αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις ορεινού τουρισμού
<ul style="list-style-type: none">• Εισροή χρηματοοικονομικών πόρων στην τοπική οικονομία• Ευκαιρίες απασχόλησης• Είσπραξη φορολογικών και εισοδηματικών κερδών• Δημιουργία μικρομεσαίων τοπικών επιχειρήσεων	<ul style="list-style-type: none">• Ύπαρξη ζήτησης για ορισμένους μήνες του χρόνου• Κίνδυνος για ελλιπή χρηματοδότηση των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, προς όφελος του ορεινού τουρισμού για επενδυτική στήριξη• Σύμφωνα με τους Swarbrooke et al (2003), υπάρχει κίνδυνος όσον αφορά τις λιγότερο αναπτυγμένες τοπικές οικονομίες, να απορροφηθούν αποκλειστικά από την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού, παραμερίζοντας άλλους κλάδους

Πίνακας 16: Θετικές και Αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις ορεινού τουρισμού, **Πηγή:** (Mrak, 2011)

Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο η τουριστική ανάπτυξη διαχειρίζεται στον ορεινό χώρο, επηρεάζει, σε μεγάλο βαθμό, την τοπική οικονομία. Όταν γίνεται μη σωστή διαχείριση του τουρισμού, αυτό συνεπάγεται σύντομη και εποχιακή προσφορά εργασιακής εμπειρίας και κατά συνέπεια, ελλιπής γνώση και ικανότητες στους κατοίκους. Ταυτόχρονα, είναι πιθανόν να υπάρχει δυσμενές εργασιακό περιβάλλον, ενώ, μάλιστα, τα έσοδα να διαχειρίζονται από εξωτερικές επιχειρήσεις, παραμελώντας τις ανάγκες της τοπικής οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, όταν πραγματοποιείται ορθή διαχείριση του τουρισμού, αυτό επιδρά θετικά για την οικονομία, την οποία και μπορεί να διαφοροποιήσει, καθώς, επίσης, να αυξήσει τα έσοδα, να αναβαθμίσει την ποιότητα των υποδομών και υπηρεσιών και να μειώσει τα ποσοστά φτώχειας, με απώτερο στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών ορεινών περιοχών (Charters και Saxon, 2007).

Οι ορεινές περιοχές στηρίζουν την ανάπτυξή τους, κατά κύριο λόγο, στον τουρισμό, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα της οικονομίας τους, την πολιτιστική τους ταυτότητα, τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα και περισσότερα οικονομικά πλεονεκτήματα (Maselli, 2014). Όμως, η τουριστική ανάπτυξη του ορεινού χώρου, εντάσσεται, κατά κύριο λόγο, στον εποχιακό τουρισμό και κατά συνέπεια, τα τουριστικά έσοδα αφορούν συγκεκριμένους μήνες του χρόνου (European Commission, 2019). Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει την ανάπτυξη του τόπου, όταν μάλιστα, μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού απασχολείται στον τουριστικό τομέα.

Επιπρόσθετα, προκειμένου να εξασφαλιστεί η οικονομική βιωσιμότητα των ορεινών περιοχών, θα πρέπει η τοπική κοινωνία να δραστηριοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να ωθήσει τον τοπικό πληθυσμό να απασχοληθεί με την τουριστική βιομηχανία και το τουριστικό προϊόν, επιτυγχάνοντας σταθερή τουριστική ζήτηση. Στόχος θα πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, προστατεύοντας, παράλληλα, τους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και περιβαλλοντικούς πόρους της (Maselli, 2014).

Καταλήγοντας, η τουριστική ανάπτυξη είναι ένα προφανές μέσο για την επίτευξη της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, όταν γίνεται σωστή διαχείριση. Εύλογο είναι, ωστόσο, να εξεταστεί και ο βαθμός στον οποίο ο ορεινός τουρισμός επιδρά στην τοπική κοινωνική και πολιτιστική ταυτότητα του τόπου.

2.4.2. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο

Ο τουρισμός είναι, περισσότερο από κάθε άλλο, ένα κοινωνικό φαινόμενο. Αυτό αντικατοπτρίζεται από τη σύνδεση πολλών διαφορετικών ανθρώπων, από όλο τον κόσμο, στους διάφορους τουριστικούς προορισμούς. Αυτή η αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων επηρεάζει τους επισκέπτες και ιδιαίτερα τους μόνιμους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας, που αποτελεί τόπο φιλοξενίας, καθώς, σε αυτή συνυπάρχουν διαφορετικές μορφές συμπεριφοράς (Maselli, 2014). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme - UNEP) (2006), ο τοπικός πληθυσμός ενός τουριστικού προορισμού επηρεάζεται από τις διαφορετικές κοινωνικο - πολιτιστικές τάσεις και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μεταβολές στη κοινωνική δομή (Mrak, 2011).

Γενικότερα, η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία περιοχή μπορεί να μετασχηματίσει εξ' ολοκλήρου το κοινωνικό της περιβάλλον. Μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και σε διάσπαση των παραδοσιακών ανθρώπινων δεσμών, αλλά και να βελτιώσει τις κοινωνικές συμπεριφορές, όπου κρίνεται απαραίτητο (Maselli, 2014). Όπως αναφέρει και το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme - UNEP) (2006), έχει τη δυνατότητα, επίσης, να συμβάλλει στην αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης, να ενισχύσει την περηφάνεια ενός τόπου και να λύσει το πρόβλημα της αστικοποίησης, μέσω της προσφοράς εργασίας, συγκρατώντας τον ντόπιο πληθυσμό (Mrak, 2011).

Παράλληλα, όταν το τουριστικό μοντέλο σε έναν ορεινό προορισμό δεν διαχειρίζεται σωστά, τότε είναι πιθανόν να εκδηλωθούν συγχύσεις από την ανεξέλεγκτη και θορυβώδη παρουσία των τουριστών, αλλά και να επέλθει μείωση στους φυσικούς πόρους (Charters και Saxon, 2007). Η περιοχή εύκολα μπορεί να χάσει την ταυτότητά της, την παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά που τη χαρακτηρίζει, αποδέχοντας τις αντιλήψεις των τουριστών (Demirović κ.ά., 2017). Η τουριστική ανάπτυξη σε μία περιοχή, επίσης, έχει επίδραση στην πολιτιστική κληρονομιά, προκαλώντας ευκαιρίες αλλά και απειλές για έναν τουριστικό προορισμό (Maselli, 2014). Τα ιδιαίτερα πολιτιστικά γνωρίσματα ενός τόπου, όπως οι παραδόσεις, οι εκδηλώσεις και οι θρησκευτικές γιορτές μπορούν να μετατραπούν σε τουριστικά προϊόντα, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις προτιμήσεις του τουρίστα – καταναλωτή (Mrak, 2011).

Εύκολα γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι ο ορεινός τουρισμός μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και διαθρωτικές μεταβολές στις κοινωνικές σχέσεις, να επηρεάσει το παραδοσιακό τρόπο διαβίωσης και τις πολιτιστικές συνήθειες. Το σημαντικό είναι ότι η πραγματοποίηση ενός ταξιδιού φέρνει πιο κοντά ανθρώπους και πολιτισμούς από όλο τον κόσμο (Andonovski, 2014).

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία τοπική ορεινή περιοχή δεν επιδρά μόνο σε οικονομικό και κοινωνικό – πολιτιστικό επίπεδο αλλά έχει άμεση επιρροή και στο φυσικό περιβάλλον, το οποίο και θα αναλύσουμε στο επόμενο υποκεφάλαιο.

2.4.3. Η επίδραση του ορεινού τουρισμού στο περιβάλλον

Οι ορεινοί όγκοι χαρακτηρίζονται για το ευαίσθητο περιβάλλον τους, το οποίο δέχεται έντονες πιέσεις τόσο από φυσικούς παράγοντες όπως πιθανές φυσικές καταστροφές, όσο και από ανθρώπινες ενέργειες, όπως είναι ο τουρισμός. Η ανάπτυξη του τουρισμού στα ορεινά τοπία, απαιτεί τη δημιουργία νέων υποδομών (Demirović κ.ά., 2017), όπως κατασκευές οδικών δικτύων, αερολιμένων και τουριστικών εγκαταστάσεων (Andonovski, 2014), προκαλώντας αλλοιώσεις στη βλάστηση, στο έδαφος αλλά και στην ατμόσφαιρα. Επίσης, η μαζική συνάθροιση τουριστών σε έναν τόπο αυξάνει την ηχορύπανση και οδηγεί σε ανεξέλεγκτη συγκέντρωση αποβλήτων (Demirović κ.ά., 2017).

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme – UNEP³³) (2006) η έντονη τουριστική δραστηριότητα σε μία περιοχή μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, καθώς αυξάνονται οι περιβαλλοντικοί ρύποι, οι φυσικοί οικοτόποι³⁴ και τα σπάνια είδη απειλούνται προς εξαφάνιση, προκαλείται διάβρωση του εδάφους, ενώ, υπάρχει υψηλή επικινδυνότητα εκδήλωσης δασικών πυρκαγιών. Παράλληλα, πραγματοποιείται υπέρμετρη εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων και ιδιαίτερα του πόσιμου νερού, για την κάλυψη των αναγκών των τουριστικών υπηρεσιών, όπως επίσης, και των πόρων που παράγει ο τόπος, όπως πρώτες ύλες και ενέργεια που βρίσκονται σε ανεπαρκείς ποσότητες (Mrak, 2011). Επιπλέον, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις μπορούν να γίνουν ακόμη πιο δυσμενείς, όταν συνοδεύονται από παγκόσμια περιβαλλοντικά φαινόμενα όπως είναι η κλιματική αλλαγή, οδηγώντας σε επαναπροσδιορισμό του τουριστικού φαινομένου και σε δημιουργία νέων τουριστικών προτύπων (Maselli, 2014).

Από την άλλη πλευρά, ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει θετικά στο περιβάλλον μιας περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να προβάλλει ενθαρρυντικές δράσεις, όσον αφορά τη διατήρηση του περιβάλλοντος και του τοπίου και να συνεισφέρει στη κατασκευή εθνικών πάρκων ή καταφυγίων της άγριας ζωής. Ακόμη, μπορεί να συμβάλλει στη προστασία του κτιριακού αποθέματος και των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς και να συνεισφέρει οικονομικά στη συντήρηση των κτιρίων που αποτελούν ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά για έναν τόπο, αλλά και των φυσικών οικοτόπων (Mason, 2003).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι η ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού με βιώσιμο τρόπο, συμβάλλει στη προώθηση νέων, εξίσου, βιώσιμων τουριστικών πακέτων που σέβονται το φυσικό περιβάλλον. Ωστόσο, για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του ορεινού τουρισμού, χρειάζεται η άμεση συμμετοχή και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, τόσο από τη μεριά των τουριστικών προορισμών, όσο και από τη μεριά των εξωτερικών επενδυτών, σε όλες τις φάσεις του σχεδιασμού. Σημαντικό είναι να πραγματοποιείται επανέλεγχος των πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων του

³³ «Παγκόσμια περιβαλλοντική αρχή που καθορίζει την παγκόσμια περιβαλλοντική ατζέντα, προωθεί τη συνεκτική εφαρμογή της περιβαλλοντικής διάστασης της αειφόρου ανάπτυξης εντός του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών και χρησιμεύει ως έγκυρος υποστηρικτής του παγκόσμιου περιβάλλοντος» (UNEP, Πηγή: <https://www.unep.org/about-un-environment>).

³⁴ Σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ είναι «Χερσαίες περιοχές ή υγράτοποι που διακρίνονται χάρη στα βιολογικά και μη βιολογικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους, είτε είναι εξ ολοκλήρου φυσικές, είτε ημιφυσικές» (ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΠΑΡΟΧΘΙΩΝ ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΟΡΝΙΘΟΠΑΝΙΔΑΣ, Πηγή: <http://www.nath.gr/limnes/index.files/Page1103.htm>)

τουρισμού στα ορεινά τοπία και να λαμβάνονται αντίστοιχα μέτρα για τη μετρίασή τους (Maselli, 2014).

Γενικότερα, ο στόχος των ορεινών περιοχών είναι η επίτευξη της αειφόρου και ισόρροπης τουριστικής ανάπτυξης, με γνώμονα τη διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Όπως επισημαίνουν οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001), η ανάγκη για ένα ποιοτικό περιβάλλον αυξάνει το αίσθημα της περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης, το οποίο, με τη σειρά του, έχει γίνει μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους που λαμβάνονται υπόψιν στην τουριστική ζήτηση και προσφορά, που αναλύσαμε παραπάνω.

2.5. Συμπεράσματα

Το γενικότερο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι τα ποικίλα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα των ορεινών περιοχών, ήδη από τη δεκαετία του 1970, οδήγησαν στην ανάπτυξη και διατύπωση πολιτικών, οι οποίες συνδέθηκαν με την ανάπτυξη του τουρισμού, ο οποίος, με τη σειρά του συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη του ορεινού χώρου. Ειδικότερα, στην Ευρώπη, κοινός στόχος σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ήταν να αντιμετωπιστούν τα διάφορα ζητήματα που αφορούν την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, όπως η ιδιαίτερη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά του τοπίου, οι δυσκολίες, όσον αφορά τον αγροτικό τομέα, οι απότομες κλίσεις του εδάφους, τα έντονα καιρικά φαινόμενα, η δημογραφική γήρανση και η απομόνωση. Μάλιστα, το 2011 η έρευνα της Euromontana, σχετικά με τη διερεύνηση υφιστάμενης εθνικής τουριστικής στρατηγικής και την ανάλυση του τουρισμού σε ορεινές περιοχές, έδειξε ότι η Αυστρία και η Νορβηγία ήταν οι χώρες με ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική για τον ορεινό χώρο.

Στην Ελλάδα, η ενσωμάτωση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1981), σε συνδυασμό με τη δράση της «Κοινής Αγροτικής Πολιτικής», οδήγησε στη δημιουργία της οδηγίας 268/75 σχετικά με τις «ορεινές και μειονεκτικές περιοχές» της Ελλάδας, με σκοπό την τόνωση του εισοδήματος του αγροτικού τομέα. Αργότερα, την περίοδο 2000 – 2006, σημαντική πολιτική ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές αποτέλεσε το «Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινού Χώρου – Σ.Α.Ο.Χ.», το οποίο προωθούσε πέντε άξονες ανάπτυξης των ορεινών περιοχών. Την περίοδο 2007-2013 το πρόγραμμα ΕΣΠΑ πρότεινε τη δημιουργία ενός «πολυλειτουργικού προτύπου ανάπτυξης», με έμφαση σε

τομείς όπως η γεωργία, το περιβάλλον, ο τουρισμός και ο πολιτισμός, ενώ, παράλληλα, το «Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής» αποτέλεσε εξίσου σημαντικό σχέδιο, στο οποίο εντάσσονταν και τα προγράμματα LEADER και Ο.Π.Α.Α.Χ. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δύο αυτά Προγράμματα τροποποιήθηκαν και ανανεώθηκαν για την περίοδο 2014- 2020. Ακόμη, από την ανάλυση και αξιολόγηση των κατευθύνσεων των Χωροταξικών Πλαισίων, αυτό που προκύπτει είναι ότι οι περισσότερες από τις κατευθύνσεις είναι στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας. Δεν εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα, αφού πρόκειται για γενικές κατευθύνσεις που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου και δεν φαίνεται να αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης συγκεκριμένου δημόσιου ή ιδιωτικού τομέις και φορείς. Είναι απαραίτητο, να γίνει ανασχεδιασμός της πολιτικής σχετικά με τον ορεινό χώρο. Θα πρέπει να δοθούν σαφείς ειδικές κατευθύνσεις δεσμευτικού χαρακτήρα που να λαμβάνουν υπόψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών και να εντοπίζουν τα προβλήματα και τις προοπτικές ανάπτυξης κάθε περιοχής ξεχωριστά. Επίσης, είναι σημαντικό να υπάρχει συμβατότητα μεταξύ των κατευθύνσεων και να επιτευχθεί εναρμόνιση του χωρικού με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, ώστε να διαμορφωθεί μία ολιστική προσέγγιση, σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντικό είναι να υπάρχει ένα παρατηρητήριο ορεινού χώρου, που θα αποτιμά τις οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές επιπτώσεις, που μπορεί να προκύπτουν από την εξέλιξη του ορεινού τουρισμού σε μία ορεινή περιοχή, ενώ, ταυτόχρονα, θα ελέγχει την αποτελεσματικότητα των κατευθύνσεων, και το βαθμό που αυτές ανταποκρίνονται στην τουριστική ζήτηση και προσφορά.

Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό είδαμε ότι ο ορεινός τουρισμός συμβάλλει θετικά στην τοπική οικονομία και μεταβάλλει τις κοινωνικές και πολιτιστικές αντιλήψεις του τόπου, επηρεάζοντας, παράλληλα, το φυσικό περιβάλλον, ενώ, παράλληλα, μπορεί να επιφέρει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε έναν προορισμό. Στο παρακάτω κεφάλαιο εξετάζονται τα μοντέλα ορεινής τουριστικής ανάπτυξης που έχουν απασχολήσει, σε βάθος χρόνων, πολλούς επιστήμονες, ενώ, θα δούμε και χαρακτηριστικές περιπτώσεις επιτυχημένων μοντέλων τουριστικής ανάπτυξης σε ορεινές περιοχές.

3. ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΡΕΙΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1. Εισαγωγή

Ο ορεινός χώρος αποτελεί μία ιδιαίτερη χωρική ενότητα που διαφέρει κατά πολύ από άλλες κατηγορίες του γεωγραφικού χώρου, όπως είναι τα νησιά και οι πεδινές εκτάσεις (Παπαγεωργίου, 2012). Η μοναδική γεωγραφική μορφολογία που τον χαρακτηρίζει, τον καθιστά το δεύτερο πιο δημοφιλή τουριστικό προορισμό, με ποσοστό που αντιστοιχεί στο 20% περίπου του ετήσιου παγκόσμιου τουρισμού

Ήδη από τον 18^ο αιώνα, αρκετοί ερευνητές επιχειρήσαν να διερευνήσουν τον ορεινό όγκο των Άλπεων, προκειμένου να συγκεντρώσουν στοιχεία σχετικά με τη δομή του εδάφους, να πραγματοποιήσουν χαρτογραφικές απεικονίσεις και μετεωρολογικές μελέτες, όπως και να συλλέξουν σπάνια βότανα. Μάλιστα, το 1787 και 1865 πραγματοποιήθηκαν δύο επιτυχημένες προσπάθειες από έναν Ελβετό επιστήμονα και έναν Βρετανό καλλιτέχνη, οι οποίοι αναρριχήθηκαν στις υψηλότερες κορυφές των Άλπεων. Τον 19^ο αιώνα, επίσης, δημιουργήθηκαν και οι πρώτες ορειβατικές λέσχες, όπως και ένα δίκτυο ορεινών καταφυγίων για τους αναρριχητές (Κοκκώσης κ.ά., 2011).

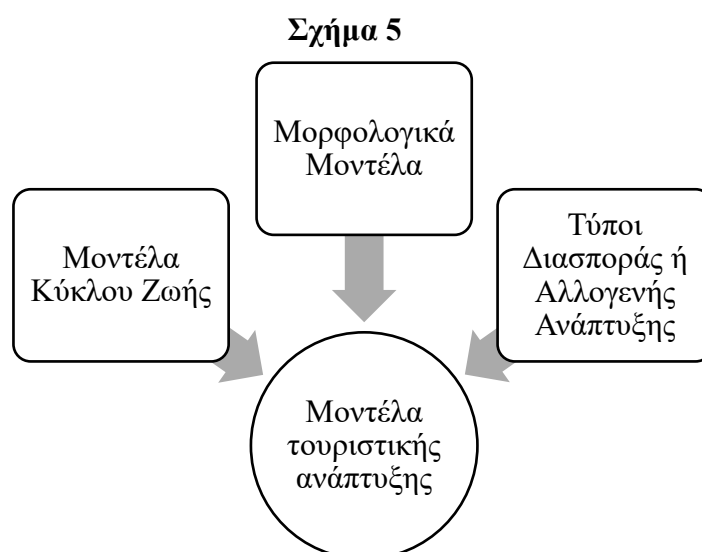
Γενικότερα, ο ορεινός τουρισμός, όπως ήδη έχουμε δει, αποτελεί μία εναλλακτική μορφή τουρισμού που ασκείται σε ορεινές περιοχές και συνδέεται με την προσέλκυση ανθρώπων, που αποζητούν να έρθουν σε επαφή με το φυσικό – ορεινό περιβάλλον, προσελκύνοντας, με τη σειρά τους, το ενδιαφέρον για ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις στους ορεινούς όγκους (Δρόσος κ.ά., 1986).

Στο κεφάλαιο, λοιπόν, αυτό σημαντικό είναι να εξετάσουμε την εξέλιξη του τουρισμού, στο χρόνο, μέσα από τρία θεωρητικά μοντέλα, ενώ, στη συνέχεια, θα δούμε δύο επιτυχημένα παραδείγματα μοντέλων ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία αναπτύχθηκαν σε βάθος χρόνου στην οροσειρά των Άλπεων και θα καταλήξουμε σε συμπεράσματα σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού στον ορεινό χώρο.

3.2. Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης

Ο τουρισμός, με την πάροδο των χρόνων, ακολούθησε μία ανοδική εξελικτική πορεία, που τον κατέστησε ως έναν από τους δυναμικότερους κλάδους της οικονομίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε διάφορους επιστήμονες να ερευνήσουν τη διαχρονική εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση, να αναπτύξουν θεωρίες, σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού. Αν και στη διεθνή βιβλιογραφία

εντοπίζονται ποικίλες σχετικές θεωρίες, στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στην άποψη του Παππά (2011), οποίος διακρίνει τα εξής μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης (Σχήμα 5):

Σχήμα 5: Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης, **Πηγή:** Ιδία Επεξεργασία

3.2.1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής

Η έννοια του μοντέλου κύκλου ζωής εμφανίστηκε σαν ιδέα πριν από 60 χρόνια, περίπου (Andriotis, 1994), με σκοπό να περιγράψει τις φάσεις ανάπτυξης και εξέλιξης των προορισμών ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος (Πολύζος, 2015b).

Έτσι, μία αρχική προσέγγιση της ιδέας αυτής επιχειρήθηκε από τον Gilbert (1939), ο οποίος πρότεινε τρία στάδια εξέλιξης του τουριστικού θερέτρου, την ανακάλυψη, την ανάπτυξη και την παρακμή, ενώ, λίγα χρόνια αργότερα, αυτό το θεωρητικό πλαίσιο τροποποιήθηκε από τον Defert (1954), ο οποίος υποστήριξε ότι το στάδιο της παρακμής μπορεί να αποφευχθεί και να αντικατασταθεί από το στάδιο της ανανέωσης (Παπάς, 2011).

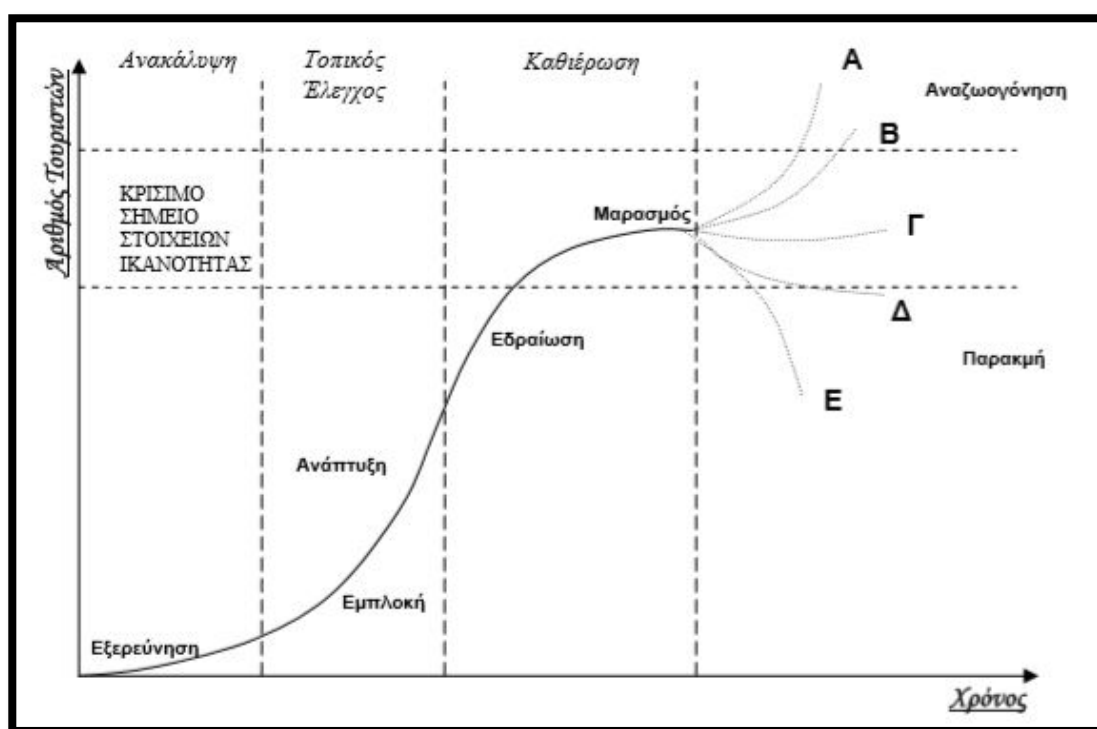
Ο Christaller (1964), επίσης, προσδιόρισε την ανάπτυξη του τουρισμού ως έναν αναπτυξιακό κύκλο. Ο ίδιος θεώρησε ότι ο τομέας του τουρισμού δεν έλκεται από τις οικονομίες συγκέντρωσης³⁵, αλλά από αποξενωμένους, γεωγραφικά, προορισμούς. Μάλιστα, προσπάθησε να στηρίξει την άποψή του με ένα παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο ζωγράφοι και καλλιτέχνες μετακινούνται προς έναν απομονωμένο προορισμό,

³⁵ Είναι ο όρος που περιγράφει τα πλεονεκτήματα που έχουν οι επιχειρήσεις, ως προς τη λειτουργία και την αποδοτικότητά τους, όταν είναι συγκεντρωμένες στην ίδια τοποθεσία. Ουσιαστικά προκύπτουν από την γεωγραφική ομαδοποίηση των επιχειρήσεων που δρουν συμπληρωματικά και έχουν σχέσεις αλληλεξάρτησης (Πολύζος, 2011).

με σκοπό την εργασία, ο οποίος, στη συνέχεια, μετατρέπεται σε τουριστικό τόπο, μαζικής προσέλκυσης επισκεπτών (Πολύζος, 2015b).

Έπειτα από τη μελέτη του Christaller ακολούθησαν και άλλες προσεγγίσεις σχετικά με την τουριστική εξέλιξη των περιοχών, η σημαντικότερη, όμως, που πρέπει να αναφερθεί στο παρόν υποκεφάλαιο, ήταν η θεωρία του Butler (1980). Ο Butler (1980) δημιούργησε ένα γενικευμένο υπόδειγμα πιθανής εξέλιξης ενός τουριστικού προορισμού (Διάγραμμα 9), το οποίο περιγράφει τις μεταβολές που υφίστανται οι τουριστικές αφίξεις, καθώς και τα έξι στάδια, τα οποία επιδέχεται μία τουριστική περιοχή (Andriotis, 1994).

Διάγραμμα 9

Διάγραμμα 7: Υποθετική Εξέλιξη μιας Τουριστικής Περιοχής κατά Butler (1980), Πηγή: (Παππάς, 2011)

Τα έξι στάδια εξέλιξης τουρισμού μίας περιοχής, όπως παρουσιάζονται και στην παραπάνω εικόνα είναι:

1. Η εξερεύνηση (Exploration): Πρόκειται για το αρχικό στάδιο κατά το οποίο ένα μικρό πληθυσμιακό μέγεθος τουριστών οδηγείται προς μία τουριστική περιοχή, με ατομική ευθύνη, χωρίς, δηλαδή, τη διαμεσολάβηση ταξιδιωτικών πρακτόρων. Οι διάφορες υπηρεσίες που παρέχονται, είναι υπό την ιδιοκτησία των ντόπιων κατοίκων, ενώ, ο περιορισμένος αριθμός των επισκεπτών οφείλεται στην απουσία υποδομών και μέσων πρόσβασης.

2. Η Εμπλοκή (Involvement): Το στάδιο αυτό περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Η τοπική κοινωνία αρχίζει να προσαρμόζεται στις ανάγκες του τουριστικού προϊόντος, δημιουργώντας τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες. Μάλιστα, υπάρχει έντονη τάση για τουριστική προβολή μέσω της διαφήμισης, αλλά και ανάγκη ανταπόκρισης του δημοσίου τομέα για ανάπτυξη υποδομών και άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού.
3. Η Ανάπτυξη (Development): Το στάδιο της ανάπτυξης σχετίζεται με την αύξηση και εξέλιξη των υποδομών στον τομέα του τουρισμού, καθώς και με την καθιέρωση τουριστικών αγορών, αλλά και της έντονης διαφήμισης. Παράλληλα, η τουριστική διαχείριση μετατίθεται σε μη ντόπιους, ενώ οι τουρίστες που επισκέπτονται τον τουριστικό προορισμό είναι πολύ περισσότεροι σε αριθμό, από αυτόν της τοπικής κοινωνίας.
4. Η Εδραίωση (Consolidation): Σε αυτό το στάδιο παρατηρείται μείωση του ρυθμού αύξησης των τουριστών, ενώ ο πληθυσμός, συνολικά, συνεχίζει να έχει ανοδική τάση και να ξεπερνά τον αριθμό των μόνιμων κατοίκων. Αν και ο τουρισμός σχετίζεται άμεσα με την οικονομία του τόπου, οι ντόπιοι κάτοικοι θεωρούν ότι δεν μπορούν να απολαύσουν τα τοπικά τουριστικά θέλγητρα και έτσι, δημιουργείται ένα αρνητικό κλίμα από της πλευρά της τοπικής κοινωνίας, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε μία αντιτουριστική νοοτροπία.
5. Ο Μαρασμός (Stagnation): Στο στάδιο του μαρασμού, ο αριθμός των επισκεπτών είναι αρκετά μεγάλος, γεγονός που οδηγεί σε κορεσμό και κατά συνέπεια, σε εμφάνιση περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων. Παρ' όλο που η περιοχή έχει μετατραπεί σε τουριστικό προορισμό, ελάχιστες υπηρεσίες δημιουργούνται, ενώ, αυξημένη είναι η ιδιοκτησία πολλών τοπικών τουριστικών επιχειρήσεων.
6. Η Παρακμή (Decline) ή η Αναζωογόνηση (Rejuvenation): Το τέλος του κύκλου ζωής απαρτίζεται από δύο εναλλακτικές πορείες, που είναι η παρακμή ή η αναζωογόνηση. Η πιθανότητα της παρακμής μπορεί να προέλθει, σε περίπτωση που η τουριστική αγορά ακολουθεί πτωτική πορεία, ενώ η τουριστική περιοχή δεν είναι πλέον ανταγωνιστική ανάμεσα στις προτιμήσεις των τουριστών. Οι υπηρεσίες του τουριστικού προϊόντος παρακμάζουν ή αλλάζουν χρήση και η ανάμειξη των κατοίκων του τόπου μεγενθύνεται, αφού υπάρχει η δυνατότητα αγοράς επιχειρήσεων με πολύ χαμηλό κόστος. Από την άλλη πλευρά, η φάση της αναζωογόνησης προκύπτει από τη δημιουργία τεχνητού θελγέτρου και την

εκμετάλλευση αναξιοποίητων πόρων ή από τη διαδικασία της αναδιαμόρφωσης (Andriotis, 1994).

Οι θεωρίες του κύκλου ζωής που μόλις περιεγράψαμε, με πιο σημαντική αυτή του Butler, αποτελούν το υπόβαθρο, ώστε να κατανοήσει κανείς την εξέλιξη και την πορεία που μπορεί να ακολουθήσει μία τουριστική περιοχή, να εντοπίσει το στάδιο στο οποίο πορεύεται αυτή η περιοχή, καθώς, και να διακρίνει τις πιθανές προοπτικές του τουριστικού κλάδου για έναν προορισμό. Ωστόσο, τα μορφολογικά μοντέλα που θα εξετάσουμε αμέσως τώρα, διαφοροποιούνται από το μοντέλο κύκλου ζωής, καθώς αναλύουν τη μορφολογία των παραθαλάσσιων θερέτρων.

3.2.2. Μορφολογικά Μοντέλα

Η προσέγγιση των μορφολογικών μοντέλων έχει προσδιοριστεί από διάφορους επιστήμονες και αφορά τη μορφολογία των παραλιακών θερέτρων και την αναγνώριση ζωνών τουριστικής ανάπτυξης (Andriotis, 1994).

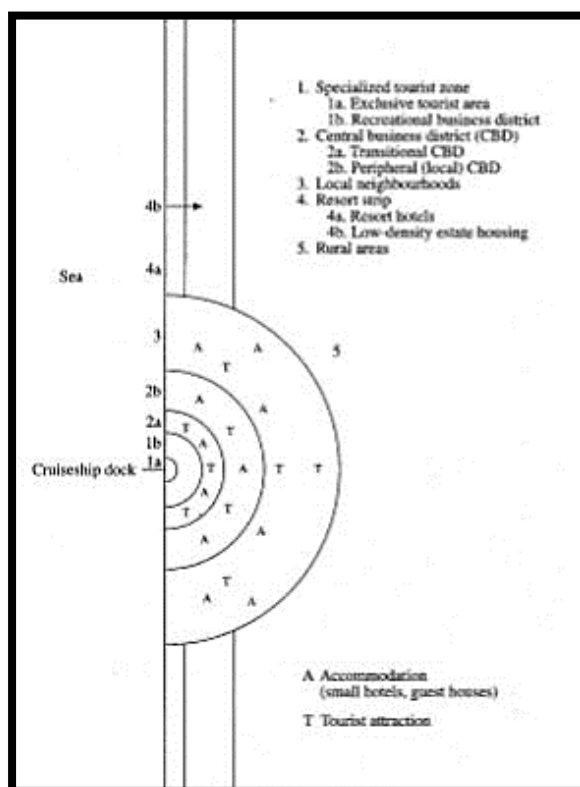
Έτσι, αρχικά, ο Barrett (1958) κατάφερε να διαμορφώσει το «*πρώτο εννοιολογικό μορφολογικό μοντέλο «αναψυχής - χρήσης γης» παραθαλάσσιων θερέτρων*», όπως το χαρακτήρισε ο Meyer-Arendt (1990), αφού ήταν αυτός που εξέτασε 80 παραλιακά συγκροτήματα κατοικιών στο Ηνωμένο Βασίλειο και σύστησε ένα γενικευμένο υπόδειγμα ζωνών διαμονής (Andriotis, 1994), ενώ, στη συνέχεια, ο Lavery (1971) μελετώντας την αστική μορφολογία εντόπισε στοιχεία, όπως την προβλήτα, την παραλιακή και την ξενοδοχειακή ζώνη, αλλά και την περιοχή κατοικίας που ήταν σε μεγαλύτερη απόσταση από τη ζώνη του ξενοδοχείου (Παππάς, 2011).

Επίσης, μία από τις πιο θεωρίες που πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση είναι το μορφολογικό μοντέλο που ανέπτυξε ο Weaver (1993), ο οποίος στηρίχθηκε σε στοιχεία όπως η τοποθεσία και ο αριθμός των τουριστικών καταλυμάτων, υπηρεσιών και εγκαταστάσεων που συνεχώς άλλαζαν (Andriotis, 1994). Ο ίδιος θεωρούσε ότι ο τουρισμός στα νησιά αναπτύσσεται είτε μόνο στην ακτή, είτε σε μέρη μακριά από αυτή, ενώ, όπως φαίνεται και στην αντίστοιχη εικόνα (Εικόνα 6), εκτίμησε τις εξής πέντε ζώνες εντεινόμενου τουρισμού:

1. Η ειδική τουριστική ζώνη (Specialized Tourist Zone)
 - 1α. Αποκλειστική τουριστική περιοχή (Exclusive tourist area)
 - 1β. Εμπορική περιοχή αναψυχής (Recreational business district)
2. Η κεντρική εμπορική ζώνη (Central Business District)

- 2α. Μεταβατική κεντρική εμπορική ζώνη (Transitional CBD)
- 2β. Περιφερειακή κεντρική εμπορική ζώνη / Τοπική (Peripheral / local CBD)
3. Οι τοπικές γειτονιές (Local Neighborhoods)
4. Η ζώνη θερέτρου (Resort Strip)
 - 4α. Ξενοδοχεία θερέτρου (Resort hotels)
 - 4β. Χαμηλής πυκνότητας στέγασης ακινήτων (low – density estate housing)
5. Οι Περιφερειακές Περιοχές (Rural Areas) ((Παππάς, 2011).

Εικόνα 6

Εικόνα 6: Μοντέλο Αστικού Τουριστικού Χώρου κατά Weaver (1993), **Πηγή:** (Παππάς, 2011)

Όλες οι θεωρίες αναφορικά με την ανάπτυξη των μορφολογικών μοντέλων είναι σημαντικές, καθώς περιγράφουν την ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου σε έναν παραλιακό προορισμό με διαφορετικό τρόπο. Παρακάτω, θα δούμε τον τελευταίο τύπο τουριστικής ανάπτυξης, τον Τύπο Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης που σχετίζεται με την προώθηση του τουρισμού σε απομακρυσμένες περιοχές.

3.2.3. Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης

Αυτός ο τύπος τουριστικής ανάπτυξης δημιουργήθηκε με σκοπό να προστατευτεί ο τουρισμός από εκείνες τις περιοχές που καθιστούσαν το τουριστικό φαινόμενο ως αιτία διαφόρων κοινωνικών και, όχι μόνο, προβλημάτων (Andriotis, 1994). Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τον Andriotis (2000), προκειμένου να διαχωριστούν οι τουρίστες από τον πληθυσμό των κατοίκων, σχηματίστηκαν τα «τουριστικά γκέτο» ή διαφορετικά οι «αλλογενείς περιοχές» (Παππάς, 2011).

Ο ορισμός των «αλλογενών περιοχών» προσδιορίζεται από τον Goonatilake (1978) ως «τα νησιά ευημερίας της χώρας που είναι φραγμένα και αποκομμένα από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο». Η μόνη επικοινωνία που ενδέχεται να υπάρχει, μεταξύ του μόνιμου πληθυσμού και των επισκεπτών, έγκειται στο εργατικό δυναμικό που μπορεί να περιλαμβάνει ντόπιους κατοίκους (Andriotis, 1994). Το γεγονός αυτό, όπως αναφέρει ο Andriotis (2000) οδηγεί στην άρση «παθολογικών» φαινομένων όπως είναι το ποτό, η πορνεία, τα τυχερά παιχνίδια και το «μιάσμα» της φιλοξενούσας περιοχής (Παππάς, 2011).

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η ανάπτυξη ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών εκλαμβάνεται ως η πιο σωστή πολιτική ανάπτυξης, σε σχέση με τη διασπορά της ανάπτυξης, κυρίως, όσον αφορά ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον, αφού η συσσώρευση τουριστικών εγκαταστάσεων προσφέρει καλύτερης ποιότητας ελέγχους και κατά συνέπεια, αναβαθμισμένη περιβαλλοντική αξία (Andriotis, 1994).

Τα τρία μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης που μόλις εξετάστηκαν, ερμηνεύουν, με σαφείς θεωρίες, την τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε διάφορους προορισμούς, οι οποίοι, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους, που μπορεί να είναι, είτε μορφολογικά είτε γεωγραφικά, έχουν αναπτυχθεί, σε βάθος χρόνου, με βάση τα παραπάνω τουριστικά πρότυπα. Εύλογο, όμως, είναι να δούμε, στην πράξη, πώς ορισμένες περιοχές εξελίχθηκαν σε κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς. Για το λόγο αυτό, θα εξετάσουμε παραδείγματα ορεινών περιοχών που έχουν αναπτύξει χαρακτηριστικά μοντέλα ορεινής τουριστικής ανάπτυξης.

3.3 Παραδείγματα Μοντέλων Ορεινής Τουριστικής Ανάπτυξης

Οι Άλπεις διακρίνονται από τον τεράστιο ενιαίο ορεινό όγκο που καλύπτει ένα σημαντικό τμήμα της Ευρώπης (Χάρτης 3) (Βαρβαρέσος και Σωτηριάδης, 2003).

Χάρτης 3

Χάρτης 3: Η οροσειρά των Άλπεων, Πηγή: (Diem et. all. 2020)

Οι λίμνες Constance και Corne είναι αυτές που διαχωρίζουν το ενιαίο αυτό σύστημα οροσειράς σε δύο επιμέρους γεωμορφολογικές βουνοσειρές, οι οποίες είναι οι Δυτικές Άλπεις ή αλλιώς Γάλλο – Ιταλικές και οι Ανατολικές Άλπεις ή διαφορετικά Ελβετό – Αυστριακές. Ο διαχωρισμός αυτός, ωστόσο, δεν έγκειται, μόνο, λόγω της διαφορετικής γεωμορφολογίας, αλλά, και επειδή σε αυτές εντοπίζονται διαφορές στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η διάλεκτος, η δημογραφική εξέλιξη, η απασχόληση στην εργασία, η οικονομική ανάπτυξη και πολλές άλλες ιδιαιτερότητες που διαμορφώνουν τη μοναδικότητα των αλπικών τοπίων (Γουργιώτης, 2005).

Σύμφωνα με τον Γουργιώτη (2005), το ιδιαίτερο με αυτές τις βουνοσειρές είναι ότι, κατά μήκος αυτών, έχουν αναπτυχθεί δύο μορφές ορεινής τουριστικής ανάπτυξης. Η πρώτη χαρακτηρίζεται ως «το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης» ή διαφορετικά μοντέλο «σκληρού» - μαζικού τουρισμού και η δεύτερη ως «Γερμανικού Τύπου ανάπτυξη» ή αλλιώς, μοντέλο ήπιου - αειφορικού τουρισμού (Βαρβαρέσος και Σωτηριάδης, 2003, Γουργιώτης, 2005). Ο χαρακτηρισμός αυτός, πέραν των φυσικών στοιχείων που διαχωρίζουν τους δύο ορεινούς όγκους, αποδίδεται και στο χρονικό διάστημα κατά το

οποίο εμφανίστηκαν, όπως επίσης, και στους όρους σύμφωνα με τους οποίους διαμορφώθηκαν τα μοντέλα αυτά. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλα τα παραπάνω, αξιοσημείωτος ήταν ο ρόλος της Ελβετίας, χώρα η οποία υπήρξε σημείο πολυπολιτισμικής καμπής για την εξέλιξη και αναβάθμιση των Άλπεων (Γουργιώτης, 2005).

Έτσι, λοιπόν, στη συνέχεια, ακολουθούν τα δύο χαρακτηριστικά μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία περιγράφουν την εξελικτική πορεία του ορεινού τουρισμού.

3.3.1. Το Γερμανικό μοντέλο ανάπτυξης

Η «Γερμανικού Τύπου» τουριστική ανάπτυξη εμφανίστηκε, ήδη από πολύ παλιά, σε ορισμένα χωριά μεσαίου και μεγάλου υψομέτρου και συνδυάστηκε με τη συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στην αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής τους. Πιο συγκεκριμένα, αυτό που παρατηρήθηκε ήταν η εντατική ενασχόληση με την αγροτική δραστηριότητα, η οποία κατάφερε να συνδυαστεί και να αναπτυχθεί παράλληλα με τις τουριστικές δραστηριότητες και να διατηρηθεί έως και σήμερα. Έτσι, ο τουρισμός, στο σημείο αυτό των Άλπεων, άρχισε να αναπτύσσεται με ταχύτερους ρυθμούς, γεγονός που οφείλεται στην ενδυνάμωση της αγροτικής οικονομίας. Παράδειγμα που αποδεικνύει τη δυναμική σχέση αγροτικής και τουριστικής δραστηριότητας στις Άλπεις αποτελούν οι κοιλάδες της Ελβετίας και της Αυστρίας με σημαντικότερη την κοιλάδα του Avre (Vallée de l'Avre). Ειδικότερα, μεταξύ της περιόδου 1870 – 1990 παρουσιάστηκε πληθυσμιακή αύξηση στις γερμανόφωνες περιοχές, οι οποίες περιλαμβάνουν τις χώρες της Ελβετίας, Γερμανίας, Αυστρίας και Ιταλίας. Για να κατανοήσει κανείς καλύτερα τη γερμανική τουριστική μορφή ανάπτυξης, αρκεί να μελετήσει το Grindelwald, ένα από τα πασίγνωστα τουριστικά θέρετρα στην Ελβετία (Εικόνα 7 και 8) (Γουργιώτης, 2005, 2007).

Εικόνα 7

Εικόνα 8

Εικόνα 7 & Εικόνα 8: Το Grindelwald στην Ελβετία, **Πηγή:** (Carolyn, 2020)

Ήδη από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, πολλοί ήταν οι επισκέπτες οι οποίοι έφταναν ως το Grindelwald για να θαυμάσουν τους παγετώνες. Από τότε και καθώς τα χρόνια περνούσαν, οι «τότε» κάτοχοι γης εκμεταλλεύτηκαν αυτή την τουριστική έλξη και συνέβαλλαν στην εξέλιξη του τουρισμού με τη δημιουργία μικρών ξενώνων, chalets (ξύλινων σπιτιών) και νέων εμπορικών υποδομών, αλλά και με την αξιοποίηση της αγροτικής δραστηριότητας. Ωστόσο, η αναμενόμενη μείωση που σημειώθηκε κατά τον 20^ο αιώνα (από το 42% του γεωργικά ενεργού πληθυσμού σήμερα αποτελούν το 6%) στο γεωργικό τομέα, δεν επηρέασε την έντονη σχέση που έχει η αγροτική οικονομία με τον τουρισμό. Η αναμενόμενη μείωση εξηγείται από την ολοένα και αυξανόμενη τουριστική ροή που αναπτύσσονταν ταχύτατα (Γουργιώτης, 2005, 2007)..

Επιπλέον, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα στο Grindelwald παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη αύξηση του πληθυσμού από 1.799 κατοίκους το 1850 σε 3.696 κατοίκους το 1910, χωρίς αυτό να σημαίνει υπερβολική επέκταση. Γενικότερα, το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της γης διατίθετο και για αγροτική χρήση, σε συνδυασμό με τη μικρή διαθέσιμη έκταση, δεν άφηνε περιθώρια για περαιτέρω αστική οικιστική ανάπτυξη, δημιουργώντας έτσι ένα ελεγχόμενο, μεσαίου μεγέθους, χωριό. Σήμερα στο Grindelwald οι κάτοικοι ανέρχονται στους 3.800, ενώ, αυτό που μπορεί κανείς να αντικρίσει είναι ποικίλα αλπικά σαλέ και καταλύματα έως 50 κλινών και μόνο τρία ξενοδοχεία. Συνολικά, διατίθενται 10.000 κλίνες και η εικόνα που δημιουργεί είναι αυτή του «σεμνού» και μικρού τουριστικού θερέτρου (Γουργιώτης, 2005, 2007).

3.3.2. Το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης

Το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης αναδύθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με τον ορεινό χώρο να γίνεται πόλος έλξης για θερινό και ιαματικό τουρισμό (Γουργιώτης, 2005, 2007). Όπως αναφέρουν οι Βαρβαρέσος και Σωτηριάδης (2003), το γαλλικό τουριστικό πρότυπο δημιουργήθηκε εκ του μηδενός (ex nihilo), σε μακρινή απόσταση από τους αγροτικούς οικισμούς και σε μεγάλο υψόμετρο, ενώ, ο σχεδιασμός και η κατασκευή των τουριστικών θερέτρων πραγματοποιήθηκαν από εταιρίες, οι οποίες αδιαφορούσαν για την κοινωνική, οικονομική, και μορφολογική ιδιομορφία του ορεινού χώρου.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πολλές ήταν οι ορεινές περιοχές που ήταν, εξίσου, κατοικημένες, όπως οι πεδινές και βασιζόνταν στην αγροτική οικονομία. Ταυτόχρονα, εμφανίστηκαν τα πρώτα «τουριστικά κύματα» με στόχο το ταξίδι και την εξερεύνηση σε περιοχές όπως το Chamonix, η Aix-les-Bains, το Evian, το Saint Gervais, το Uriage και το Allevard. Στην περίοδο του μεσοπολέμου, αν και οι αγροτικές δραστηριότητες συνέχιζαν να αποτελούν σημαντικό κλάδο ανάπτυξης για τις Γαλλικές Άλπεις, αρκετοί κάτοικοι – αγρότες μετακινούνταν προς τα αστικά κέντρα, υποβαθμίζοντας τον αγροτικό χαρακτήρα των περιοχών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την σταδιακή ανάδυση του τουρισμού και την καθιέρωση αυτού, με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σε αυτό, φυσικά συνέβαλε ο εκδημοκρατισμός των διακοπών, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση των μεταφορικών συστημάτων. Κατά την ίδια χρονική περίοδο, η εμφάνιση του σκι ως δραστηριότητα (Εικόνα 9) επέφερε σημαντική τουριστική αύξηση, η οποία κορυφώθηκε μετά το 1950. Αυτό οδήγησε στη «βιομηχανοποίηση» των Γαλλικών Άλπεων και στη δημιουργία τουριστικών θερέτρων, με κοινά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά (Γουργιώτης, 2005, 2007).

Εικόνα 9

Εικόνα 9: Σκι στην περιοχή Chamonix, **Πηγή:** (Snow - Wise, Διαθέσιμο στο: <https://www.snow-wise.com/our-guide-to/ski-resorts/chamonix/>)

Μάλιστα, λίγο αργότερα (περίπου το 1960), υιοθετήθηκε η ιδέα του «λειτουργικού βουνού», που χαρακτηρίζει το γαλλικό πρότυπο και αφορούσε την κατασκευή τεράστιων τουριστικών θέρετρων, αστικού χαρακτήρα, σε μεγάλο υψόμετρο (Εικόνα 10). Τα θέρετρα αυτά ονομάστηκαν «θέρετρα τρίτης γενιάς» και ανήκαν, συνήθως, σε ιδιώτες και λιγότερο, σε δημόσιους φορείς (Γουργιώτης, 2005, 2007).

Εικόνα 10

Εικόνα 10: «Sainte Foy Tarentaise» - Γνωστό τουριστικό θέρετρο, **Πηγή:** (Alpski - Guide to ski resorts in the Alps, 2013)

Αποτέλεσμα αυτής της πρωτοβουλίας ήταν οι άμεσες θετικές επιδράσεις στην ευρύτερη τοπική κοινωνία και οικονομία. Ωστόσο, η καινοτομία στη δημιουργία τέτοιων θερέτρων και η μετέπειτα ανάπτυξη, δεν κατάφεραν να συνεχίσουν την εξελικτική τους πορεία και αυτό διότι, οι περιοχές εκείνες χαρακτηρίζονταν ως μειονεκτικές, αδυνατώντας να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα του εκμοντερνισμού. Έτσι, τα νέα θέρετρα που κατασκευάζονταν, λάμβαναν υπόψιν τους το τοπίο, την τοπογραφία της περιοχής και την προστασία του ορεινού περιβάλλοντος. Παρ' όλα αυτά, η τοπική κοινωνία επηρεάστηκε αρνητικά από την ταχεία αστικοποίηση, χάνοντας την παραδοσιακή, κοινωνική και αγροτική της δομή (Γουργιώτης, 2005, 2007).

Σήμερα, αυτό που μπορεί να αντικρίσει κανείς, είναι μεγάλου μεγέθους τουριστικά θέρετρα, που έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη του αστικού τουρισμού, στην αποδυνάμωση των περιφερειακών οικονομιών και στην εξάλειψη του αγροτικού πολιτισμού.

3.3. Συμπεράσματα

Από τα παραπάνω, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι ο τουρισμός δεν είναι ένα στατικό φαινόμενο, αλλά ακολουθεί μία εξελικτική πορεία η οποία συνεχώς μεταλλάσσεται και διαμορφώνεται σύμφωνα με τις ανάγκες μιας περιοχής. Αυτή η τάση εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου οδήγησε πολλούς επιστήμονες να μελετήσουν τη διαχρονική εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας και να αναπτύξουν θεωρίες, σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού. Έτσι, μέσω της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, εντοπίσαμε τρία θεωρητικά μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης.

Το πρώτο μοντέλο που είδαμε ήταν το «Μοντέλο Κύκλου Ζωής» που εμφανίστηκε σαν ιδέα πριν από 60 χρόνια, περίπου, με σκοπό να περιγράψει τις φάσεις ανάπτυξης και εξέλιξης των προορισμών, ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος. Από τις σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις, η θεωρία του Butler ήταν αυτή που ξεχώρισε, αφού θεώρησε ότι μία τουριστική περιοχή περνάει από έξι στάδια, τα οποία είναι η εξερεύνηση, η εμπλοκή, η ανάπτυξη, η εδραίωση και ο μαρασμός.

Το δεύτερο μοντέλο που μελετήσαμε ήταν τα «Μορφολογικά Μοντέλα», τα οποία αφορούσαν τη μορφολογία των παραλιακών θερέτρων και την αναγνώριση ζωνών τουριστικής ανάπτυξης. Ο Barrett ήταν αυτός που κατάφερε να διαμορφώσει το

«πρώτο εννοιολογικό μορφολογικό μοντέλο «αναψυχής - χρήσης γης» παραθαλάσσιων θερέτρων», αφού ήταν αυτός που εξέτασε 80 παραλιακά συγκροτήματα κατοικιών στο Ηνωμένο Βασίλειο και σύστησε ένα γενικευμένο υπόδειγμα ζωνών διαμονής. Ο Weaver, επίσης, θεωρούσε ότι ο τουρισμός στα νησιά αναπτύσσεται, είτε μόνο στην ακτή, είτε σε μέρη μακριά από αυτή και πρότεινε πέντε ζώνες εντεινόμενου τουρισμού που είναι: η ειδική τουριστική ζώνη, η κεντρική εμπορική ζώνη, οι τοπικές γειτονιές, η ζώνη θερέτρου και οι Περιφερειακές Περιοχές.

Το τρίτο θεωρητικό μοντέλο στο οποίο αναφερθήκαμε ήταν οι Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης, που δημιουργήθηκε με σκοπό να προστατευτεί ο τουρισμός από εκείνες τις περιοχές που καθιστούσαν το τουριστικό φαινόμενο ως αιτία διαφόρων προβλημάτων. Έτσι, λοιπόν, προκειμένου να διαχωριστούν οι τουρίστες από τον πληθυσμό των κατοίκων, σχηματίστηκαν τα «τουριστικά γκέτο» ή διαφορετικά οι «αλλογενείς περιοχές».

Στη συνέχεια, προχωρήσαμε σε επιτυχημένα παραδείγματα μοντέλων ορεινής τουριστικής ανάπτυξης που έχουν αναπτυχθεί κατά καιρούς στην οροσειρά των Άλπεων, με σημαντικότερα, «το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης» ή διαφορετικά μοντέλο «σκληρού» - μαζικού τουρισμού και η «Γερμανικού Τύπου ανάπτυξη» ή αλλιώς, μοντέλο ήπιου - αειφορικού τουρισμού.

Η «Γερμανικού Τύπου» τουριστική ανάπτυξη εμφανίστηκε, ήδη από πολύ παλιά και συνδυάστηκε με τη συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στην αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής τους. ο τουρισμός, στο σημείο αυτό των Άλπεων, άρχισε να αναπτύσσεται με ταχύτερους ρυθμούς, γεγονός που οφείλεται στην ενδυνάμωση της αγροτικής οικονομίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα γερμανικής τουριστικής ανάπτυξης αποτέλεσε το Grindelwald, ένα από τα πασίγνωστα τουριστικά θέρετρα στην Ελβετία, όπου οι κάτοχοι γης συνέβαλλαν στην εξέλιξη του τουρισμού με τη δημιουργία μικρών ξενώνων, chalets (ξύλινων σπιτιών) και νέων εμπορικών υποδομών, αλλά και με την αξιοποίηση της αγροτικής δραστηριότητας.

Το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης, από την άλλη, αναδύθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα δημιουργήθηκε εκ του μηδενός (ex nihilo), μακριά από τους αγροτικούς οικισμούς και σε μεγάλο υψόμετρο, ενώ, ο σχεδιασμός και η κατασκευή των τουριστικών θερέτρων πραγματοποιήθηκαν από εταιρίες, οι οποίες αδιαφορούσαν για την κοινωνική, οικονομική, και μορφολογική ιδιομορφία του ορεινού χώρου. Ειδικότερα, στην περίοδο του μεσοπολέμου, αρκετοί κάτοικοι – αγρότες μετακινούνταν προς τα αστικά κέντρα, υποβαθμίζοντας τον αγροτικό χαρακτήρα των

περιοχών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την σταδιακή ανάδυση του τουρισμού και την καθιέρωση αυτού, με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε η ιδέα του «λειτουργικού βουνού», που αφορούσε την κατασκευή τεράστιων τουριστικών θερέτρων, αστικού χαρακτήρα, σε μεγάλο υψόμετρο. Ωστόσο, η τοπική κοινωνία επηρεάστηκε αρνητικά από την ταχεία αστικοποίηση, χάνοντας την παραδοσιακή, κοινωνική και αγροτική της δομή. Το αποτέλεσμα είναι ότι σήμερα, υπάρχουν μεγάλα τουριστικά θέρετρα, που προσελκύουν την εναλλακτική μορφή τον αστικού τουρισμού, αποδυναμώνοντας τόσο την οικονομία των γύρω ορεινών χωριών, όσο και την παραδοσιακή ταυτότητά τους.

Στη συνέχεια κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση της περιοχής μελέτης, σχετικά με τα διοικητικά και γεωγραφικά, τα οικονομικά και πληθυσμιακά χαρακτηριστικά της, την απασχόληση και τους παραγωγικούς τομείς, το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον, τις προστατευόμενες περιοχές, το τοπίο και την πολιτιστική κληρονομιά, καθώς, και το τουριστικό της προφίλ.

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4. ΠΗΛΙΟ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

4.1. Εισαγωγή

Το Όρος Πήλιο αποτελεί το σημαντικότερο και πιο γνωστό βουνό της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας. Σύμφωνα με το μυθολογία, στο Πήλιο κατοικούσαν οι Κένταυροι και ήταν η θερινή κατοικία των 12 Θεών του Ολύμπου (Περιφέρεια Θεσσαλίας, 2018). Βρίσκεται βορειοανατολικά του Βόλου, μεταξύ του Παγασητικού κόλπου και Αιγαίου Πελάγους. Τόσο το Πηλιορείτικο τοπίο, όσο και η ιστορία και οι παραδόσεις, η πλούσια φυσική ομορφιά, όπως και τα κτίρια με το μοναδικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό δημιουργούν ένα θελκτικό περιβάλλον και για τις τέσσερις εποχές του χρόνου (East Pelion, Διαθέσιμο στο: <http://www.east-pelion.gr/>).

Έτσι, λοιπόν, στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε και θα αναλύσουμε την υφιστάμενη κατάσταση της ευρύτερης περιοχής του Πηλίου, με στόχο να κατανοήσουμε όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που το κάνουν να είναι μοναδικό και έναν από τους πιο γνωστούς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Αρχικά, θα εξετάσουμε βασικά διοικητικά και γεωγραφικά στοιχεία. Έπειτα, για την ανάλυση και αξιολόγηση των πληθυσμιακών και οικονομικών χαρακτηριστικών, καθώς και της απασχόλησης για την περιοχή του Πηλίου, θα χρησιμοποιήσουμε και θα επεξεργαστούμε τα στοιχεία της απογραφής του 2001 και του 2011 της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τόσο το ανθρωπογενές, όσο και το φυσικό περιβάλλον και τέλος, θα αναφερθούμε στο τοπίο και στην υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά του Πηλίου.

4.2. Διοικητικά και γεωγραφικά στοιχεία

Το Όρος Πήλιο ανήκει, διοικητικά, στην Ανατολική Θεσσαλία και συγκεκριμένα στο Νομό Μαγνησίας. Έχει υψόμετρο που φθάνει τα 1.624 μέτρα, με υψηλότερη κορυφή αυτή του Πουριανού Σταυρού (ή αλλιώς Ξεφόρτι). Εκτείνεται από τα βορειοδυτικά προς τα νοτιοανατολικά, μεταξύ του Αιγαίου Πελάγους στα ανατολικά και του Παγασητικού Κόλπου στα νότια (Πετράκος, 2010) (Χάρτης 4).

Χάρτης 4

Χάρτης 4: Χάρτης Πηλίου, **Πηγή:** Pelion Web, Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/pliories/xartes/xartis_piliou/

Χωρίζεται έτσι στο Ανατολικό, Δυτικό, Κεντρικό και Νότιο Πήλιο (Εικόνα 11), συνδυάζοντας την ομορφιά του καταπράσινου ορεινού τοπίου με το γαλάζιο του Αιγαίου και τις ακτές του Παγασητικού (Πήλιο, Διαθέσιμο στο: <https://www.touristorama.com/Πήλιο>).

Εικόνα 11

Εικόνα 11: Το Πήλιο, **Πηγή:** (Χάρτης Πηλίου και Μαγνησίας, Διαθέσιμο στο: <https://www.visit-pilio.gr/>)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα χωριά του Πηλίου:

Πίνακας 17

Ανατολικό Πήλιο	Δυτικό Πήλιο	Κεντρικό Πήλιο	Νότιο Πήλιο
Ζαγορά	Χάνια	Γλαφυρές	Συκή
Χορευτό	Πορταριά	Κάτω Κερασιά	Αργαλαστή
Κισσός	Μακρυνίτσα	Ανω Κερασιά	Ξυνόβρυση
Άγιος Δημήτριος	Μηλιές	Κανάλια	Μετόχι
Άγιος Ιωάννης	Βυζίτσα		Λαύκος
Μούρεσι	Αγριά		Προμόρι
Τσαγκαράδα	Καλά Νερά		Πλατανιάς
Νταμούχαρη	Άνω και Κάτω Γατζέα		Λύρη
Μυλοπόταμος	Άνω και Κάτω Λεχώνια		Καστρί
Ξουρίτσι	Άγιος Γεώργιος Νηλείας		Κατηγιώργης
Ανήλιο	Άγιος Λαυρέντιος		Μηλίνα
Φακίστρα	Άγιος Βλάσης		Τρίκερι
Πουρί	Ανακασιά		
Παπά Νερό	Άλλη Μεριά		
Πλάκα	Κατηχώρι		
Μπάνικας	Κουκούραβα		
Λαμπινού	Κεραμίδι και Βένετο		
Καλαμάκι	Καμάρι		
	Άγιος Ονούφριος		
	Αφέτες και Νεοχώρι		

Πίνακας 17: Χωριά του Πηλίου, **Πηγή:** (Πήλιο, Διαθέσιμο στο: <https://www.touristorama.com/Πήλιο>), Ιδία Επεξεργασία

Το ανάγλυφο και η γεωμορφολογία του Πηλίου είναι ιδιαίτερα έντονο, αφού το ανατολικό και νότιο τμήμα του θεωρείται απόκρημνο και δύσβατο, με απότομες βραχώδεις πλαγιές, ενώ, αντίθετα το δυτικό τμήμα πλησιάζει με πιο ομαλές κλίσεις, τη Μαγνησία και τον Παγασητικό κόλπο (Πετράκος, 2010). Παρακάτω θα εξετάσουμε τα πληθυσμιακά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του Πηλίου, προκειμένου να διαπιστώσουμε το σύνολο των κατοίκων, τη σύνθεσή του, καθώς και τις μεταβολές του.

4.3. Δημογραφικά και Πληθυσμιακά στοιχεία

Η πληθυσμιακή δυναμική του Πηλίου προκύπτει από τις απογραφές πληθυσμού των ετών 1981, 1991, 2001 και 2011 που διενεργήθηκαν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή³⁶ (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Όπως γίνεται αντιληπτό, οι απογραφές πληθυσμού πραγματοποιούνται κάθε 10 χρόνια και αναφέρονται σε επίπεδο Περιφέρειας, Περιφερειακών Ενοτήτων και Δήμων. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι μέχρι και την απογραφή του 2001, η διοικητική διαίρεση προέκυπτε από το «Σχέδιο Καποδίστρια», ενώ, η απογραφή του 2011 πραγματοποιήθηκε υπό τη νέα διοικητική διαίρεση που προβλέπει το «Σχέδιο Καλλικράτης».

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., και όπως φαίνεται και στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 18), ο μόνιμος³⁷ πληθυσμός του Πηλίου, για το 1991 ανερχόταν στα 33.093 άτομα, ποσό που αντιστοιχούσε στο 16,8% του συνολικού πληθυσμού του Ν. Μαγνησίας και στο 0,3% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας. Η πιο πρόσφατη απογραφή του 2011 έδειξε μία μείωση ως προς τον μόνιμο πληθυσμό του Πηλίου, καθώς καταγράφηκαν 32.500 άτομα, που αντιστοιχούν στο 17,1% του συνόλου του Ν. Μαγνησίας και στο 0,3% του συνόλου της χώρας. Παράλληλα, ο ρυθμός με τον οποίο μεταβλήθηκε το σύνολο του πληθυσμού για τα έτη 1991 και 2001 ακολούθησε αρνητική πορεία, καθώς παρατηρήθηκε μείωση 5,3%, ενώ, αντίθετα, για τα έτη 2001 έως 2011 σημειώθηκε αύξηση κατά 3,7%. Παρατηρώντας τους πληθυσμούς των δήμων της περιοχής του Πηλίου, αυτό που φαίνεται είναι ότι, ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλονται είναι, είτε αυξανόμενος, είτε μειούμενος, κατά τα αντίστοιχα έτη.

Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι, παρ' όλο που ο ρυθμός μεταβολής του συνόλου του Ν. Μαγνησίας από το 2001 έως και το 2011 είναι της τάξης του -7,3%, υπάρχουν δήμοι, όπως ο Δήμος Ιωλκού και η Κοινότητα Μακρινίτσας που εμφανίζουν αύξηση και διαφέρουν από το μέσο όρο του νομού. Γενικότερα, για το έτος 2011 παρατηρείται αισθητή μείωση του μόνιμου πληθυσμού σε σχέση με το έτος 2001, τόσο ως προς τον σύνολο του Ν. Μαγνησίας όσο και στο σύνολο της χώρας, γεγονός που μπορεί να οφείλεται στην οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα εκείνη τη περίοδο.

³⁶ Παλαιότερα επικρατούσε ο όρος Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (1956 - 2009). Από το 2010 και έπειτα, μετονομάστηκε σε Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) ως ανεξάρτητη Αρχή, υπαγόμενη στον έλεγχο της Βουλής των Ελλήνων (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/history>).

³⁷ «Το σύνολο των ατόμων μιας περιφέρειας (δήμου/ κοινότητας, δημοτικού/ κοινοτικού διαμερίσματος ή οικισμού) που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/ κοινότητα, δημοτικό/ κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό» (Κοτζαμάνης, 2009).

Αντιθέτως, ο μόνιμος πληθυσμός στο σύνολο του Πηλίου φαίνεται πως δέχτηκε μία μικρή αύξηση, σε σχέση με το πληθυσμό που προσμετρήθηκε το 2001.

Πίνακας 18

ΣΥΝΟΛΟ ΠΗΛΙΟΥ ΔΗΜΟΙ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
	1991	2001	2011	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ (%) ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ 1991 - 2001	ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ (%) ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ 2001 - 2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.221.977	10.934.097	10.816.286	6,97	-1,08
ΣΥΝΟΛΟ Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	196.252	205.005	190.010	4,46	-7,31
ΣΥΝΟΛΟ ΠΗΛΙΟΥ	33.093	31.350	32.500 ³⁸	-5,27	3,67
ΔΗΜΟ ΑΓΡΙΑΣ	5.312	5.835	5632	9,85	-3,48
ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ	2.229	1.998	1985	-10,36	-0,65
ΔΗΜΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	4.209	4.397	4145	4,47	-5,73
ΔΗΜΟΣ ΑΦΕΤΩΝ	1.978	1.754	1746	-11,32	-0,46
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ	3.878	3.759	3334	-3,07	-11,31
ΔΗΜΟΣ ΙΩΛΚΟΥ	2.143	2.081	2138	-2,89	2,74
ΔΗΜΟΣ ΜΗΛΕΩΝ	3.578	3.100	3085	-13,36	-0,48
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	2.747	2.690	2475	-2,07	-7,99
ΔΗΜΟΣ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	2.795	2.033	1911	-27,26	-6,00
ΔΗΜΟΣ ΣΗΠΙΑΔΟΣ	2.444	2.180	2047	-10,80	-6,10
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ	689	580	423	-15,82	-27,07
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	584	661	694	13,18	4,99
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	1.631	1.713	1353	5,03	-21,02

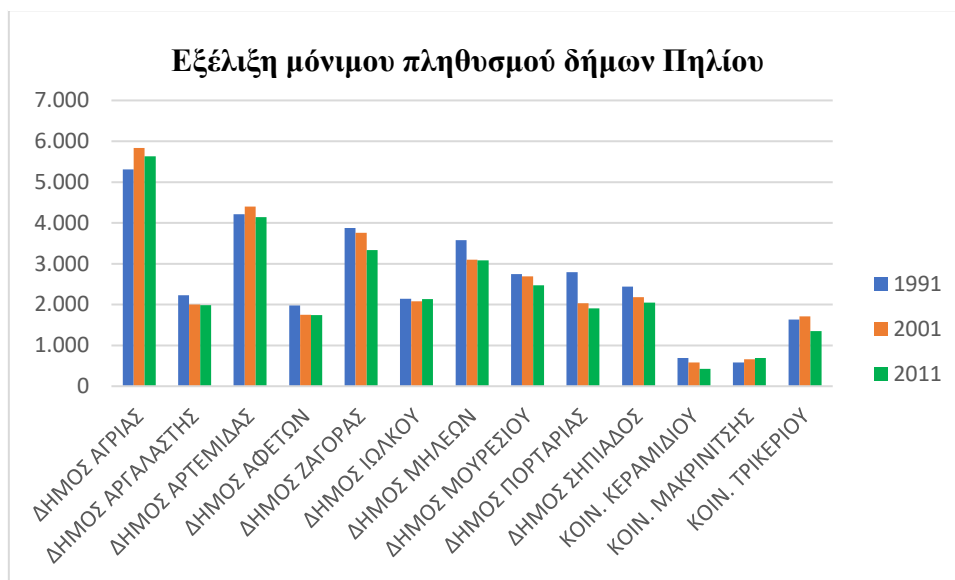
Πίνακας 18: Μόνιμος πληθυσμός για το σύνολο του Πηλίου 1991 – 2011, **Πηγή:** (Πετράκος, 2010), (Στατιστικές - ELSTAT, Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>)

Στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 10) φαίνονται οι μεταβολές των πληθυσμών των δήμων της περιοχής του Πηλίου για τα τρία έτη των απογραφών πληθυσμού. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον στο πιο πρόσφατο έτος, από το διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι, οι δήμοι που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πληθυσμό είναι ο Δ. Αγριάς με 5.632 άτομα (ή 17,3%), ο Δ. Αρτέμιδας με 4.145 (ή 12,8%) και ο Δ. Ζαγοράς με 3.334 (ή 10,3%), ενώ, οι δήμοι που συγκεντρώνουν το μικρότερο πληθυσμό είναι η Κοινότητα Τρικερίου με 1.353 άτομα (ή 4,2%), η Κοινότητα Κεραμιδίου με 423 (ή

³⁸ Προκύπτει από το άθροισμα των πληθυσμών κάθε οικισμού που ανήκει στο Πήλιο.

1,3%) και η Κοινότητα Μακρινίτσας με 694 άτομα (ή 2,1%). Συστηματική μείωση παρουσιάζουν ο Δ. Αργαλαστής, ο Δ. Αφετών και οι Κοινότητες Κεραμιδίου και Μακρινίτσας.

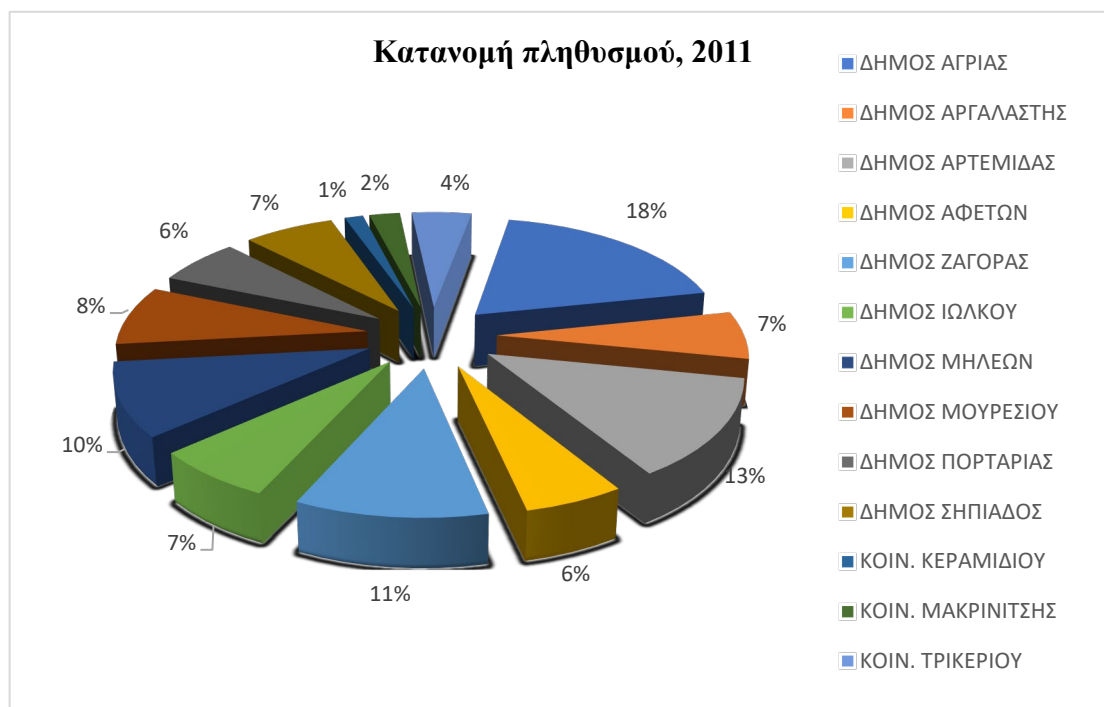
Διάγραμμα 10

Διάγραμμα 8: Εξέλιξη μόνιμου πληθυσμού Δήμων Πηλίου, **Πηγή:** (Πετράκος, 2010), Ιδία Επεξεργασία

Επίσης, το διάγραμμα που ακολουθεί (Διάγραμμα 11) δείχνει την κατανομή των Δήμων για την περιοχή του Πηλίου για το έτος 2011.

Διάγραμμα 11

Διάγραμμα 9: Κατανομή πληθυσμού, 2011, **Πηγή:** (Πετράκος, 2010), Ιδία Επεξεργασία

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει και η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των Δημοτικών Ενοτήτων που ανήκουν στο Πήλιο, σχετικά με την ορεινότητα, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού του 2011 που εξέδωσε η ΕΛ.ΣΤΑΤ. Ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 19) όπως και το διάγραμμα (Διάγραμμα 12), φανερώνουν πως οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, αφού συνολικά, σε αυτούς κατοικούν 11.922 άτομα, δηλαδή μόλις το 47%. Ακολουθούν οι ημιορεινές περιοχές, στις οποίες διαμένουν 9.291 κάτοικοι, ή διαφορετικά, το 37% του πληθυσμού και τέλος, οι πεδινές περιοχές συγκεντρώνουν το 16% του μόνιμου πληθυσμού, αφού σε αυτές κατοικούν 4.123 άτομα.

Πίνακας 19

Περιγραφή	Μόνιμος Πληθυσμός	Ορεινότητα (Π=Πεδινά, Η=Ημιορεινά, Ο=Ορεινά)	Έκταση (τ.χ.)
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286		132.028,848
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	190.010		2.364,237
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΓΡΙΑΣ	5.632	Ο	25,449
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	4.145	Η	28,272
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΩΛΚΟΥ	2.138	Π	2,841
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	694	Ο	60,264
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	695	Ο	22,976
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΖΑΓΟΡΑΣ	696	Ο	96,349
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	697	Ο	54,330
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΡΓΑΛΑΣΤΗΣ	1.985	Π	74,757
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΦΕΤΩΝ	1.746	Η	81,473
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΗΛΕΩΝ	3.085	Ο	63,115
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΗΠΙΑΔΟΣ	2.047	Η	123,269
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	1.353	Η	26,884
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΑΜΙΔΙΟΥ	423	Ο	111,856

Πίνακας 19: Απογραφή πληθυσμού 2011: Μόνιμος πληθυσμός, ορεινότητα, έκταση, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>)

Διάγραμμα 12

Διάγραμμα 10: Μόνιμος Πληθυσμός και Ορεινότητα, 2011, **Πηγή:** Ίδια Επεξεργασία

Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τα οικονομικά χαρακτηριστικά του μόνιμου πληθυσμού της περιοχής μελέτης.

4.4. Οικονομικά στοιχεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία που εξέδωσε η ΕΛ.ΣΤΑΤ., όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 20, το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (κατά κεφαλήν ΑΕΠ) της Ελλάδας, την περίοδο 2000 – 2017, αυξήθηκε κατά 28,2% (από 13.071 € το 2000 σε 16.757 € το 2017). Σε επίπεδο Περιφέρειας, η Θεσσαλία για την ίδια χρονική περίοδο σημείωσε αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 28% (από 10.085 € το 2000 σε 12.911 € το 2017). Παρόμοια, παρατηρήθηκε αύξηση της τάξης του 22% και στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας (από 10.549 € το 2000 σε 12.866 € το 2017).

Παρατηρώντας, ωστόσο, την εξέλιξη του ΑΕΠ μεταξύ των ετών 2000 και 2017, η οικονομική κρίση που ξέσπασε στη χώρα μας το 2009, φαίνεται πως επηρέασε την ανοδική πορεία που ακολουθούσε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έως και το 2008, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακής Ενότητας, αφού από το 2009 και έπειτα (μέχρι και το 2017, σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ.), το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σημείωσε χαμηλές αποδόσεις στη Θεσσαλία και συγκεκριμένα στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας.

Σύμφωνα, μάλιστα, με το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο, η Περιφέρεια Θεσσαλίας υστερεί σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές περιφέρειες ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και σε άλλους δείκτες (ΥΠΕΚΑ, 2018). Ο πίνακας³⁹ που ακολουθεί παρουσιάζει το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά Περιφέρεια και Περιφερειακή Ενότητα σε ευρώ και τρέχουσες τιμές.

Πίνακας 20

Περιφέρειες και νομοί	Έτη								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ΕΛΛΑΔΑ	13.071	14.011	14.994	16.371	17.683	18.134	19.769	21.061	21.845
Θεσσαλία	10.085	10.888	11.660	13.300	14.010	13.793	15.103	15.805	16.363
Μαγνησία	10.549	11.484	12.618	14.288	14.850	15.071	17.076	17.205	18.113
Περιφέρειες και νομοί	Έτη ⁴⁰								
	2009	2010	2011*	2012*	2013*	2014*	2015*	2016*	2017*
ΕΛΛΑΔΑ	21.386	20.324	18.643	17.311	16.475	16.402	16.381	16.378	16.757
Θεσσαλία	15.831	14.499	13.328	12.796	12.256	12.389	12.513	12.662	12.911
Μαγνησία	16.724	15.065	14.323	13.393	12.528	12.341	12.804	12.676	12.866

Πίνακας 20: Κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και Περιφερειακή Ενότητα, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: [https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/-](https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/))

Παρακάτω εξετάζονται τα στοιχεία που αφορούν την απασχόληση και τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για την περιοχή μελέτης.

4.5. Απασχόληση και Παραγωγικοί τομείς

Κατά την Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών του έτους 2011 της ΕΛ.ΣΤΑΤ., και σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στους πίνακες 21 και 22, ο «οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός»⁴¹ της χώρας ανήλθε σε 4.586.636 άτομα (αποτελώντας το 42,4% του συνόλου του μόνιμου Πληθυσμού), ενώ ο «οικονομικά μη

³⁹ **Σημείωση:** Χρησιμοποιήθηκε ο υπολογιζόμενος πληθυσμός στις 30/6 κάθε έτους, εκτιμημένος βάση της απογραφής πληθυσμού του 2011.

⁴⁰ Τα έτη που συμβολίζονται με αστερίσκο αφορούν προσωρινά στοιχεία.

⁴¹ Τα άτομα που πληρούν τις προϋποθέσεις για την κατάταξή τους μεταξύ των απασχολουμένων ή των ανέργων (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014)

Ενεργός Πληθυσμός»⁴² ανήλθε σε 6.229.650 άτομα (δηλαδή 57,6% του συνόλου του Μόνιμου Πληθυσμού).

Στον πίνακα 21, φαίνεται αναλυτικά ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και των αντίστοιχων δήμων που σχετίζονται με την περιοχή του Πηλίου, συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, ενώ, παράλληλα, γίνεται διαφοροποίηση σε άρρενες και θήλεις. Ειδικότερα, από το σύνολο του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, 60.344 άτομα δήλωσαν «απασχολούμενοι»⁴³ και 14.182 άτομα δήλωσαν «άνεργοι»⁴⁴. Το μεγαλύτερο ποσοστό του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού που απασχολείται είναι άντρες με 62%, ενώ οι γυναίκες αποτελούν το υπόλοιπο 38%. Παρόμοια κατάσταση φαίνεται πως συμβαίνει και με τα ποσοστά της ανεργίας, καθώς οι άνεργοι άνδρες (οικονομικά ενεργοί) καλύπτουν το 56% και οι γυναίκες το 44%. Ως προς το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του δήμου Βόλου, 46.119 άτομα δήλωσαν «απασχολούμενοι» και 11.566 άτομα δήλωσαν «άνεργοι», με το ποσοστό των ανδρών να υπερिशύχει των γυναικών, με το 60% να αντιπροσωπεύουν τους «απασχολούμενους» και με το 55% τους «άνεργους» άνδρες. Για το Δήμο Ζαγοράς- Μουρεσίου, 2.271 άτομα προσμετρήθηκαν ως οικονομικά ενεργοί, με το 69% να αποτελείται από άνδρες «απασχολούμενους» και το 31% από γυναίκες, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (57%) εντοπίζεται στους άνδρες. Συνεχίζοντας με το δήμο Νοτίου Πηλίου, από τους 3.592 οικονομικά ενεργούς πολίτες, οι 3.080 είναι άνδρες «απασχολούμενοι», αντιπροσωπεύοντας το 72%, ενώ τα υπόλοιπα 512 άτομα δήλωσαν «άνεργοι», με το ποσοστό των ανδρών να είναι για ακόμη μία φορά μεγαλύτερο. Τέλος, από το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του δήμου Ρήγα Φεραίου, τα 3.297 άτομα δήλωσαν «απασχολούμενοι», ενώ τα υπόλοιπα 790 δήλωσαν «άνεργοι». Και στις δύο περιπτώσεις υπερिशύχουν οι άνδρες με 71% οι «απασχολούμενοι» και 54% οι «άνεργοι», αντίστοιχα.

⁴² Τα άτομα κάτω από την εθνική ελάχιστη απαιτούμενη ηλικία για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας καθώς και οι συνταξιούχοι, οι εισοδηματίες κ.ά. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014)

⁴³ «Τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία κατά τη διάρκεια της προηγούμενης από την Απογραφή εβδομάδας δήλωσαν ότι: (α) ασκούσαν τουλάχιστον επί μία ώρα εργασία έναντι αμοιβής ή κέρδους, σε μετρητά ή σε είδος, ή (β) απουσίαζαν προσωρινά από τη θέση εργασίας στην οποία είχαν ήδη εργαστεί και με την οποία διατήρησαν επίσημη σύνδεση, ή από τη δραστηριότητα αυτοαπασχόλησης» (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

⁴⁴ «Τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία κατά τη διάρκεια της προηγούμενης από την Απογραφή εβδομάδας δήλωσαν: (α) «χωρίς εργασία», δηλαδή δεν είχαν αμειβόμενη απασχόληση ούτε αυτοαπασχόληση, ή (β) «διαθέσιμα για εργασία κατ' αυτή την περίοδο», δηλαδή έτοιμα για έναρξη δραστηριότητας ως μισθωτοί ή αυτοαπασχολούμενοι κατά τη διάρκεια της προηγούμενης από την Απογραφή εβδομάδας και επί δύο εβδομάδες μετά από αυτήν και (γ) «αιτούντες εργασία», δηλαδή είχαν λάβει τα συγκεκριμένα μέτρα για την επιδίωξη αμειβόμενης απασχόλησης ή αυτοαπασχόλησης εντός τεσσάρων εβδομάδων από τη λήξη της προηγούμενης από την Απογραφή εβδομάδας» (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

Πίνακας 21

Περιγραφή τύπου μόνιμης διαμονής/ φύλο	Σύνολο Μόνιμου Πληθυσμού	Οικονομικά ενεργοί		
		Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι
				Σύνολο
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	4.586.636	3.727.633	859.003
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ				
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	190.010	74.526	60.344	14.182
Άρρενες	93.137	45.342	37.427	7.915
Θήλεις	96.873	29.184	22.917	6.267
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	144.449	57.685	46.119	11.566
Άρρενες	70.185	33.953	27.570	6.383
Θήλεις	74.264	23.732	18.549	5.183
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	5.809	2.271	2.047	224
Άρρενες	2.949	1.544	1.417	127
Θήλεις	2.860	727	630	97
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	10.216	3.592	3.080	512
Άρρενες	5.122	2.564	2.232	332
Θήλεις	5.094	1.028	848	180
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	10.922	4.087	3.297	790
Άρρενες	5.614	2.764	2.335	429
Θήλεις	5.308	1.323	962	361

Πίνακας 21: Οικονομικά ενεργός ανά Περιφερειακή Ενότητα και δήμο κατά 2011, Πηγή: (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>), Ιδία Επεξεργασία

Επιπλέον, στον πίνακα 22, παρουσιάζεται ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός αρρένων και θηλέων της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και των αντίστοιχων δήμων που σχετίζονται με την περιοχή του Πηλίου, συγκριτικά με το σύνολο της χώρας. Αναφορικά με την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, από το σύνολο των οικονομικά μη ενεργών, το μεγαλύτερο ποσοστό (38%) εντοπίζεται στους συνταξιούχους και ιδιαίτερα στους άνδρες με ποσοστό 53%. Στο Δήμο Βόλου, οι συνταξιούχοι υπερσχύουν σε ποσοστό 36% (31.128 άτομα), σε σχέση με τους μαθητές και τους λοιπούς⁴⁵, με τους άνδρες να φτάνουν το 54%. Στο δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου, οι συνταξιούχοι, για ακόμη μία φορά, καταλαμβάνουν το 45% των οικονομικά μη ενεργών πολιτών, με τους άνδρες και τις γυναίκες να παρουσιάζουν ίδια ποσοστά (50%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Δήμος Νοτίου Πηλίου, καθώς, από τα 6.624 άτομα, οι 1.683 είναι γυναίκες συνταξιούχοι και καταλαμβάνουν το 53%, σε σχέση με τους άνδρες. Τέλος, στο δήμο Ρήγα Φεραίου από τα 6.835 οικονομικά μη ενεργά άτομα, τα 1.554 είναι, επίσης, γυναίκες συνταξιούχοι (51%).

⁴⁵ Περιλαμβάνονται οι στρατευμένοι, τα μικρά παιδιά που δεν φοιτούν σε σχολείο και οποιαδήποτε άλλη περίπτωση Οικονομικά μη Ενεργού Πληθυσμού που δεν εμφανίζεται στον πίνακα (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

Πίνακας 22

Περιγραφή τύπου μόνιμης διαμονής/ φύλο	Σύνολο Μόνιμου Πληθυσμού	Οικονομικά μη ενεργοί			
		Σύνολο	Μαθητές-σπουδαστές	Συνταξιούχοι	Λοιποί
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	6.229.650	1.737.074	2.407.222	2.085.354
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	190.010	115.484	31.095	44.196	40.193
Άρρενες	93.137	47.795	15.521	23.371	8.903
Θήλεις	96.873	67.689	15.574	20.825	31.290
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	144.449	86.764	24.726	31.128	30.910
Άρρενες	70.185	36.232	12.352	16.943	6.937
Θήλεις	74.264	50.532	12.374	14.185	23.973
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	5.809	3.538	874	1.590	1.074
Άρρενες	2.949	1.405	437	796	172
Θήλεις	2.860	2.133	437	794	902
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	10.216	6.624	1.293	3.190	2.141
Άρρενες	5.122	2.558	650	1.507	401
Θήλεις	5.094	4.066	643	1.683	1.740
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	10.922	6.835	1.572	3.060	2.203
Άρρενες	5.614	2.850	752	1.506	592
Θήλεις	5.308	3.985	820	1.554	1.611

Πίνακας 22: Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα και δήμο κατά 2011, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>), Ιδία Επεξεργασία

Γενικότερα, αυτό που παρατηρείται είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού (59,0%) είναι άντρες, ενώ οι γυναίκες αποτελούν το υπόλοιπο 41,0%. Επίσης, τα ποσοστά των μη ενεργών πολιτών είναι μεγαλύτερα από αυτά των ενεργών, τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και στη Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας.

Συνεχίζοντας, στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 23) παρουσιάζονται οι απασχολούμενοι (οικονομικά ενεργοί) κατά επάγγελμα για την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας και για τους αντίστοιχους δήμους, προκειμένου να δοθεί μια γενικότερη εικόνα για την περιοχή του Πηλίου, αλλά και για τα επαγγέλματα της περιοχής, τα οποία υπερισχύουν έναντι κάποιων άλλων. Έτσι, λοιπόν, από τον πίνακα, αυτό που γίνεται εύκολα αντιληπτό είναι ότι στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας οι απασχολούμενοι στην «παροχή υπηρεσιών και οι πωλητές»⁴⁶, όπως και οι

⁴⁶ Περιλαμβάνονται: δασοπυροσβέστες, δεσμοφύλακες, φύλακες ασφαλείας χώρων, ξεναγοί, μάγειρες, σερβιτόροι, κομμωτές, αισθητικοί, φροντιστές κτιρίων, εισπράκτορες, δάσκαλοι οδήγησης, πωλητές, καταστηματάρχες, παιδοκόμοι κλπ. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

επαγγελματίες⁴⁷ καταλαμβάνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά, 23% και 18% αντιστοίχως. Παρόμοια εικόνα φαίνεται πως επικρατεί και για το Δήμο Βόλου, αφού 11.581 άτομα απασχολούνται στη παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις (25%) και 9.646 άτομα ως επαγγελματίες (21%). Από την άλλη, στο δήμο Ζαγορά – Μουρεσίου, το 44% του πληθυσμού είναι ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς, ενώ το 13% αφορά «ανειδίκευτους εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες»⁴⁸. Παρόμοια κατάσταση ασχολίας παρουσιάζει και ο δήμος Νοτίου Πηλίου με ποσοστά 29% και 15%, αντίστοιχα. Τέλος, στο δήμο Ρήγα Φεραίου υπερισχύουν τα επαγγέλματα των ειδικευμένων γεωργών, κτηνοτρόφων, δασοκόμων και αλιέων σε ποσοστό 26% και η απασχόληση στη παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις σε ποσοστό 18%.

⁴⁷ Περιλαμβάνονται: πολιτικοί μηχανικοί, καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ιατροί, νοσηλευτές, αναλυτές υπολογιστικών συστημάτων κλπ. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

⁴⁸ Περιλαμβάνονται: καθαριστές γραφείων, χειριστές φορτίων, εργάτες κήπων, βοηθοί κουζίνας κλπ. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

Πίνακας 23

Περιγραφή τόπου μόνιμης διαμονής	Σύνολο	Επάγγελμα				
		Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	Επαγγελματίες	Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα ⁴⁹	Υπάλληλοι γραφείου	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	3.727.633	218.437	678.794	330.187	293.288	844.702
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	60.344	3.374	10.987	4.532	3.360	13.912
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	46.119	2.647	9.646	3.971	2.850	11.581
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	2.047	150	120	55	77	192
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	3.080	201	270	126	97	417
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	3.297	137	288	115	122	577
Περιγραφή τόπου μόνιμης διαμονής	Σύνολο	Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς		Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα ⁵⁰	Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές (μονταδόροι)	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	3.727.633	316.390		458.183	234.843	352.809
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	60.344	5.793		8.249	4.347	5.790
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	46.119	1.751		6.571	3.302	3.800
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	2.047	902		221	73	257
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	3.080	897		349	250	473
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	3.297	872		382	326	478

Πίνακας 23: Απασχολούμενοι κατά επάγγελμα 2011, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>), Ιδία Επεξεργασία

⁴⁹ Περιλαμβάνονται: διευθυντές καταστημάτων, τεχνικοί ιατρικών εργαστηρίων, γραμματείς νομικών, εμπορικοί αντιπρόσωποι πωλήσεων, χειριστές διαγνωστικών και ακτινολογικών μηχανημάτων, τεχνικοί υποστήριξης ηλεκτρονικών υπολογιστών κλπ. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

⁵⁰ Περιλαμβάνονται: κτίστες, υδραυλικοί, ελαιοχρωματιστές, συγκολλητές μετάλλων, σιδηρουργοί, μηχανικοί αυτοκινήτων, τυπογράφοι, ηλεκτρολόγοι, ηλεκτρονικοί, αρτοποιοί, ζαχαροπλάστες, ράφτες κλπ. (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2014).

Ο πίνακας που ακολουθεί (Πίνακας 24) παρουσιάζει, επίσης, την απασχόληση του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και των δήμων που αφορούν την περιοχή μελέτης, σχετικά με τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Το ενδιαφέρον στον πίνακα αυτό είναι ότι για τους δήμους Ζαγοράς – Μουρесьιου, Νοτίου Πηλίου και Ρήγα Φεραίου ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας αποτελεί κύρια απασχόληση.

Πίνακας 24

Περιγραφή τύπου μόνιμης διαμονής	Σύνολο	Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας				
		Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο - Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετιστών	Μεταφορά και Αποθήκευση	Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	3.727.633	372.209	254.081	651.739	192.871	291.589
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	60.344	7.236	4.138	9.886	2.611	4.337
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	46.119	2.167	3.218	8.311	2.098	3.413
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	2.047	1.052	177	169	53	203
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	3.080	1.160	234	294	145	317
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	3.297	1.109	182	427	137	136
Περιγραφή τύπου μόνιμης διαμονής	Σύνολο	Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα – Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση	Εκπαίδευση	Δραστηριότητες Σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Λοιποί Κλάδοι
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	3.727.633	102.192	359.779	294.359	236.831	971.983
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	60.344	1.190	6.691	5.668	3.551	15.036
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	46.119	990	5.436	4.973	3.132	12.381
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	2.047	14	86	54	41	198
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	3.080	41	176	120	85	508
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	3.297	51	302	160	107	686

Πίνακας 24: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας 2011, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>), Ιδία Επεξεργασία

Ο τελευταίος πίνακας (Πίνακας 25) αφορά τους απασχολούμενους, με βάση τους τρεις τομείς παραγωγής, τον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., για το έτος 2011, η χώρα στο σύνολό της απασχολείται, κατά κύριο λόγο, με τον τριτογενή τομέα, καθώς σε αυτόν απασχολούνται 2.701.047 από τα 3.727.633 άτομα (δηλαδή το 72% του συνόλου των απασχολούμενων). Παρόμοια ο τριτογενής τομέας υπερισχύει έναντι των άλλων σε ποσοστό 68% και για την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, αφού από τα 60.344, τα 40.795 άτομα απασχολούνται στον τομέα αυτό. Ωστόσο, όσον αφορά την περιοχή του Πηλίου, ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου απασχολείται κυρίως, με τον πρωτογενή τομέα, σε ποσοστό που φτάνει το 51%, ο δήμος Νοτίου Πηλίου σε ποσοστό 38% με τον πρωτογενή τομέα και 45% με τον τριτογενή τομέα, ενώ στο δήμο Ρήγα Φεραίου το 46% των ατόμων δραστηριοποιείται στον τριτογενή τομέα, ενώ το 34% στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής.

Πίνακας 25

Περιγραφή	Σύνολο	Οικονομικά ενεργοί					Οικονομικά μη ενεργοί
		Σύνολο οικονομικών ενεργών	Απασχολούμενοι				
			Σύνολο απασχολούμενων	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	4.586.636	3.727.633	372.209	654.377	2.701.047	6.229.650
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	190.010	74.526	60.344	7.236	12.313	40.795	115.484
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	144.449	57.685	46.119	2.167	9.700	34.252	86.764
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	5.809	2.271	2.047	1.052	269	726	3.538
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	10.216	3.592	3.080	1.160	540	1.380	6.624
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	10.922	4.087	3.297	1.109	661	1.527	6.835

Πίνακας 25: Απασχολούμενοι ανά τομέα παραγωγής 2011, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>), Ιδία Επεξεργασία

Με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα η κυρίαρχη δραστηριότητα, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο για την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας είναι ο τριτογενής τομέας (72% και 68% αντιστοίχως), ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας με ποσοστά 18% για το σύνολο της χώρας και 20% για τη Μαγνησία, ενώ, ο πρωτογενής τομέας απασχολείται στο 10% των οικονομικά ενεργών απασχολούμενων, για τη χώρα και στο 12% για την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παλαιότερα, έως και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ο πρωτογενής τομέας αποτελούσε την κύρια απασχόληση για το Πήλιο. Ωστόσο, σήμερα, αυτό φαίνεται πως έχει αλλάξει, καθώς η Πηλιορείτικη παραγωγή έχει ελαχιστοποιηθεί στο έπακρο και οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται με επαγγέλματα όπως είναι ο τουρισμός, εγκαταλείποντας καλλιεργήσιμες εκτάσεις που ήταν οι σημαντικότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του τόπου. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και σήμερα, στο Πήλιο είναι αυξημένη η παραγωγή της ελιάς και η κονσερβολιά που θεωρείται «Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ)»⁵¹. Επιπλέον, η γεωργική παραγωγή του Πηλίου βασίζεται στην καλλιέργεια μήλων, αχλαδιών, κερασιών, κυδωνιών, τζανεριών, ροδακινιών και πολλά ακόμη άλλα. Ειδικότερα, η Ζαγορά φημίζεται για την παραγωγή μήλων και ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου («ΖΑΓΟΡΙΝ») εξάγει μήλα εντός και εκτός της χώρας. Τέλος, εξίσου σημαντική είναι η παραγωγή μελιού, ρίγανης, τσαγιού και διάφορων φυτών, τα οποία έχουν φαρμακευτικές ιδιότητες, όπως επίσης και η παραγωγή και εμπορία λουκάνικου και ντόπιου τσίπουρου (Λαντίτσου, 2012).

Η έντονη και διαφοροποιημένη παραγωγικότητα που εντοπίζεται στην περιοχή του Πηλίου σχετίζεται και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον και δημιουργούν αυτή την μοναδική εικόνα που βλέπει κανείς, όταν επισκέπτεται το Πήλιο.

4.6. Περιβάλλον

Η περιοχή του Πηλίου φημίζεται για το ιδιαίτερο και μοναδικό ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον του. Στοιχεία όπως η οργάνωση του χώρου, η διάρθρωση του οικιστικού δικτύου, το δίκτυο μεταφορών και οι υποδομές, αλλά και η ποικιλομορφία του οικοσυστήματος με την πλούσια χλωρίδα και πανίδα παρουσιάζονται και αναλύονται στα επόμενα υποκεφάλαια, με στόχο την ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής μελέτης, αλλά και των πιθανών ελλείψεων που τείνουν να χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης.

⁵¹ Ως «ονομασία προέλευσης» θεωρείται η ονομασία που προσδιορίζει ένα προϊόν:
α) το οποίο προέρχεται από συγκεκριμένο τόπο ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, χώρα
β) του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που συμπεριλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και
γ) του οποίου όλα τα στάδια της παραγωγής εκτελούνται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/2012-02-07-52-07>).

4.6.1. Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Στην παρούσα εργασία, η έννοια του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος παραπέμπει σε στοιχεία που έχουν να κάνουν με την οργάνωση του χώρου, την οικιστική ιεράρχηση και διάρθρωση, το δίκτυο των μεταφορών και τις υφιστάμενες υποδομές που είναι αναπτυγμένες στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου.

Αρχικά, το άρθρο 13 του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Θεσσαλίας (2018), καθορίζει 10 βιώσιμες διοικητικές – αναπτυξιακές ενότητες, οι οποίες αντικατοπτρίζουν την υφιστάμενη οργάνωση του χώρου. Η Διοικητική - Αναπτυξιακή Ενότητα Πηλίου αποτελεί την 8^η ενότητα, στην οποία εντάσσονται ο δήμος Νοτίου Πηλίου και ο δήμος Ζαγοράς-Μουρεσίου. Η ενότητα αυτή παρουσιάζει αναπτυξιακή ποικιλομορφία ως προς τους κλάδους που διαθέτει, εσωτερική ομοιογένεια και μοναδική ταυτότητα, αφού οι χρήσεις γης που υφίστανται και αναπτύσσονται στην περιοχή του Πηλίου είναι ο τουρισμός και η δεύτερη κατοικία (Β' κατοικία). Εξαρτάται από το Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου, καθώς δεν διαθέτει ισχυρό κέντρο.

Σχετικά με τη διάρθρωση και ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου της Περιφέρειας Θεσσαλίας, το άρθρο 9 του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Θεσσαλίας (2018) προσδιορίζει τα εξής πέντε επίπεδα κατάταξης των οικισμών:

- 1^ο Περιφερειακό Επίπεδο/ Πρωτεύοντες Εθνικοί Πόλοι: Λάρισα και Βόλος (οικιστικά κέντρα 2ου επιπέδου του ΓΠΧΣΑΑ⁵²)
- 2^ο Περιφερειακό Επίπεδο/ Λοιποί Εθνικοί Πόλοι: Καρδίτσα και Τρίκαλα (οικιστικά κέντρα 4ου επιπέδου του ΓΠΧΣΑΑ)
- 3^ο Περιφερειακό Επίπεδο/ Λοιπά κέντρα περιφερειακών ενοτήτων: αστικά κέντρα με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων και άλλα σημαντικά κέντρα (οικιστικά κέντρα 5ου επιπέδου του ΓΠΧΣΑΑ)
- 4^ο Περιφερειακό Επίπεδο: Κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων (κατά κανόνα ταυτίζονται με τις έδρες των Καλλικράτειων Δήμων)
- 5^ο Περιφερειακό Επίπεδο – Λοιποί οικισμοί

Η Αργαλαστή και η Ζαγορά είναι δύο περιοχές του Νοτίου και Ανατολικού Πηλίου, αντίστοιχα, οι οποίες κατατάσσονται στο 4^ο Περιφερειακό Επίπεδο: Κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων. Σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Ζαγοράς, το οικιστικό δίκτυο της περιοχής του Πηλίου απαρτίζεται από πολλά χωριά μικρότερα και μεγαλύτερα. Αν και δεν υπήρξε ποτέ κάποιος οικισμός που να του

⁵² Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

δοθεί η έννοια της «πρωτεύουσας», η Ζαγορά και η Αργαλαστή αποτελούν, έως και σήμερα, τους πιο σημαντικούς οικισμούς του Πηλίου (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013).

Ως προς τα βασικά δίκτυα μεταφορικής υποδομής, το οδικό δίκτυο της περιφέρειας Θεσσαλίας ταξινομείται σε τέσσερα επίπεδα, τα οποία είναι:

1. Διεθνές
2. Εθνικό
3. Πρωτεύον ενδοπεριφερειακό και
4. Δευτερεύον ενδοπεριφερειακό

Όπως και στην κατάταξη του οικιστικού δικτύου, έτσι και εδώ, το Πήλιο ανήκει στο πρωτεύον ενδοπεριφερειακό επίπεδο, στο οποίο περιλαμβάνονται οι κλάδοι που εξυπηρετούν τα οικιστικά κέντρα 4ου Περιφερειακού επιπέδου (έδρες Καλλικράτειων Δήμων), αλλά και ειδικές κατηγορίες του χώρου (ορεινές ενότητες, τουριστικά κυκλώματα, βιομηχανικές περιοχές κ.λπ.) (ΥΠΕΚΑ, 2018). Πιο συγκεκριμένα, το δίκτυο που εντάσσεται στα όρια της ευρύτερης περιοχής του Πηλίου είναι το Επαρχιακό Δίκτυο, με συνολικό μήκος 515,5 χιλιόμετρα. Η κατάσταση του οδικού δικτύου σε πολλά σημεία κρίνεται προβληματική, ενώ η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι ένα ιδιαίτερα συχνό φαινόμενο, λόγω του μεγάλου αριθμού των οχημάτων που διασχίζουν τους οικισμούς του Πηλίου. Παράλληλα, υπάρχουν και χωριά στα οποία το οδικό δίκτυο θεωρείται υποτυπώδες. Ειδικότερα, υπάρχουν ελλείψεις ως προς τη σύνδεση των ορεινών οικισμών με τα αντίστοιχα οικιστικά κέντρα ανωτέρου βαθμού, και κυρίως με τις έδρες των Καλλικράτειων Δήμων, οι οποίες είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν (ΥΠΕΚΑ, 2018). Οικισμοί όπως είναι η Αγριά, τα Άνω και Κάτω Λεχώνια, το Μαλάκι, η Γατζέα, τα Καλά Νερά, η Μακρυράχη και τα τμήματα Κορώπη – Αφέτες και Καλαμάκι – Μακρυράχη θεωρούνται έως και σήμερα προβληματικά (Πετράκος, 2010).

Ο πίνακας που ακολουθεί (Πίνακας 26) περιέχει τα δρομολόγια του ΚΤΕΛ Ν. Μαγνησίας από το Βόλο προς τους οικισμούς του Πηλίου. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι πραγματοποιούνται δρομολόγια στους περισσότερους από τους οικισμούς του Πηλίου, ιδίως τις καθημερινές, ενώ το Σαββατοκύριακο τα δρομολόγια είναι σαφώς λιγότερα. Την Κυριακή τα δρομολόγια είναι ελάχιστα και εξυπηρετούν κυρίως τους μεγαλύτερους οικισμούς. Τα Καλά Νερά, η Πορταριά – Μακρυνίτσα και η Αργαλαστή είναι τα χωριά με τα συχνότερα δρομολόγια.

Πίνακας 26

Δρομολόγια για Πήλιο από Βόλο (με επιστροφή)				
	Καθημερινά	Σάββατο	Κυριακή	ΣΥΝΟΛΟ
Άνω Γατζέα - Αγία Τριάδα	4	4	0	8
Άγιος Ιωάννης Κισσού	20	4	2	26
Άγιος Λαυρέντιος	20	0	0	20
Αγία Τριάδα	20	0	0	20
Άγιος Βλάσιος	25	4	0	29
Αργαλαστή	70	6	6	82
Άφησσοι	65	8	6	79
Βυζίτσα - Μηλιές	55	8	6	69
Δράκεια	20	0	0	20
Ζαγορά	30	4	4	38
Καλά Νερά	160	23	19	202
Κατηγιώργης	20	0	0	20
Κεραμίδι	4	2	2	8
Μακρυρράχη	25	6	4	35
Μηλίνα	45	6	6	57
Νεοχώρι	45	7	5	57
Πινακάτες	30	0	0	30
Πλατανιάς	30	2	2	34
Πορταριά - Μακρυνίτσα	70	12	12	94
Συκή	20	4	2	26
Τρίκερι	20	2	2	24
Τσαγκαράδα	25	4	3	32
Χάνια	25	4	3	32

Πίνακας 26: Δρομολόγια ΚΤΕΛ Ν. Μαγνησίας από Βόλο για Πήλιο, Πηγή: (ΚΤΕΛ Ν. Μαγνησίας, Διαθέσιμο στο: <https://ktelvolou.gr/el/routes/map/&map=magnesia>)

Σχετικά με το σιδηροδρομικό δίκτυο, στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας έχουν τεθεί σε λειτουργία οι σιδηροδρομικές γραμμές του Βόλου. Ειδικότερα, το σιδηροδρομικό δίκτυο του Βόλου συνδέει τα χωριά του Πηλίου με το γνωστό «τρενάκι του Πηλίου», το οποίο διασχίζει τη διαδρομή από τα Άνω Λεχώνια προς τις Μηλιές (INSETE, 2019). Επιπλέον, η περιοχή της Μαγνησίας διαθέτει το λιμάνι του Βόλου, αλλά και το αεροδρόμιο της Ν. Αγχιάλου, τα οποία μαζί με το σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο αποτελούν υφιστάμενες υποδομές προσβασιμότητας προς την ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της περιοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι στους οικισμούς Κεραμιδίου/ Αγρελιάς, Πλατανιά, Τρικεριού/Αγίας Κυριακής της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας λειτουργούν ορισμένα από τα κομβικού χαρακτήρα αλιευτικά καταφύγια (ΥΠΕΚΑ, 2018).

Συνεχίζοντας, όσον αφορά τις τηλεπικοινωνιακές υποδομές, εύλογο είναι να παρέχονται ειδικές αναβαθμισμένες υπηρεσίες σε οικισμούς, για τους οποίους επιδιώκεται η ενίσχυση του αναπτυξιακού τους ρόλου και κυρίως σε όσους στηρίζουν

την ανάπτυξη των ορεινών ή απομονωμένων περιοχών. Τέτοιου είδους περίπτωση αποτελεί και το Πήλιο (ΥΠΕΚΑ, 2018). Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα δυσλειτουργίας στις υπηρεσίες της πρόσβασης στο διαδίκτυο, όσον αφορά στην ταχύτητα πρόσβασης σε όλους τους οικισμούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το χωριό Πουρί, στο οποίο οι κάτοικοι αναγκάζονται να μεταβαίνουν στην Ζαγορά για την συνταγογράφηση φαρμάκων, εξαιτίας της ελλιπούς πρόσβασης στο διαδίκτυο και κατά συνέπεια την αδυναμία εκτέλεσης συνταγών από το αγροτικό ιατρείο (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013).

Τέλος, για τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, το αποχετευτικό δίκτυο και τις υποδομές διαχείρισης αποβλήτων, θα πρέπει να ολοκληρωθούν τα προγραμματισμένα έργα και να ενταχθούν νέα, προκειμένου να καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και δίκτυα αποχέτευσης όλα τα οικιστικά κέντρα 4ου επιπέδου της Περιφέρειας, οι παραλιακοί οικισμοί κυρίως αυτοί του Παγασητικού κόλπου, καθώς και όσοι εμφανίζουν έντονες τάσεις ανάπτυξης (κυρίως τουρισμού και Β' κατοικίας). Στις κατηγορίες αυτές εντάσσονται και το Πήλιο (ΥΠΕΚΑ, 2018).

Εκτός όμως από το ανθρωπογενές περιβάλλον, το Πήλιο χαρακτηρίζεται και για την ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο όπως θα δούμε, αποτελείται από ιδιαίτερα στοιχεία βλάστησης και χλωρίδας.

4.6.2. Φυσικό Περιβάλλον

Το Πήλιο φημίζεται για την απaráμιλλη φυσική ομορφιά του, καθώς συνδυάζει το χαρακτηριστικό «βουνό και θάλασσα», που το καθιστά μοναδικό προορισμό όλες τις εποχές του χρόνου.

Η ευρύτερη περιοχή του Πηλίου αποτελείται από διαφορετικές ζώνες κλίματος (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013). Αρχικά, οι υγροί άνεμοι που φέρνει το Αιγαίο, διαμορφώνει το κλίμα του Πηλίου με τέτοιο τρόπο, ώστε η ανατολική πλευρά του βουνού να απολαμβάνει πιο δροσερά καλοκαίρια, ενώ, η δυτική πλευρά ψυχρότερους χειμώνες. Στο νότιο Πήλιο το κλίμα είναι μεσογειακό, με ήπιους και βροχερούς χειμώνες και ξηρά καλοκαίρια. Αντίθετα, στο βόρειο τμήμα του βουνού, σε υψόμετρο μεγαλύτερο από τα 1.400, το κλίμα είναι ψυχρό με βαρείς χειμώνες και με το χιόνι να φτάνει έως τα τέσσερα μέτρα, κυρίως προς τα ανατολικά, ενώ τα καλοκαίρια είναι δροσερά (Αφεντάκη κ.ά., 2015). Η πιο ψυχρή περίοδος εντοπίζεται στο μήνα του Δεκεμβρίου,

όπου η μέση θερμοκρασία κυμαίνεται γύρω στους 8° C, ενώ η μέση μέγιστη θερμοκρασία για την εποχή του χειμώνα στο Πήλιο μπορεί να φτάσει έως τους 11° C. Παράλληλα, η πιο θερμή περίοδος εμφανίζεται τους μήνες Ιούλιος και Αύγουστος, με μέσες θερμοκρασίες, περίπου, 25° C έκαστο και μέση μέγιστη θερμοκρασία, περίπου 28° C (Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας, XX).

Γενικότερα, χαρακτηριστικό της ευρύτερης περιοχής του Πηλίου αποτελεί το έντονο ανάγλυφο και η ιδιαίτερη μορφολογία του, που εξηγείται από την εγγύτητα που έχει με το Αιγαίο Πέλαγος. Το περιβάλλον του Πηλίου συντίθεται από καλλιέργειες, φρυγανότοπους, θαμνώνες, δάση, παράκτιες περιοχές, οικισμούς και χειμάρρους, αλλά και από πετρώματα όπως μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι, φυλλίτες, γνεύσιοι, μάρμαρα και ασβεστολιθικά πετρώματα (Πετράκος, 2010). Το υδρογραφικό δίκτυο, επίσης, του Πηλίου αποστραγγίζει λεκάνες απορροής εκτάσεως 1.506 τετραγωνικά χιλιόμετρα, περίπου, με μέγιστο υψόμετρο 1.529 μέτρα και με υψηλή πυκνότητα σε τμήματα λεκανών, όπου υπάρχουν στεγανοί σχιστόλιθοι (Αναπτυξιακή Εταιρία Μαγνησίας Α.Ε, XX).

Όσον αφορά τη χλωρίδα της περιοχής μελέτης, υπάρχει πληθώρα δέντρων, φυτών, βοτάνων και λουλουδιών που οφείλεται στο εύφορο και παραγωγικό έδαφος που διαθέτει. Κατά μήκος του βουνού και ειδικότερα στα πιο υψηλά υψόμετρα, αυτό που μπορεί κανείς να αντικρίσει είναι ποικιλίες από οξιές, λεύκες, βελανιδιές και έλατα, ενώ, στα πιο χαμηλά υψόμετρα, κυριαρχεί το πεύκο και ο πλάτανος. Στο νοτιοδυτικό Πήλιο εντοπίζονται αιωνόβιες ελιές, ενώ στην βορειοανατολική πλευρά του βουνού υπάρχει ποικιλία από καστανιές και μηλιές. Επιπλέον, όλη η περιοχή είναι γεμάτη από περιβόλια και κήπους, με ποικίλα καρποφόρα δέντρα, όπως δαμασκηνιές και τζανεριές, αχλαδιές, καρυδιές, κερασιές και βυσσινιές, κυδωνιές, ροδιές, ροδακινιές, συκιές, λεμονιές και πορτοκαλιές, βερικοκιές και αμπέλια. Στο Πήλιο, ακόμη, καρποφορούν λωτοί, ακτινίδια, βατόμουρα, μούρα, αγριοφράουλες, πεπόνια και καρπούζια, ενώ μάλιστα, υπάρχουν και πολλά θερμοκήπια όπου καλλιεργούνται φυτά και λουλούδια όπως ροζ και μπλε ορτανσίες, κόκκινες και λευκές καμέλιες, αρωματικές γαρδένιες και τριανταφυλλιές και όμορφες αζαλέες⁵³ (Κοσμόνογλου, Διαθέσιμο στο: PelionNet, <http://www.pelion.org/nature/index-gr.asp?iCat=32&offset=16>).

⁵³ Πρόκειται για το πιο γνωστό οξύφυλλο που ξεχωρίζει για το πλούσιο καταπράσινο φύλλωμά του και τους άπειρους χρωματικούς συνδυασμούς των λουλουδιών του. Ανήκει στην κατηγορία των ροδόδεντρων, θάμνων που έχουν ακριβώς την ίδια συμπεριφορά με τις αζαλέες (KENTIA, Διαθέσιμο στο: <http://www.fytoriakentia.gr/index>)

Ο Πετράκος (2010) και Φωτιάδης (2005) αναφέρουν τις εξής ζώνες βλάστησης στις δασικές και καλλιεργούμενες περιοχές του Πηλίου, όπως αυτές προέκυψαν, έπειτα από βιβλιογραφική ανασκόπηση των δύο επιστημόνων:

1. Η ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης (*Queretalia ilicis*), η οποία παρατηρείται στα πιο χαμηλά υψόμετρα του όρους. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει θαμνώνες αειφύλλων πλατυφύλλων (*maquis*), φρύγανα και αυτοφυή αρωματικά φυτά με φαρμακευτικές ιδιότητες όπως το φασκόμηλο (*Salvia fruticosa*), το θυμάρι (*Thymus spp.*), το τσάι (*Sideritis spp.*) και ούτω κάθε εξής
2. Η παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης (*Quercetalia pubescentis*), η οποία εντοπίζεται στα μέσα υψόμετρα της ευρύτερης περιοχής. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει δάση δρυός (*Quercus frainetto*) και δάση καστανιάς (*Castanea sativa*). Στα δάση αυτά παρατηρείται σε αφθονία η άγρια μελιόνη (*Melittis melissophyllum*) και
3. Η ζώνη οξιάς (*Fagetalia*), η οποία βρίσκεται πάνω από την παραμεσογειακή ζώνη και πλησιάζει μέχρι και τα δενδροόρια. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει, κυρίως, την οξιά (*Fagus sylvatica*), ενώ τα φαρμακευτικά *taxa* είναι λιγότερα και εμφανίζονται στις παρυφές των δασών
4. Οι Αζωνικές διαπλάσεις, οι οποίες αφορούν, κατά κύριο λόγο τη βλάστηση σε παρόχθιες ζώνες

Επιπλέον, στην περιοχή μελέτης έχουν εντοπιστεί 14 οικοτόποι (Πίνακας 27). Συγκεκριμένα, στο κεντρικό Πήλιο παρατηρείται πυκνό δάσος οξιάς (*Fagus sylvatica*), αλλά και σχηματισμοί με λεύκες (*Populus tremula*) και ιτιές (*Salix caprea*) (Φωτιάδης, 2005).

Πίνακας 27

Όνομα τύπων οικοτόπων	Ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης	Παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης	Ζώνη οξιάς
Απόκρημνες βραχώδεις ακτές με βλάστηση στη Μεσόγειο	*		
Χαμηλές διαπλάσεις με <i>Euphorbia</i> κοντά σε απόκρημνες βραχώδεις ακτές	*		
Φρύγανα <i>Sarcopoterium spinosum</i>	*		
Δάση σκληρόφυλλων που χρησιμοποιούνται για βοσκή (dehesas) με <i>Quercus ilex</i>	*		
Υποβαθμισμένοι πρινώνες (garrigues)	*		
Δάση οξιάς		*	*
Δάση καστανιάς		*	
Δάση <i>Quercus frainetto</i>		*	
Δάση <i>Platanus orientalis</i>	*	*	
Σπήλαια των οποίων δεν γίνεται τουριστική εκμετάλλευση	*		
Δάση με <i>Quercus ilex</i>	*		
Αζωνική βλάστηση σε ποταμούς με ή χωρίς μόνιμη ροή, σε μορφή στοάς Με κυρίαρχα είδη <i>Salix</i> και <i>Populetea albae</i>	*		
Συστάδες με <i>Juniperus communis</i> σε ασβεστούχους χερσότοπους	*	*	*
Συστάδες δάφνης	*		

Πίνακας 27: Οικότοποι που έχουν καταγραφεί στο Πήλιο, Πηγή: (Φωτιάδης, 2005)

Σχετικά με την πανίδα, στο Πήλιο παρατηρείται ποικιλία θηλαστικών ειδών όπως χειρόπτερα⁵⁴, εντομοφάγα, φυτοφάγα, τρωκτικά και μικρά σαρκοφάγα. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένα από τα θηλαστικά που υπάρχουν στον ορεινό όγκο του Πηλίου είναι: Λύκος (*Canis lupus*), Αλεπού (*Vulpes vulpes*), Σκαντζόχοιρος (*Erinaceus concolor*), Τυφλοπόντικας, Λαγός *Lepus europeus*), Μαυροποντικός (*Rattus rattus*), Πετροκούναβο (*Martes foina*), Ασβός (*Meles meles*), Νυφίτσα (*Mustela nivalis*), Αγριογούρουνο (*Sus scrofa*), Ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*), Νυχτερίδες, Βίδρα (*Lutra lutra*) και Σκίουρος (*Sciurus vulgaris*). Επίσης, εντοπίζονται πληθώρα είδη πουλιών όπως σποροφάγα, εντομοφάγα, παμφάγα, ημερόβια και νυχτόβια αρπακτικά, καθώς και τρωκτικά και αμφίβια, αλλά και πολλά μεταναστευτικά είδη. Ως προς τα ερπετά και τα αμφίβια, υπάρχουν τρία είδη Φρύνου, όπως Φρύνος ο κοινός, Χωματόφρυνος, Πρασινόφρυνος, τρία είδη βατράχου, τέσσερα είδη σαύρας, δύο είδη χελώνας και φίδια όπως Δενδρογαλιά, Τυφλίτης, Σαΐτα, Οχιά, καθώς και δύο είδη Νερόφιδου (Πετράκος, 2010).

⁵⁴ Κοινώς νυχτερίδα

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά και στις ιδιαίτερες παραλίες του Πηλίου, ορισμένες από τις οποίες βρίσκονται στον Παγασητικό κόλπο και άλλες στο Αιγαίο Πέλαγος. Από τις πιο γνωστές παραλίες του Παγασητικού κόλπου ξεχωρίζουν η Άφησος, η Κορώπη, τα Κάτω Λεχώνια, τα Καλά Νερά, η Μπούφα και η Πάου. Στο Αιγαίο Πέλαγος, από τις πιο γνωστές είναι η παραλία του Μικρού, ο Μυλοπόταμος, οι Άγιοι Σαράντα, η Φακίστρα, η Πάλτση και το Καστρί (Web-Greece, Διαθέσιμο στο: <https://web-greece.gr/destinations/pelion-magnisia/>).

Μεταξύ, ωστόσο, των περιοχών του Πηλίου που παρουσιάζουν μοναδικά στοιχεία φυσικού περιβάλλοντος, εύλογο είναι να εξετάσουμε και να δούμε ποιες από αυτές τις περιοχές βρίσκονται ή και χρήζουν προστασίας.

4.7. Προστατευόμενες Περιοχές Πηλίου

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ αποτελεί τη σημαντικότερη πολιτική για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας. Η συγκεκριμένη οδηγία στοχεύει στη διαμόρφωση ενός πανευρωπαϊκού δικτύου περιοχών προστασίας που ονομάζεται «Natura 2000». Στο δίκτυο αυτό εντάσσονται δύο κατηγορίες περιοχών, που είναι:

1. Περιοχές που χαρακτηρίζονται ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ ή Special Area of Conservation - SAC), επειδή περιλαμβάνουν σημαντικούς τύπους οικοτόπων ή φιλοξενούν σημαντικά είδη, σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και
2. Περιοχές που χαρακτηρίζονται ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ ή Special Protection Areas – SPA), οι οποίες φιλοξενούν είδη ορνιθοπανίδας της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ και άλλα σημαντικά μεταναστευτικά είδη ορνιθοπανίδας (Κοινοπραξία μελετών διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών του Υδατικού διαμερίσματος Θεσσαλίας, 2017).

Σύμφωνα με τον αναθεωρημένο Εθνικό κατάλογο περιοχών «Natura 2000» της ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017), στην Ελλάδα 446 περιοχές περιλαμβάνονται στο δίκτυο «Natura 2000». Στις περιοχές αυτές εντάσσονται 265 Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ), βάσει της Οδηγίας για τους Οικοτόπους και 207 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ), βάσει της Οδηγίας για τα Πτηνά. Το άθροισμα των περιοχών, ωστόσο, δεν είναι απόλυτα σωστό, καθώς ορισμένες περιοχές έχουν χαρακτηριστεί τόσο ΤΚΣ, όσο και ΖΕΠ. Ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ) ορίζονται οι Τόποι

Κοινοτικής Σημασίας που έχουν μετέπειτα χαρακτηριστεί από τα κράτη μέλη (Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων, 2019).

Στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας εντοπίζονται εννέα περιοχές προστασίας (Πίνακας 28), εκ των οποίων οι δύο αφορούν το Πήλιο.

Πίνακας 28

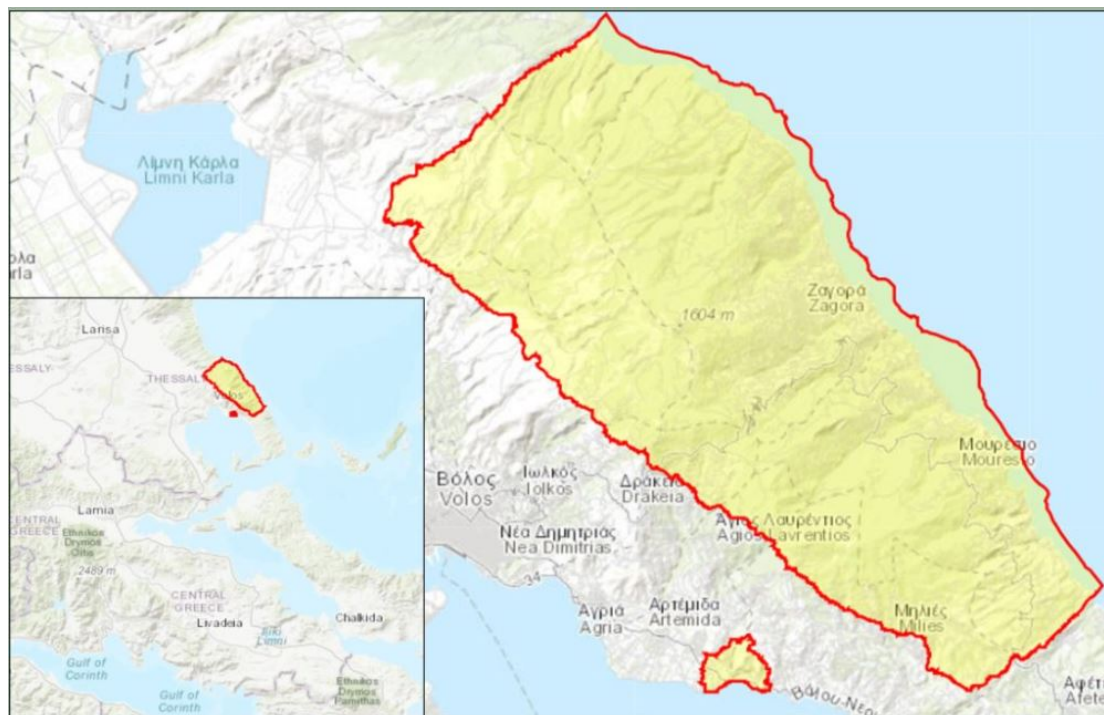
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ			
Κωδικός	Κατηγορία	Όνομασία Τόπου	Έκταση (ha)
GR1430001	ΕΖΔ - Προτεινόμενοι ΤΚΣ	ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ - ΣΠΗΛΑΙΑ ΜΑΛΑΚΙ ΚΑΙ ΣΚΕΠΟΝΙ	31.469,16
GR1430002	ΕΖΔ	ΚΟΥΡΙ ΑΛΜΥΡΟΥ - ΑΓΙΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ	100,23
GR1430003	ΕΖΔ	ΣΚΙΑΘΟΣ: ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ	88,82
GR1430004	ΕΖΔ - ΖΕΠ	ΕΘΝΙΚΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΑΡΚΟ ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ – ΒΟΡΕΙΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΚΟΠΕΛΟΣ	24.9145,6
GR1430005	ΖΕΠ	ΝΗΣΙΑ ΚΥΡΑ ΠΑΝΑΓΙΑ, ΠΙΠΕΡΙ, ΨΑΘΟΥΡΑ ΚΑΙ ΓΥΡΩ ΝΗΣΙΔΕΣ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΝΗΣΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ, ΛΕΧΟΥΣΑ, ΓΑΪΔΟΥΡΟΝΗΣΙΑ	12.967,39
GR1430006	ΖΕΠ	ΟΡΟΣ ΟΘΡΥΣ, ΒΟΥΝΑ ΓΚΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΦΑΡΑΓΓΙ ΠΑΛΑΙΟΚΕΡΑΣΙΑΣ	31.079,47
GR1430007	ΖΕΠ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΩΝ ΠΡΩΗΝ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ	12.416,33
GR1430008	ΖΕΠ	ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ	36.193,78
GR1430009	ΖΕΠ	ΝΗΣΙΔΕΣ ΑΣΠΡΟΝΗΣΟΣ, ΑΡΓΚΟΣ, ΜΑΡΑΓΚΟΣ, ΡΕΠΙ, ΤΣΟΥΓΚΡΙΑ, ΤΣΟΥΓΚΡΙΑΚΙ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΗΣΩΝ ΣΚΙΑΘΟΥ ΚΑΙ ΣΚΟΠΕΛΟΥ	20.480

Πίνακας 28: Αναθεωρημένος Εθνικός Κατάλογος Περιοχών NATURA 2000, βάσει της ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017), **Πηγή:** (ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017), 2017)

Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ονομάζεται «Όρος Πήλιο και Παράκτια Ζώνη», έχει κωδικό GR1430001 και ανήκει στη κατηγορία «Ειδική Ζώνη Διατήρησης - Προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας». Η έκταση που καταλαμβάνει είναι περίπου 31.470. Στην περιοχή αυτή υπάρχει πλούσια βλάστηση από δρυοδάση, δάση οξιάς και καστανιάς, ενώ σε χαμηλό υψόμετρο, εντοπίζεται πληθώρα θαμνώνων

αείφυλλων πλατύφυλλων και φρυγάνων. Κοντά στα ρέματα, μάλιστα, παρατηρείται αζωνική βλάστηση (Φραγκάκης, 2018).

Χάρτης 5

Χάρτης 5: Περιοχή «Natura 2000: Όρος Πήλιο και παράκτια θαλάσσια ζώνη – Σπήλαια Μαλάκι και Σκεπόνι (GR1430001), Πηγή: (Φραγκάκης, 2018)

Η δεύτερη λαμβάνει την ονομασία «Όρος Πήλιο», έχει κωδικό GR1430008 και ανήκει στην κατηγορία «Ζώνη Ειδικής Προστασίας». Καταλαμβάνει έκταση ίση με 36.000 περίπου. Σχετίζεται με την παραπάνω κατηγορία και παρουσιάζει παρόμοια δασική βλάστηση (Φραγκάκης, 2018a).

Χάρτης 6

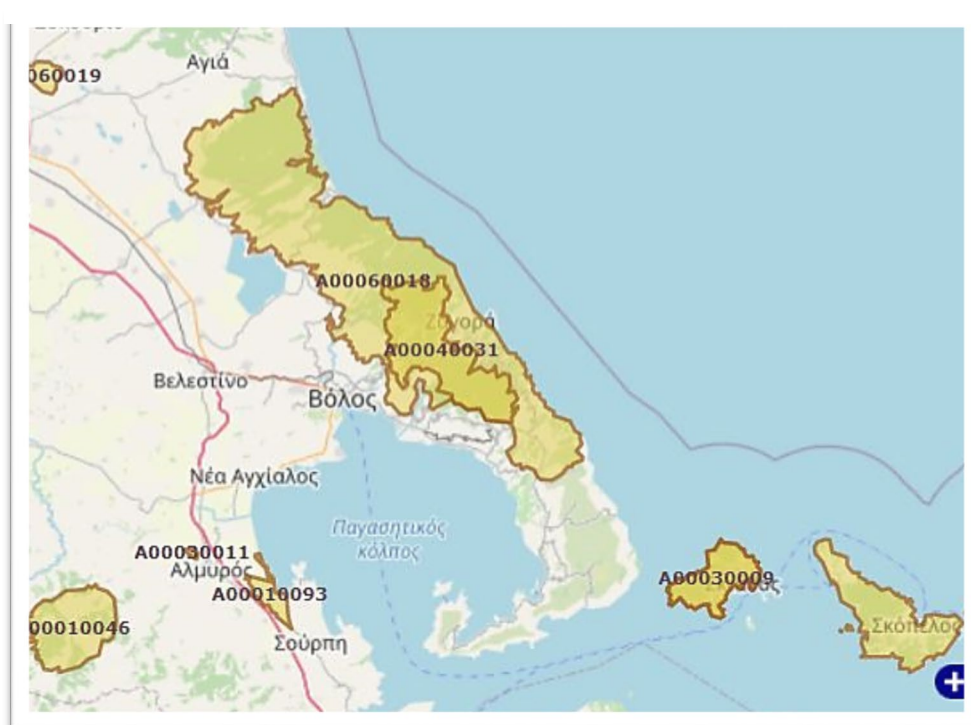

Χάρτης 6: Περιοχή «Natura 2000»: «Όρος Πήλιο» (GR1430008), **Πηγή:** (Φραγκάκης, 2018a)

Επίσης, στην περιοχή του Πηλίου έχουν θεσμοθετηθεί δύο οριοθετημένες περιοχές του δικτύου CORINE⁵⁵ (Χάρτης 7). Η πρώτη ονομάζεται «Ορεινό Συγκρότημα Πηλίου - Μαυροβουνίου» και αντιστοιχεί στο Βιότοπο CORINE, με κωδικό A00060018. Ο βιότοπος αυτός απαρτίζεται από, μεσαίου μεγέθους, βουνά, τα οποία καλύπτονται με πλατύφυλλα δάση, μεγάλης ηλικίας και υψηλής βλάστησης. Ωστόσο, απειλείται από την εντατικοποίηση του τουρισμού και το παράνομο κυνήγι. Η δεύτερη περιοχή που αποτελεί Βιότοπο CORINE, καλείται ως «Κορυφές Όρους Πήλιο» και έχει κωδικό A00040031. Πρόκειται για μία οροσειρά με πυκνή μακκία και αιθαλή δάση στα χαμηλότερα επίπεδα, ενώ στα υψηλότερα σημεία της οροσειράς εντοπίζονται δέντρα από οξιές και έλατα. Η ευρύτερη περιοχή χαρακτηρίζεται για την μοναδική χλωρίδα της και για το ιδιαίτερο τοπίο (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013).

⁵⁵ Ο όρος «Corine» σημαίνει «συντονισμός των πληροφοριών για το περιβάλλον» και πρόκειται για ένα πρόγραμμα χαρτογράφησης των καλύψεων γης της Ευρωπαϊκής Ένωσης που περιλαμβάνει 44 κατηγορίες καλύψεων. Το πρόγραμμα Corine το 1985 ξεκίνησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (European Environment Agency, 1995).

Χάρτης 7

Χάρτης 7: Βιότοποι Corine Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, **Πηγή:** (ΦΙΛΟΤΗΣ, Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?category=4&geo_code=1%2C4%2C3)

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθούμε και στις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (ΣΠΠ), οι οποίες θεωρούνται ζωτικής σημασίας για την προστασία απειλούμενων ειδών, ενδημικών ειδών ή ειδών πουλιών που εξαρτώνται από τους συγκεκριμένους βιοτόπους για την επιβίωσή τους. Μία από αυτές τις περιοχές είναι και η περιοχή «Όρος Πήλιον» (GR064), η οποία είναι σημαντική για αναπαραγόμενα είδη ορνιθοπανίδας. Ειδικότερα, υπάρχουν τέσσερα Καταφύγια Άγριας Ζωής που είναι ο «Άγιος Δημήτριος - Ίταμο: Περιοχή Δήμων Μηλεών – Αφετών – Μουρεσίου, το «Δάσος Ιεράς Μονής Φλαμουρίου / Κεραμιδίου» και το «Δάσος Παλιάς Μιτζέλας / Πουρίου» (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013).

Όπως είδαμε, λοιπόν, η περιοχή μελέτης απαρτίζεται από ένα ιδιαίτερο και ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον που εκδηλώνεται μέσα από την ύπαρξη της πλούσιας βιοποικιλότητας, που, με τη σειρά της, έχει ωθήσει στη διαμόρφωση συγκεκριμένων οικολογικών παραμέτρων και κανόνων, με σκοπό τη διαφύλαξη και προστασία αυτής. Η μοναδικότητα του Πηλίου αντικατοπτρίζεται και από το αξιολογικό τοπίο και τον πολιτιστικό πλούτο, με τους παραδοσιακούς του οικισμούς που όπως θα δούμε παρακάτω αποτελούν πλούσια αρχιτεκτονική κληρονομιά.

4.8. Το τοπίο και η πολιτιστική κληρονομιά του Πηλίου

Η έννοια του τοπίου είναι πολυδιάστατη και πολύπλοκη. Το 2010, το Ελληνικό Κοινοβούλιο έθεσε σε ισχύ την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Ν.3827/10, ΦΕΚ 30/Α/25-2-10), κατά την οποία, το τοπίο είναι μία περιοχή, όπως το αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος, στόχος της οποίας είναι «το αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή και ανθρώπινων παραγόντων». Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση θεωρεί το τοπίο ως ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, καθώς μέσω αυτού αναδύεται και προβάλλεται η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του τόπου (Ποζουκίδου, 2012).

Το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας έχει προσδιορίσει τέσσερις Ζώνες Τοπίου, οι οποίες περιλαμβάνουν τοπία ιεραρχημένα σε «Διεθνούς», «Εθνικής» και «Περιφερειακής» αξίας, αλλά και «Ιδιαίτερος Υποβαθμισμένα». Η περιοχή του Πηλίου ανήκει στη Ζώνη Τοπίου 1: «*Ανατολικά παράλια Θεσσαλίας*», η οποία αποτελείται από ένα σύμπλεγμα ορεινών και παραθαλάσσιων τοπίων και χαρακτηρίζεται από πλήθος προστατευόμενων περιοχών, παραδοσιακών οικισμών, ακτών κολύμβησης και αρχαιολογικών χώρων. Πιο συγκεκριμένα, το Πήλιο θεωρείται «Τοπίο Εθνικής Αξίας». Αυτό σημαίνει ότι περιλαμβάνει πληθώρα βιοτόπων και ειδών, καθώς, επίσης, και παραδοσιακούς οικισμούς και ιδιαίτερες ακτές, που το καθιστά, αυτομάτως, έναν από τους πιο σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς (ΥΠΕΚΑ, 2018).

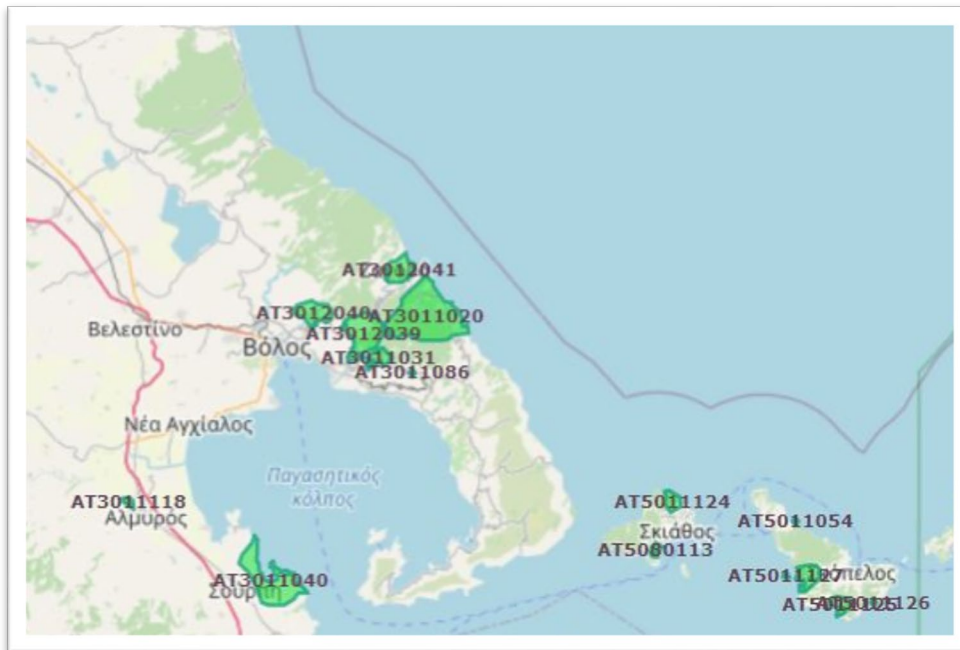
Στην περιοχή μελέτης, επίσης, έχει δοθεί σε αρκετούς οικισμούς ο χαρακτηρισμός ως «Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ)», έννοια η οποία προέκυψε, έπειτα από την ανάγκη για προστασία και προσδιορισμό των ελληνικών τοπίων που πραγματοποιήθηκε με το Ν.1469/1950. Αργότερα, το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία και διαχείριση του τοπίου εμπλουτίστηκε με το Ν.1650/86 (Ποζουκίδου, 2012). Στον πίνακα (Πίνακας 29) που ακολουθεί, όπως και στον αντίστοιχο χάρτη (Χάρτης 8) φαίνονται οι περιοχές, οι οποίες είναι χαρακτηρισμένες, ως Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ):

Πίνακας 29

Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους	
Κωδικός	Όνομα
ΑΤ3011031	Άγιος Βλάσιος και Άγιος Γεώργιος Πηλίου
ΑΤ3012039	Δράκεια και Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου
ΑΤ3012041	Ζαγορά
ΑΤ3012040	Μακρυνίτσα και Πορταριά Πηλίου
ΑΤ3011086	Μηλιές, Βυζίτσα, Πινακάτες Πηλίου
ΑΤ3011020	Τσαγκαράδα – Μούρεσι – Κισσός - Ανήλιο Πηλίου

Πίνακας 29: ΤΙΦΚ Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, **Πηγή:** (ΦΙΛΟΤΗΣ, Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?category=1&geo_code=1%2C4%2C3)

Χάρτης 8

Χάρτης 8: ΤΙΦΚ Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, **Πηγή:** (ΦΙΛΟΤΗΣ, Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?category=1&geo_code=1%2C4%2C3)

Στο σημείο αξίζει να γίνει αναφορά και στη μοναδική πολιτιστική κληρονομιά/ που χαρακτηρίζει το Πήλιο. Η πολιτιστική κληρονομιά του Πηλίου έχει προκύψει από την ισχυρή αρχιτεκτονική παράδοση που περιλαμβάνει πλήθος από παραδοσιακούς διατηρητέους οικισμούς, αρχοντικά κτήρια, καθώς και Πυργόσπιτα⁵⁶ (Οικονόμου και Οικονόμου, 2010).

⁵⁶ Πρόκειται για τριώροφη κατοικία. Οι δύο πρώτοι όροφοι χαρακτηρίζονται από μια αυστηρή λιτή γεωμετρία και τα ανοίγματα είναι περιορισμένα. Αντίθετα ο τελευταίος όροφος, ο καλοκαιρινός, έχει πολλά ανοίγματα κυρίως στους χώρους υποδοχής, την κρεβάτια, τον σοφά, το κιάσκι με αποτέλεσμα το

Ήδη από το 1976, με τη θέσπιση ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου δόμησης έγινε μία αρχική προσπάθεια για την προστασία και διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα της περιοχής του Πηλίου. Έτσι, η Υ.Α. Φ31/24512/1858/1976 (ΦΕΚ 652B') χαρακτήρισε το «Όρος Πήλιον» ως «Τόπο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους», ενώ ένα χρόνο μετά, το Προεδρικό Διάταγμα της 10/03/1977 (ΦΕΚ 94Δ') προσδιόρισε τους ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης για τις εξής περιοχές: Άγιος Γεώργιος Νηλείας, Άγιος Λαυρέντιος, Άλλη Μεριά, Άνω Βόλος, Βυζίτσα, Δράκεια, Ζαγορά, Κισσός, Μακρυνίτσα, Μηλιές, Νεοχώρι, Πινακάτες, Πορταριά, Πουρί, Τρίκερι, Τσαγκαράδα, Αφησος και Χορευτό. Τον επόμενο χρόνο, με το Π.Δ. της 19/10/1978 (ΦΕΚ 594Δ') στους παραδοσιακούς οικισμούς προστέθηκαν το Κεραμίδι και η Νταμούχαρη. Λίγο αργότερα, τέθηκε σε ισχύ το Π.Δ. της 11/06/1980 (ΦΕΚ 374 Δ'/4/07/80), σύμφωνα με το οποίο, στους παραδοσιακούς οικισμούς προστέθηκαν και άλλοι οικισμοί και έγινε διαχωρισμός σε τρεις ομάδες, οι οποίες είναι:

1. Η ομάδα I, η οποία περιλαμβάνει τους οικισμούς Μακρυνίτσα, Βυζίτσα και Πινακάτες. Οι τρεις οικισμοί διατηρούν τον παραδοσιακό χαρακτήρα και χρήζουν απόλυτης προστασίας
2. Η ομάδα II, στην οποία εντάσσονται 49 οικισμοί, οι οποίοι διατηρούν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα με μικρές αλλοιώσεις και
3. Η ομάδα III, η οποία περιλαμβάνει 12 οικισμούς, οι οποίοι εντοπίζονται κοντά στη πόλη του Βόλου ή σε παραθαλάσσιες περιοχές και παρουσιάζουν ορισμένα παραδοσιακά στοιχεία.

Το παραπάνω Προεδρικό Διάταγμα, τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από το Π.Δ. της 17/04/1997 (ΦΕΚ 383Δ'/16/05/1997) κατά το οποίο προσδιορίστηκαν οι νέοι όροι και περιορισμοί δόμησης για τους παραδοσιακούς οικισμούς (Μπακογιάννη, 2009).

Στους παραπάνω παραδοσιακούς οικισμούς υπάρχουν αναρίθμητα αρχοντικά σπίτια - μνημεία, τα οποία έχουν τεθεί υπό καθεστώς διατήρησης και προστασίας. Παρακάτω ακολουθεί ο διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων που αφορούν την περιοχή μελέτης.

φως να είναι άπλετο. Στον όροφο αυτό προβάλλει ξεκάθαρα η ανάγκη επικοινωνίας με το περιβάλλον (Οικονόμου και Οικονόμου, 2010).

Πίνακας 30

Ονομασία Μνημείου	Νομός	Δήμος	Διαμέρισμα	Οικισμός	Θέση	Είδος Μνημείου
Αρχοντικό "Στεργίου"	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΓΡΙΑΣ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Δράκεια Πηλίου: Αρχοντικό Τριανταφύλλου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΓΡΙΑΣ	Δράκεια	Δράκεια	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό ιδιοκτησίας Ιωάννη Θλιβερού και Χριστίνας Χαλκιά - Ζάγου στη Δράκεια Πηλίου.	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΓΡΙΑΣ	Δράκεια	Δράκεια	Αρχοντικά
Αφέντες Πηλίου: Αρχοντικό "Θεοδώρου" ιδιοκτησίας Αθ. Τσίτα και Δημ. Γκιβαλού	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΙΣΩΝΙΑΣ	Διμήνη		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου: Αρχοντικό Α. Στέλλου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου: Αρχοντικό Κανταρτζή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	Άγιος Λαυρέντιος		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου: Αρχοντικό Γκλαβάνη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	Άγιος Λαυρέντιος		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
«Οικία Αναγνωστοπούλου» φερόμενης ιδιοκτησίας Δημητρίου Παίδη και Σωτηρίας Τασσοπούλου μαζί με τα παράσπια και την κρήνη Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου: Οικία Δ. Σίτη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	Άγιος Λαυρέντιος	Άγιος Λαυρέντιος	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό "Τζράνου" στην Ανακασιά .ιδ. Π. Παπαματθαίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΙΩΛΚΟΥ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό στην Κουκουράβα .ιδ. Γ. και Ι. Γουργιώτη και Κ. Μπενακόπουλου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ		θέση Κουκουράβα	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μακρινίτσα Πηλίου: Λαογραφικό Μουσείο (Αρχοντικό Τοπάλη)	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια, Κτίσματα Κοινής Ωφελείας
Μακρινίτσα Πηλίου: Οικία Καραβέρου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μακρινίτσα Πηλίου: Αρχοντικό Βλαχλή, ιδιοκτησία Γ. Φάση	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μακρινίτσα Πηλίου: Αρχοντικό Χατζηκώστα .ιδ. Ε. Χατζηκώστα	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Μουσλή στη Μακρινίτσα .ιδ. Ε.Ο.Τ.*	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ξηραδάκη στη Μακρινίτσα .ιδ. Ε.Ο.Τ.*	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Τσιμπούκη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Μαύρου .ιδ. Θρασύβουλου Μαύρου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Το Πυρογόστιπο Κωνσταντινίδη» (συμπεριλαμβανομένων των βοηθητικών κτισμάτων) που βρίσκεται στη Μακρινίτσα Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μακρινίτσα Πηλίου. Το αρχοντικό Αξελού - Σπισιλιάνου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα	Μακρινίτσα	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μακρινίτσα Πηλίου. Κτίριο πρώην ιδιοκτησίας Ανδρονίκης Μαυράκη - Βατσαρέα	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΗΣ	Μακρινίτσα	Μακρινίτσα	Αμυντικά Συγκροτήματα, Αρχοντικά, Πύργοι, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Μπρισίμη στην Πορταριά Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό «Καραπάτη» στη Ράχη Πορταριάς Πηλίου, στη Μανησιά, φερόμενης ιδιοκτησίας Κωνίνου και Παναγιώτη Μενεμένηλου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ		Ράχη	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό "Χατζηαρνήση" στην Άλλη Μεριά Πηλίου, ιδιοκτησίας ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Άλλη Μεριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Πορταριά: Αρχοντικό Γ. Ζούλια	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Πορταριά Πηλίου: Αρχοντικό Τσοποτού	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Πορταριά Πηλίου: Αρχοντικό Τσιμώνου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Σπυριδίη στην Πορταριά Πηλίου, ιδιοκτησίας Οίκου Τυφλών Καλλιθέας	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ζησάκη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ξανάρη στην Πορταριά .ιδ. Ε. και Μ. Πολύζου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κανταρτζή - ιδιοκτ. Δ. Γαντζού στην Πορταριά Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά	Επί της επαρχιακής οδού Πορταριάς - Μακρινίτσας	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Πορταριά Οικία Κ. Γαλλή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΥ	ΠΟΡΤΑΡΙΑΣ	Πορταριά	Συνοικία Αγίου Νικολάου	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια

Πίνακας 30: Διαρκής κατάλογος των κρηγυμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Βόλου, **Πηγή:** (Διαρκής κατάλογος των κρηγυμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, Διαθέσιμο στο: <http://listedmonuments.culture.gr/>)

Πίνακας 31

• Ονομασία Μνημείου	• Νομός	• Δήμος	• Διαμέρισμα	• Οικισμός	• Θέση	• Είδος Μνημείου
Ζαγορά Πηλίου: Αρχοντικό "Παπαχειμώννα"	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΖΑΓΟΡΑΣ	Ζαγορά		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Ζαγορά Πηλίου: Αρχοντικό "Φρονίμου"	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΖΑΓΟΡΑΣ	Ζαγορά	Συνοικία Αγ. Γεωργίου	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Γιαννακοπούλου με τα βοηθητικά κτίσματα στη Ζαγορά Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΖΑΓΟΡΑΣ	Ζαγορά	Συνοικία Αγ. Γεωργίου	Βοηθητικοί Χώροι, Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Ζαγορά Πηλίου: Αρχοντικό Κασσαβέτη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΖΑΓΟΡΑΣ	Ζαγορά	Συνοικία Σωτήρας	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ξηραδάκη στην Τσαγκαράδα .ιδ. Δ. & Γ. Ξηραδάκη, Ε. Ξηραδάκη - Σινέλη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
«Αρχοντικό Κερασιώτη» .φερόμενης ιδιοκτησίας Θρασύβουλου Αναστασιάδη και Παρασκευής Πολυχρονιάδου .συνοικία Αγ.Κυριακής, Τσαγκαράδα Πηλίου.	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ		συνοικία Αγ. Κυριακής	Αρχοντικά, Τμήματα Κτιρίου
Τσαγκαράδα: Αρχοντικό Κ. Σφέτσου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ		Συνοικία Αγίας Παρασκευής	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Η οικία «Τζαβέλλου» στην Τσαγκαράδα Πηλίου .φερομένης ιδιοκτησίας Golden Times Vacation ΑΕ.	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	Τσαγκαράδα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Η οικία «Ιατρού» στον οικισμό Τσαγκαράδα του Ανατολικού Πηλίου .φερομένης ιδιοκτησίας Μαρίας Καλαφάτη.	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	Τσαγκαράδα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Το λιθόκτιστο Αρχοντικό "Στυλιανά", στη συνοικία της Αγ. Παρασκευής στην Τσαγκαράδα Πηλίου (Δήμος Μουρесьίου).	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	Τσαγκαράδα	Αγία Παρασκευή	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια

Πίνακας 31: Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Ζαγοράς – Μουρесьίου, **Πηγή:** (Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, Διαθέσιμο στο: <http://listedmonuments.culture.gr/>)

Πίνακας 32

Όνομασία Μνημείου	Νομός	Δήμος	Διαμέρισμα	Οικισμός	Θέση	Είδος Μνημείου
Αφέντες Πηλίου: Αρχοντικό "Γ. Κωστακόπουλου" ιδ. Δ. Γαλάνη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΑΦΕΤΩΝ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Οικία στο Δ.Δ. Αφέντες Πηλίου, Ν. Μαννησίας, φερόμενης ιδιοκτησίας Άννας Στρούλια	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΑΦΕΤΩΝ	Αφένται		Αρχοντικά
Καλαμάκι: Αρχοντικό ιδιοκτ. Μαρίας - Ειρήνης Χριστοφορίδου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΑΦΕΤΩΝ	Καλαμάκιον	Κέντρο παλαιού οικισμού Καλαμακίου	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Τριανταφύλλου - Σακατζή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αγ. Γεώργιος Νηλείας: Αρχοντικό Ιωαννίδη ιδιοκτ. Ελευθ. Παπαδημητρίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Άγιος Γεώργιος Νηλείας		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κύρου, ιδ. Κατίνας Τζωρτζή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Άγιος Γεώργιος Νηλείας		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κύρου, ιδιοκτησίας Κατίνας Τζωρτζή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Άγιος Γεώργιος Νηλείας		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό "Ψυγούλη" στη Βυζίτσα Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό ιδιοκτησίας Ευστ. Αλεξόπουλου στη Βυζίτσα Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Παπαναστασίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Βαφειάδη, ιδιοκτησίας Χαράλαμπου Βαφειάδη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Καραγιαννόπουλου, ιδιοκτησίας Ελένης Καραγιαννοπούλου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κασικαδάμου - Αλπάρη, ιδιοκτησίας Στέλλας Αλεξανδρή	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κοντού, ιδιοκτησίας Απόστολου Χατζηϊωάννου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Βυζίτσα Πηλίου: Αρχοντικό Γ. Κωνσταντινίδη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Βυζίτσα	Κεντρική πλατεία Βυζίτσας	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Κτιριακό συγκρότημα αρχοντικού Λιβανού - Χρυσοχοιδή, βοηθητικοί χώροι και ο περιβάλλον χώρος στην Κορώπη (Μπούφα) Μηλέων στο Πήλιο	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Κορόπη		Αγροτική Οικονομία, Βοηθητικοί Χώροι, Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Μηλίες Πηλίου: Αρχοντικό Ι. Ιωαννίδη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Μηλίες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό πρώην Κορνούτου ιδιοκτ. Δ. Πολίτη στις Μηλίες Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Μηλίες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ευαγγελινάκη, ιδ. ΕΟΤ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Μηλίες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Κολιαϊδή στις Πινακάτες, ιδ. ΕΟΤ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Πινακάτες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Ξηραδάκη στις Πινακάτες, ιδ. ΔΑΣΚΟ Ε.Π.Ε. Δ. Δασκαλάκη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Πινακάτες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Σαραφόπουλου στις Πινακάτες, ιδ. Ν. Μπουρούση	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΜΗΛΕΩΝ	Πινακάτες		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Λαύκος Πηλίου: Αρχοντικό ιδιοκτησίας κληρονόμων Γ. Φιλίππου και Μ. Μαλαπούνη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΣΗΠΙΑΔΟΣ	Λαύκος		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Λαύκος Πηλίου: Αρχοντικό ιδιοκτ. Δημ. Μπιμπιδάκη	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΣΗΠΙΑΔΟΣ	Λαύκος		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Λαύκος Πηλίου: Αρχοντικό Μπουρμπούλια ιδιοκτησίας Αθηνάς Τίγκα	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΣΗΠΙΑΔΟΣ	Λαύκος	Λαύκος	Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό ιδιοκτησίας Έλλης Κουτσοδημίτρη στο Τρίκερι Πηλίου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ			Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό Γουργουλιάνη στο Τρίκερι, ιδ. Ε. Γουργουλιάνη, Ε & Π. Γιαμά, Γ. Κικίδου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	Τρικέριον		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια
Αρχοντικό "Κουτουμάνη", ιδ. Γεωργίου Φωκίτσα και Ιωάννου Καρασιάνου	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	Τρικέριον		Αρχοντικά, Αστικά Κτίρια

Πίνακας 32: Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Δήμου Νοτίου Πηλίου, **Πηγή:** (Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, Διαθέσιμο στο: <http://listedmonuments.culture.gr/>)

Πλέον, τα Αρχοντικά και τα Μνημεία προστατεύονται από τις διατάξεις του Ν.3028/02 «Περί Προστασίας των αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Επιπλέον, το Πήλιο φημίζεται για τις κεντρικές πλατείες των οικισμών, οι οποίες αποτελούν ισχυρό στοιχείο της ταυτότητά τους. Οι πλατείες συνοδεύονται από εξαιρετική θέα και από χαρακτηριστικά όπως κρήνες, πεζούλια, κλιμακωτές διατάξεις που καθορίζουν τη διαφορά των επιπέδων, καθώς και μεγάλα δέντρα όπως πλατάνια, αγριοκαστανιές και φλαμουριές (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013). Υπάρχουν, επίσης, σημαντικά, παραδοσιακού τύπου, μοναστήρια και εκκλησίες.

Εκτός όμως από την υλική πολιτιστική κληρονομιά που αναφέρθηκε, το Πήλιο συνδέεται, άμεσα, και με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, καθώς είναι μία περιοχή της Ελλάδας, που κάθε χρόνο τιμά τις παραδόσεις και τα έθιμα του τόπου, μέσα από διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, τοπικά πανηγύρια και φεστιβάλ, όπως είναι η γιορτή του Μήλου, το πανηγύρι του Αγίου Λαυρεντίου, το Φεστιβάλ τραγουδιού, καθώς και πολλά τοπικά πανηγύρια, όπου πρωταγωνιστεί η παραδοσιακή μουσική, οι τοπικοί χοροί και τα τραγούδια (Around pelion, Διαθέσιμο στο: <https://www.aroundpelion.com/el/cultural-events>).

4.9. Συμπεράσματα

Όπως διαπιστώνουμε από τα αναφερόμενα παραπάνω, η περιοχή του Πηλίου, διοικητικά εντάσσεται στο Νομό Μαγνησίας της Περιφέρειας Θεσσαλίας, συνδυάζοντας την ομορφιά του καταπράσινου ορεινού τοπίου με το γαλάζιο του Αιγαίου και τις ακτές του Παγασητικού. Ως προς τα δημογραφικά δεδομένα της ευρύτερης περιοχής, αν και το 2011 παρατηρήθηκε μείωση του μόνιμου πληθυσμού του Ν. Μαγνησίας σε σχέση με το 2001, το Πήλιο σημείωσε μικρή αύξηση, με τους δήμους Αγριάς, Αρτέμιδας και Ζαγοράς να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πληθυσμό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μάλιστα, παρουσιάζει και η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των Δημοτικών Ενοτήτων του Πηλίου, σχετικά με την ορεινότητα, καθώς οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, αφού συνολικά, σε αυτούς κατοικεί το 47% του πληθυσμού.

Συνεχίζοντας με τα οικονομικά στοιχεία, είδαμε ότι η Περιφέρεια Θεσσαλίας, γενικά, υστερεί σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές περιφέρειες ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Ωστόσο, η οικονομική κρίση που ξέσπασε στη χώρα μας το 2009, φαίνεται πως επηρέασε την ανοδική πορεία που ακολουθούσε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έως και το 2008, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακής Ενότητας, αφού από το 2009 και έπειτα (μέχρι και το 2017, σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ.), το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σημείωσε χαμηλές αποδόσεις στη Θεσσαλία και συγκεκριμένα στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας. Αναφορικά με το σύνολο του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, το μεγαλύτερο ποσοστό του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού που απασχολείται είναι άντρες με 62%, ενώ οι γυναίκες αποτελούν το υπόλοιπο 38%. Παρόμοια κατάσταση φαίνεται πως συμβαίνει και με τα ποσοστά της ανεργίας. Ως προς το σύνολο των οικονομικά μη ενεργών, το μεγαλύτερο ποσοστό (38%)

εντοπίζεται στους συνταξιούχους και συγκεκριμένα στους άνδρες με ποσοστό 53%. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Δήμοι Νοτίου Πηλίου και Ρήγα Φεραίου, όπου το 53% και 51% είναι γυναίκες συνταξιούχοι. Γενικότερα, τα ποσοστά των μη ενεργών πολιτών είναι μεγαλύτερα από αυτά των ενεργών. Σχετικά με τα επαγγέλματα, αν και το 23% που αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό, είναι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές, ωστόσο, ο κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας που αφορά τις υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης ανέρχεται μόνο στο 7% στο σύνολο της Μαγνησίας, γεγονός που δείχνει ότι ο συγκεκριμένος κλάδος δεν είναι επαρκώς αναπτυγμένος. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να υιοθετηθούν αναπτυξιακές στρατηγικές στον τομέα του τουρισμού, προκειμένου να ενισχυθεί ο συγκεκριμένος κλάδος. Οι έρευνες της ΕΛ.ΣΤΑΤ έδειξαν, επίσης, ότι, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται ότι ο τριτογενής τομέας στη Μαγνησία, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό έναντι των άλλων δύο τομέων παραγωγής. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώθηκε ότι ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου απασχολείται, κυρίως, με τον πρωτογενή τομέα, με ποσοστό 51%, το Νότιο Πήλιο με 38% και ο δήμος Ρήγα Φεραίου με 34%. Μάλιστα, κύρια απασχόληση και για τους τρεις δήμους αποτελεί ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας. Σε γενικές γραμμές, σήμερα, αν και η παραγωγικότητα δεν έχει πάψει να αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων για τους Πηλιορείτες, ωστόσο, έχει ελαχιστοποιηθεί, καθώς, οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται με επαγγέλματα όπως είναι ο τουρισμός.

Επιπλέον, όσον αφορά το ανθρωπογενές περιβάλλον, το οικιστικό δίκτυο της περιοχής του Πηλίου απαρτίζεται από πολλά χωριά μικρότερα και μεγαλύτερα. Αν και δεν υπήρξε ποτέ κάποιος οικισμός που να του δοθεί η έννοια της «πρωτεύουσας», η Ζαγορά και η Αργαλαστή αποτελούν, έως και σήμερα, τους πιο σημαντικούς οικισμούς του Πηλίου. Το οδικό δίκτυο που εντάσσεται στα όρια της ευρύτερης περιοχής του Πηλίου είναι το Επαρχιακό Δίκτυο, η κατάσταση του οποίου σε πολλά σημεία κρίνεται προβληματική. Στο Πήλιο λειτουργεί το σιδηροδρομικό δίκτυο του Βόλου που συνδέει τα χωριά του Πηλίου με το γνωστό «τρενάκι του Πηλίου», το οποίο διασχίζει τη διαδρομή από τα Άνω Λεχώνια προς τις Μηλιές. Επιπλέον, η περιοχή της Μαγνησίας διαθέτει το λιμάνι του Βόλου, αλλά και το αεροδρόμιο της Ν. Αγχιάλου, τα οποία μαζί με το σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο αποτελούν υφιστάμενες υποδομές προσβασιμότητας προς την ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της περιοχής. Ως προς τις τηλεπικοινωνιακές υποδομές παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα δυσλειτουργίας στις υπηρεσίες της πρόσβασης στο διαδίκτυο, όσον αφορά στην ταχύτητα πρόσβασης σε όλους τους οικισμούς, ενώ, για τις

εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, το αποχετευτικό δίκτυο και τις υποδομές διαχείρισης αποβλήτων, θα πρέπει να ολοκληρωθούν τα προγραμματισμένα έργα και να ενταχθούν νέα, προκειμένου να καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και δίκτυα αποχέτευσης όλα τα οικιστικά κέντρα.

Ακόμη, σχετικά με το φυσικό περιβάλλον, παρατηρήσαμε ότι η ευρύτερη περιοχή του Πηλίου αποτελείται από διαφορετικές ζώνες κλίματος. Όσον αφορά τη χλωρίδα της περιοχής μελέτης, υπάρχει ποικιλία δέντρων, φυτών, βοτάνων και λουλουδιών που οφείλεται στο εύφορο και παραγωγικό έδαφος που διαθέτει, καθώς και 4 ζώνες βλάστησης, όπως και 14 οικοτόπους. Η πανίδα στο Πήλιο συντίθεται από ποικιλία θηλαστικών ειδών. Στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας εντοπίζονται εννέα περιοχές προστασίας, εκ των οποίων οι δύο αφορούν το Πήλιο. Η πρώτη ονομάζεται «Όρος Πήλιο και Παράκτια Ζώνη», έχει κωδικό GR1430001 και ανήκει στη κατηγορία «Ειδική Ζώνη Διατήρησης - Προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας και η δεύτερη λαμβάνει την ονομασία «Όρος Πήλιο», έχει κωδικό GR1430008 και ανήκει στην κατηγορία «Ζώνη Ειδικής Προστασίας». Επίσης, έχουν θεσμοθετηθεί δύο οριοθετημένες περιοχές του δικτύου CORINE, η πρώτη εκ των οποίων είναι το «Ορεινό Συγκρότημα Πηλίου-Μαυροβουνίου» και αντιστοιχεί στο Βιότοπο CORINE, με κωδικό A00060018 και η δεύτερη περιοχή που αποτελεί Βιότοπο CORINE, καλείται ως «Κορυφές Όρους Πήλιο» και έχει κωδικό A00040031. Η περιοχή «Όρος Πήλιον» (GR064) αποτελεί Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά, ενώ, εντοπίζονται και τέσσερα Καταφύγια Άγριας Ζωής.

Τέλος, διαπιστώσαμε ότι, το Πήλιο θεωρείται «Τοπίο Εθνικής Αξίας» και έχει δοθεί σε αρκετούς οικισμούς ο χαρακτηρισμός ως «Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ)». Ο χαρακτηρισμός αυτός συνδέεται άμεσα και με την πολιτιστική κληρονομιά του Πηλίου, η οποία έχει προκύψει από την ισχυρή αρχιτεκτονική παράδοση που περιλαμβάνει πλήθος από παραδοσιακούς διατηρητέους οικισμούς, αρχοντικά κτήρια, καθώς και Πυργόσπιτα, αλλά και επιβλητικές πλατείες. Αξίζει να τονισθεί, μάλιστα, ότι το Πήλιο κάθε χρόνο τιμά τις παραδόσεις και τα έθιμα του τόπου, μέσα από διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, τοπικά πανηγύρια και φεστιβάλ.

Πέραν όμως της πλούσιας βιοποικιλότητας και της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η κοινωνικο - πολιτιστική και οικονομική αξία του Πηλίου διαφαίνεται, όπως θα δούμε, και από το υψηλό τουριστικό ενδιαφέρον.

5. ΤΟ ΠΗΛΙΟ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

5.1. Εισαγωγή

Το Όρος Πήλιο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς της Περιφέρειας Θεσσαλίας (ΥΠΕΚΑ, 2018). Θεωρείται δημοφιλής προορισμός της Ελλάδας, για κάθε εποχή του χρόνου. Η συνύπαρξη βουνού και θάλασσας, σε συνδυασμό με τις ξεχωριστές παραλίες, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και την Πηλιορείτικη παράδοση προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες και εικόνες αυθεντικής ομορφιάς (Pelio.net, Διαθέσιμο στο: <http://www.pilio.info/index.html>). Το Πήλιο ενδείκνυται, κυρίως, για διακοπές σαββατοκύριακου ή και για αυθημερόν επισκέψεις και για το λόγο αυτό θεωρείται ώριμος τουριστικός προορισμός (Πετράκος, 2010).

Στόχος, λοιπόν, του κεφαλαίου αυτού, αποτελεί η ανάλυση της τουριστικής φυσιογνωμίας της περιοχής μελέτης. Ειδικότερα, θα αναφερθούμε στο τουριστικό προφίλ που χαρακτηρίζει το Πήλιο και θα δούμε τις υφιστάμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τις υφιστάμενες τουριστικές υποδομές και πως αυτές κατανομούνται στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, μέσω διαθέσιμων στοιχείων. Τέλος, σημαντικό είναι να δούμε τις τουριστικές αφίξεις και διανυκτερεύσεις, καθώς και την πληρότητα των ξενοδοχειακών μονάδων, σε μία προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων σχετικά με την τουριστική κίνηση που επικρατεί στο Πήλιο.

5.2. Το τουριστικό προφίλ του Πηλίου

Στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας εντάσσονται δύο αξιόλογα όρη, το Πήλιο στη βόρειο – ανατολική πλευρά που αποτελεί την περιοχή μελέτης και το όρος Όθρυς στη νότια πλευρά του Νομού. Όσο αναφορά το Πήλιο, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του είναι ο συνδυασμός δύο βασικών πόλων τουριστικής ανάπτυξης, που δεν είναι άλλοι από την ύπαρξη θάλασσας και βουνού, που καθιστά το Πήλιο μοναδικό τουριστικό προορισμό για όλες τις εποχές του χρόνου (ΓΠΣ Ζαγοράς, 2013).

Σύμφωνα με το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας (2018), υπάρχουν δύο ευρύτερες ζώνες με σημαντικούς ιστορικούς τουριστικούς προορισμούς βουνού και θάλασσας. Η πρώτη περιλαμβάνει το τόξο

«Όλυμπος – Όσσα - Μαυροβούνι – Πήλιο – Σποράδες» και η δεύτερη, τα Μετέωρα, τον Κόζιακα, τις περιοχές των λιμνών Πλαστήρα και Σμοκόβου και ούτω κάθε εξής. Οι δύο τουριστικές ζώνες κατατάσσονται σε τρεις βασικές κατηγορίες που είναι:

α) Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές (κατηγορία Α),

β) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (κατηγορία Β) και

γ) Περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα (κατηγορία Γ)

Το Όρος Πήλιο συγκαταλέγεται στις «Περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα (κατηγορία Γ)». Συγκεκριμένα, για τις περιοχές της κατηγορίας αυτής, στόχος είναι η οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν και θα αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, καθώς και η προσαρμογή της τυπολογίας των καταλυμάτων (μορφολογικοί περιορισμοί, δυναμικότητα, τάξεις) και άλλων τουριστικών υποδομών, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και των ειδικών μορφών που υποστηρίζουν (ΥΠΕΚΑ, 2018).

Ο παραπάνω στόχος του Περιφερειακού Πλαισίου αντανακλάται από τη στασιμότητα σε ό,τι αφορά την εξέλιξη του «τουριστικού προϊόντος», τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Η Θεσσαλία αδυνατούσε να προωθήσει μία στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης που να εστιάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Παρέμεινε ένας μέτριος τουριστικός προορισμός, επηρεάζοντας και την περιοχή του Πηλίου (RIS3 Thessaly, 2015).

Γενικότερα, και σύμφωνα με τον Πετράκο (2010), το τουριστικό προφίλ του Πηλίου διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό, σε σχέση με εκείνα της υπόλοιπης Ελλάδας. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό από το γεγονός ότι το Πήλιο εντοπίζεται, γεωγραφικά, στο κέντρο της χώρας, βρίσκεται πολύ κοντά με το αστικό κέντρο της πόλης του Βόλου, παρουσιάζει σχετικά εύκολη προσβασιμότητα και αξιόλογο οικιστικό απόθεμα, ενώ, επίσης, είναι προσβάσιμο σε όλες τις εποχές του χρόνου. Ταυτόχρονα, ο συνδυασμός βουνού και θάλασσας, η λειτουργία του χιονοδρομικού κέντρου και η ανάπτυξη της β' κατοικίας, μετατρέπουν το Πήλιο σε έναν μοναδικό και δημοφιλή τουριστικό προορισμό.

Όπως θα διαπιστώσουμε και στα παρακάτω υποκεφάλαια, ο τουρισμός του Πηλίου απαρτίζεται από μία ποικιλία εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που καλύπτει

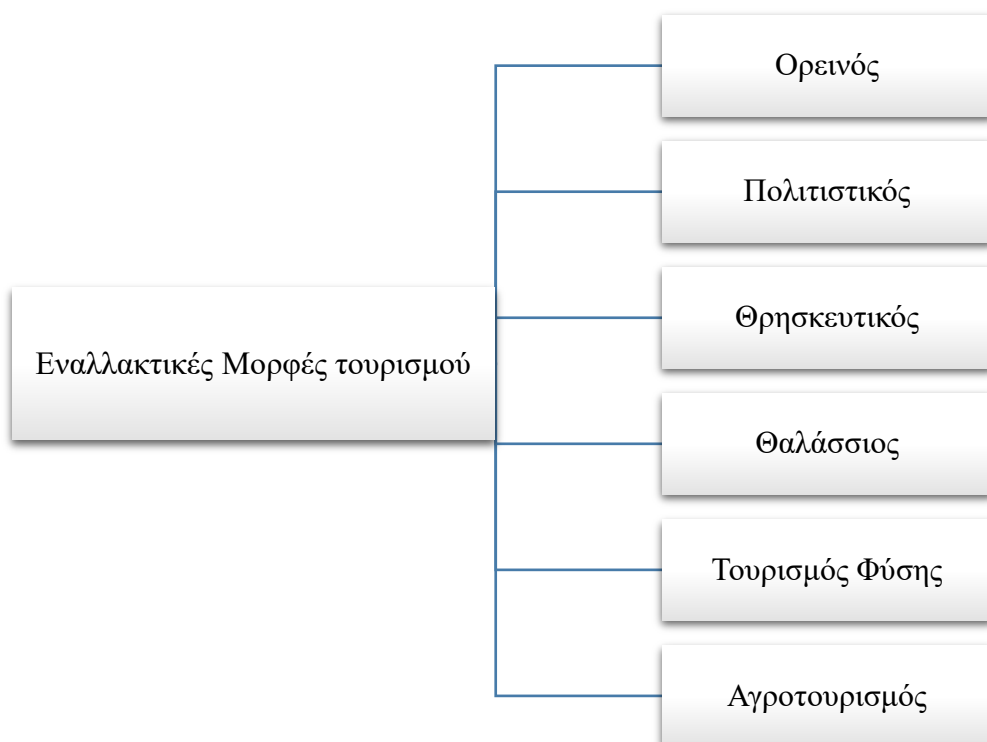
τις ανάγκες και του πιο απαιτητικού επισκέπτη. Παράλληλα, κατά μήκος της περιοχής του Πηλίου, εντοπίζονται υποδομές που υποστηρίζουν το τουριστικό προϊόν, πολλές εκ των οποίων διατίθενται για τη φιλοξενία τουριστών, τόσο τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες, όσο και την θερινή περίοδο, συμπεριλαμβανομένου και της άνοιξης. Μάλιστα, αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, η τουριστική κίνηση στο Πήλιο σημειώνει αυξητικές τάσεις.

5.2.1. Υφιστάμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Η περιοχή του Πηλίου με την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της και τη μοναδική φυσική και πολιτιστική κληρονομιά που τη χαρακτηρίζει, καθώς και η γειτνίαση με τη θάλασσα και το βουνό αποτελεί, όπως ήδη έχουμε πει, ιδανικό τουριστικό προορισμό καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η ποικιλομορφία που παρουσιάζει, εκφράζει τη δυνατότητα φιλοξενίας επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα και κίνητρα, οδηγώντας, κατ' επέκταση, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Εδώ, θα πρέπει να τονισθεί ότι σύμφωνα με τους Τσάρτας κ.ά. (2014), οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τα τελευταία χρόνια, έχουν προκύψει από τη διαρκή αναζήτηση του ταξιδιώτη για νέες εμπειρίες στον τομέα του τουρισμού.

Έτσι, λοιπόν, όταν κανείς επισκέπτεται το Πήλιο, μπορεί να έρθει σε επαφή με πλήθος δραστηριοτήτων, ανάλογα με τις ανάγκες που θέλει να ικανοποιήσει. Ειδικότερα, οι βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου είναι οι εξής (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017 και Pelion Web, Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/enallaktikos_tourismow/):

Σχήμα 6

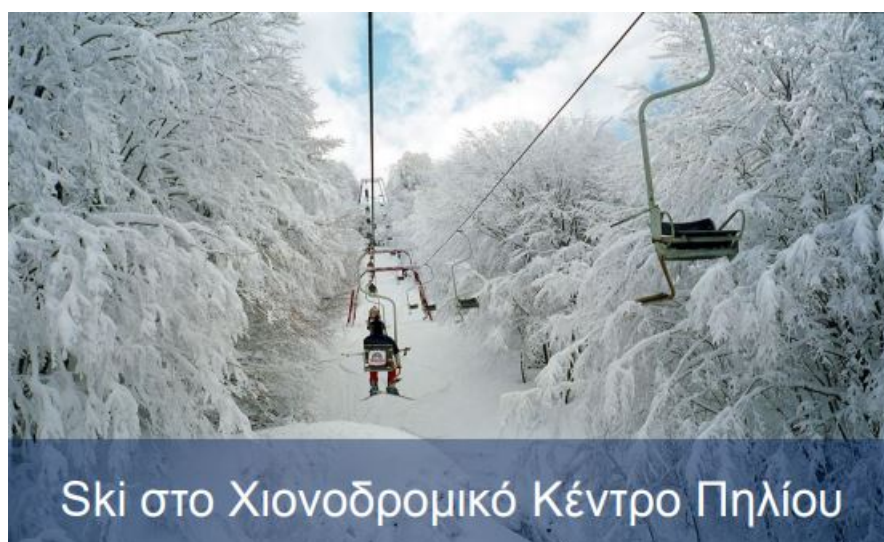
Σχήμα 6: Βασικές εναλλακτικές Μορφές τουρισμού στο Πήλιο, **Πηγή:** Ιδία Επεξεργασία

- Ορεινός τουρισμός

Ο ορεινός τουρισμός είναι μία από τις πιο βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού που λαμβάνουν χώρα στο Πήλιο. Σε αυτό, φυσικά, συμβάλλει και το κλίμα της περιοχής που ευνοεί αυτού του είδους τουριστικής ανάπτυξης.

Σε υψόμετρο 1471 μέτρων, βρίσκεται το Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου, «Pelion Ski Center», το οποίο περιλαμβάνει έξι πίστες, για προχωρημένους και αρχάριους, τρεις εναέριους αναβατήρες, ένα συρόμενο και ένα παιδικό. Οι λάτρεις του σκι και όχι μόνο, μπορούν να νοικιάσουν διαθέσιμο εξοπλισμό και να απολαύσουν μοναδικές εμπειρίες (Εικόνα 12) (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017).

Εικόνα 12

Εικόνα 12: Σκι στο Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου, **Πηγή:** (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017)

- Πολιτιστικός Τουρισμός

Πολλοί είναι αυτοί που επισκέπτονται το Πήλιο για την πολιτιστική κληρονομιά του και την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική του, με τα μοναδικά αρχοντικά κτίρια.

Κατά μήκος του Πηλίου εντοπίζονται μικρά και παλιά μοναστήρια και εξωκλήσια, η ιστορία των οποίων θεωρείται μακραίωνη, καθώς, υπήρξαν οι πρώτοι οικιστικοί πυρήνες των πιο σημαντικών χωριών, ενώ, επίσης, σε αυτά έβρισκαν καταφύγιο οι κατατρεγμένοι Έλληνες απ' όλη την Ελλάδα. Το πολιτιστικό ενδιαφέρον συνεχίζεται και για τα Πηλιορείτικα Πυργόσπιτα, πολλά εκ των οποίων λειτουργούν έως και σήμερα ως ιστορικά και πολιτισμικά μνημεία (Pelion Web, Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/enallaktikos_tourismow/).

Επιπλέον, στο Πήλιο αυτό που μπορεί κανείς να αντικρίσει είναι σημαντικά μουσεία όπως το Εικαστικό Μουσείο Πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, στον Αι Γιώργη Νηλείας, το Μουσείο Ελιάς και Λαδιού στην Άνω Γατζέα, το Ψηφιακό Μουσείο & Μουσείο Μινιατούρας, που στεγάζεται στο κτίριο της Αχιλλοπουλείου Εμπορικής Σχολής, στη συνοικία της Αγίας Παρασκευής της Τσαγκαράδας, το Μουσείο Αγγειοπλαστικής Κεραμικής «Ανετόπουλος», στα Άνω Λεχώνια, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο στην Πορταριά, το Λαογραφικό Μουσείο Αγροτικής & Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη Δράκεια, το Μουσείο ΕΨΑ στην Αγριά και το Φάμπειο Μουσείο Καλών Τεχνών στην πλατεία του Λαύκου. Φυσικά, ο επισκέπτης που αγαπάει τον πολιτισμό μπορεί να απολαύσει και μία πανέμορφη με το θρυλικό τρενάκι

«Μουτζούρης» (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017).

Εικόνα 13

Εικόνα 13: Ατμοκίνητος «Μουτζούρης» και Αρχοντικά Πηλίου, Πηγή: (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017)

- Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί μία εξίσου δημοφιλή εναλλακτική μορφή τουρισμού για το Πήλιο. Ειδικότερα, στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου υπάρχει πλήθος από μοναστήρια, εξωκλήσια και εκκλησίες που τελούν τη θρησκευτική λειτουργία και τιμούν τις θρησκευτικές παραδόσεις, με αρκετούς ταξιδιώτες να επιλέγουν το Πήλιο, με σκοπό να παρευρεθούν σε κάποια θρησκευτική εορτή, προς τιμήν των αγίων.

Μερικές από τις πιο γνωστές Ιερές Μονές είναι η Ιερά Μονή Παμμέγιστων Ταξιαρχών, μεταξύ των χωριών Αγίου Βλασίου και Αγίου Γεωργίου Νηλείας, η Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου και η Ιερά Μονή Γενεσίου Θεοτόκου στον Άγιο Βλάσιο, ενώ, από τους Ιερούς Ναούς ξεχωρίζουν ο Ιερός Ναός Αγίου Αποστόλου του Νέου στον Άγιο Λαυρέντιο, ο Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου στη Ζαγορά και ο Ιερός Ναός Αγίου Βλασίου (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017).

- Θαλάσσιος Τουρισμός

Αυτή η μορφή εναλλακτικού τουρισμού δεν θα μπορούσε να μην αναπτυχθεί στο Πήλιο, χαρακτηριστικό του οποίου είναι η γειτνίαση με τον Παγασητικό Κόλπο και το Αιγαίο πέλαγος. Το Πήλιο, άλλωστε, φημίζεται για τις μαγευτικές του παραλίες.

Επιλέγοντας το Πήλιο ως τουριστικό προορισμό, οποιαδήποτε εποχή του χρόνου, ο τουρίστας που είναι λάτρης του θαλάσσιου τουρισμού μπορεί να βιώσει μοναδικές εμπειρίες, κάνοντας καταδύσεις στα νερά του Παγασητικού και του Αιγαίου, καθώς και στις νησίδες του Βόρειου Ευβοϊκού και να έρθει σε επαφή την υποθαλάσσια εμπειρία. Ακόμη, του παρέχεται η ευκαιρία να κάνει «canyoning», περνώντας μέσα από φαράγγια και ανακαλύπτοντας κρυμμένα σπήλαια και να βουτήξει στους τρεχούμενους καταρράκτες (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017). Το Πήλιο προσφέρεται και για «καγιάκ θαλάσσης», όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εξερευνήσει και να απολαύσει τη θάλασσα και τις ξεχωριστές παραλίες του. Τέλος, για τον επισκέπτη που αγαπά τη θάλασσα, υπάρχει η δυνατότητα συμμετοχής σε αρκετά, ακόμη, θαλάσσια σπορ, όπως είναι η ιστιοπλοΐα, το «windsurfing», το «surf», το «θαλάσσιο σκί» και η κωπηλασία (Pelion Web, Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/enallaktikos_tourismow/).

Εικόνα 14

Εικόνα 14: Δραστηριότητες στο Πήλιο, **Πηγή:** (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017)

- Τουρισμός Φύσης

Η ομορφιά του Πηλίου, όπως ήδη έχουμε πει, συνδέεται άρρηκτα με την πλούσια φυσική ποικιλομορφία του. Η ιδιαίτερη βλάστηση, με την σπάνια χλωρίδα και πανίδα συνθέτουν ένα μαγευτικό τοπίο, το οποίο και βρίσκεται υπό καθεστώς προστασίας, στο μεγαλύτερο μέρος του, αποτελώντας, θα λέγαμε, και ένα από τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της ευρύτερης περιοχής.

Αυτός ο φυσικός πλούτος είναι και η αφορμή για την οποία πολλοί ταξιδιώτες επιλέγουν το Πήλιο, για να περάσουν τις διακοπές τους, να απολαύσουν το πανέμορφο τοπίο και να έρθουν σε επαφή με τις προστατευόμενες περιοχές δικτύου Natura 2000. Επιλέγοντας δραστηριότητες όπως είναι η πεζοπορία ή η ποδηλασία, οι επισκέπτες έρχονται ένα βήμα πιο κοντά με τη φύση.

Κατά μήκος του όρους Πηλίου υπάρχουν αρκετά δίκτυα πεζοπορικών διαδρομών και μονοπατιών, καλντεριμιών και αγροτικών χωματόδρομων, τα οποία προσφέρουν φανταστικές εικόνες φυσικού κάλλους, καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Μάλιστα, πολλά από τα μονοπάτια έχουν βοηθητικές σημάνσεις και είναι προσβάσιμα από όλους. Πολλές από τις διαδρομές αυτές, διασχίζονται και με ποδήλατο (Pelion Web, Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/enallaktikos_tourismow/ και Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017).

Εικόνα 15

Εικόνα 15: Πεζοπορία στο Πήλιο, **Πηγή:** Προσωπικό Αρχείο

- Αγροτουρισμός

Ο Αγροτουρισμός αποτελεί σημαντική και ενδιαφέρουσα μορφή εναλλακτικού τουρισμού για το Πήλιο. Τα τελευταία χρόνια, αυτή η μορφή τουρισμού «κερδίζει» όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των τουριστών. Πολλά αγροτουριστικά καταλύματα συνεχίζουν να αναπτύσσονται μέχρι και σήμερα, γεγονός που οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στη πλούσια φυσική κληρονομιά της ευρύτερης περιοχής του Πηλίου.

Ειδικότερα, η ομορφιά του φυσικού τοπίου σε συνδυασμό με την αρχιτεκτονική παράδοση και τους φιλόξενους Πηλιορείτες, ελκύουν ολοένα και περισσότερους τουρίστες. Τα αγροτουριστικά καταλύματα του Πηλίου είναι Πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, εμπνέοντας οικειότητα και σεβασμό και ωθούν τους επισκέπτες να ασχοληθούν με δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο φυσικό περιβάλλον (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017).

Εικόνα 16

Εικόνα 16: Αγροτουρισμός στο Πήλιο, **Πηγή:** (Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας, 2017)

Οι παραπάνω εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί, κατά καιρούς, σε ολόκληρο το Πήλιο, δεν θα μπορούσαν να υποστηριχθούν χωρίς τις κατάλληλες τουριστικές υποδομές για τις οποίες, θα αναφερθούμε στο επόμενο υποκεφάλαιο.

5.2.2. Τουριστική Υποδομή

Το Πήλιο, όπως ήδη, έχουμε αναφέρει, αποτελεί το κυριότερο βουνό της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας.

Αναφορικά με την τουριστική υποδομή που υφίσταται στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ), όπως και το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ) παρέχουν χρήσιμα στοιχεία και δεδομένα, σχετικά με την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά του Ξενοδοχειακού Δυναμικού της Ελλάδας. Για τις ανάγκες, ωστόσο, της παρούσας εργασίας, θα επικεντρωθούμε στην ανασκόπηση και παρουσίαση διαθέσιμων στοιχείων που αφορούν την περιοχή μελέτης μας.

Ο πίνακας, όπως και τα διαγράμματα που ακολουθούν, παρουσιάζουν τη διαχρονική εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, για την τετραετία 2016 έως 2019.

Πίνακας 33

Διαχρονική Εξέλιξη του Ξενοδοχειακού Δυναμικού Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας

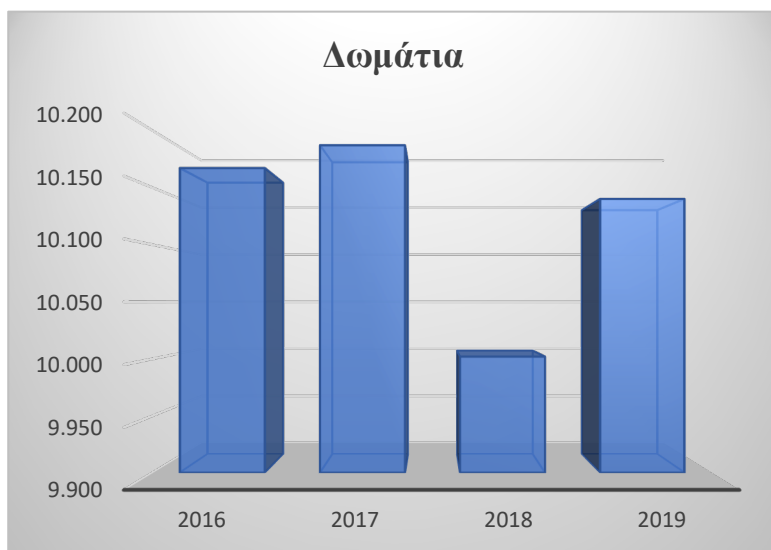
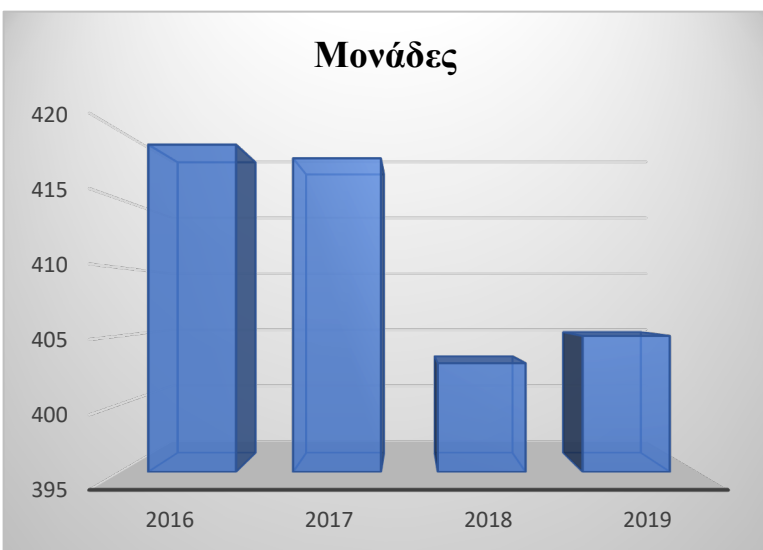
Έτος	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Διαφορά Μονάδων (%) ως προς το προηγούμενο έτος	Διαφορά Δωματίων (%) ως προς το προηγούμενο έτος	Μέσο Μέγεθος σε Δωμάτια
2016	419	10.167	20.069	0	-0,6	24,3
2017	418	10.187	20.137	-1	0,2	24,4
2018	403	10.002	19.795	-4	-1,8	24,8
2019	405	10.140	20.127	-4	1,4	25,0

Πίνακας 33: Διαχρονική Εξέλιξη του Ξενοδοχειακού Δυναμικού Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020a), Ιδία Επεξεργασία

Από τον πίνακα προκύπτει ότι, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, παρουσίασε διαχρονικά αρνητικές μεταβολές στις ξενοδοχειακές μονάδες και τα δωμάτια. Ειδικότερα, όσον αφορά τα δωμάτια, φαίνεται πως υπήρξε μία διακύμανση ως προς τη μεταβολή τους, καθώς, σημειώθηκαν θετικές μεταβολές για τα έτη 2017 και 2019. Επίσης το μέσο μέγεθος σε δωμάτια φαίνεται πως σημείωσε μια μικρή αύξηση, καθώς το 2019 καταγράφηκαν 25 δωμάτια, σε σχέση με το 2016, που το μέσο μέγεθος δωματίων ήταν, περίπου, 24. Σημαντικά είναι και τα στοιχεία που δίνουν τα επόμενα διαγράμματα.

Διάγραμμα 13

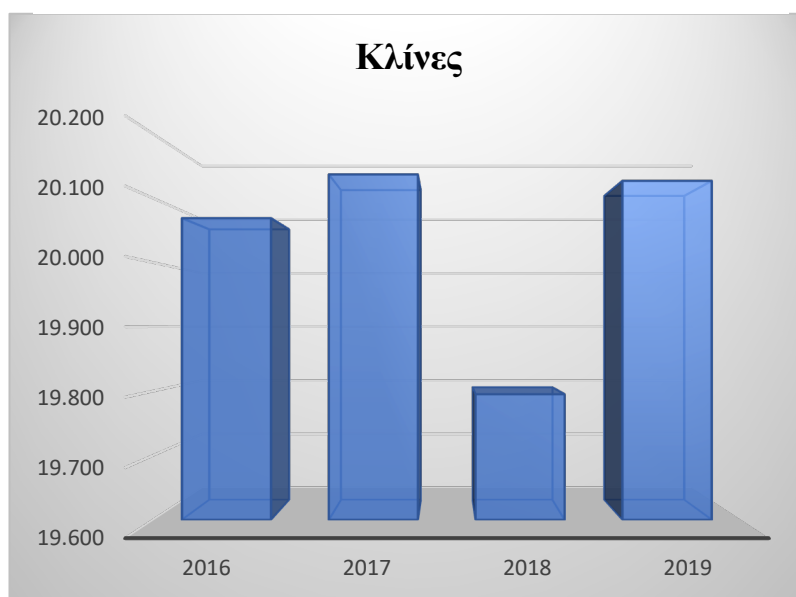
Διάγραμμα 14

Διάγραμμα 12: Διαχρονική Εξέλιξη των ξενοδοχειακών μονάδων της Π.Ε. Μαγνησίας, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020a), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 11: Διαχρονική Εξέλιξη των δωματίων της Π.Ε. Μαγνησίας, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020a), Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 15

Διάγραμμα 13: Διαχρονική Εξέλιξη των κλινών της Π.Ε. Μαγνησίας, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020a), Ιδία Επεξεργασία

Από τα διαγράμματα παρατηρούμε, ότι το έτος 2018 σημειώθηκε σημαντική μείωση τόσο των μονάδων, όσο και των δωματίων και των κλινών, ενώ, η κατάσταση φαίνεται πως εξισορροπήθηκε το 2019, με τα δωμάτια και τις κλίνες να φτάνουν τα ικανοποιητικά επίπεδα του 2017. Αντιθέτως, οι ξενοδοχειακές μονάδες, κατά την ίδια χρονική περίοδο, αν και αυξήθηκαν, παρέμειναν σε χαμηλά επίπεδα. Δύο πιθανές εξηγήσεις που μπορούμε να δώσουμε για την μείωση στον αριθμό, ιδιαίτερα, των

μονάδων, από το 2018 και μετά, είναι ότι, αρχικά, μπορεί να οφείλεται σε μία πιθανή μεταβολή της τουριστικής ζήτησης προς έναν άλλο, πιο ελκυστικό, τουριστικό προορισμό και δεύτερον, στην ανάδυση του Airbnb, μιας πλατφόρμας καταχώρησης, εύρεσης και ενοικίασης καταλυμάτων, την οποία και θα εξετάσουμε, παρακάτω.

Προτού όμως, εξετάσουμε τα στοιχεία σχετικά με τη πλατφόρμα Airbnb, είναι σημαντικό να δούμε πως κατανέμεται το ξενοδοχειακό δυναμικό της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και ειδικότερα, του Πηλίου, ανά κατηγορίες, για το έτος 2019.

Στον πίνακα 34 και στο αντίστοιχο διάγραμμα, παρουσιάζονται το ξενοδοχειακό δυναμικό που καταγράφηκε στη Μαγνησία το 2019, σε κατηγορίες αστερών.

Πίνακας 34

Ξενοδοχειακό δυναμικό								
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ								
Έτος	Περιφερειακή Ενότητα		5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
2019	Μαγνησία	Μονάδες	22	95	90	144	54	405
		Δωμάτια	1.124	2.417	2.346	3.283	970	10.140
		Κλίνες	2.295	4.884	4.684	6.360	1.904	20.127

Πίνακας 34: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Π.Ε. Μαγνησίας ανά κατηγορία αστερών, 2019, **Πηγή:** (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019b) και (INSETE Intelligence, 2020), Ιδία Επεξεργασία

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος και του Insete Intelligence, όπως φαίνονται στον παραπάνω πίνακα, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας το 2019 διέθετε 405 ξενοδοχειακές μονάδες, εκ των οποίων οι 144 είναι 2 αστερών, ενώ τα διαθέσιμα δωμάτια που μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τους επισκέπτες του Νομού ανέρχονταν στα 10.140, με τα περισσότερα από αυτά να εντοπίζονται σε ξενοδοχεία 2 αστερών. Επίσης, ο αριθμός των κλινών, στο σύνολό τους, έφτανε τις 20.127, με τις 6.360 κλίνες να παρέχονται από ξενοδοχειακές μονάδες 2 αστερών. Γενικότερα, αυτό που μπορούμε να διακρίνουμε είναι ότι στη Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας υπερισχύουν τα ξενοδοχεία 2 αστερών, με τα ξενοδοχεία 4 αστερών να ακολουθούν στη συνέχεια. Επίσης, αν και τα πεντάστερα ξενοδοχεία είναι λιγότερα από τα ξενοδοχεία με 1 αστέρι, εντούτοις

παρέχουν 391 περισσότερες κλίνες. Το επόμενο διάγραμμα που απεικονίζει σε ποσοστά το ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού.

Διάγραμμα 16

Διάγραμμα 14: Ποσοστό Ξενοδοχειακών Μονάδων ανά κατηγορία αστερών για την Π.Ε. Μαγνησίας, 2019, **Πηγή:** (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019b) και (INSETE Intelligence, 2020), Ιδία Επεξεργασία

Από το διάγραμμα φαίνεται, ότι για το έτος 2019, όσο αναφορά την κατάταξη των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Μαγνησίας, το 36% αποτελείται από ξενοδοχειακές μονάδες 2 αστερών, ακολουθούν τα ξενοδοχεία 4 αστερών με ποσοστό 24%, ενώ, τα ξενοδοχεία 3 αστερών καταλαμβάνουν το 22%. Σε μικρότερα ποσοστά, υπάρχουν μονάδες με 1 αστέρι, ενώ, το χαμηλότερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι ξενοδοχειακές μονάδες 5 αστερών, με 5%. Αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε εδώ, είναι ότι τα παραπάνω ποσοστά αντιπροσωπεύουν, ως ένα βαθμό, την τουριστική υποδομή που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του Νομού Μαγνησίας, εάν σκεφτεί κανείς ότι η Μαγνησία είναι μια περιοχή με ιδιαίτερο γεωμορφολογικό ανάγλυφο που ευνοεί την ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κατανομή του ξενοδοχειακού δυναμικού στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, για το 2019. Ο πίνακας και το διάγραμμα που ακολουθούν θα μας δώσουν μια καθαρή εικόνα της υφιστάμενης ξενοδοχειακής υποδομής που υφίσταται στους δήμους του Πηλίου.

Πίνακας 35

Ξενοδοχειακό δυναμικό 2019							
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ							
Πήλιο		Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2*	Ξενοδοχεία 3*	Ξενοδοχεία 4*	Ξενοδοχεία 5*	Σύνολο
Δήμος Βόλου	Μονάδες	1	6	7	10	5	29
	Δωμάτια	12	94	229	115	99	549
	Κλίνες	24	175	490	254	178	1121
Δήμος Ζαγοράς - Μουρεσίου	Μονάδες	5	10	10	10	2	37
	Δωμάτια	73	187	196	87	38	581
	Κλίνες	144	375	386	231	62	1198
Δήμος Νοτίου Πηλίου	Μονάδες	10	10	10	10	5	45
	Δωμάτια	175	157	93	74	52	551
	Κλίνες	346	281	208	171	131	1137

Πίνακας 35: Ξενοδοχειακό Δυναμικό δήμων του Πηλίου της Π.Ε. Μαγνησίας ανά κατηγορία αστερών, 2019,

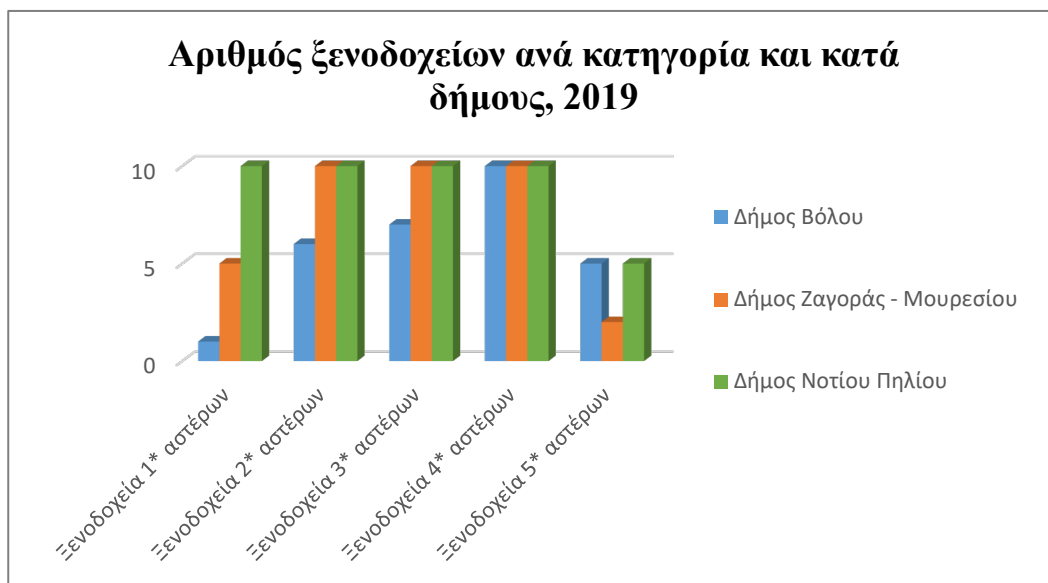
Πηγή: (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019a), Ιδία Επεξεργασία

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, σχετικά με το ξενοδοχειακό δυναμικό του Πηλίου, ο δήμος που παρουσιάζει τις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες, είναι ο δήμος Νοτίου Πηλίου, με 45 ξενοδοχεία, ενώ ο Δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου υπερσχύει στον αριθμό των δωματίων, τα οποία, συνολικά, είναι 581. Όσον αφορά τις κλίνες, οι περισσότερες εντοπίζονται στο Δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου, καθώς έχουν καταγραφεί 1.198, για το έτος 2019.

Σχετικά με τα ξενοδοχεία ανά κατηγορία αστερών, για το δήμο Βόλου καταγράφηκαν 10 ξενοδοχεία 4 αστερών και μόλις ένα ξενοδοχείο με 1 αστέρι, ενώ στο Δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου εντοπίζεται ίσος αριθμός από ξενοδοχεία 2, 3 και 4 αστερών και μόλις 2 πεντάστερα ξενοδοχεία. Ο δήμος Νοτίου Πηλίου, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο αριθμό μονάδων, παρέχει ίσο αριθμό ξενοδοχείων ανά αστέρα, με μόνη διαφορά τα ξενοδοχεία 5 αστερών, τα οποία, συνολικά είναι 5.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται ο αριθμός των ξενοδοχείων ανά κατηγορία και κατά δήμους.

Διάγραμμα 17

Διάγραμμα 15: Αριθμός ξενοδοχείων ανά κατηγορία και κατά δήμους, 2019, Πηγή: (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019a), Ιδία Επεξεργασία

Από το διάγραμμα φαίνεται ότι ο δήμος Νοτίου Πηλίου περιλαμβάνει ικανοποιητικό αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων ανά αστέρα και λιγότερα πεντάστερα. Η υφιστάμενη ξενοδοχειακή υποδομή του Νοτίου Πηλίου δικαιολογείται από το γεγονός ότι η νότια πλευρά του Πηλίου εκτείνεται κατά μήκος του Παγασητικού Κόλπου, όπου αυτό που συναντά κανείς είναι πανέμορφες παραλίες, οι οποίες συνδυάζονται με την ομορφιά του φυσικού τοπίου, καθιστώντας το δημοφιλή προορισμό για του καλοκαιρινούς μήνες. Έτσι η ανάπτυξη των μονάδων δεν θα μπορούσε να είναι άλλη, από μικρού μεγέθους, τουριστικά καταλύματα. Παρόμοια, σχεδόν, κατάσταση εντοπίζεται και στην περιοχή του δήμου Ζαγοράς – Μουρεσίου, με τη διαφορά ότι υπάρχουν λιγότερα ξενοδοχεία με ένα αστέρι και ελάχιστα πεντάστερα ξενοδοχεία, ενώ, παράλληλα, και στο δήμο Βόλου, εντοπίζονται περισσότερα ξενοδοχεία τριών και τεσσάρων αστέρων. Αυτό ενδεχομένως εξηγείται από το ότι η ευρύτερη περιοχή του Πηλίου αποτελείται από μικρά γραφικά χωριά, τα οποία συνδυάζουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική με τα μοναδικά αρχοντικά και την πλούσια βλάστηση. Έτσι η ανέγερση μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων θα αλλοίωνε τον αυστηρό παραδοσιακό χαρακτήρα των οικισμών.

Συνεχίζοντας, πέραν των ξενοδοχειακών μονάδων, είναι σημαντικό να δούμε και πως κατανέμονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια⁵⁷ στη Μαγνησία, τα οποία παρέχονται για διαμονή σχεδόν όλους τους μήνες του χρόνου. Ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 36) παρουσιάζει το δυναμικό των ενοικιαζόμενων δωματίων για τα έτη 2017 έως και 2019.

Πίνακας 36

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ							
Ενοικιαζόμενα δωμάτια							
	Περιφερειακή Ενότητα		4K	3K	2K	1K	Σύνολο
2017	Μαγνησία	Μονάδες	36	310	737	293	1.376
		Δωμάτια	307	1.802	4.870	1.858	8.837
		Κλίνες	838	4.528	11.290	4.134	20.790
	Σύνολο	Μονάδες	56	392	944	371	1.763
		Δωμάτια	460	2.371	6.237	2.346	11.414
		Κλίνες	1.242	5.842	14.280	5.146	26.510
2018	Μαγνησία	Μονάδες	37	310	751	284	1.382
		Δωμάτια	322	1.805	4.983	1.774	8.884
		Κλίνες	868	4.539	11.559	3.969	20.935
	Σύνολο	Μονάδες	56	390	954	361	1.761
		Δωμάτια	465	2.364	6.320	2.257	11.406
		Κλίνες	1.253	5.836	14.433	4.971	26.493
2019	Μαγνησία	Μονάδες	31	301	725	273	1.330
		Δωμάτια	268	1.744	4.788	1.705	8.505
		Κλίνες	740	4.389	11.099	3.809	20.037
	Σύνολο	Μονάδες	48	375	922	348	1.693
		Δωμάτια	401	2.267	6.096	2.175	10.939
		Κλίνες	1.089	5.602	13.901	4.788	25.380

Πίνακας 36: Διαχρονική Εξέλιξη ενοικιαζόμενων δωματίων της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020a)

Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι και για τα τρία έτη καταγραφής δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο σύνολο των ενοικιαζόμενων δωματίων. Πιο συγκεκριμένα, για το έτος 2017, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας αντιπροσωπεύει το 78% των μονάδων και των κλινών και το 77% των δωματίων της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Στις επιμέρους κατηγορίες κλειδιών παρατηρούμε μεγάλη συγκέντρωση στις μονάδες, στα δωμάτια και τις κλίνες με 2K, με ποσοστό 55% και χαμηλή συγκέντρωση, αντίστοιχα,

⁵⁷ Κατατάσσονται σε πέντε (5) κατηγορίες κλειδιών, βάσει υποχρεωτικών τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών τις οποίες πρέπει να πληροί η επιχείρηση καθώς και βαθμολογούμενων κριτηρίων, από την εφαρμογή των οποίων η επιχείρηση υποχρεούται να συγκεντρώσει τουλάχιστον τον αριθμό μορίων που αποτελεί τη «βάση» της κατηγορίας (ΦΕΚ 3119/Β/2018, 2018).

με 4Κ. Η εικόνα στα ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν αλλάζει σημαντικά και για το επόμενο έτος, αφού η Μαγνησία συνεχίζει να αντιπροσωπεύει το 78% των μονάδων και των δωματίων και το 79% των κλινών της Θεσσαλίας. Παράλληλα, στις επιμέρους κατηγορίες κλειδιών παρατηρούμε, με παρόμοια ποσοστά, μεγάλη συγκέντρωση στις μονάδες, στα δωμάτια και τις κλίνες με 2Κ. Τέλος, για το 2019, στη Μαγνησία σημειώθηκε ελάχιστη αύξηση 1% στα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Στις επιμέρους κατηγορίες κλειδιών τα ενοικιαζόμενα δωμάτια με 2Κ κατέχουν τα υψηλότερα ποσοστά, που φτάνουν το 56%. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας καταλαμβάνει τα μεγαλύτερα ποσοστά ως προς τα ενοικιαζόμενα δωμάτια με 2Κ. Αυτό προκύπτει, θα λέγαμε, από το ότι, σύμφωνα και με το ΦΕΚ 3119/Β/2018, περί «Καθορισμού τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών Ενοικιαζόμενων Επιπλωμένων Δωματίων - Διαμερισμάτων (ΕΕΔΔ) και κατάταξη σε κατηγορίες με σύστημα κλειδιών», τα ενοικιαζόμενα δωμάτια στη Μαγνησία καλύπτουν συγκεκριμένες τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές και κριτήρια, ο βαθμός των οποίων καθορίζει και την κατηγορία των κλειδιών.

Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Airbnb αποτελεί μια σύγχρονη πλατφόρμα καταχώρησης, εύρεσης και βραχυχρόνιας ενοικίασης καταλυμάτων. Αναφέρεται, κατά κύριο λόγο, σε τουρίστες με μεγάλες οικογένειες, στις οποίες δίνεται η δυνατότητα να διοργανώσουν το ταξίδι τους αυτόνομα και με χαμηλό κόστος (PwC⁵⁸, 2018).

Στη χώρα μας, η εμφάνιση της Airbnb, μπορούμε να πούμε, πως προέκυψε ως ανάγκη λόγω της δυναμικής τουριστικής ανάπτυξης που δέχτηκε η χώρα μετά το 2012, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση και ιδιαίτερα την αύξηση της φορολογίας των ακινήτων. Μάλιστα, από το έτος 2018 και μετά, σημειώθηκε ραγδαία ανάπτυξη στη βραχυχρόνια μίσθωση καταλυμάτων, με τους ιδιοκτήτες να επενδύουν στα ακίνητά τους, καθώς εκείνη την περίοδο ο τουρισμός στην Ελλάδα ήταν αρκετά αναπτυγμένος (Insete Intelligence, 2020b). Στηριζόμενοι στην άποψη αυτή και συγκρίνοντάς την, με τα αποτελέσματα του πίνακα σχετικά με τη διαχρονική εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, εύκολα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ξαφνική πτώση στα ποσοστά των ξενοδοχειακών μονάδων από το 2018 και έπειτα, οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, από τη δυναμική διεύδυση της Airbnb στα ταξίδια.

⁵⁸ PricewaterhouseCoopers

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία που εξέδωσε το Insete Intelligence, για το 2019, για τις Περιφέρειες της Ελλάδας, το ποσοστό κλινών στα καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης ανέρχεται στη Θεσσαλία στο 52%. Ειδικότερα, ο πίνακας που ακολουθεί (Πίνακας 37) δείχνει τη δυναμικότητα καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης ανά Περιφερειακή Ενότητα.

Πίνακας 37

Περιφέρεια Θεσσαλίας									
Περιφερειακή Ενότητα	Καταλύματα	Δυναμικότητα υπνοδωματίων	Δυναμικότητα κλινών	ΜΟ Υπνοδωματίων ανά κατάλυμα	ΜΟ Κλινών ανά κατάλυμα	Είδος καταλύματος			
						Αυτόνομο	Δωμάτιο σε ξενοδοχείο	Ιδιωτικό δωμάτιο	Κοινόχρηστο δωμάτιο
Καρδίτσας	134	237	604	1,8	4,5	115	0	19	0
Λάρισας	396	702	1.826	1,8	4,6	366	0	29	1
Μαγνησίας	2.993	5.429	14.392	1,8	4,8	2.637	63	291	2
Σποράδων	2.659	4.426	11.409	1,7	4,3	2.235	80	340	4
Τρικάλων	845	1.451	3.977	1,7	4,7	729	19	89	8
Σύνολο	7.027	12.245	32.208	1,7	4,6	6.082	162	768	15

Πίνακας 37: Δυναμικότητα καταλυμάτων βραχυχρόνιας μίσθωσης Περιφέρειας Θεσσαλίας, **Πηγή:** (Insete Intelligence, 2020b)

Από τον πίνακα παρατηρούμε, ότι η Μαγνησία, συγκριτικά με τις Περιφερειακές Ενότητες της Θεσσαλίας, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό στα καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης, με ποσοστό 43%. Παρόμοια, υπερσχύει και ως προς τη δυναμικότητα των υπνοδωματίων και κλινών, με ποσοστά 44% και 45%, αντιστοίχως. Επίσης, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέσο όρο υπνοδωματίων και κλινών, με αντίστοιχα ποσά 1,8 και 4,8. Επιπλέον, ως προς το είδος των καταλυμάτων, η Μαγνησία, για το έτος 2019, διαθέτει τα περισσότερα αυτόνομα καταλύματα, τα οποία είναι 2.637, ενώ, έρχεται δεύτερη ως προς το δωμάτιο σε ξενοδοχείο και το ιδιωτικό και κοινόχρηστο δωμάτιο. Όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνουν ότι η βραχυχρόνια μίσθωση έχει βρει μεγάλη απήχηση στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, παίζοντας σημαντικό ρόλο στην επίτευξη υψηλής τουριστικής δραστηριότητας.

Μάλιστα, με βάση τις ετήσιες εκθέσεις ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού, τα τελευταία χρόνια, η σημαντική αύξηση των βραχυχρόνιων μισθώσεων στη χώρα μας, έχει οδηγήσει τις κενές και τις εξοχικές και δευτερεύουσες κατοικίες να αποτελούν καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης (INSETE Intelligence, 2020).

Τέλος, όσον αναφορά το Δυναμικό Κάμπινγκ, για το έτος 2019, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας αντιπροσωπεύει το 45% του δυναμικού των θέσεων της Περιφέρειας Θεσσαλίας, με 7 μονάδες και 413 θέσεις (INSETE Intelligence, 2020), οι οποίες εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, όπως φαίνεται και από τον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 38).

Πίνακας 38

Δυναμικό Κάμπινγκ 2019 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ							
Πήλιο		Κάμπινγκ 1*	Κάμπινγκ 2*	Κάμπινγκ 3*	Κάμπινγκ 4*	Κάμπινγκ 5*	Σύνολο
Δήμος Βόλου	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Θέσεις	0	0	0	0	0	0
Δήμος Ζαγοράς - Μουρεσίου	Μονάδες	0	1	0	0	1	2
	Θέσεις	0	50	0	0	75	125
Δήμος Νοτίου Πηλίου	Μονάδες	0	5	0	0	0	5
	Θέσεις	0	288	0	0	0	288

Πίνακας 38: Δυναμικό Κάμπινγκ δήμων του Πηλίου της Π.Ε. Μαγνησίας, 2019, **Πηγή:** (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019a), Ίδια Επεξεργασία

Από τον πίνακα, φαίνεται ότι στο Πήλιο λειτουργούν, συνολικά 7 κάμπινγκ, εκ των οποίων τα πέντε χωροθετούνται στο Νότιο Πήλιο, περιλαμβάνοντας 288 θέσεις, ενώ, τα υπόλοιπα δύο εντοπίζονται στο δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου, με 125 θέσεις. Επίσης, σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, τα τέσσερα από τα πέντε κάμπινγκ του Νοτίου Πηλίου είναι οργανωμένα και διαθέτουν 220 δωμάτια και 331 κρεβάτια. Όλες οι μονάδες κάμπινγκ λειτουργούν, περίπου, από τον μήνα Απρίλιο έως και τον Οκτώβριο, με εξαίρεση το κάμπινγκ «ΣΥΚΙΑ» που βρίσκεται στο Νότιο Πήλιο και λειτουργεί όλο το χρόνο (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2019a).

Η τουριστική υποδομή του Πηλίου φαίνεται πως καλύπτει τις ανάγκες, ακόμα και του πιο απαιτητικού επισκέπτη. Στο επόμενο υποκεφάλαιο, θα εξετάσουμε τη τουριστική κίνηση στο Πήλιο, μέσω της καταγραφής στοιχείων που αφορούν τις πραγματοποιούμενες αφίξεις και διανυκτερεύσεις, ώστε να διαμορφώσουμε μία ολοκληρωμένη άποψη, σχετικά με το τουριστικό προφίλ της περιοχής μελέτης.

5.2.3. Τουριστική κίνηση – Αφίξεις - Διανυκτερεύσεις

Η δυναμική της τουριστικής δραστηριότητας στη Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας και ειδικότερα στο Πήλιο αντικατοπτρίζεται, από τις καταγραφές των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων, οι οποίες μπορούν να δώσουν σημαντικά στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στην περιοχή μελέτης.

Αρχικά, σύμφωνα με την Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Θεσσαλίας, η Θεσσαλία, παρά την πρόοδο στις σχετικές υποδομές, παρέμεινε ένας μέτριος προορισμός σε περιοχές, όπως το Πήλιο για τους αλλοδαπούς και στην ορεινή Θεσσαλία και τα ανατολικά παράλια της για τους ημεδαπούς. Το 2011 δέχθηκε μόλις το 2,4% των αλλοδαπών τουριστών και το 5% του συνόλου των επισκεπτών της χώρας. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχει διαπιστωθεί μια αυξητική τάση στην άφιξη ξένων τουριστών, γεγονός που οφείλεται, κατά ένα μέρος, στη λειτουργία του αεροδρομίου της Νέας Αγχιάλου. Έτσι, το Πήλιο, μαζί με τις Σποράδες, διατηρούν πρωταρχική θέση στη Θεσσαλία ως τουριστικοί προορισμοί για ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες (RIS3 Thessaly, 2015 και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Θεσσαλίας, 2019).

Οι πίνακες που ακολουθούν (Πίνακες 39 και 40) παρουσιάζουν τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, όπως αυτά καταγράφηκαν από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΛ.ΣΤΑΤ.).

Πίνακας 39

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ ΚΑΜΠΙΝΓΚ									
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2017			2018			2019		
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΑΦΙΞΕΙΣ			ΑΦΙΞΕΙΣ		
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	571.823	352.011	923.834	627.866	475.189	1.103.055	641.474	504.240	1.145.714
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	241.258	52.920	294.178	269.359	68.320	337.679	267.686	67.085	334.771

Πίνακας 39: Αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), *Ιδία Επεξεργασία*

Πίνακας 40

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ ΚΑΜΠΙΝΓΚ												
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2017				2018				2019			
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ				ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ				ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ (%)	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ (%)	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ (%)
ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	1.175.494	1.034.225	2.209.719	31,3%	1.235.173	1.377.229	2.612.402	31,8	1.284.171	1.377.455	2.661.626	31,9
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	503.232	134.276	637.508	24,2%	554.457	177.440	731.897	23,9	544.029	181.302	725.331	23,7

Πίνακας 40: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), *Ιδία Επεξεργασία*

Ο πίνακας 39 δείχνει τις αφίξεις των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών για τα έτη 2017, 2018 και 2019 που πραγματοποιήθηκαν στη Μαγνησία. Από τον πίνακα, λοιπόν, φαίνεται ότι το 2017 οι συνολικές αφίξεις στη Μαγνησία αποτελούσαν το 32% της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Από αυτό το ποσοστό, το 26% ήταν ημεδαποί επισκέπτες, ενώ, μόλις το 6% κατείχαν οι αλλοδαποί τουρίστες. Μάλιστα, από τις 294.178 αφίξεις που καταγράφηκαν εντός της Μαγνησίας, το 82% ήταν αφίξεις ημεδαπών και το 18% ήταν ξένοι τουρίστες. Συνεχίζοντας, η εικόνα φαίνεται πως δεν αλλάζει σημαντικά και για το επόμενο έτος, αφού από το σύνολο της Θεσσαλίας, το 31% των αφίξεων εντοπίστηκαν στη Μαγνησία, εκ των οποίων το 24% καταλάμβαναν ημεδαποί τουρίστες και το 7%, οι αλλοδαποί. Από τις αφίξεις στη Μαγνησία, επίσης, οι αλλοδαποί τουρίστες αυξήθηκαν κατά 2%, ενώ οι ημεδαποί σημείωσαν μείωση κατά 2%, σε σχέση με το 2017. Το 2019, το ποσοστό των αφίξεων που καταλάμβανε η Μαγνησία ως προς τη Θεσσαλία μειώθηκε κατά 2%, με το 23% να είναι αφίξεις ημεδαπών. Αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι αν και η Θεσσαλία σημείωσε αύξηση κατά 221.880 αφίξεις τουριστών από το 2017 έως το 2019, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας παρέμεινε σε σταθερά επίπεδα ποσοστών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι οι αλλοδαποί τουρίστες είναι της τάξης του 6 – 7%, σημειώνοντας μία μικρή αυξητική τάση, ποσοστό το οποίο δείχνει ότι οι ξένοι τουρίστες που επισκέπτονται το Πήλιο είναι αρκετά λίγοι και αυτό θέτει ζητήματα άμεσης αντιμετώπισης.

Στον πίνακα 40 παρουσιάζονται, αντίστοιχα, οι διανυκτερεύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε ξενοδοχειακά καταλύματα πλην κάμπινγκ στη Μαγνησία, οι οποίες ακολουθούν τα ποσοστά των αφίξεων. Πιο συγκεκριμένα, για το έτος 2017, η Μαγνησία κατείχε το 29% των διανυκτερεύσεων της Θεσσαλίας, με το 23% να αποτελείται από διανυκτερεύσεις ημεδαπών, ενώ το 6% από αλλοδαπούς τουρίστες. Παρόμοια, το 2018, συνεχίζει να κατέχει το 28% ως προς την Περιφέρεια, με τους ημεδαπούς να μειώνονται κατά 2%, ενώ, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών να σημειώνουν μία αύξηση 1%. Ίδια εικόνα υφίσταται και στα ποσοστά διανυκτερεύσεων της Μαγνησίας, με τους ημεδαπούς επισκέπτες να μειώνονται κατά 3% και τους αλλοδαπούς να αυξάνονται κατά 3%. Το 2019, οι διανυκτερεύσεις στη Μαγνησία

κατέχουν το 27% των διανυκτερεύσεων της Θεσσαλίας, εκ των οποίων το 20% να είναι από ημεδαπούς και το 7% από ξένους τουρίστες. Παράλληλα, φαίνεται μία εξίσου μείωση 1% στις διανυκτερεύσεις από ημεδαπούς στη Μαγνησία και αντίστοιχη αύξηση 1% από αλλοδαπούς. Επίσης, η πληρότητα των καταλυμάτων φαίνεται να είναι ικανοποιητική και ως προς το σύνολο της Περιφέρειας Θεσσαλίας και της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, καταλαμβάνοντας το 23 με 24%, και για τα τρία έτη, χωρίς σημαντικές διακυμάνσεις. Το σίγουρο είναι, όπως και στις αφίξεις, έτσι και στις διανυκτερεύσεις, η Μαγνησία κυμαίνεται σε σταθερά επίπεδα, με το ποσοστό των ξένων τουριστών να είναι χαμηλό.

Επιπλέον, ακολουθούν δύο ακόμη πίνακες (Πίνακες 41 και 42), οι οποίοι αναλύουν τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών σε μονάδες κάμπινγκ, για τα έτη 2017, 2018 και 2019, για την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 41

ΚΑΜΠΙΝΓΚ									
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2017			2018			2019		
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΑΦΙΞΕΙΣ			ΑΦΙΞΕΙΣ		
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	8.080	15.035	23.115	8.272	16.861	25.133	10.366	18.910	29.276
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	6.544	5.537	12.081	6.174	6.563	12.737	8.099	8.133	16.232

Πίνακας 41: Αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), Ιδία Επεξεργασία

Πίνακας 42

ΚΑΜΠΙΝΓΚ									
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2017			2018			2019		
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ		
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	28.999	35.080	64.079	31.069	40.049	71.118	45.800	55.674	101.474
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	21.220	20.506	41.726	17.724	23.470	41.194	31.590	33.932	65.522

Πίνακας 42: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ της Π.Ε. Μαγνησίας, 2017 – 2019, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), Ιδία Επεξεργασία

Ο πίνακας 41 παρουσιάζει τις αφίξεις των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ, για τα έτη 2017, 2018 και 2019 που καταγράφηκαν στη Μαγνησία. Από τον πίνακα παρατηρούμε ότι το 2017 οι συνολικές αφίξεις σε κάμπινγκ στη Μαγνησία αποτελούσαν το 52% της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Από αυτό το ποσοστό, το 28% ήταν ημεδαποί επισκέπτες, ενώ, το 24% κατείχαν οι αλλοδαποί τουρίστες. Μάλιστα, από τις αφίξεις που καταγράφηκαν εντός της Μαγνησίας, το 54% ήταν αφίξεις ημεδαπών και το 46% ήταν ξένοι τουρίστες. Το 2018, η εικόνα φαίνεται πως αλλάζει, καθώς, αν και από το σύνολο της Θεσσαλίας, το 51% των αφίξεων εντοπίστηκαν στη Μαγνησία, το 25% καταλάμβαναν ημεδαποί τουρίστες και το 26%, οι αλλοδαποί. Από τις αφίξεις στη Μαγνησία, επίσης, οι ημεδαποί τουρίστες μειώθηκαν κατά 6%, με τους ξένους τουρίστες να σημειώνουν αύξηση κατά 6%. Μάλιστα, το 2019, το ποσοστό των αφίξεων που καταλάμβανε η Μαγνησία ως προς τη Θεσσαλία αυξήθηκε στο 55%, με το 28% να είναι αφίξεις ημεδαπών, ενώ εντός της Μαγνησίας, οι αφίξεις των ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών καταγράφηκαν από 50%, έκαστες. Έτσι, λοιπόν, βλέπουμε, ότι με τη πάροδο των χρόνων, ολοένα και περισσότεροι ξένοι τουρίστες επιλέγουν το κάμπινγκ για τη διαμονή τους. Επίσης φαίνεται ότι η Μαγνησία, ιδιαίτερα για το 2019, κατέχει κυρίαρχη θέση ως προς τις αφίξεις στα κάμπινγκ, γεγονός που δείχνει ότι τόσο οι Έλληνες επισκέπτες όσο και οι ξένοι τουρίστες επιλέγουν τα κάμπινγκ της Μαγνησίας για να απολαύσουν τις διακοπές τους.

Αντίστοιχα, ο πίνακας 42 παρουσιάζει τις διανυκτερεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στα κάμπινγκ της Μαγνησίας. Ειδικότερα, για το έτος 2017, η Μαγνησία κατείχε το 65% των διανυκτερεύσεων της Θεσσαλίας, με το 33% να αποτελείται από διανυκτερεύσεις ημεδαπών, ενώ το 32% από αλλοδαπούς τουρίστες. Ωστόσο, το 2018, το ποσοστό των διανυκτερεύσεων που καταλάμβανε η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας μειώθηκε στο 58% ως προς την Περιφέρεια, με τους ημεδαπούς να μειώνονται κατά 8 μονάδες, ενώ, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών να σημειώνουν μία αύξηση κατά 1 μονάδα. Ίδια εικόνα υφίσταται και στα ποσοστά διανυκτερεύσεων της Μαγνησίας, με τους ημεδαπούς επισκέπτες να μειώνονται στο 43% (από 51% το 2017) και τους αλλοδαπούς να φτάνουν το 57%. Το 2019, οι διανυκτερεύσεις στη Μαγνησία αυξάνονται και πάλι, κατέχοντας το 65% των διανυκτερεύσεων της Θεσσαλίας, εκ των οποίων το 31% να είναι από ημεδαπούς και το 34% από ξένους τουρίστες. Παράλληλα, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών συνεχίζουν να έχουν μεγαλύτερα ποσοστά από αυτά των ημεδαπών, αλλά λιγότερα από το προηγούμενο

έτος. Γενικότερα, παρατηρείται μια ανισομερής μεταβολή στα ποσοστά των διανυκτερεύσεων για τα τρία έτη. Αν και το 2017 οι διανυκτερεύσεις Μαγνησία αποτελούσαν το 65% της Θεσσαλίας, με τους ημεδαπούς να είναι περισσότεροι από τους αλλοδαπούς τουρίστες, το 2018 έφτασαν να αποτελούν το 58%, ενώ το 2019 επανήλθαν στα επίπεδα του 2017. Στα δύο τελευταία έτη, μάλιστα, φάνηκε ότι οι διανυκτερεύσεις που πραγματοποιήσαν οι ξένοι τουρίστες υπερτερούσαν των ημεδαπών επισκεπτών, γεγονός που σημαίνει ότι αρκετοί αλλοδαποί επιλέγουν να διανυκτερεύουν σε κάποιο κάμπινγκ της επιλογής τους, από ότι οι Έλληνες τουρίστες.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όμως, έχει να εξετάσουμε τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις σε επίπεδο δήμων, που αφορούν την περιοχή του Πηλίου. Στους πίνακες που ακολουθούν (Πίνακες 43 και 44), παρουσιάζονται δεδομένα για την μέχρι τώρα διαμορφωμένη εικόνα της τουριστικής κίνησης των δήμων του Πηλίου, για το έτος 2019.

Πίνακας 43

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ / ΔΗΜΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜΕΛΑΠΩΝ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΛΑΠΩΝ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	641.474	504.240	1.145.714
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	267.686	67.085	334.771
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	225.734	44.630	270.364
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	22.177	11.306	33.483
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	18.985	10.970	29.955
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ			

Πίνακας 43: Αφίξεις πελατών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (πλην κάμπινγκ), ανά Δήμο του Πηλίου, 2019, **Πηγή:** (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), Ιδία Επεξεργασία

Πίνακας 44

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ / ΔΗΜΟΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΠΛΗΡΟΤΗΤΑΣ ΚΛΙΝΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ	1.284.171	1.377.455	2.661.626	31,9
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	544.029	181.302	725.331	23,7
ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	416.457	93.921	510.378	32,4
ΔΗΜΟΣ ΖΑΓΟΡΑΣ - ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	62.417	42.716	105.133	14,4
ΔΗΜΟΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	63.111	44.186	107.297	14,7
ΔΗΜΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ				

Πίνακας 44: Διανυκτερεύσεις πελατών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (πλην κάμπινγκ), ανά Δήμο του Πηλίου, 2019, Πηγή: (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>), Ιδία Επεξεργασία

Σύμφωνα με τον πίνακα 43, παρατηρώντας τις αφίξεις των δήμων για το έτος 2019, το μεγαλύτερο ποσοστό των αφίξεων συγκεντρώνεται στο δήμο Βόλου, με 81%. Ειδικότερα, το 83% είναι αφίξεις ημεδαπών, ενώ, το υπόλοιπο 17% αφορά αφίξεις αλλοδαπών τουριστών. Ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου καταλαμβάνει το 10% των αφίξεων της Μαγνησίας, με τις αφίξεις των ημεδαπών να αποτελούν το 66%, ενώ τέλος, οι αφίξεις στο δήμο Νοτίου Πηλίου φτάνουν μόλις το 9%. Στο Νότιο Πήλιο, το 63% αφορά αφίξεις ημεδαπών επισκεπτών και το 37% αλλοδαπούς τουρίστες. Για το δήμο Ρήγα Φεραίου η ΕΛ.ΣΤΑΤ. δεν εξήγαγε δεδομένα προς ανάλυση. Αυτό που βλέπουμε από την ανάλυση αυτή είναι ότι το 2019 τα ποσοστά των αφίξεων για το Πήλιο δεν θεωρούνται ιδιαίτερα ικανοποιητικά. Μάλιστα, παρατηρείται χαμηλό ποσοστό των ξένων τουριστών, δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για περαιτέρω ανάδειξη και προβολή του Πηλίου ως τουριστικό προορισμό.

Ανάλογη περίπτωση φαίνεται πως επικρατεί και στις διανυκτερεύσεις που καταγράφηκαν στους δήμους του Πηλίου για το 2019. Πιο συγκεκριμένα, ο δήμος Βόλου συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των διανυκτερεύσεων, με ποσοστό που φτάνει το 70%, ενώ ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου, όπως και ο δήμος Νοτίου Πηλίου καταλαμβάνουν το 15%, έκαστος, στις διανυκτερεύσεις. Σε όλους τους δήμους, οι διανυκτερεύσεις των ημεδαπών υπερέρχονται αυτές των αλλοδαπών, με ποσοστό 82% για το δήμο Βόλου και από 40% για τη περιοχή Ζαγοράς – Μουρεσίου και Νοτίου Πηλίου.

Όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω, για το δήμο Ρήγα Φεραίου η ΕΛ.ΣΤΑΤ. δεν διαθέτει δεδομένα προς ανάλυση.

5.4. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, στο κεφάλαιο αυτό επιχειρήσαμε να αναλύσουμε το τουριστικό προφίλ του Πηλίου. Αρχικά, είδαμε ότι το Πήλιο συνδυάζει δύο βασικούς πόλους τουριστικής ανάπτυξης, την ύπαρξη βουνού και θάλασσας, που καθιστά το Πήλιο μοναδικό τουριστικό προορισμό για όλες τις εποχές του χρόνου. Με βάση το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας, διαπιστώσαμε ότι το Πήλιο ανήκει στις «Περιοχές Ιδιαίτερου Χαρακτήρα», για τις οποίες στόχος τίθεται η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και η προσαρμογή των τουριστικών υποδομών, βάσει αυτών. Μάλιστα, σημαντική είναι και η διατύπωση του Πετράκου, σύμφωνα με την οποία, το τουριστικό προφίλ του Πηλίου διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα της Ελλάδας, λόγω των γεωμορφολογικών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει, σε συνδυασμό με την ύπαρξη χιονοδρομικού κέντρου και την ανάπτυξη της β' κατοικίας.

Στη συνέχεια, είδαμε ότι η ποικιλομορφία του Πηλίου, ευνοεί τη φιλοξενία επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα και κίνητρα, οδηγώντας, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Έτσι, στηριζόμενοι στη διαθέσιμη βιβλιογραφία, οι βασικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού που υφίστανται στην ευρύτερη περιοχή μελέτης είναι ο ορεινός τουρισμός, ο πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο τουρισμός φύσης και ο αγροτουρισμός.

Επιπλέον, κρίθηκε σκόπιμο να εξετάσουμε τη δυναμική της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας στις τουριστικές υποδομές, προκειμένου να δούμε εάν αυτές ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τουριστικής ζήτησης. Έτσι, λοιπόν, από το 2016 έως το 2019, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, παρουσίασε αρνητικές μεταβολές στις ξενοδοχειακές μονάδες και τα δωμάτια. Ειδικότερα, το 2018 σημειώθηκε σημαντική μείωση, ενώ, η κατάσταση φαίνεται πως εξισορροπήθηκε το 2019. Για το 2019, μάλιστα, τα διαθέσιμα στοιχεία έδειξαν ότι, στη Μαγνησία, το 36% αποτελείται από ξενοδοχειακές μονάδες 2 αστέρων, ενώ ακολουθούν τα ξενοδοχεία 4 αστέρων με 24%, ποσοστά τα οποία μπορούν να καλύψουν, ως ένα βαθμό, τις ανάγκες της περιοχής, εάν σκεφτεί κανείς ότι η Μαγνησία είναι μια περιοχή με ιδιαίτερο γεωμορφολογικό

ανάγλυφο που ευνοεί την ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον στην περιοχή του Πηλίου, σχετικά με τα ξενοδοχεία ανά κατηγορία αστερών, για το δήμο Βόλου καταγράφηκαν 10 ξενοδοχεία 4 αστερών και μόλις ένα ξενοδοχείο με 1 αστέρι, ενώ στο Δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου εντοπίζεται ίσος αριθμός από ξενοδοχεία 2, 3 και 4 αστερών και μόλις 2 πεντάστερα ξενοδοχεία. Ο δήμος Νοτίου Πηλίου, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο αριθμό μονάδων, παρέχει ίσο αριθμό ξενοδοχείων ανά αστέρα, με εξαίρεση τα ξενοδοχεία 5 αστερών. Παράλληλα, από την ανάλυση των στοιχείων σχετικά με τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, είδαμε ότι η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας καταλαμβάνει τα μεγαλύτερα ποσοστά ως προς τα ενοικιαζόμενα δωμάτια με 2Κ. Επιπλέον, θεωρήσαμε σκόπιμο να μελετήσουμε στοιχεία που αφορούν τη βραχυχρόνια μίσθωση καταλυμάτων. Ειδικότερα, διαπιστώσαμε ότι η ξαφνική πτώση στα ποσοστά των ξενοδοχειακών μονάδων από το 2018 και έπειτα, οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, από τη δυναμική διεύδυση της Airbnb στα ταξίδια, επηρεάζοντας ιδιαίτερα τη Μαγνησία. Ακόμη, όσον αναφορά το Δυναμικό Κάμπινγκ, για το έτος 2019, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας αντιπροσωπεύει το 45% του δυναμικού των θέσεων της Περιφέρειας Θεσσαλίας, με 7 μονάδες και 413 θέσεις, οι οποίες εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου.

Τέλος, προχωρήσαμε στην ανάλυση στοιχείων, σχετικά με τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις των ημεδαπών και των αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα και κάμπινγκ της ευρύτερης περιοχής. Διαπιστώσαμε, λοιπόν, ότι ως προς τις αφίξεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα, αν και η Θεσσαλία σημείωσε αύξηση από το 2017 έως το 2019, η Μαγνησία παρέμεινε σε σταθερά επίπεδα ποσοστών. Παρόμοια ποσοστά καταγράφηκαν και για τις διανυκτερεύσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι οι αλλοδαποί τουρίστες είναι της τάξης του 6 – 7%, ποσοστό το οποίο δείχνει ότι οι ξένοι που επισκέπτονται το Πήλιο είναι αρκετά λίγοι και αυτό θέτει ζητήματα άμεσης αντιμετώπισης. Σχετικά με την πληρότητα των καταλυμάτων, φαίνεται να είναι ικανοποιητική, καταλαμβάνοντας το 23 με 24%, χωρίς σημαντικές διακυμάνσεις. Αναφορικά με τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις σε κάμπινγκ, παρατηρήσαμε ότι η Μαγνησία, ιδιαίτερα για το 2019, κατέχει κυρίαρχη θέση στα κάμπινγκ, γεγονός που δείχνει ότι, τόσο οι Έλληνες επισκέπτες, όσο και οι ξένοι τουρίστες επιλέγουν τα κάμπινγκ της Μαγνησίας για να απολαύσουν τις διακοπές τους. Ωστόσο, παρατηρώντας τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις των δήμων του Πηλίου, για το έτος 2019, τα ποσοστά για το Πήλιο δεν θεωρούνται ιδιαίτερα ικανοποιητικά, καθώς

διαπιστώνεται χαμηλό ποσοστό των ξένων τουριστών, δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για περαιτέρω ανάδειξη και προβολή του Πηλίου ως τουριστικό προορισμό.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1. Γενικά Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα διπλωματική εργασία προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα για τον τουρισμό στις ορεινές περιοχές και ειδικότερα για την περιοχή του Πηλίου. Ο τουρισμός αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, ο ορισμός του οποίου έχει διαμορφωθεί και διαφοροποιηθεί, με τη πάροδο των χρόνων, σύμφωνα με τις οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές εξελίξεις της εποχής. Η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού οδήγησε στο φαινόμενο της μαζικότητας, γεγονός που, προκάλεσε αρνητικές επιπτώσεις για τους τουριστικούς προορισμούς. Έτσι, δημιουργήθηκε ο εναλλακτικός τουρισμός, ο οποίος αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της ανάγκης για διερεύνηση νέων τουριστικών προτύπων προς έλεγχο του μαζικού τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρισμός διακρίνεται, όπως είδαμε σε μορφές, οι οποίες έχουν αποκτήσει μια ιδιαίτερη δυναμική, ορισμένες, από τις οποίες είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο ορεινός και χιονοδρομικός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο τουρισμός πόλης, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός – πολιτισμικός τουρισμός, ο επαγγελματικός και συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας.

Επίσης, η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αναπτύχθηκε, με σκοπό να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του περιβάλλοντος που προκαλούσαν οι ανθρώπινες ενέργειες, αλλά και τα επιμέρους ζητήματα που αναδύονταν, σε ό,τι αφορά τις πολιτικές οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Όσον αφορά την τουριστική ζήτηση και τουριστική προσφορά, αυτό που διαπιστώνουμε είναι ότι η Ευρώπη από το 2010 έως και το 2019, έχει διανύσει μία αξιοσημείωτη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας το σημαντικότερο τουριστικό προορισμό του κόσμου. Ωστόσο, η πανδημία COVID-19 που ξέσπασε το 2020, είχε άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στη τουριστική ζήτηση και προσφορά, αφού παρατηρήθηκε μία προφανής μειωμένη απόδοση στον κλάδο του τουρισμού.

Ο ορεινός τουρισμός, τα τελευταία χρόνια, έχει κερδίσει το ενδιαφέρον όλο και περισσότερων τουριστών. Για το σκοπό αυτό, πολλές ευρωπαϊκές χώρες υιοθέτησαν διάφορες τουριστικές πολιτικές, που οφείλεται, κυρίως, στην ιδιαιτερότητα του ορεινού χώρου, προκειμένου να γίνεται ορθή αποτίμηση των προβλημάτων ή των

προοπτικών του τουρισμού στις ορεινές περιοχές. Στην Ευρώπη το ζήτημα της ανάπτυξης του ορεινού χώρου έχει απασχολήσει τους εμπλεκόμενους φορείς, ήδη, από το τέλος του 19^{ου} αιώνα, όπου οι Αλπικές χώρες ήταν αυτές που ανέπτυξαν μία πρώτη νομοθεσία, σχετικά με την προστασία των ορεινών τοπίων, ενώ, με την πάροδο των χρόνων, κάθε χώρα έχει διαμορφώσει τη δική της πολιτική ορεινού χώρου. Ωστόσο, υπάρχει έλλειψη τουριστικής στρατηγικής στον ορεινό χώρο, που οφείλεται, εν μέρει στον ανταγωνισμό μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης ορεινού και παράκτιου χώρου σε ορισμένες χώρες. Προκύπτει, λοιπόν, ότι οι πολιτικές θα πρέπει να σχεδιάζονται και να οργανώνονται σύμφωνα με τα φυσικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά κάθε τόπου σημαντικό είναι να υπάρχει μία κοινή πολιτική, μέσω της συνεργασίας όλων, ανεξαρτήτως της χωρικής κλίμακας, που να υιοθετείται από όλα τα κράτη και τις περιφέρειες, με σκοπό τη αποτελεσματικότερη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών.

Στην Ελλάδα, με την ενσωμάτωση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1981) και με τη μετέπειτα, δράση της «Κοινής Αγροτικής Πολιτικής», εκδόθηκε η οδηγία 268/75 σχετικά με τις «ορεινές και μειονεκτικές περιοχές», με σκοπό την τόνωση του εισοδήματος του αγροτικού τομέα. Έκτοτε, αναπτύχθηκαν ποικίλες πολιτικές που σχετίζονται με την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, όπως το «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό χώρο», το «Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινού Χώρου – Σ.Α.Ο.Χ.», το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς – ΕΣΠΑ, το «Πρόγραμμα Αγροτικής Πολιτικής», που περιελάμβανε δύο σημαντικά προγράμματα, το LEADER και το Ο.Π.Α.Α.Χ και η στρατηγική του ΕΟΤ για το 2019-2020.

Ωστόσο, η Εθνική Χωροταξική Πολιτική είναι, πλέον, αυτή, η οποία περιλαμβάνει τρία θεσμικά εργαλεία, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό και το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας, που δίνουν κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου. Εντούτοις, αυτό που παρατηρούμε από την αξιολόγηση των κατευθύνσεων είναι ότι η πολιτική για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού δεν είναι ολοκληρωμένη, ώστε να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι. Οι περισσότερες από τις κατευθύνσεις είναι στρατηγικού χαρακτήρα και χαμηλής κανονιστικής πυκνότητας. Δεν εμφανίζουν απόλυτη κανονιστικότητα, αφού πρόκειται για γενικές κατευθύνσεις που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου και

δεν φαίνεται να αποτελούν αντικείμενο ρύθμισης συγκεκριμένους δημόσιους ή ιδιωτικούς τομείς και φορείς.

Η σημασία του ορεινού τουρισμού στην ανάπτυξη μιας περιοχής αντικατοπτρίζεται και από την έντονη επίδραση που έχει σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, που, ανάλογα με τον τρόπο, με τον οποίο αναπτύσσεται, μπορεί να επιφέρει τόσο θετικές, όσο και αρνητικές επιπτώσεις. Τα διάφορα θεωρητικά μοντέλα που αναπτύχθηκαν σε βάθος χρόνου μαρτυρούν ότι ο τουρισμός διαμορφώνεται βάσει των μορφολογικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής. Αυτό, άλλωστε, συνέβη και στη περίπτωση των Άλπεων, όπου, κατά μήκος της ενιαίας οροσειράς αναπτύχθηκαν δύο διαφορετικές μορφές ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, που δεν είναι άλλες, από «το Γαλλικό μοντέλο ανάπτυξης» ή διαφορετικά μοντέλο «σκληρού» - μαζικού τουρισμού και από τη «Γερμανικού Τύπου ανάπτυξη» ή αλλιώς, μοντέλο ήπιου - αειφορικού τουρισμού.

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον στο Όρος Πήλιο, που αποτελεί το σημαντικότερο και πιο γνωστό βουνό της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, παρατηρούμε ότι η ευρύτερη περιοχή του Πηλίου έχει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που το κάνουν να είναι μοναδικό και έναν από τους πιο γνωστούς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Αρχικά, εκτείνεται από τα βορειοδυτικά προς τα νοτιοανατολικά, συνδυάζοντας την ομορφιά του καταπράσινου ορεινού τοπίου με το γαλάζιο του Αιγαίου και τις ακτές του Παγασητικού. Όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία, το 2011 το Πήλιο σημείωσε μικρή αύξηση, με τους δήμους Αγριάς, Αρτέμιδας και Ζαγοράς να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πληθυσμό, ενώ, μάλιστα, από την κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των Δημοτικών Ενοτήτων του Πηλίου, παρατηρήθηκε ότι οι ορεινοί οικισμοί συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, αφού συνολικά, σε αυτούς κατοικεί το 47% του πληθυσμού.

Ως προς τα οικονομικά στοιχεία, η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2009, επηρέασε την ανοδική πορεία που ακολουθούσε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έως και το 2008, αφού από το 2009 και έπειτα, το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σημείωσε χαμηλές αποδόσεις στην Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας. Από το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, το 80% αφορά το ποσοστό των απασχολούμενων, ενώ το 20% καταλαμβάνουν οι άνεργοι. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι άνδρες απασχολούμενοι φτάνουν το 62%, ενώ ως προς την ανεργία, το 56%

αφορά, επίσης, άνδρες. Οι έρευνες της ΕΛ.ΣΤΑΤ. έδειξαν, ακόμη, ότι για τους δήμους Ζαγοράς – Μουρεσίου, Νοτίου Πηλίου και Ρήγα Φεραίου ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας αποτελεί κύρια απασχόληση, ενώ, επίσης παρατηρήθηκε ότι, ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου απασχολείται, κυρίως, με τον πρωτογενή τομέα, σε ποσοστό που φτάνει το 51%, ο δήμος Νοτίου Πηλίου σε ποσοστό 38% με τον πρωτογενή τομέα και 45% με τον τριτογενή τομέα, ενώ, στο δήμο Ρήγα Φεραίου το 46% των ατόμων δραστηριοποιείται στον τριτογενή τομέα, ενώ το 34% στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής. Σήμερα, αν και η παραγωγικότητα δεν έχει πάψει να αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων για τους Πηλιορείτες, ωστόσο, έχει ελαχιστοποιηθεί καθώς, οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται με επαγγέλματα όπως είναι ο τουρισμός.

Επιπλέον, ως προς τις υποδομές, η κατάσταση του οδικού δικτύου σε πολλά σημεία κρίνεται προβληματική, ενώ, λειτουργεί το σιδηροδρομικό δίκτυο του Βόλου που συνδέει τα χωριά του Πηλίου με το γνωστό «τρενάκι του Πηλίου», το οποίο διασχίζει τη διαδρομή από τα Άνω Λεχώνια προς τις Μηλιές. Επιπλέον, η περιοχή της Μαγνησίας διαθέτει το λιμάνι του Βόλου, αλλά και το αεροδρόμιο της Ν. Αγχιάλου, τα οποία μαζί με το σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο αποτελούν υφιστάμενες υποδομές προσβασιμότητας προς την ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Γενικότερα, παρατηρούνται προβλήματα δυσλειτουργίας στις υπηρεσίες της πρόσβασης στο διαδίκτυο, ενώ, για τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, το αποχετευτικό δίκτυο και τις υποδομές διαχείρισης αποβλήτων, θα πρέπει να ολοκληρωθούν τα προγραμματισμένα έργα και να ενταχθούν νέα, προκειμένου να καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και δίκτυα αποχέτευσης όλα τα οικιστικά κέντρα.

Μελετώντας, ακόμη, το φυσικό περιβάλλον, προκύπτει ότι το Πήλιο αποτελείται από πλούσια βιοποικιλότητα και ποικιλία θηλαστικών ειδών. Για το λόγο αυτό, κατηγοριοποιείται σε δύο περιοχές προστασίας, που είναι το «Όρος Πήλιο και Παράκτια Ζώνη», έχει κωδικό GR1430001 και ανήκει στη κατηγορία «Ειδική Ζώνη Διατήρησης - Προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας και το «Όρος Πήλιο» που έχει κωδικό GR1430008 και ανήκει στην κατηγορία «Ζώνη Ειδικής Προστασίας». Επίσης, έχουν θεσμοθετηθεί δύο οριοθετημένες περιοχές του δικτύου CORINE, η πρώτη εκ των οποίων είναι το «Ορεινό Συγκρότημα Πηλίου-Μαυροβουνίου» και αντιστοιχεί στο Βιότοπο CORINE, με κωδικό A00060018 και η δεύτερη περιοχή που αποτελεί Βιότοπο CORINE, καλείται ως «Κορυφές Όρους Πήλιο» και έχει κωδικό

A00040031. Η περιοχή «Όρος Πήλιον» (GR064) αποτελεί Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά, ενώ, εντοπίζονται και τέσσερα Καταφύγια Άγριας Ζωής. Το Πήλιο θεωρείται, μάλιστα ως «Τοπίο Εθνικής Αξίας» και σε αρκετούς οικισμούς έχει δοθεί ο χαρακτηρισμός ως «Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ)». Αξίζει να σημειωθεί ότι το Πήλιο κατέχει ισχυρή αρχιτεκτονική παράδοση που περιλαμβάνει πλήθος από παραδοσιακούς διατηρητέους οικισμούς, αρχοντικά, καθώς και Πυργόσπιτα, αλλά και επιβλητικές πλατείες.

Συνεχίζοντας, από την ανάλυση της περιοχής του Πηλίου ως τουριστικό προορισμό, παρατηρούμε ότι η συνύπαρξη βουνού και θάλασσας, σε συνδυασμό με τις ξεχωριστές παραλίες, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και την Πηλιορείτικη παράδοση κάνουν το Πήλιο έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας. Μάλιστα, το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Περιφέρειας Θεσσαλίας, εντάσσει το Πήλιο στις «Περιοχές Ιδιαίτερου Χαρακτήρα», για τις οποίες στόχος τίθεται η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και η προσαρμογή των τουριστικών υποδομών, βάσει αυτών. Η ποικιλομορφία που παρουσιάζει, εκφράζει τη δυνατότητα φιλοξενίας επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα και κίνητρα, οδηγώντας, κατ' επέκταση, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Έτσι, στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου, έχουν αναπτυχθεί μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο ορεινός τουρισμός, ο πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο τουρισμός φύσης και ο αγροτουρισμός.

Επίσης, σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη ως προς το τουριστικό προφίλ και τη δυναμικότητα των τουριστικών υποδομών, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι αν και γίνονται προσπάθειες προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που σχετίζονται με τον ορεινό χώρο, ωστόσο, οι δραστηριότητες και οι υπηρεσίες που προσφέρουν δεν καθίστανται επαρκείς, ώστε να συγκρατήσουν, κυρίως, τους ξένους επισκέπτες και να προσελκύσουν περισσότερους αλλοδαπούς και ημεδαπούς τουρίστες. Μάλιστα, αυτό διαφαίνεται και από τις εκτιμήσεις που πραγματοποιήθηκαν, σχετικά με τη διαχρονική εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού, των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων από το 2017 έως και το 2019, οι οποίες επιβεβαιώνουν ότι η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, παρουσίασε διαχρονικά αρνητικές μεταβολές στις ξενοδοχειακές μονάδες και τα δωμάτια, ενώ, παράλληλα, σημείωσε χαμηλά ποσοστά ως προς τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις.

Πιο αναλυτικά, ως προς το ξενοδοχειακό δυναμικό της Μαγνησίας, από το 2016 έως το 2019, η Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, παρουσίασε αρνητικές μεταβολές στις ξενοδοχειακές μονάδες και τα δωμάτια, με το 2018 να σημειώνει σημαντική πτώση. Σε αυτό συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό, η δυναμική διείσδυση της Airbnb στα ταξίδια, επηρεάζοντας ιδιαίτερα τη Μαγνησία. Ειδικότερα, σχετικά με τα ξενοδοχεία ανά κατηγορία αστερών, για το δήμο Βόλου καταγράφηκαν 10 ξενοδοχεία 4 αστερών και μόλις ένα ξενοδοχείο με 1 αστέρι, ενώ στο Δήμο Ζαγοράς – Μουρεσίου εντοπίζεται ίσος αριθμός από ξενοδοχεία 2, 3 και 4 αστερών και μόλις 2 πεντάστερα ξενοδοχεία. Ο δήμος Νοτίου Πηλίου, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο αριθμό μονάδων, παρέχει ίσο αριθμό ξενοδοχείων ανά αστέρα, με εξαίρεση τα ξενοδοχεία 5 αστερών.

Σχετικά με το Δυναμικό Κάμπινγκ, για το έτος 2019, η Μαγνησία αντιπροσωπεύει το 45% του δυναμικού των θέσεων της Περιφέρειας Θεσσαλίας, με 7 μονάδες και 413 θέσεις, οι οποίες εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Τέλος, από τη ανάλυση των στοιχείων, αναφορικά με τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις, προκύπτει ότι οι αλλοδαποί τουρίστες είναι της τάξης του 6 – 7%, ποσοστό το οποίο δείχνει ότι οι ξένοι που επισκέπτονται και διανυκτερεύουν στο Πήλιο είναι αρκετά λίγοι και αυτό θέτει ζητήματα άμεσης αντιμετώπισης, ενώ, επίσης, η Μαγνησία κατέχει κυρίαρχη θέση στα κάμπινγκ, γεγονός που δείχνει ότι, τόσο οι Έλληνες επισκέπτες, όσο και οι ξένοι τουρίστες επιλέγουν τα κάμπινγκ του Πηλίου για να απολαύσουν τις διακοπές τους.

Γενικότερα, διαπιστώνεται χαμηλό ποσοστό των ξένων τουριστών, δημιουργώντας έτσι την ανάγκη για περαιτέρω ανάδειξη και προβολή του Πηλίου ως τουριστικό προορισμό.

6.2. Προτάσεις προώθησης της ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο

Η σημασία και ο ρόλος της ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στη συνοχή της οικονομίας, της κοινωνίας, στο περιβάλλον, στη ποιότητα ζωής, στον πολιτισμό αλλά και στην ευρύτερη ανάπτυξη μιας περιοχής, αποτελεί κύριο ζήτημα για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές οικονομίες.

Το Πήλιο διαθέτει δύο ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα, που δεν είναι άλλα από τη γειτνίασή του με το βουνό και τη θάλασσα. Ο συνδυασμός αυτός αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο, πάνω στον οποίο μπορεί να στηριχθεί και να θεμελιωθεί ο τουρισμός στο Πήλιο και κατ' επέκταση να διατηρηθεί η εποχικότητα του τουρισμού, ανέγγιχτη. Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται, είναι ότι αυτό το πλεονέκτημα που κάνει την περιοχή, ιδιαίτερα, ελκυστικό τουριστικό προορισμό δημιουργεί συγχύσεις ως προς την τουριστική ταυτότητα του Πηλίου. Το Πήλιο διαθέτει όλα εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού.

Όμως, παρατηρείται ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον ως προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ από την άλλη πλευρά ο παράκτιος χώρος φαίνεται να προσελκύει το μεγαλύτερο ποσοστό του τουριστικού πληθυσμού. Αυτό δεν προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση αν σκεφτεί κανείς ότι, όπως διαπιστώθηκε και από τις πολιτικές που αναπτύχθηκαν σε χώρες της Ευρώπης, η ανάπτυξη του παράκτιου τουρισμού μπορεί να οδηγήσει στην έλλειψη προσοχής για τις ορεινές περιοχές, εντείνοντας τον πιθανό ανταγωνισμό μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης ορεινού και παράκτιου χώρου σε αυτές.

Από την αξιολόγηση, λοιπόν, αυτή, προκύπτει ότι, αν και το Πήλιο διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που ευνοούν την ανάπτυξη και τη στήριξη του ορεινού τουρισμού, ωστόσο, δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα, δυνητικά ισχυρό δυναμικό πόρο και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την περιοχή, γεγονός που οφείλεται, εν μέρει, στις ελλείψεις και δυσλειτουργίες που σχετίζονται με το χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό και τη διαχείριση, που αποτελούν απειλή για την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Για το λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητο να υλοποιηθούν παρεμβάσεις αντιμετώπισης του προβλήματος και προώθησης της ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού για την περιοχή του Πηλίου:

- **Δυνατότητα ανάπτυξης ενός μοντέλου ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, βασισμένο στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Πηλίου, υιοθετώντας στοιχεία από το γερμανικό πρότυπο ανάπτυξης:** Όπως και στην περίπτωση των Άλπεων, στηριζόμενοι στο γερμανικό μοντέλο ορεινής τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο συνδύασε την ενεργό συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στην εντατική αγροτική δραστηριότητα με την τουριστική ανάπτυξη, έτσι και το Πήλιο εκμεταλλευόμενο τους αξιόλογους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους που διαθέτει, μπορεί να αναδειχθεί σε ιδανικό ορεινό τουριστικό προορισμό. Ακολουθώντας το γερμανικό

πρότυπο ανάπτυξης, μπορεί να διαμορφώσει το δικό του μοντέλο ορεινού τουρισμού, προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα, μέσω της συνεργασίας των κατοίκων και των τοπικών επιχειρήσεων της περιοχής.

Αυτό είναι δυνατόν να συμβεί, καθώς όπως διαπιστώθηκε και από τα οικονομικά δεδομένα και τα στοιχεία σχετικά με την απασχόληση και τους παραγωγικούς τομείς, το 47% του μόνιμου πληθυσμού κατοικεί στον ορεινό χώρο και το 37% εντοπίζεται στα ημιορεινά. Μελετώντας τη διάρθρωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, παρατηρήθηκε ότι το 80% είναι απασχολούμενοι, με το 62% να είναι άνδρες, ενώ το υπόλοιπο 20% αντιστοιχεί στον άνεργο πληθυσμό, εκ του οποίου οι άνεργοι άνδρες καταλαμβάνουν το 56%. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι στη Μαγνησία, ο τριτογενής τομέας, τα τελευταία χρόνια, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό, έναντι των άλλων δύο τομέων παραγωγής. Ωστόσο, ο δήμος Ζαγοράς – Μουρεσίου απασχολείται, κυρίως, με τον πρωτογενή τομέα με ποσοστό 51%, ο δήμος Νοτίου Πηλίου με ποσοστό 38% και ο δήμος Ρήγα Φεραίου, με ποσοστό 34%. Μάλιστα, κύρια απασχόληση για τους τρεις δήμους αποτελεί ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, ότι σχετικά με τα επαγγέλματα, παρατηρήθηκε ότι αν και το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές, ο κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας που αφορά τις δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης καταλαμβάνει μόλις το 7%.

- **Δημιουργία δυναμικής αγροτουριστικής σχέσης ανάμεσα στους τουρίστες και τους ντόπιους κατοίκους:** Για να αναπτυχθεί ένα μοντέλο ορεινού τουρισμού βασισμένο στο πρότυπο της γερμανικής ανάπτυξης, θα πρέπει να ενισχυθεί η αγροτική δραστηριότητα και γενικότερα ο πρωτογενής τομέας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη δραστηριοποίηση του άνεργου ανδρικού πληθυσμού, οι οποίοι μπορούν να απασχοληθούν με την αγροτική γη. Έτσι, το τουριστικό προϊόν αναμένεται να εμπλουτιστεί, καθώς, μέσω της συνεργασίας της αγροτικής δραστηριότητας και της προώθησης του ορεινού τουρισμού, μπορεί να δημιουργηθεί μία αγροτουριστική σχέση, σύμφωνα με την οποία οι τουρίστες θα έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν τοπικά προϊόντα παραγωγής, καθώς και να συμμετέχουν οι ίδιοι στην παραγωγική διαδικασία. Ταυτόχρονα, οι επισκέπτες θα έρχονται σε επαφή με το πλούσιο φυσικό τοπίο του Πηλίου και θα έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν εμπειρίες που προσφέρει ο ορεινός τουρισμός, όπως

δραστηριότητες περιήγησης, ορειβασίας και άλλες παρόμοιες δραστηριότητες φυσιολατρίας.

- **Ενδυνάμωση του κλάδου υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, μέσω της αναβάθμισης των ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας 3, 4 και 5 αστερών:** Επίσης, είναι απαραίτητο να ενδυναμωθεί ο κλάδος υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, ο οποίος δεν είναι επαρκώς αναπτυγμένος και χρήζει άμεσης αντιμετώπισης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αναβάθμιση των ξενοδοχείων κατηγορίας 3, 4 και 5 αστερών, τα οποία, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της παρούσας εργασίας, παρατηρήθηκε ότι καταλαμβάνουν χαμηλά ποσοστά.
- **Αναπαλαίωση των παραδοσιακών αρχοντικών κτιρίων του Πηλίου, διατηρώντας την παραδοσιακή Πηλιορείτικη αρχιτεκτονική:** Θα πρέπει να γίνει αναπαλαίωση των παραδοσιακών αρχοντικών κτιρίων του Πηλίου, διατηρώντας την παραδοσιακή Πηλιορείτικη αρχιτεκτονική, με σκοπό την επαναλειτουργία τους ως ξενοδοχειακά καταλύματα, τα οποία θα παρέχουν ολοκληρωμένα πακέτα διακοπών.
- **Ανάδειξη και προβολή των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών του Πηλίου, μέσω του εκσυγχρονισμού των διαδικτυακών τόπων και προώθηση οργανωμένων τουριστικών πακέτων:** Κρίνεται απαραίτητο, να γίνει σωστή προβολή και ανάδειξη του ορεινού τουρισμού, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Πηλίου, μέσω του εκσυγχρονισμού των διαδικτυακών τόπων και την προώθηση οργανωμένων τουριστικών πακέτων, που θα διαφοροποιούνται, καθώς θα έχουν παρέχουν υπηρεσίες και δραστηριότητες που θα σχετίζονται με φύση και τον ορεινό χώρο και θα ενθαρρύνουν τους τουρίστες να συμμετέχουν στην τοπική παραγωγική δομή.
- **Ολιστική προσέγγιση ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού, μέσα από κατευθύνσεις χωρικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα, οι οποίες θα λειτουργούν συνεργατικά:** Είναι απαραίτητο να γίνει ανασχεδιασμός της πολιτικής σχετικά με τον ορεινό χώρο, με ορθολογικό σχεδιασμό. Οι χωρικές και αναπτυξιακές πολιτικές, θα πρέπει να στηρίξουν με δεσμευτικές κατευθύνσεις την προώθηση του ορεινού τουρισμού, ενώ, παράλληλα, θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός και συμβατότητα μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, πρέπει να δοθούν σαφείς ειδικές κατευθύνσεις που να λαμβάνουν υπόψιν τα εκάστοτε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των

ορεινών περιοχών και να εντοπίζουν τα προβλήματα και τις προοπτικές ανάπτυξης κάθε περιοχής ξεχωριστά. Επίσης, είναι σημαντικό να υπάρχει εναρμόνιση ή και εξειδίκευση τόσο μεταξύ των κατευθύνσεων, όσο και συμβατότητα του χωρικού με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, ώστε να μην δημιουργούνται συγχύσεις. Δεν πρέπει να υπάρχει «κενό» στο σχεδιασμό, οι κατευθύνσεις να μην διακατέχονται από ασάφειες και να μην προωθούν γενικευμένες πολιτικές, οι οποίες επαναλαμβάνονται σε όλα τα επίπεδα του σχεδιασμού, αλλά να υπάρχει, εναρμόνιση ή και εξειδίκευση, όπου κρίνεται απαραίτητο.

- **Δημιουργία παρατηρητηρίου ορεινού χώρου:** Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να υπάρχει ένα παρατηρητήριο ορεινού χώρου, που θα αποτιμά τις οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές προοπτικές ή και προκλήσεις, που μπορεί να ενέχει η προώθηση και εξέλιξη του ορεινού τουρισμού σε κάθε ορεινή περιοχή, ενώ, ταυτόχρονα, θα ελέγχει την αποτελεσματικότητα των κατευθύνσεων και το βαθμό που αυτές ανταποκρίνονται στην τουριστική ζήτηση και προσφορά. Παράλληλα, θα ελέγχει και θα παρακολουθεί την πορεία ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στο Πήλιο και θα εντοπίζει τυχόν δυσλειτουργίες και προβλήματα που μπορεί να ανακύπτουν από την εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης στις ορεινές περιοχές. Η διαδικασία του σχεδιασμού, άλλωστε, όπως υποστηρίζουν οι Ασπρογέρακας (2019) και Βασενχόβεν (2004) δεν τελειώνει με τη διατύπωση του ενός σχεδίου, αλλά ανακυκλώνεται και αυτοτροφοδοτείται, μέσα από συνεχείς αναδράσεις.

Το σίγουρο είναι ότι υπάρχουν προοπτικές ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στην περιοχή του Πηλίου. Όσο, όμως, η ασάφεια και τα «θεσμικά κενά» συνεχίσουν να υπάρχουν, κάθε προσπάθεια ανάπτυξης θα είναι μεμονωμένη, χωρίς πλαίσιο και προδιαγραφές, χωρίς δικτύωση, χωρίς μελλοντική εξέλιξη και μακροχρόνιο σχεδιασμό και θα έγκειται κάθε φορά στην ευαισθητοποίηση και την κρίση του εκάστοτε εμπλεκομένου με τον ορεινό τουρισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αναπτυξιακή Εταιρία Μαγνησίας Α.Ε. (XX) «Μελέτη Επισήμανσης Τοπικών Προϊόντων Ποιότητας», pp. 1–143.

Ασπρογέρακας Ε., Καλλιώρας Δ. (2020) «Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: Ζητήματα σύμπλεξης», *Αειχώρος* 31: 62-93, *Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Ειδικό Τεύχος - Αφιέρωμα* (October).

Ασπρογέρακας Ε. (2019) «Χωρικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα», *Πολιτικές Χωρικού Σχεδιασμού και Ανάπτυξης II, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης* pp. 8–11.

Αυγερινού - Κολώνια, Σ., Σπυρόπουλος, Ι. και Τουφεγγοπούλου, Α. (2012) «Ο Αειφόρος Τουρισμός στη μεγάλη και στη μικρή κλίμακα: Τεκμήρια και Προϋποθέσεις», *Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Εργαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχ/κών, ΕΜΠ, Αθήνα, 30 Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας Και Περιφερειακής Ανάπτυξης.*

Βαρβαρέσος Σ. (1998) *Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Τομές (η ελληνική πραγματικότητα)*. Β' Έκδοση. Αθήνα: Προπομπός.

Βαρβαρέσος Σ. (2007) «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός – Προγραμματισμός», *Διοίκηση και Οικονομία*, p. 15.

Βαρβαρέσος Σ., Σωτηριάδης Μ. (2003) «Συγκριτική ανάλυση της ανάπτυξης περιοχών με ορεινό - χιονοδρομικό τουρισμό στις Άλπεις», *Γεωγραφίες*, (No 6), pp. 22–39.

Βασενχόβεν Λ. (2004) «Θεωρία Του Σχεδιασμού Του Χώρου», *Διδακτικό Εγχειρίδιο, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας (Μάρτιος)*, pp. 1–154.

Βασενχόβεν Λ. (2010) «Χωρική Διακυβέρνηση - Θεωρία, Ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας». Εκδόσεις Κριτική ΑΕ., pp. 265 – 266

Begg D., Fischer S., Dornbusch R. (2006) *Εισαγωγή στην Οικονομική*. Α' Έκδοση, Κριτική., p. 78

Γουργιώτης Α. (2007) «*Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου: Το παράδειγμα της Αράχωβας*». Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Γουργιώτης Α. (2005) «*Άλπεις: Ενιαίος χώρος, δύο διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης στον Ορεινό Χώρο*», Ορεινός χώρος: Περιβάλλον - Κοινωνία - Ανάπτυξη. Ίδρυμα Κεφαλονιάς Ιθάκης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΤΜΧΠΠΑ., pp. 164–172.

ΓΠΣ Ζαγοράς (2013) *Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) Δήμου Ζαγοράς Ν.Μαγνησίας*. Α στάδιο (Ιούλιος), Περιφέρεια Θεσσαλίας, Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού, Περιβάλλοντος και Υποδομών, pp. 83 -212

Δερμιτζόγλου Γ., Καραμέτου Π., Σδράλη Δ.. (2018) «*Ο τουρισμός πόλεων (city break) ως βιώσιμο εργαλείο αξιοποίησης πολιτισμικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της πόλης του Πειραιά*», 20ο Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, pp. 282–288.

Δέφνερ Α., Κυριακάκη Α., Ψαθά Ε. (2014), 14η Διδακτική Ενότητα: *Τα σύγχρονα πρότυπα ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, η περίπτωση του προτύπου ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού*, Πρόγραμμα επικαιροποίησης γνώσεων αποφοίτων ΑΕΙ στην “οργάνωση, διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων και στην προώθηση τουριστικών προορισμών”, p.23

Δολόγλου Ν. (2017) «*Αγροτουρισμός - Οικοτουρισμός*», Έννοιες και Πραγματικότητα, ΕΤΕΠ Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας ΕΜΠ και ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» ΕΜΠ, p. 21.

Δοξιάδης Α., Κατσάπη Α., Κολοβού Β., Παπαχρήστος Σ., Πετρούλια Ι., Προύσκας Κ., Ρίζος Φ., Τούπου Ι., Τσαρτσαρά Σ., Χρηστίδου Α. (2019) «*Η Ανάπτυξη Του Τουρισμού Τρίτης Ηλικίας Στην Ελλάδα Και Η Συμβολή Του Τουρισμού Υγείας*», *Ινστιτούτο Κοινωνικής και Προληπτικής Ιατρικής (ΙΚΠΙ)*, Ιούλιος, p. 427.

Δρόσος Β.Κ., Λιάμπας Α., Γιοβαννόπουλος Ρ., Σταματίου Χ., Φαρμάκης Δ. (1986) «*Περιβαλλοντικός Χωροταξικός Σχεδιασμός για Βιώσιμη και Αειφορική Ανάπτυξη Ορεινού Χώρου*», Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης., pp. 1307 – 1315

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (2018), ΦΕΚ 3119/Β/2018 «Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών Ενοικιαζόμενων Επιπλωμένων Δωματίων - Διαμερισμάτων (ΕΕΔΔ) και κατάταξη σε κατηγορίες με σύστημα κλειδιών», Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (31 Ιουλίου), pp. 1 – 16

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2014) «Οικονομικά χαρακτηριστικά του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας», Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών 2011 - ΕΛ.ΣΤΑΤ., pp. 1–11.

ΕΟΤ (2019) «Τροποποίηση απόφασης έγκρισης της Στρατηγικής Προώθησης και Προβολής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού ετών 2019 -2020. Η ανάδειξη της Ελλάδας σε κορυφαίο, ελκυστικό και ασφαλή πολυνησιακό προορισμό», Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Τουρισμού, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (Ιανουάριος), p. 11.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Θεσσαλίας (2019) «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Θεσσαλίας, Α' Φάση Στρατηγικός Σχεδιασμός», Εκτελεστική Επιτροπή Περιφέρειας Θεσσαλίας, Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού - Περιφέρεια Θεσσαλίας, pp. 1–91.

ΕΣΠΑ (2014) «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020», Υπουργείο Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημόσιων Επενδύσεων - ΕΣΠΑ, p. 191.

Ηγουμενάκης Ν. (2004) «Ο Τουρισμός ως σύγχρονο οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο», Τουρισμός Βασικές Έννοιες. 3^ο Τεύχος., Εκδόσεις Interbooks, pp. 13–23.

INSETE (2019) «Περιφέρεια Θεσσαλίας - Ετήσια Έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2018», *Insete Intelligence.*, pp. 56 - 156

Insete Intelligence (2020a) «Βασικά Τουριστικά Μεγέθη της Περιφέρειας Θεσσαλίας» (Ιούλιος). (Αρχείο Excel)

Insete Intelligence (2020b) «Προσφορά καταλυμάτων σε πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης - συγκριτικά μεγέθη στον τουρισμό και στην κτηματαγορά», *Insete Intelligence.*, pp 4 - 71

INSETE Intelligence (2020) «Περιφέρεια Θεσσαλίας - Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2019», *Insete Intelligence*, pp. 65–162.

Κιντής Α., Πουρναράκης, Ε. (1995) «Εισαγωγή στην Οικονομική». Τεύχος ΙΙ: Αθήνα., p. 406

Κοινοπραξία μελετών διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών του Υδατικού διαμερίσματος Θεσσαλίας (2017), «1η Αναθεώρηση Σχεδίου Διαχείρισης Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας (EL08)», Ενδιάμεση Φάση: 1, Παραδοτέο: 9 Επικαιροποίηση του Μητρώου Προστατευομένων Περιοχών, Ειδική Γραμματεία Υδάτων, (E10 8)., p. 111

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε. (2011) «Ομάδα Προϊόντων με κυρίαρχο κίνητρο τη θάλασσα», Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές τουρισμού, Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού. 1η έκδοση. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, pp. 296–333.

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε. (2011) «Ο σύγχρονος τουρισμός και η Ελλάδα ως προορισμός», Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές τουρισμού, Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού. 1η έκδοση. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, p. 13.

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε. (2011) «Ομάδα προϊόντων με κυρίαρχο κίνητρο τη γνωριμία (διαμονή, περιήγηση, παρατήρηση, αθλητισμό) με τη φύση και την ύπαιθρο», Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές τουρισμού, Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού. 1^η έκδοση. Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, pp. 134–178.

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001) «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον». 1η Έκδοση. Αθήνα: Κριτική.

Κοτζαμάνης Β. (2009) «Η μεταβλητή πληθυσμός στο Χωροταξικό Σχεδιασμό στη μεταπολεμική Ελλάδα: Ένας σχεδιασμός με εικονικά δεδομένα», Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Συλλογικός, p. 21.

Κραβαρίτης Κ. και Παπαγεωργίου Α. (2007) «Εισαγωγή στον επαγγελματικό τουρισμό», Επαγγελματικός Τουρισμός και Οργάνωση Συνεδρίων, p. 424.

ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017) (2017) «Αναθεωρημένος Εθνικός Κατάλογος Περιοχών NATURA 2000 σύμφωνα με την ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017)», ΦΕΚ Β' 4432/2017, 50743, pp. 3–5.

Λαγός Δ. (2005) *Τουριστική Οικονομική*. 1η Έκδοση. Αθήνα: Κριτική ΑΕ., pp. 187 – 190 και 369 - 374

Λαντίτσου Κ. (2012) «Δυνατότητες οικοανάπτυξης του Πηλίου», Τομέας Συγκοινωνιακά Έργα και Μεταφορές, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Πολυτεχνική Σχολή, ΔΠΘ, Research Gate, (Σεπτέμβριος), p. 7.

Λιναρδάτου Χ. (2008) «Πολιτιστικός Τουρισμός - Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Πολιτισμός - Τέχνες - Διαχείριση ελεύθερου χρόνου. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ), p. 106.

Μάρκετινγκ Τουριστικού Προϊόντος & Ανταγωνιστικής Ταυτότητας Θεσσαλίας (2017) «Marketing Plan Τουριστικού Προϊόντος Περιφέρειας Θεσσαλίας - Προσχέδιο Περιφέρειας Θεσσαλίας», ΣΕΤΕ, pp. 126–141.

Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας (XX) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας: Περιοχή Πηλίου», pp. 20–32.

Μιχαηλίδου Έ, Ρόκος Δ. (2010) «Κριτική Ανάλυση της Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για της Ορεινές Περιοχές», Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π., pp. 1–23.

Μιχαηλίδου Έ. (2008) «Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας. Χαρακτηριστικά και Στρατηγικές Ανάπτυξης», Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας, pp. 1–9.

Μοίρα Π. (2016) «Ορεινός τουρισμός στην Ελλάδα: Δυνατότητες και προοπτικές επέκτασης της τουριστικής περιόδου σε όλη τη διάρκεια του έτους», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, pp. 23–35.

Μοίρα Π. και Μυλωνόπουλος Δ. (2001) «Τουρισμός υγείας και ταξίδι υγείας. Κοινωνιολογική προσέγγιση και εννοιολογική διασαφήνιση», e-Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας, pp. 11–28.

Μπακογιάννη Ε. (2009) «Προτάσεις για την τροποποίηση του Π.Δ. 11-6-80 με στόχο τη προστασία και βιώσιμη ανάπτυξη των οικισμών του Πηλίου», Πανελλήνιο συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (2^ο: 2009 : Βόλος): Πρακτικά, pp. 683–691.

Μπακογιάννης Ε., Κυριακίδης Χ., Σίτη Μ. (2016) «Ζητήματα Πολεοδομικού Σχεδιασμού σε Ορεινές Πόλεις Μικρού και Μεσαίου Μεγέθους», Πολεοδομικός Σχεδιασμός και Ορεινός Χώρος, 14^ο Επιστημονικό Συνέδριο: Παραγωγική Ανασυγκρότηση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης,

p. 23.

Nada R., Sanders R., Dan R. (2016) «*Εισαγωγή στη διοίκηση λειτουργιών*», Διοίκηση επιχειρησιακών λειτουργιών. 5^η Έκδοση. Εκδόσεις Κριτική, pp. 26–28.

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (2019b) «*Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφερειών*», Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφερειών – ΞΕΕ., p.7

Οικονόμου Κ. και Οικονόμου Γ. (2010) «*Συγκρότημα κατοικιών στο Πήλιο: Ένας προβληματισμός, μια πρόταση*», Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών 6^ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., pp. 2 -21.

Παπαγεωργίου, Μ. (2016) «*Θεωρίες, αρχές και πρότυπα χωρικού σχεδιασμού της τουριστικής δραστηριότητας: Η ελληνική εμπειρία και πρακτική*», αιχώρος – Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης 2016, p. 36.

Παπαγεωργίου Μ. (2012) «*Ορεινός Χώρος και Διοικητικές Μεταρρυθμίσεις: Όταν ο Καλλικράτης είδε μια Ελλάδα χωρίς βουνά*», Βιβλίο Πρακτικών 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, (Απρίλιος), pp. 27–30.

Παππάς, Ν. (2011) «*Τουρισμός*». Περιβάλλον – Πολιτισμός – Τουρισμός – Περιφερειακή Ανάπτυξη., Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ)., pp. 70 -93.

Περιφέρεια Θεσσαλίας (2018), «*Εκπόνηση Επιχειρησιακού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης Διαδρομής Πολιτισμού Τουρισμού στη Θεσσαλία*». Στάδιο Α' 1^η Ενότητα: Εισαγωγή – Εφαρμογή των αρχών και της φιλοσοφίας ΟΧΕ στον σχεδιασμό της Πολιτιστικής – Τουριστικής Διαδρομής, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Περιφέρειας Θεσσαλίας, (Νοέμβριος), pp. 1 -96

Πετράκος Γ. (2010) «*Ανάπτυξη Μεθοδολογίας για την Εκτίμηση της Φέρουσας Ικανότητας Τουριστικής Ανάπτυξης του Πηλίου και των Βορείων Σποράδων*». Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας (Ιούνιος), pp. 258

Ποζουκίδου Γ.Ε. (2012) «*Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους: Θεσμικό πλαίσιο και πρακτικές στα πλαίσια των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων. Η περίπτωση του περιαστικού δάσους της Θεσσαλονίκης*», Βιβλίο Πρακτικών 3^{ου} Πανελληνίου

Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας Και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπίστημο Θεσσαλίας, pp. 3–9.

Πολύζος Σ. (2015a) *«Αστική Ανάπτυξη»*. 1^η Έκδοση. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.

Πολύζος Σ. (2015b) *«Τουριστική χωρητικότητα και κύκλος ζωής των τουριστικών περιοχών: Η περίπτωση του Ν. Μαγνησίας»*, αειχώρος – Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης 2016, p. 31.

Πολύζος, Σ. (2017) *«Η χωρική και οικονομική διάσταση του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα»*, Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 23(1), pp. 1–48.

Πολύζος Σεραφεΐμ (2011) *«Περιφερειακή Ανάπτυξη»* 1^η. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.

Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (2019) *«Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας»*, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης (ΠΑΑ), Γενική Γραμματεία Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων του ΥΠ.Α.Α.Τ., (1.3), p. 1192.

PwC (2018) *«Ελληνικός Τουρισμός – Η επόμενη μέρα»*, PricewaterhouseCoopers - PwC. pp. 77

RIS3 Thessaly (2015) *«Θεσσαλία 2020: Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Θεσσαλίας για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020»*, Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Αναθέτουσα Αρχή: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Θεσσαλίας, (4η), pp. 20–21.

Τράπεζα Πειραιώς (2012) *«Οικοτουρισμός – Αγροτουρισμός»*, *Εναλλακτικός Τουρισμός, Τεχνικό Εγχειρίδιο (Νοέμβριος), Πράσινη Βιβλιοθήκη*, pp. 2 -11.

Τσάρτας Π., Μοίρα Π., Λαγός Δ., Σταμπουλής Γ., Μπάρλας. Α. (2014) 15^η Διδακτική Ενότητα: *«Η Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού»*, Research Gate, (Ιούνιος), pp. 1–2. Doi: 10.1038/132817a0.

Τσάρτας Π. και Σταυρινούδης Θ. (2006) *«Η εφαρμογή των αρχών της Τοπικής Ατζέντα 21 για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη λιγότερο ευνοημένων περιοχών. Η περίπτωση των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους»*, αειχώρος – Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Research Gate, (January), pp. 7 -26

Τσιγκλιφύση Α. και Χριστοπούλου Ο. (2009) «*Συγκριτική Ανάλυση της Πολιτικής σε Ελλάδα και Αυστρία σχετικά με τις ορεινές περιοχές*», Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Βόλος: ΤΕΕ – Τμ. Μαγνησίας, Παν. Θεσσαλίας, ΣΕΜΠΧΠΑ, Σύλλογος Μεταπτυχιακών Φοιτητών & υποψηφίων Διδασκτόρων ΤΜΧΠΠΑ, pp. 1271–1280.

ΥΠΕΚΑ (2008) «*Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*», Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (3 Ιουλίου), pp. 2261–2291.

ΥΠΕΚΑ (2013) «*Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού*», Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (12 Δεκεμβρίου), p. 28.

ΥΠΕΚΑ (2018) «*Έγκριση Αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Θεσσαλίας και Περιβαλλοντική Έγκριση αυτού*», Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (15 Νοεμβρίου), pp. 3–45.

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2011) «*Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας*» 2007-2013. 10^η Έκδοση, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Ιούνιος), pp. 632

Φαρσάρη Ι., Σωτηριάδης, Μ. (2009) «*Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού*», Σχεδιασμός Management και Marketing. Εκδόσεις Interbooks, p. 41.

Φωτιάδης, Γ. (2005) «*Χαρακτηριστικά στοιχεία της βλάστησης και της χλωρίδας του Πηλίου*», Εργαστήριο Δασικής Βοτανικής – Γεωβοτανικής, Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ., στα Πρακτικά της Επιστημονικής Διημερίδας «Το Ελληνικό Φασκόμηλο». Ζαγορά Πηλίου: Πανελλήνιος Φαρμακευτικός Σύλλογος., pp. 1 – 12

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

ADE (2012), *'Study on the relevance and the effectiveness of ERDF and Cohesion Fund support to Regions with Specific Geographical Features – Islands, Mountainous and Sparsely Populated areas'*, Final Report: Volume (1 February), pp. 121

Andonovski, V. (2014) *'Tourism and Mountain Development'*, Makmontana - Association for Sustainable Development of Mountain Regions in Macedonia, International Symposium on Mountain Economy Guizhou University of Finance and Economics (GUFEE), (6 - 8 May). pp, 1 - 34

Andriotis, K. (1994) 'The components of the tourism development process', Chapter two: Tourism Development, pp. 11–60.

Angelevska-Najdeska, K. and Rakicevik, G. (2012) *'Planning of Sustainable Tourism Development'*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 44, pp. 210–220. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.05.022.

Ariani, V. (2018) *'Integrated city as a model for a new wave urban tourism'*, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 8 (February), pp. 68–74. doi: 10.1088/1755-1315.

Berno, T. and Bricker, K. (2001) *'Sustainable Tourism Development: the Long Road From Theory To Practice'*, International Journal of Economic Development, Volume3, Issue (3), pp. 1–18.

Camilleri, M.A. (2018) *'The Tourism Industry: An Overview'*. (September), Research Gate, doi: 10.1007/978-3-319-49849-2. pp. 1 - 30

Camilleri, M.A. (2018) *'Travel marketing, tourism economics and the airline product'*. The Tourism Industry. Research Gate doi: 10.1007/978-3-319-49849-2., pp. 7 - 30

Charters, T. and Saxon, E. (2007) *'Tourism and Mountains: A practical guide to managing the social and environmental impacts of Mountain Tours'*, UNEP (United Nations Environment Programme), p. 51.

Chipeniuk R. and Nepal S. K. (2006) *'Mountain Tourism: Toward a Conceptual Framework'*, Tourism Geographies An International Journal of Tourism Space, Place and Environment, 6688, pp. 2–3. doi: 10.1080/14616680500164849.

Demirović D., Radovanović M., Petrović M.D., Cimbaljević M., Vuksanović N., Vuković D.B. (2017) '*Environmental and community stability of a mountain destination: An analysis of residents' perception*', Sustainability (Switzerland), Volume 10, Issue (1), pp. 1–16. doi: 10.3390/su10010070.

EUROMONTANA (2011) '*Background Paper On Sustainable Mountain Tourism*', "Sustainable active tourism— mountain communities leading Europe in finding innovative solutions" held in Inverness on 27-28 September, pp. 37

European Travel Commission - ETC (2017) '*European Tourism in 2017: Trends & Prospects (Q4/2017)*', Tourism Economics (an Oxford Economics Company), (April).pp 4 - 53

Eurostat (2020a) '*Tourism statistics/Statistics Explained*', Tourism statistics, (December), pp. 1–14.

Imelda, M. and Marcos, R. (1980) '*Manila Declaration on World Tourism*', The World Tourism Conference, (October).pp. 4

Jongmeewasin S. (2015) '*Religious Tourism, Pilgrimage, and Cultural Tourism*', pp. 1–26.

Kilipiris, F. and Zardava, S. (2012) '*Developing Sustainable Tourism in a Changing Environment: Issues for the Tourism Enterprises (Travel Agencies and Hospitality Enterprises)*', Procedia - Social and Behavioral Sciences, 44, pp. 44–52. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.05.003.

Maselli D. (2014) '*Tourism in Mountain Regions Hopes, Fears and Realities*'. Sustainable Mountain Development Series, Department of Geography and Environment, University of Geneva, Centre for Development and Environment, University of Bern and the United Nations Environment Program. pp. 110

Mason P. (2003) '*Tourism Impacts, Planning and Management*'. Butterworth-Heinemann publications, British Library. pp 208

Mrak I. (2011) '*High Mountain Areas and Their Resilience to Tourism Development*'. GeograFF II, Edited by D. Ogrin. University of Ljubljana.ppp 54 - 67

NORDREGIO (2004) '*Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in EU member states, acceding and other European countries*', Final report, European Commission contract. (January), Issue 2002, pp. 21

Srisang K. (1988) *'The Ecumenical Coalition on Third World Tourism'*. Thailand. pp 3

Triarchi Ei. and Karamanis K. (2017) *'The evolution of alternative forms of Tourism: a theoretical background'*, Business & Entrepreneurship Journal, Volume 6. Issue (1).pp. 1 -13

Tsamis G., Vlami Ai., Zacharatos G. (2012) *'Tourism Planning and Policy in Selected Mountainous Areas of Greece'*, Volume 7, Issue (2), pp. 481 - 494.

Tsartas P. (2007) *'Tourism and Sustainability'*, University of the aegean school of business administration, Laboratory for tourism research and studies, Chios. pp. 4 -18.

UNEP (2005) *'Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers (English version)'*, United Nations Environment Programme. World Tourism Organization, doi: 10.18111/9789284408214. pp. 7 -23

UNWTO (2018) *'UNWTO International Tourism Trends 2017'*, UNWTO Tourism Highlights. World Tourism Organization (UNWTO). pp 1 -20

UNWTO (2019) *'International tourism continues to outpace the global economy'*, Tourism Highlights International., Volume 18, Issue 1. pp 1 - 6

UNWTO (2020b) *'World Tourism Barometer'*, *UNWTO World Tourism Barometer*, 18(1), pp. 1–6.

Wood, M. E. (2002) *'Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability'*. 2002 edition. France: United Nations Publication. pp. 32

Zolfani, S. H., Sedaghat M., Maknoon R., Zavadskas E.K. (2015) *'Sustainable tourism: A comprehensive literature review on frameworks and applications'*, Economic Research - Ekonomska Istrazivanja. Routledge, Volume 28. Issue (1), pp. 1 - 30. doi: 10.1080/1331677X.2014.995895.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Around pelion (XX) *Πολιτιστικές Εκδηλώσεις στο Πήλιο*, Τουριστικός Οδηγός, Around pelion. Διαθέσιμο στο: <https://www.aroundpelion.com/el/cultural-events> (Τελευταία Πρόσβαση: 29 Νοεμβρίου 2020).

Αφεντάκη Α., Θέου – Τσαφάρá Α., Μητρούσιας Α., Μπάτα Ι., Περικλέους Μ., Πιερουλή Ε., Σιδέρη Ε., Τσιβίκα Ε., Φλωράκη Κ., Χατζηβασιλείου Ε. (2015). *Κλίμα | Αρχιτεκτονική Ανάλυση Παραδοσιακών Κτηρίων και Συνόλων - Νομός Μαγνησίας / Δήμος Ν. Πηλίου / Οικισμός: Αργαλαστή*. Πρόγραμμα Ψηφιοποίησης Διατομεακού Μαθήματος 5^{ου} Εξαμήνου. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων - Μηχανικών. Διαθέσιμο στο: <http://5a.arch.ntua.gr/project/5301/6258> (Τελευταία πρόσβαση: 17 Νοεμβρίου 2020).

Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων (XX). *Διαρκής κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων*. Διαθέσιμο στο: http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations. (Τελευταία πρόσβαση: 29 Νοεμβρίου 2020).

East Pelion (XX) *Ανατολικό Πήλιο - Μοναδικός Τόπος Αναζήτησης*, East Pelion. Διαθέσιμο στο: <http://www.east-pelion.gr/index.php>. (Τελευταία Πρόσβαση: 29 Νοεμβρίου 2020)

ΕΛ.ΣΤΑΤ.(α) (XX) *Ξενοδοχεία, κάμπινγκ και ενοικιαζόμενα καταλύματα 2017/2018/2019*, Ελληνική Στατιστική Αρχή. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO12/2019>(Τελευταία Πρόσβαση: 26 Ιανουαρίου 2021).

ΕΛ.ΣΤΑΤ.(β) (XX) *Οικονομικά χαρακτηριστικά / 2011 - ELSTAT*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM04/2011>(Τελευταία Πρόσβαση: 8 Νοεμβρίου 2020).

ΕΛ.ΣΤΑΤ.(γ) (XX) *Στατιστικές - ELSTAT*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/> (Τελευταία Πρόσβαση: 7 Νοεμβρίου 2020).

Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων (2019) *Προστατευόμενες Περιοχές*, Μουσείο Γουλάνδρη Φυσικής Ιστορίας, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων. Διαθέσιμο

στο: http://www.ekby.gr/ekby/el/EKBY_PP_el.html (Τελευταία Πρόσβαση: 23 Νοεμβρίου 2020).

ΕΛΣΤΑΤ (XX) *Ιστορική ανασκόπηση* - ELSTAT. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/history> (Τελευταία Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2020).

ΕΣΠΑ (XX) *Στρατηγική Έρευνας και Τεχνολογίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (RIS3), ΕΣΠΑ 2014 - 2020*. Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/pages/staticRIS3.aspx> (Τελευταία Πρόσβαση: 27 Ιανουαρίου 2021).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (α) (XX) *Η κοινή γεωργική πολιτική με μια ματιά*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_el (Τελευταία Πρόσβαση: 12 Οκτωβρίου 2020).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (β) (XX) *Το Brexit με λίγα λόγια* | Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/european-union-and-united-kingdom-forging-new-partnership/brexit-brief_el (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (XX) *Το Κοινοβούλιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας: Ενισχυμένος ρόλος στη διαμόρφωση της Ευρώπης*. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/powers-and-procedures/the-lisbon-treaty> (Τελευταία Πρόσβαση: 12 Οκτωβρίου 2020).

europa.eu (2020) *Η ΕΕ με λίγα λόγια* | Ευρωπαϊκή Ένωση, europa.eu. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_el (Τελευταία Πρόσβαση: 12 Οκτωβρίου 2020).

Ηνωμένα Έθνη (XX) *Ιστορία - Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece*, Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ. Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/ιστορια/> (Τελευταία Πρόσβαση: 12 Οκτωβρίου 2020).

ΚΕΝΤΙΑ (XX) *Τέσσερα οξύφυλλα φυτά: αζαλέα, καμέλια, ορτανσία και γαρδένια, ΚΕΝΤΙΑ* - Εμπορία Ανθοκομικών προϊόντων και Υλικών συσκευασίας. Διαθέσιμο στο: http://www.fytoriakentia.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=98:4-οξύφυλλα-φυτάαζαλέα-καμέλιαορτανσία-και-γαρδένια&Itemid=28 (Τελευταία Πρόσβαση: 27 Δεκεμβρίου 2020).

Κοσμόγλου Σ. (XX) *Φύση και βλάστηση, PelionNet*. Διαθέσιμο στο:

<http://www.pelion.org/nature/index-gr.asp?iCat=32> (Τελευταία Πρόσβαση: 21 Νοεμβρίου 2020).

ΚΤΕΛ Ν. Μαγνησίας (XX) *ΚΤΕΛ Υπεραστικών Γραμμών Ν.Μαγνησίας / Χάρτης κάλυψης δρομολογίων / Προορισμοί εντός Ν.Μαγνησίας*. Διαθέσιμο στο: <https://ktelvolou.gr/el/routes/map/&map=magnesia> (Τελευταία Πρόσβαση: 16 Νοεμβρίου 2020).

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (2019a) *Αναζήτηση Ξενοδοχείων και Κάμπινγκ – Hellenic Chamber of Hotels*. Διαθέσιμο στο: [https://www.grhotels.gr/touristikos-odigos/anazitisi-ksenodocheion-kai-kampingk/?s_listing_type\[\]=716&s_municipality=517&location_term_id=517&s_listing_rating\[\]=273](https://www.grhotels.gr/touristikos-odigos/anazitisi-ksenodocheion-kai-kampingk/?s_listing_type[]=716&s_municipality=517&location_term_id=517&s_listing_rating[]=273) (Τελευταία Πρόσβαση: 15 Ιανουαρίου 2021).

Οδηγός Διαχείρισης και παρακολούθησης παρόχθιων οικοτόπων και ορνιθοπανίδας (XX) «*Τι είναι οικότοπος;*», Οδηγός Διαχείρισης και Παρακολούθησης Παρόχθιων Οικοτόπων και Ορνιθοπανίδας. Διαθέσιμο στο: <http://www.nath.gr/limnes/index.files/Page1103.htm> (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

Πήλιο (XX). Διαθέσιμο στο: <https://www.touristorama.com/Πήλιο> (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Οκτωβρίου 2020).

Pelio.net (XX) *Ινστιτούτο Ανάπτυξης Πηλίου*, Pelio.net. Διαθέσιμο στο: <http://www.pilio.info/> (Τελευταία Πρόσβαση: 27 Δεκεμβρίου 2020).

Pelion Web (XX) *Εναλλακτικός Τουρισμός*. Διαθέσιμο στο: http://www.pelionweb.gr/el/enallaktikos_tourismow/ (Τελευταία Πρόσβαση: 12 Δεκεμβρίου 2020).

Στατιστικές - ELSTAT (XX). Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2001> (Τελευταία Πρόσβαση: 29 Οκτωβρίου 2020).

ΥΠΕΝ (2020) *Εθνική Πολιτική, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας*. Διαθέσιμο στο: <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/chorotaxia/ethniki-politiki/> (Τελευταία Πρόσβαση: 26 Δεκεμβρίου 2020).

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (XX) *ΠΟΠ-ΠΠΕ - Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα (ΕΠΠΠ)*, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και

Τροφίμων - Ελληνική Δημοκρατία. Διαθέσιμο στο: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/2012-02-02-07-52-07> (Τελευταία Πρόσβαση: 27 Δεκεμβρίου 2020).

Υπουργείο Τουρισμού (2017) *Συνθήκες* - *mintour.gov.gr*. Διαθέσιμο στο: <http://www.mintour.gov.gr/Legislation/EuropeanLegislation/Sunthikes/> (Τελευταία Πρόσβαση: 26 Ιουνίου 2020).

Υπουργείο Τουρισμού (2018α) *Άρθρο 09 - Θαλάσσιος Τουρισμός*, Υπουργείο Τουρισμού. Διαθέσιμο στο: <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1443> (Τελευταία Πρόσβαση: 19 Δεκεμβρίου 2020).

Υπουργείο Τουρισμού (2018β) *Άρθρο 17 – Τουρισμός υγείας*. Διαθέσιμο στο: <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1435> (Τελευταία Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2020).

ΦΙΛΟΤΗΣ (α) (XX) *Βιότοποι Corine, Βάση Δεδομένων για Ελληνική Φύση*. Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?category=4&geo_code=1%2C4%2C3 (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Νοεμβρίου 2020).

ΦΙΛΟΤΗΣ (β) (XX) *Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους - ΤΙΦΚ*, Βάση Δεδομένων για Ελληνική Φύση. Διαθέσιμο στο: https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/?category=1&geo_code=1%2C4%2C3 (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Νοεμβρίου 2020).

Φραγκάκης Ι. (2018α) *Όρος Πήλιο (GR1430008)*, Βοτανική. Διαθέσιμο στο: <http://votaniki.gr/prostasia/diktio-natura-2000/oros-pilio-gr1430008/> (Τελευταία Πρόσβαση: 23 Νοεμβρίου 2020).

Φραγκάκης Ι. (2018β) *Όρος Πήλιο και παράκτια θαλάσσια ζώνη – Σπήλαια Μαλάκι και Σκεπόνι (GR1430001)*, Βοτανική. Διαθέσιμο στο: <http://votaniki.gr/prostasia/diktio-natura-2000/oros-pilio-kai-paraktia-thalassia-zoni-spilala-malaki-kai-skeponi-gr1430001/> (Τελευταία Πρόσβαση: 23 Νοεμβρίου 2020).

Χάρτης Πηλίου και Μαγνησίας (XX). Διαθέσιμο στο: <https://www.visit-pilio.gr/pilio/χάρτης-περιοχής-πηλίου-και-μαγνησίας/> (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Οκτωβρίου 2020).

Carolyn (2020) *‘Things to do in Grindelwald, Switzerland in summer, Holidays to Europe’*. Διαθέσιμο στο: <https://holidaystoeurope.com.au/things-to-do-in-grindelwald->

[switzerland-in-summer/](#) (Τελευταία Πρόσβαση: 19 Δεκεμβρίου 2020).

Chen J. (2020) *'Revenue Per Available Room (RevPAR), investopedia'*. Διαθέσιμο στο: <https://www.investopedia.com/terms/r/revpar.asp> (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

European Commission (XX) *Eurostat - European statistics | European Commission, European Commission*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_en (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

European Environment Agency (1995) *Corine Land Cover, Corine Land Cover*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover> (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Δεκεμβρίου 2020).

Eurostat (2019) *Tourism statistics - annual results for the accommodation sector - Statistics Explained*, Eurostat. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Σεπτεμβρίου 2020).

Eurostat (2020b) *'Tourism statistics - Occupancy rates in hotels and similar establishments - Statistics Explained, Eurostat'*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics_-_occupancy_rates_in_hotels_and_similar_establishments#Occupancy_rates_of_bedrooms (Τελευταία Πρόσβαση: 28 Σεπτεμβρίου 2020).

Global Wellness Institute (XX), *'About Us - Global Wellness Institute'*. Διαθέσιμο στο: <https://globalwellnessinstitute.org/about-us/> (Τελευταία Πρόσβαση: 26 Μαΐου 2020).

Joe D. (2013) *'Factors affecting tourism demand, How And What'*. Διαθέσιμο στο: <https://howandwhat.net/factors-affecting-tourism-demand/> (Τελευταία Πρόσβαση: 22 Σεπτεμβρίου 2020).

Leadbeater C. (2019) *'The history of Thomas Cook, from tours for teetotallers to boozy packages in Spain, The telegraph'*. Διαθέσιμο στο: <https://www.telegraph.co.uk/travel/tours/history-of-thomas-cook/> (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

Norbert (2011) *'The Economics of Tourism Destinations - Norbert Vanhove'* - Βιβλία Google, Elsevier Insights. Διαθέσιμο στο: <https://books.google.gr/books?id=CcwsBgAAQBAJ&pg=PA1&dq=Hunziker+and+K>

[rapf+definition+of+tourism&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjs0pTPqIjpAhVC1qYKHRI BPEQ6AEIUTAE#v=onepage&q=Hunziker and Krapf definition of tourism&f=false](https://www.britannica.com/place/Alps) (Τελευταία Πρόσβαση: 27 Απριλίου 2020).

Poulsen, T. (2020) *Alps*, Encyclopædia Britannica. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/place/Alps> (Τελευταία Πρόσβαση: 19 Δεκεμβρίου 2020).

Sharma K. (2005) *Tourism and Development*, Sarup Book Publishers (P) Ltd. Διαθέσιμο στο: <https://books.google.gr/books?id=VMOMm1SgbvwC&pg=PA63&lpg=PA63&dq=shortbreak+market+definition&source=bl&ots=uwfgdZCY2Q&sig=ACfU3U1ge9SmY7cOtUhje8UV378EfP4urg&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwjO8L79mLjpAhVkzqYKH S8kDIIQ6AEwAnoECAkQAQ#v=onepage&q=short-break market d> (Τελευταία Πρόσβαση: 16 Μαΐου 2020).

Snow - Wise (XX) *Our complete guide to Chamonix*, Snow - Wise, Ski Holidays Experts. Διαθέσιμο στο: <https://www.snow-wise.com/our-guide-to/ski-resorts/chamonix/>. (Τελευταία Πρόσβαση: 19 Δεκεμβρίου 2020).

Sustainable Development Knowledge (XX) *Report of the World Commission on Environment and Development - Our Common Future*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced> (Τελευταία Πρόσβαση: 26 Μαΐου 2020).

UNEP (XX) *About UN Environment Programme* | UNEP - UN Environment Programme, UN environmental programme. Διαθέσιμο στο: <https://www.unep.org/about-un-environment> (Τελευταία Πρόσβαση: 13 Οκτωβρίου 2020).

UNWTO (2020a) *Market Intelligence* | UNWTO World Tourism Barometer'. Διαθέσιμο στο: <https://www.unwto.org/market-intelligence> (Τελευταία Πρόσβαση: 25 Σεπτεμβρίου 2020).

UNWTO (a) (XX) *Glossary of Tourism Terms*. Διαθέσιμο στο: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (Τελευταία Πρόσβαση: 26 Απριλίου 2020).

UNWTO (b) (XX) *Rural and Mountain Tourism*. Διαθέσιμο στο:

<https://www.unwto.org/rural-mountain-tourism> (Τελευταία Πρόσβαση: 10 Μαΐου 2020).

Web-Greece (XX) *Παραλίες Πηλίου*. Διαθέσιμο στο: <https://web-greece.gr/destinations/pelion-magnisia/> (Τελευταία Πρόσβαση: 22 Νοεμβρίου 2020).

